

Sophia Elisabeth Brenner

Samlade dikter. Andra delen. Poetiske dikter 1732 och övriga dikter. 1. Text

Svenska författare utgivna av Svenska Vitterhetssamfundet. XXVII. Samlade dikter av Sophia Elisabet Brenner. Under redaktion av Petra Söderlund och Barbro Ståhle Sjönell. Svenska Vitterhetssamfundet. Stockholm. 2017.

[– Läs mer om verket här](#)

Det avbildade exemplaret tillhör Svenska Vitterhetssamfundet.

© Svenska Vitterhetssamfundet. Utgivarens inledning och kommentarer får inte spridas eller förändras. Får inte utnyttjas kommersiellt. För den litterära texten gäller licensen CC BY.

Ytterligare information om upphovsrätt för detta verk finns hos Litteraturbanken:

<https://lb.se/författare/BrennerSE/titlar/SamladeDikterII/faksimil?om-boken>

Permanent länk (URN):

<https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lb-lb20719368-faksimil>

SVENSKA FÖRFATTARE

UTGIVNA AV

SVENSKA VITTERHETSSAMFUNDET

XXVII

SAMLADE DIKTER

AV

SOPHIA ELISABET BRENNER

STOCKHOLM

SAMLADE DIKTER
AV
SOPHIA ELISABET BRENNER

UNDER REDAKTION AV
PETRA SÖDERLUND OCH BARBRO STÄHLE SJÖNELL

ANDRA DELEN
POETISKE DIKTER 1732
OCH ÖVRIGA DIKTER

UTGIVNA AV
VALBORG LINDGÄRDE

1. TEXT

SVENSKA VITTERHETSSAMFUNDET

STOCKHOLM
2017

*Utgiven med bidrag av Humanistisk-sambällsvetenskapliga forskningsrådet,
Sven och Dagmar Saléns Stiftelse och Gustaf VI Adolfs fond för svensk kultur
samt med stöd från Svenska Akademien
för huvudredaktörens arbete*

Abstract

Samlade dikter av Sophia Elisabet Brenner. Andra delen, *Poetiske Dikter 1732 och övriga dikter*. Utgiven av Valborg Lindgärde. (Collected Poems by Sophia Elisabet Brenner. Part Two, *Poetic Verses 1732 and Other Verses*. Edited by Valborg Lindgärde.) Svenska Författare utgivna av Svenska Vitterhetssamfundet XXVII; 96 + 176 pp. Stockholm. ISBN 978-91-7230-183-2.

Sophia Elisabet Brenner, born Weber, (1659–1730), was Sweden's first early modern female author of some prominence and active during 50 years. Brenner wrote a large number of occasional poems, celebrating events of importance to the country and individuals. Many of her works were printed in her lifetime. *Poetiske Dikter* appeared in 1713 and a posthumous collection of poems written by and to her was published in 1732.

Sophia Elisabet Brenner's authorship early on gained recognition far outside Sweden. Skilful marketing and the need to find a Swedish equivalent to the learned women writers in other countries are some of the factors contributing to her fame. Knowledge of the »Swedish Sappho« was facilitated by her industrious correspondence, by the many European oriented periodicals and due to the fact that Latin was the preferred medium for elegant correspondence and for conversation with distinguished visitors from abroad. However, Brenner's fame was not only the result of demand and publicity; she was an accomplished author who wrote elegant poetry in her two native languages, Swedish and German. As expected from a learned woman, she also wrote in Latin, though for reasons of linguistic patriotism she struggled assiduously with Swedish, being expected by contemporary taste to demonstrate that Swedish was as viable a literary tool as other languages.

Brenner has been admired for her polemical brilliance. In occasional verses, she debated current issues such as the plight and rights of women. The present volume is part of an edition of Sophia Elisabet Brenner's collected poems, preceded by an introduction to her authorship and life. This volume contains the posthumous collection of poems *Poetiske Dikter 1732*. It will be followed by another volume containing variant readings and commentaries.

© Svenska Vitterhetssamfundet och Valborg Lindgärde

ISBN 978-91-7230-183-2

Svenska Vitterhetssamfundet

Mariatorget 1C

118 48 Stockholm

www.svenskavitterhetssamfundet.se

Sättning: Michael Ernst, Textassistans

Tryckning: Instant Book AB

Stockholm 2017

70 år efter författarens död löper ett verks upphovsrätt ut. I en vetenskaplig utgåva skyddar upphovsrätt också utgivarens inledning, kommentar, ordförklaringar och den etablerade texten med utgivarens rättelser. Den som vill använda utgåvornas text för annat än sedvanliga citat kan höra av sig direkt till Svenska Vitterhetssamfundet.

Förord

Föreliggande textvolym med dikter av Sophia Elisabet Brenner innehåller dels de dikter som ingår i samlingen *Poetiske Dikter* 1732, dels ett antal skaldestycken som av någon anledning inte kom med vare sig i denna samling eller i *Poetiske Dikter* 1713. Svärsonen Carl Ludvig von Schantz, som ombesörjde den postuma utgivningen, hade säkerligen tillgång till familjens efterlämnade papper, i tryck och i handskrift. Det innebar att han kunde foga in dikter som Urban Hiärne, med Sophia Elisabet Brenner vid sin sida, en gång valde att inte låta ingå i *Poetiske Dikter* 1713; dikter som de förbisåg eller möjligen inte hade till hands. Samlingen 1732 innehåller således även alster skrivna före 1713.

Urban Hiärne, som var drivkraften bakom 1713 års diktsamling, lät även samla de hyllningar och gratulationer i bunden form som kommit skalden till del i ett litet häfte, *Testimoniorum Fasciculus*, tryckt i annan officin än diktsamlingen men inte sällan bunden tillsammans med den i bokbindarens verkstad. I *Poetiske Dikter* 1732 ingår detta slags uppvaktningar med löpande sidnumrering, liksom gravskrifterna vid skaldens död 1730. Liksom textutgåvan 2009 av *Poetiske Dikter* 1713 inte upptar uppvaktningarna av den uppburna poeten, har inte heller i denna utgåva motsvarande texter tagits med. De förtecknas dock i inledningen s. LXXIV.

Efter det att inledningen till textutgåvan 2009 skrevs, har Brennerforskningen fortsatt med nya rön och nya insikter. Nya texter har kommit i dagen, såväl brev som poem. Den konferens som ägde rum 2009 för att hugfästa minnet av skaldens födelse 350 år tidigare har givit viktiga bidrag, samlade i boken *Wår lärda Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hennes tid* (2011). En del korrigeringar och kompletteringar har således skett i föreliggande inledning, vilken i hög grad bygger på ny forskning. Det har medfört några nödvändiga överlappningar i förhållande till undertecknads inledning till *Poetiske Dikter* 1713 (2009), i synnerhet som den inte enbart rörde tiden fram till 1713 utan även tiden därefter. I föreliggande inledning ligger fokus företrädesvis på tiden 1713–1730.

Inte sällan förekommer i bokband med *Poetiske Dikter* 1732 ett kopparstick med ett porträtt föreställande Sophia Elisabet Brenner. Den under-

ställda dikten på latin har författarsignum I.R., vilket sannolikt skall utty-
das Johan Runius. Detta kopparstick ingår i föreliggande volym. Likaså har
vinjetter och bårder hämtats ur *Poetiske Dikter* 1732 och i görligaste mån
placerats på samma plats som i samlingen.

För översättning av latinet svarar Arne Jönsson.

Bjärred i november 2016

Valborg Lindgärde

Inledning

När *Poetiske Dikter* slutligen utkom år 1713, hade Sophia Elisabet Brenner (1659–1730) som skald tre produktiva decennier bakom sig, och det mesta av det hon skrivit under denna tid kom att ingå i samlingen. Hon hade blivit föremål för hyllningar från när och fjärran, vilka den outtröttlige Urban Hiärne samlade i ett särskilt häfte, *Testimoniorum Fasciculus*. Efter 1713, då den energiska marknadsföringen av vår lärda skaldefru var avklarad, avstannade möjligen arbetet i, för att citera Magnus von Platen, »den litterära reklambyråns utrikesavdelning».¹ Hyllningarna från andra länder blev färre, till en del beroende på krig och därmed osäkra kommunikationer, till en del också på att männen i hennes marknadsföringstrupp åldrades och lämnade liv och verksamhet.

Sophia Elisabet Brenner fortsatte dock under återstoden av sitt liv att vara verksam som skald, även om hon drabbades hårt av Elias Brenners död i januari 1717 och sedan gång efter annan framhåller sitt åldrande som skäl till att lägga ner skrivdonen. Hon efterfrågades som skald och hennes uppgift som delansvarig för familjeförsörjningen och som sammanhållande kraft i familjens sociala nätverk var om möjligt ännu viktigare efter makens frånfalle. Om detta berättar tydligt såväl hennes poetiska produktion som bevarade brev, memorial och suppliker.

Denna inledning till den andra textutgåvan ger först en redogörelse för Sophia Elisabet Brenners och familjens hemförhållanden efter 1713, och här intar således ekonomin, sådan den kan utläsas ur bevarade dokument, en inte oväsentlig plats. Därpå handlar det om de kretsar vi kan urskilja bland skaldens adressater. Några avsnitt behandlar skalden i arbete, hennes förhållande till den litterära repertoaren och till tidens estetiska normer. Mångspråkighet, språkval och språkpatiotism uppmärksammas liksom skaldens inställning i tidens diskussion om det rätta och goda skrivsättet, vilket här gäller företrädesvis ortografien. De sista avsnitten handlar om Brenners fortlevnad som författare, dels när tillfällesdiktarens *tillfälle* är förbi, dels i eftermälet, i synnerhet i 1700-talets svenska kvinnokataloger.

¹ von Platen [1985], s. 117.

Här får en nyfunnen handskrift, »Swänska Helicon», förhållandevis stort utrymme. Sist presenteras föreliggande utgåva och de överväganden som ligger bakom urvalet. Här ges även en redogörelse för *Poetiske Dikter* 1732, de närmare omständigheterna runt tillkomsten av samlingen och de principer som dess utgivare tycks ha haft för utgåvan.

Hem och familj, liv och ekonomi

Sophia Elisabet Brenner och hennes make, konstnären och numismatikern Elias Brenner (1647–1717), tillhörde Stockholms kulturella centrum och internationella miljö.² Sophia Elisabet, född Weber, växte upp bland huvudstadens kulturellt viktiga och ekonomiskt bärkraftiga tysktalande befolkning, Elias Brenner hade sina rötter i Österbotten, och kontakten med hemtrakten, med släktingar och vänner, var oavbrutet nära. Till hemmet, först på Österlånggatan i Gamla stan sedan, från 1694, i kvarteret Jupiter större på Södermalm, kom besökare även fjärran ifrån för att träffa någon av makarna Brenner, eller båda.

Livet för en familj under 1700-talets krigsår präglades av knapphet, och även familjen Brenner levde under ekonomiskt svåra betingelser. Diktsamlingen 1713 hade tillkommit till stor del som en möjlighet till inkomst. Det framgår av ett odaterat brev på latin till kyrkoherden i Gävle, Johan Scheffer, som skalden sänder sin lilla bok med dikter, *opusculum hocce poematum meorum*, med önskan om att övertala så många som möjligt att köpa dikterna. *Vides, Vir Optime*, heter det, »Du ser, utmärkte man, hur jag anstränger mig av alla krafter för att söka hjälpa till med familjeförsörjningen».³ Det framgår även av brev på 1720-talet till Erik Benzelius i Uppsala, till vilken Brenner då sände 50 exemplar för att om möjligt få dem sålda. Även om skalden såg sig nödsakad att halvera priset, fanns tio böcker kvar i juli 1728, och de hade returnerats till Stockholm i en kista som tycks ha kommit på avvägar.⁴ Varje exemplar representerade alltså ett möjligt tillskott till familjeekonomin.

Den 16 januari 1717 dog Elias Brenner, änkan författade en minnes-

² Se även inledningen till Brenner 2009.

³ Brev med översättning i Brenner 2013, s. 312–313. Johan Scheffer var släkt med Elias Brenner och bror till Henrik, vid vars bröllop den unga fru Brenner uppvaktade med den dikt som ingår i föreliggande volym, s. 145.

⁴ Bevarade brev, suppliker och memorial från Sophia Elisabet Brenner förtecknas under rubriken Brevförteckning på s. XCIV. I det följande hänvisas till förteckningens numrering, här nr 41 och 50.

dikt över ett lyckligt äktenskap, *Plicht-Skyldig Åminnelse*, och Magnus Aurivillius, kyrkoherde i Maria Magdalena åren 1715–1731, förrättade jordfästningen i Riddarholmskyrkan den 22 januari.⁵ I brev och dokument av olika slag ges inblick i de uppgifter som engagerade Sophia Elisabet Brenner den närmaste tiden efter makens frånfalle. Bouppteckningen bär datum den 18 juni 1717, samlingarna av mynt och kuriosa förtecknades och en katalog över det förhållandevis rika biblioteket sändes den 2 september till Erik Benzelius – »Jag sänder här efter Hr Professorens begäran registret på Bibliotheket. Jag fructar at det är så illa och otydligt skrifwit at man knapt lærer kunna läsa. Hastigheten wäller en deel, och en otienlig sparsamhet har hindrat mig at iag intet låtit trycket [...]»⁶ Benzelius ser till att katalogen trycks, och bokauktionen ägde rum senare denna septembermånad. I *Stockholmiske Kundgjörelser* den 17 september 1717 tillkännages den: »Nästkommande Måndag/ som är den 23. September/ och följande dagar/ blifwer på Södermalm och Horns-Gatan/ uti Sahl. Assessorns Wälborne Herr Elias Brenners Huus/ en Auction hållen/ ifrån kläckan 2. precise/ till kläckan 6. efter Middagen/ och den mästbiudande til Kiöps uplåtit ett Partie Curiose Böcker/ af allehanda Faculteter.» För att säkra intäkterna fordrade arvingarna att halva priset skulle erläggas i mynttecken, inte i de sedlar som var tidens gångbara men tveksamma ersättningsvaluta.⁷

⁵ Intyg, utfärdat den 29 augusti 1728 av Aurivillius, Åbo Akademis bibliotek, Handskrifts-avdelningen (Hallbergs autografsamling). Gravdikter författades även av Olof Silieström (UUB 4°), Jacob Frese (KB fol.) och Didrik Granatenflycht (avskrift i UUB, X 212). En närmast uttömmande redovisning för Elias Brenners liv och verksamhet ger Aspelin 1896. Aspelin hämtar en del uppgifter, bl.a. om Elias Brenners sista dagar, ur Nils Hufwedsson Dal, *Specimen Biographicum de Antiquariis Sveciae* [...], som trycktes 1724 och förmodligen, menar Aspelin, bygger på samtal med Sophia Elisabet Brenner.

⁶ Citat ur brev i Brevförteckning, nr 33. Bouppteckningen i Slottsarkivet: Övre Borgrättens arkiv, vol. F II a:1, upprättad den 18 juni 1717; bokkatalogen: *Catalogus librorum beati assessoris Elie Brenneri*; myntsamlingen: ett inventarium över myntsamlingen gjordes upp av Urban Hiärne, Nils Keder och Mårten Törnhielm och det är daterat den 1 augusti 1717, UUB (X 212); handskriften ifråga ligger tillsammans med Brevförteckningens brev nr 35 i ATA; KB (D 224 4°) (Keders avskrift). Beskrivning av kuriosasamlingen UUB (X 219). Om Brenners bibliotek, se Schück 1896, s. 83–86, och omtryckt i Carlander 1904, s. 815–817.

⁷ Om de myntsedlar som tillskapats 1716, se Lagerbring 1779, s. 96. Böcker ur Brenners bibliotek finns i dag på KB som 1717 hade avsatt en summa på 600 daler silvermynt för inköp. Aspelin 1896 nämner detta, s. 125, och identifierar i bibliotekets raritetssamling två äldre skrifter i läderband med Brenners vapensköld i guldpresning. Detta Brenners pärmexlibris är avbildad i Carlander 1904, s. 157. Förmodligen bevakade även universitetsbibliotekarie Benzelius denna auktion i sitt framgångsrika arbete med att berika Uppsala universitetsbiblioteks samlingar. Elias Brenners karakteristiska namnteckning i bibliotekets exemplar av Sebastian Kortholts avhandling år 1700 tyder på det. Kortholts avhandling dedicerades Sophia Elisabet Brenner, se Lindgårde

I bouppteckningen, som upprättades »till rättelse och dehlning emellan wälbemde Fru, och de efterlemnade BARNEN», nämns arvingarna vid namn: »Sahl. Assessorens och Håf *Miniaturens* af förra gifftet enda dotter Probstinnan Fru *Regina Brenner*, som hafwer till Man Probsten och Kiörkoherden uti Wellinge i Skåne *Magister Petrus Hedengran*, som nu närvarande war, såsom ock af senare gifftet med wälborne Fru *Sophia Elisabet Brenner*, deras bägge sammanaflade Barn Fru *Sophia Brenner*, gifft med häradshöfdingen Hr *Carl Löfgreen*, Sonen Hr *Ludvig Brenner*, som i Kungl. Cammar Collegio hafwer sin förrättning; dottern Jungfru *Maria Aurora Brenner* om 20 år; Sonen *Carl Brenner* om 19 år; dotterna Jungfru *Eleonora Brenner* om 15 år, hwilka undantagen Hr *Löfgrens* Fru, tillika med Fru Modren tillstädes woro, då egendomen angafs».⁸ Huset på Hornsgatan uppges behöva »ansenlig *reparation*» och värderas till 10 000 daler kopparmynt, medan myntsamlingen åsätts ett värde av 15 000 och biblioteket 2 349,26 daler kopparmynt.

Bouppteckningen ger, liksom förteckningarna över bokbestånd, myntsamling och kuriosakabinett, en föreställning om det hem där Sophia Elisabet Brenner var verksam som husmor och värdinna. Där fanns silverskedar och ett antal silverkannor. Möjligen är en av dem, en kanna »af gammalt Mode om 37 lod» som »Hr Assessoren gifwit yngste sonen», den kanna som i dag finns i Torö kyrka. En ingraverad ägarlängd i fem generationer upptar namnen Henrik, Isak, Elias, Carl och Axel.⁹ Till det mer praktiska i hushållet hörde, för att nämna några exempel, en förtennad »Munkpanna», kast-ruller och en »Théé Kanna» i koppar liksom »Ett stort hamrat *Potage Fat*» i tenn och två dussin hamrade tallrikar i samma material, ävenså en mässingsmortel och ett »Stärk Järn», det vill säga ett strykjärn. I bouppteckningen upptas också sängkläder såsom ett »Bolster med Engelskt wahr». Det kan vara detta som Sophia Elisabet Brenner tackade för i sitt brev till Margareta Catharina Spieker i London den 30 juni 1715: »i medlertid måste iag ehuruwäl nästan altförsent, aflägga en skyllidig tacksäjelse för bollsterwaret, det är rätt godt.»¹⁰ Lakan i lingarn och blaggarn, fyra bordsdukar, två dussin ser-vetter och 14 gardiner hörde till linneförrådet. Ett valnötsbord med vridna

2009, s. XXIII, not 52, och s. XXX. Se även Brevförteckning, nr 32. Troligt är att han tog emot erbjudandet att välja det han önskade.

⁸ Ålderuppgifterna stämmer dåligt, Maria Aurora var född 1691 och fem år äldre än Carl.

⁹ Kannan, ett tyskt 1500-talsarbete, skänktes till Torö kyrka av Axel Brenners änka, Magdalena Kristina Hallström. Den finns avbildad i Lindgärde 2011a, s. 43.

¹⁰ Brevförteckning, nr 30.

fötter, tio ryssläderstolar och tre gula »Kullstolar», det vill säga stoppade taburetter, bekräftar också det att man i det brennerska hemmet hade möjlighet att ta emot gäster. Denna detaljerade bouppteckningen skapar ett slags närhet till ett hem i Stockholms borgerskap, väcker nyfikenhet på hemmets »Contrefaits» och franska »tapeter», och inger respekt för det rättssamhälle som hade ambitionen att bevaka allas intressen. En »duunbädd», en filt och två små örngott hörde till det som togs »till fördelen», det vill säga änkans särskilda egendom, liksom en stor förgylld spegel och ett bord med förgylld fot. För Regina Brenners hemgift, hennes arv efter modern och systemen Susanna anges sterbhuset stå i skuld, ett bekymmer som husets fru senare återkommer till. Och för de båda ogifta dottrarnas hemgifter och bröllopskostnader måste det avsättas pengar.

Två av dottrarna var alltså gifta, Sophia i Norrtälje med häradshövningen Carl Löfgren, ett äktenskap som Sophia Elisabet Brenner handlingskraftigt arbetat för, och Regina som prästfru i Vellinge i Skåne. Om Ludvig vet vi att han så småningom skulle resa till Frankrike, komma hem, möjligen efter moderns död, och sedan bli postinspektör i Skåne.¹¹ Carl, vars utbildning man verkar ha satsat på, hade varit i Västerås hos den lärde Daniel Juslenius, som med sin familj kommit till Stockholm år 1714 på flykt undan ryssarna och flyttat vidare till Västerås för en tjänst vid gymnasiet.¹² Bland skulderna i bouppteckningen upptas en summa på 102 daler kopparmynt till professor Juslenius för sonens »kåst och information». Den 5 februari detta år hade Carl Brenner skrivits in som student i Uppsala.¹³ Hans vistelse vid universitetet kunde fortsätta, mycket tack vare moderns idoga arbete för att ordna de ekonomiska förutsättningarna, det vill säga det stipendium som den förmögne handelsmannen Jacob Stiegler nyligen instiftat.¹⁴ Yngst i syskonskaran var Eleonora, född 1702. När mantalsskrivningen 1721 ägde rum, uppges änkan bo i huset vid Hornsgatan med två av sina barn, en son och en dotter. Det var Carl, som nu blivit auskultant vid Kungl. Hovrätten, och Eleonora.¹⁵ Carl Brenner kom att bli häradshöv-

¹¹ KB (Autografsamlingen), ett intyg, undertecknat den 2 september 1730, säger: »Lieutenanten Brenner sedan han utur Frankrijket hijt ankommit, sig den lilla tijden han här waret hoos goda bekanta wänner uppehållet *attesterar* här med Henrik Brenner».

¹² Se Lindgärde 2011a, s. 35. I brev till Benzelius den 7 maj 1717 sägs Carl vara hemkommen från Västerås. Brevförteckning, nr 32.

¹³ *Uppsala universitets matrikel* 1919.

¹⁴ Se kommentaren till Brenners gravdikt över Jacob Stiegler 1716 i kommentardel till föreliggande textvolym, under utgivning, och Lindgärde 2009, s. XXIII, not 51.

¹⁵ SSA (mantalslängd för Maria Magdalena församling år 1721). Huset i kvartetet Jupiter större

ning i Kopparbergs län, lagman i Västmanland och far till många barn. Eleonoras liv är däremot höljt i dunkel. År 1752, när kvarvarande syskon gav sitt samtycke till att Anders Carl Rutström skulle få trycka passionsdikten på nytt, levde hon tydligen inte längre.¹⁶

* * *

Under 1720-talet fanns, av bevarade intyg att döma, gäster och inneboende, längre eller kortare tid. Den 8 september 1722 intygar Brenner att »madam B. Barckman hos mig en tidh logerat» tillsammans med dottern Susanna samt en fosterdotter.¹⁷ »Jungfrun Gustaviana Schröder som är min syster dotter har sedan förleden September månad bodt hos mig», heter det på en annan sedel, daterad den 1 maj 1727.¹⁸ Och från september 1726 hade en Peter Törnman varit hyresgäst enligt ett intyg, egenhändigt undertecknat av Sophia Elisabet Brenner den 10 februari 1727.¹⁹

Dottern i Elias Brennens första gifte, Regina Brenner som alltså var gift med prosten Petrus Hedengrahn i Vellinge i Skåne, vistades en tid hos sin fostermor. Tillsammans med Anna Regina, makens dotter i första äktenskapet, och drängen Sven Persson reste hon den 25 maj 1721 hem till Skåne igen efter att »en tid bortåt harit här i Stockholm och hoos mig Logerat».²⁰

Andra kommer på kortare visiter, exempelvis Jacob Bircherod, som 1720 reste från Odense till Stockholm. Han var i tjänst som sekreterare hos den danske diplomaten Poul Løvenørn och var i Stockholm med anledning av pågående fredsförhandlingar. Som son till den kände fornforskaren och numismatikern Thomas Bircherod, vars numismatiska verk hade funnits i

köptes 1694 för 12 500 daler kopparmynt, se SSA (Stockholms Magistrat och Rådhusrätt 1636–1849, förteckning 138).

¹⁶ Undertecknar gör Maria Aurora Brenner, Ludvig Brenner och Daniel Enerot, gift med Sophia Brenner i hennes andra gifte. Enerot har fullmakt, framgår det, att skriva under å hustruns vägnar och svågerns, »Carl de Brennens vägnar». RA (Skrivelser till Kungl. Maj:t, Kanslikollegium till Kungl. Maj:t, vol 44, den 20 april 1752).

¹⁷ KB (Autografsamlingen). Brita Barbara Barckman levde som flykting i Sverige 1712 och 1713. Hon var änka efter handelsmannen i Nyen Dettlof Joachimsson. Se Möller & Luther 1981, nr 3, s. 81–101, och Brenner [1944].

¹⁸ KB (Autografsamlingen). Gustaviana Schröder föddes 1701 som dotter till Christopher Schröder och Eva Margareta Weber och dog den 30 maj 1763. Hon och systern Sophia (1702–1750) var bland de första kvinnliga medlemmarna av Kungliga hovkapellet. Om kvinnorna i hovkapellet, se Bengtsson 2001, här s. 35; Karle 2002, bl.a. s. 201. Gustaviana Schröder anställdes 1740 efter Judith Fischer, men hon hade då i många år »utan wedergjällning upwachtat». Sophia Schröder hade anställts redan i slutet av 1720-talet, samtidigt med Judith Fischer.

¹⁹ Intyget är för närvarande i Antikvariat Mats Rehnströms ägo.

²⁰ Senare avskrift i UUB (Barthelsen 565).

Brenners bibliotek, hade han säkerligen hört namnen på faderns betydelsefulla kontakter i Stockholm, Elias Brenner naturligtvis, och Nils Keder som han också besökte. När han i brev hem till Fyn och vännen Jens Rasmussen Balslev skildrar sin resa och Stockholmsvistelsen, ger han även en god bild av sitt möte med den berömda poeten, »meget *æstimeret* her», en vital och yrkesmedveten författare vars stora bekymmer är dåliga ekonomiska villkor, dyrt papper och höga löner till tryckaren.²¹ »Hun forstaaer sine sprog, taler og skriver Svensk, tydsk, fransösk, *Italiensk*, Hollandsk, *latin*, og forstaaer lidet Engelsk.» Sitt besök hos den uppburna svenska författarinnan skildrar Bircherod sålunda:

Jag har eengang besøgt hende, og betiente mig af *pretext*, at hendes navn var saa bekiendt i *Dannemarc*, at mig siuntes icke at have været i *Stockholm*, med mindre, at ieg og hafde haftt dend ære, at kiende hendes person. Hun svarede hertil med meere modestie, end vel kunde ventes af een lærd Qvinde; og da ieg siden kom i tale om hendes skriffter, *communicerede* hun mig tvende vers, som hun self havde *componered*, det eene paa Svensk, og det andet paa tysk, og dem ieg sender dig begge derhos, for at du deraf kand dømme om hendes *capacité*. [...] Jmens, at ieg talte med hende om dette og andet, kom der fremmede ind, saa ieg gick bort imod hendes Villie. Hun var angenehm i *Conversation*, höfflig og artig, og kom mig for, som en Qvinde af eet 50-Aar.²²

Skildringen är intressant, inte enbart för besökarens aktning och den lärda kvinnans frapperande ödmjukhet, *modesti*. Hon är tydligen vid god hälsa och ung för sin ålder. Men vilka dikter var det Bircherod fick? Och vem var det som kom på besök?

I brev som finns kvar skymtar namn på flera som funnit vägen till Brenners hem. Det kan vara personer som på resa medför försändelser, exempelvis mellan Otto Sperling i Köpenhamn och Sophia Elisabet Brenner i Stockholm. Johann Friedrich Leopold, läkare från Lübeck, är en av dessa postiljoner, en annan Johann Friedrich von Tettau från Königsberg.²³ Ma-

²¹ Jacob Bircherods livfulla reseskildring – »momentvis med næsten Holberg'sk Lune», skriver R. Paulli 1934 i *Dansk Biografisk Leksikon*, band 3, s. 117 – är utgiven och kommenterad av Christensen 1924. Bircherod nämner på tal om huvdstadens få lärda män och kvinnor Maria Gustava Gyllenstierna och hennes översättning av Josephus, han presenterar Urban Hiärne och han redogör för Nils Keders verksamhet, bl.a. med *Thesaurus*-utgåvan, och berättar om mötet med honom. Under resan till Stockholm hade man sammanträffat med den fängslade och för landsförräderi dödsdömd Petrus Brenner. Se även Alenius 2011, s. 433–437.

²² Christensen 1924, s. 80.

²³ Se Göransson 2006, s. 245–255, »Index personarum» med sidhänvisningar.

gister Olof Nordborg kom på avskedsvisit inför förestående avresa till sin prästtjänst i London. Han fick då ett i hast skrivet brev att överlämna till Margareta Catharina Spieker, daterat den 30 juni 1715.²⁴

I mars 1725 inträffade ett annat viktigt besök. En rysk historiker och geograf vid namn Tatiščev hade under sin vistelse i Stockholm nåtts av budet om tsar Peters bortgång. Han sökte upp Brenner, som tidigare uppvaktat tsarens gemål Katarina vid hennes kröning 1724, för att förhandla om en dikt till Peter den stores minne. Sophia Elisabet Brenner var tveksam eftersom hon inte fått någon erkänsla för sin hyllning av kejsarinnan i Moskva, vare sig i form av uppskattning eller pengar. Denna reaktion förmedlade Tatiščev vidare, och han kunde sedan återkomma till skalden med löfte om ersättning, 100 cervonnye och en guldmedalj som präglats över kröningen. Underhandlingarna slutade med att Sophia Elisabet Brenner accepterar att skriva en minnesdikt över den döde tsaren enligt givna instruktioner, vilket Tatiščev meddelade i juni detta år.²⁵ Längre trodde man att dikten till kejsarinnan var förkommen och man var tveksam om gravdikten över Peter den store någonsin skrevs, men tack vare ett handskriftsfynd för några år sedan kan de nu publiceras i denna utgåva.²⁶

»Mehr än en gång har iag redan hos mig sielf beklagat at iag den gången, då Eders Högwyrldighet förledit år gjorde mig den äran att willia hälsa på mig, inte skulle wara tilstädes, där iag elliest så sällan är hemman ifrån».²⁷ Det var Erik Benzelius som någon gång år 1727 förgäves sökt Sophia Elisabet Brenner i hemmet.

* * *

I brev och memorial efter 1713 avslöjas den intensiva kampen i ekonomiskt svåra tider. Den gäller främst Elias Brenners lön som hovminiatör och som assessor i Antikvitetskollegium, en lön som, åtminstone delvis, verkar ha upphört att betalas ut redan 1706.²⁸ Den stora myntsamlingen sågs som en ekonomisk tillgång och därtill som en nationell skatt, och i många brev aktualiseras frågan om statens möjlighet att inlösa denna. Som ekonomisk

²⁴ Brevförteckning, nr 30.

²⁵ Küttner 1990, s. 109–164. Även Lindgärde 2012, s. 39–44. Brevet till kejsarinnan Katarina ingår i kommentarvolym under utgivning.

²⁶ S. 165 och 167 i föreliggande volym. Om handskriftsfyndet, se Brenner 2013, s. 9–10.

²⁷ Brevförteckning, nr 50.

²⁸ I ett brev till unge greve Gyldenstolpe på Noor, daterat den »mörke och bedröflige Lucia dag 1710» klagar Elias Brenner över att ha fått vänta i fyra år på sin lön. UUB (F 206).

tillgång fanns även familjens bibliotek och, som nämnt, resterande upplaga av diktsamlingen 1713. En annan fråga som avhandlas i ett antal brev, exempelvis till Erik Benzelius, är den planerade nyutgivningen av Elias Brenners »myntbok», *Thesaurus Nummorum Sveo-Gothicorum*. Detta ärende hann Sophia Elisabet Brenner aldrig se slutfört, men den innestående lönen fick hon antagligen till sist ta del av. Den 26 mars 1729 undertecknade hon nämligen en fullmakt för sonen Carl, som nu tituleras vice härads hövding, att kvittera ut makens »löningz liqvidation».²⁹

Redan före Elias Brenners bortgång var alltså ekonomin ett bekymmer. Ett memorial från 1707 ger en god bild av de ekonomiska villkor Elias Brenner arbetade under, villkor som därmed också dikterade familjens liv.³⁰ Hälften av lönen blir »uthi deße swåra krijztijder» innestående, heter det, och den andra hälften »allena» skall försörja »mig och de mina». Det är därför, skriver han, »aldeles ogörligit» att ligga ute med pengar för betalning till de kopparstickare som arbetar med plåtarna till *Thesaurus*. Dessa kräver nämligen omedelbar betalning; »slijka arbetares wilkor [är] så usle och tårfftige att de ingen dag efter sin betalning wänta kunna, uthan fast mehra moste åffta hafwa helfften ther af föruth [i förväg] så framt med arbetet skall gå fort [fortsätta]». Alltså anhåller Elias Brenner att »af *promte* medel [omedelbart tillgängliga medel] undfå betalning icke allenast för de 300 Dr Silfwer M^t. som till de nyligen uthstuckne och framwijste kopparplåtar uthi näst förledne Åhr redan af mig äre uthlagde och förskutne [förskottade], uthan och der till ändå [ytterligare] 300 Dr Silf^t M^t för innerwarande Åhr och sedan Åhrligen äfwen så stor *Summa* så länge och inn till deß de återstående plåtar kunna alla blifwa färdige».

Memorialet är odaterat men finns, i original, inneslutet vid den 19 mars 1707 i de utdrag ur kanslikollegiets protokoll som finns i Gahm Perssons avskriftsamling i Uppsala.³¹ Det framgår här att Elias Brenner visat kollegiet

²⁹ RA (Sjöholmssamlingen Autografsamlingen). Texten lyder: »Jag befullmäktigar här med å mina wägnar min son vice härads hövdingen *Carl de Brenner*, at uti Höglofl. Kongl. Commers *Collegio*, uttaga min Sahl. Mans framledne *Assessoren Elias Brenners* löningz liqvidation. Stockh: d: 26 *Martii* 1729. *Sophia Elisabeth Brenner*»; sedeln avbildad i Lindgårde 2011a, s. 48. Detta kan vara det positiva resultatet av ett memorial till kammarkollegiet med påskrift den 30 oktober 1728. Brevförteckning, nr 52 (se nedan s. XCIV).

³⁰ Aspelin 1896, s. 59–73 och 87–106, ger en uttömmande redogörelse för Elias Brenners arbete med *Thesaurus Nummorum Sveo-Gothicorum* alltifrån det första trycket 1691 till de sista kopparstickan på hösten 1716. Aspelin återger även, *in extenso*, Elias Brenners memorial till Kansli-kollegium 1705 och 1707. Se även Sundquist 2011a.

³¹ UUB (U 117).

sin bok, »en Svite af hans Medaille- och myntwärc», med anhållan om att få »det underhåll och belöning, som Hans Kong. May:tt har honom i nåder för slikt arbete tilsagt». Man lovade i kollegiet »att willja understödia hans Supplique», men man hänvisar avsändaren till direkt kontakt med Hans Majestät. Den böneskriften skrevs men blev av allt att döma obesvarad.

Pågående krig urholkade statens finanser och det oförtrutna arbetet på den stora boken om svenska mynt var alltså belastande för familjeekonomin. Elias Brenner fortsatte dock arbetet och den sista plåten stacks endast några månader före hans död. Av bouppteckningen framgår det att Riksänkedrottningen, som dog 1715, testamenterat 6 000 daler kopparmynt till mynt- och medaljverkets fullbordan.³² Återstående exemplar skulle, enligt bouppteckningen, delas mellan arvingarna, likaledes diktsamlingen.

Myntboken kom så småningom, år 1731, i nytryck, men vägen dit var lång. Av brev den 5 september 1724 till Erik Benzelius, som tydligen var den som Elias Brenner först tänkt som sin arvtagare i det numismatiska arbetet och som nu efterfrågat denna nya utgåva, framgår det att Arvid Horn lovat att stå för tryckkostnaderna men att Sophia Elisabet Brenner ville ha någon form av garanti. Man kan följa slutskedet av ärendet i Gahm Perssons avskriftsamling.³³

Här kan man se att ett memorial upplästes den 14 oktober 1729, skrivet av sekreterare Johan Helin, som förmedlade överenskommelsen mellan antikvitetsarkivet, Sophia Elisabet Brenner och tryckeriet.³⁴ Detta, liksom Brennens skriftliga hänvändelse i ärendet, finns här i avskrift.³⁵ »Den hier-tans längtan iag hafwer at se detta min Sal. mans i 50 åhrs tid med ospard omkostnad, flit och arbete förfärdigade wärc komma i dagsliuset, giör»,

³² Bouppteckningen i Slottsarkivet slår fast: »De af Hennes Sahl. May^t Enkiedrottningen *testamenterade* och i boet redan influatna 6 000 D. Kmt. till Mynte- och *Medaillewärc*ets fullbordande skola till samma wärc bijbehållas och fördenskull komma eij här at uptagas.»

³³ UUB (U 119).

³⁴ Johan Helin (1679–1753) var åren 1725–1750 sekreterare i antikvitetsarkivet, vilket sägs ha inneburit en nedgångsperiod för institutionen; »hans obestridliga lärdom förmådde ej råda bot på följ-derna av hans bristande energi» (*Svensk uppslagsbok*, 13, Malmö 1959, spalt 115). Det är möjligen ett orättvist eftermäle: »det är skada att han är så sjuklig», skriver Gustaf Benzelstierna till brodern Erik Benzelius den 29 april 1730. [Benzelius & Benzelstierna] 1791, s. 47.

³⁵ Brevförteckning, nr 53. Brenner hänvisar till ingånget avtal att nu befordra *Thesaurus* till trycket, och säger sig vara »sinnad» att leverera de kopparplåtar och träformar som hör till verket och som hon har i sin ägo. I stället för författararvodet, »tertialen», kan hon nöja sig med 1 800 daler kopparmynt »ett för alt», »samt några exemplar af det bästa papperet för deras M:ter konungen och drottningen samt mina barn». Om det inte går att få summan utbetald på en gång, kan den betalas »på 2^{ne} terminer», först när plåtar och träformar levereras, därpå när verket föreligger i tryck.

avslöjar skribenten, »at iag oachtadt andra mig tillbudna fördelachtigare wilkor, hälst detta emottager». Sophia Elisabet Brenner önskar så att »lämnas den hedern» att få överlämna det färdiga verket till deras majestäter med »en tienstl. dedication». Helin tillstyrker i sitt memorial de ekonomiska villkoren liksom denna anhållan, i synnerhet som »denna lärda Fru äger alla *qualiteter* der till, utan att betiena sig af andras tillhielp, som elliest wid slika tillfällen plägar ske, och hon det ofta giordt med hela den lärda werldens Approbation». Till sin bror Erik Benzelius skrev Gustaf Benzelstierna den 27 augusti 1729: »Fru Brenner fågnar sig mycket af detta hans tillbud, och förbehåller sig allenast at sielf få det dedicera.»³⁶

»Och som Kongl. *Collegium* fann detta vara ett wackert wärck och wärdt att komma i dagsljuset, hälst som det af många lärde och *Curieuse*, så in- som utomlands högt åstundas», beslutade man, enligt protokoll den 21 oktober, att medel skulle tillskjutas och ersättning ske enligt de villkor som memorialet stipulerar.³⁷ Förhoppningsvis fick Brenner den första betalningen på 900 daler kopparmynt, men det färdiga verket hann hon aldrig se och inte heller fick hon tillfälle att författa dedikationstexten, som i stället är undertecknad av antikvitetskollegiet. Den 25 september, en dryg vecka efter hennes död, rapporterar Johan Helin att myntboken nu är färdig för tryck och att han kan visa provark.³⁸ Å det Brennerska sterbhusets vägnar har von Schantz anhållit om att resterande 900 daler kopparmynt, som egentligen skulle tillkomma svärmodern, nu skall betalas till honom, då han tvingats sätta sig i skuld med anledning av omkostnader för begravningen. I juni 1731 rapporterades 250 exemplar av verket vara färdiga, och Johan Helin anhöll om att summan »emot wederbörligt quittance» skall utbetalas till arvingarna.

Behjälplig i arbetet med denna utgivning var Nils Keder, vilket också Sophia Elisabet Brenner framhåller i sitt memorial. »Herr Assessor Keder hafwer wäl wid wärcketz öfwerseende och completerande haft mycket omak och beswär», men, fortsätter hon, »för den långa och förtrogna wänskap, som war emellan honom och min Sal. man samt mig, lærer han, som

³⁶ [Benzelius & Benzelstierna] 1791, s. 32. Den 4 september 1731 lät Benzelstierna meddela: »Brenneri Thesaurus numismatum continuans är nu uthkommen [...]» (s. 68).

³⁷ UUB (U 119).

³⁸ Helin föreslår i nämnda memorial den 25 september 1730 (UUB, U 119) en upplaga på 1 000 exemplar, 940 på det »franska papperet», resten på »stort fint *median* papper till *Dedication Exemplaren*», då »detta wärcket är något grannlagare, än det som elliest plägar tryckas». Assessor Brenners porträtt i koppar, som antikvitetsarkivet har löst in, bör avtryckas »att tillika med titelbladet sättas fram för hela wärket», vilket också skedde. Porträttet i Lindgärde 2011a, s. 49.

han sig altid yttrat, för sit därwid kräfwande arbete, ej willia sig betinga.»³⁹

Hur gick det med Elias Brenners myntsamling? Att den med sina gamla mynt mer kunde uppfattas som en belastning än en tillgång framskymtade i versbrevet 1705 då Sophia Elisabet Brenner sökte ordna ekonomin så att dottern Sophia skulle kunna gifta sig, och hon återkom till de gamla mynten med tveksamt värde i gravdikten över Elias Palmskiöld 1719. Vad är det för mening, frågar hon här retoriskt, att bara hitta »En mörck ell' möglot penning platt | Med Runa på?»⁴⁰ Gamla mynt som inte längre gäller hjälper inte mot ekonomiska bekymmer.

I en böneskrift till kungen 1716 hade Elias Brenner anhållit dels om att få ut sin lön, dels om att få överlämna myntsamlingen till staten som offentlig egendom.⁴¹ På annat håll i världen, betonade här Brenner, har sådana privata myntsamlingar blivit inlösta, och det hade också varit Karl XI:s avsikt, vilket dock »sedan blifvit ofullbordadt och således mine vilkor sedan den tiden år från år allt blifvit sämre och sämre». Elias Brenner verkar inte ha fått något svar, men kungen beordrade värdering och inventering och ett inventarium gjordes upp.⁴² Bouppteckningen säger att kungen erbjudit sig att köpa samlingen för 15 000 daler kopparmynt.⁴³

I början av år 1719 tog Sophia Elisabet Brenner upp frågan i ett brev till drottningen.⁴⁴ Kort tid därefter, den 23 april 1719, vände sig Brenner

³⁹ Nils Keder (1659–1735) författade förordet på latin till utgåvan 1731. Hans epigram på latin liksom Petrus Lagerlöfs svenskspråkiga gratulationsdikt inleder verket. Diverse handskrifter med anledning av Keders arbete med *Thesaurus*, inklusive Lagerlöfs och Keders gratulationsdikter, finns i KB (Fe 13). Petrus Lagerlöfs dikt i avskrift, utan författarnamn och med året 1696, även i Fryxellska samlingen i Karlstads stiftsbibliotek (vol. 35:13). Aspelin menar att Keders insats var begränsad. Flertalet texter som ingår i utgåvan tycks nämligen Elias Brenner själv ha skrivit. Aspelin 1896, s. 105.

⁴⁰ Se föreliggande volym, s. 152, v. 33–36, och s. 79, v. 34–35. Se även Malm 2011, s. 257 f.

⁴¹ Böneskriften återgiven i Aspelin 1896, s. 121–122, not s. 155. På originalhandskriften, som finns i RA »bland Ant. Kollegii handlingar», står enl. Aspelin antecknat »Ystad d. 17 Febr. 1716», dagen då brevet, enl. Aspelin, torde ha föredragits för konungen.

⁴² Se not 6.

⁴³ I bouppteckningen i Slottsarkivet, under rubriken »Contante Penningar», står: »De gamle Mynte *Sorterne*, som Sahl. Hr *Assessoren* i många åhr ihopa samlat, öfwer hwilka han war sinnad en särskild Bok låta utgå, hwar till Hennes Mai:^t Enkie-Drottningen hafwer gifwit 6 000 D Kopp.mynt, äro wärderade till Femton Tusende dalr Kopparmynt, hwilka 15 000 D. Kmt, Hans Kongl. Maj:t berättar willia i nåder gifwa för samma Mynte *Sorter*, fördenskull blifwa de Sterbhus *Interessenterne* till deelning här utförda.»

⁴⁴ Brevförteckning, nr 35: »Det äre nu så nåhr twänne åhr förflutne, sedan iag uppå Eders Kongl. Maytz högsahl. H. Broders Konung Carl den Tolfftes aller nådigste befallning, ett Inventarium af min Sahl. K. Mans Swänska Mynt Cabinet i underdånighet til Lund afskickat, emedan hans Kongl. Mayt Glorwyrdig i åminnelse samma Mynt Cabinet [...] för 5 000 dahl. sölfmt efter wär-

till Daniel Niklas von Höpken som i januari detta år blivit statssekreterare för utrikes ärenden. Hon hänvisar här till ett brev till drottningen med en anhållan om en årlig pension, ett *stipendium annuale*.⁴⁵ I brev till Sven Lagerberg återkom hon till kungens löfte att inlösa myntsamlingen.⁴⁶ Först 1721 kunde samlingen säljas, och den hamnade hos den engelske köpmannen i Stockholm, Walter Grainger. Nils Keder upprättade en katalog som trycktes i London 1728 (*Catalogus Nummorum Sueo-Gothicorum* [...] in *Museo Graingeriano*). Efter Graingers död 1729 var myntsamlingen till salu i England, men då ingen köpare anmälde sig, återvände samlingen till Sverige, där en furste Demidov köpte den och tog den med till Ryssland. Efter donationer från det Demidovska furstehuset finns i dag delar av Brenners myntkabinett i Pusjkinmuseet i Moskva.⁴⁷

Men mest bekymmer verkar såväl Elias Brenner som hans efterlevande hustru ha haft med den icke utbetalda lönen. I brev och skrivelser framhåller, som framgått, Elias Brenner den prekära situation som råder för honom och familjen. Så småningom, i december 1718, började staten betala ut de innestående lönerna, och Sophia Elisabet Brenner väddar nu i brev efter brev om att få det som Elias Brenner aldrig fick.⁴⁸

Vid denna tid avfattade Sophia Elisabet Brenner en versifierad supplik till ständerna, en »bönschrift». Hon anhåller här om den »ringa Rest» som återstår av makens lön, »ty wil Jag mig förmoda,| at Ehr wälwillighet mig lembnar den til goda» (v. 29 f.). I trycket är denna skrivelse daterad den 13 februari 1723, i handskrift är den odaterad. Möjligen var det med denna skrivelse som skalden uppvaktat en gång tidigare. Det framgår nämligen av ett brev 1719 till sekretetaren Samuel Barck, att hon skickat en böneskrift

die att inlösa i nåder resolverat». Men mycket har kommit emellan, och samlingen är fortfarande i förvar i hemmet, heter det. Inventariet bifogas detta brev med fönyad anhållan om att myntsamlingen skall inlösas. En skuld behöver nämligen betalas och medel behövs för »min Stiuftdotters Mödernes och Fädernes arfz afwittring [skiftande]».

⁴⁵ Brevförteckning, nr 38. Möjligen avser Brenner ett annat brev än det nämnda som finns bevarat.

⁴⁶ Sven Lagerberg (1672–1746) blev år 1719 friherre och året därpå president i statskontoret. Se Grauers artikel i *Svenskt Biografiskt Lexikon* 22, s. 47–51. Brevet (Brevförteckning, nr 54) finns i avskrift i *Anhang* och bör, om breven är placerade i kronologisk ordning, vara skrivet efter den 23 april 1719, då föregående brev, det till von Höpken, avfattades, och efter utnämningen till president. Bladbortfall gör att senare delen av detta brev saknas.

⁴⁷ Hagander, Lagerqvist & Wiséhn 2002, s. 172–177. Julia Krasnoboeva vid Pusjkinmuseets numismatiska avdelning arbetar nu på en bok om Elias Brenners samling.

⁴⁸ Exempelvis brev till Arvid Horn, Brevförteckning, nr 39.

till ständerna *non ita dudum*, för inte så länge sedan.⁴⁹

Petitionen till ständerna gav positivt svar. Lönen skulle betalas ut och därtill en årlig författarpension om 200 daler silvermynt.⁵⁰ Det är möjligt att författarpensionen kom att berika skaldens återstående levnad, men det kan inte dokumenteras. Från löfte till handling var det ingen kort sträcka, och den 5 september 1724 klagade hon i brev till Benzelius över att hon ännu inte fått ut den lön hon utlovats.⁵¹ Passionsdikten färdigställdes dock och lämnades som ett tack.

Så småningom började även Elias Brenners löner att betalas ut. Den 14 maj 1728 riktade sig Brenner till »Högwålborne Hr Baron och Præsident» med ett tack för assessorslönen fram till 1709, hon bifogar »separation» för åren 1709–1713 men påminner samtidigt om hovminiatörlönen.⁵² I ett memorial till Kammarkollegium, daterat september samma år, gäller det lönen under perioden 1714–januari 1717, det vill säga 3 300 riksdaler silvermynt, varav 813 redan sägs vara utbetalade.⁵³ Förnyad påminnelse om innestående lön inlämnades någon månad senare, den 30 oktober.⁵⁴ I mars månad 1729, då sonen Carl får i uppdrag att hämta ut lönen, tycks år av påstötningar i ärendet ha givit resultat.

Det mesta har här handlat om pengar, om möjligheten att avyttra bib-

⁴⁹ Brevförteckning, nr 36. Av brevet framgår att en kopia av suppliken bifogas liksom gravskriften över maken. Samuel Barck (1662–1743) blev år 1714 statssekreterare och var under Karl XII:s sista år Ulrika Eleonoras mest betrodda rådgivare (*Svensk uppslagsbok*, 3, Malmö 1963, spalt 76). Om Barck och hans politiska betydelse under åren före slaget vid Poltava, se Olsson 1953. Brenners supplik i föreliggande utgåva s. 140.

⁵⁰ RA (R 2413) (1723 års riksdag. Sekretä utskottet: »Resolutioner» och »extrakter» angående Statsverket) ärende 355.

⁵¹ Brevförteckning, nr 45.

⁵² Brevförteckning, nr 48 (påskrift Nordenflycht). Kammarkollegiets president, dvs. dess chef, var under åren 1723–1736 Otto Reinhold Strömfelt (1679–1744). Se Nilzén i *Svenskt Biografiskt Lexikon* 34, s. 40–42. Om friherre Strömfelt, se även Elgenstierna, 7, s. 773. Brenner titulerar här mottagaren »baron», ett ord som användes i tilltal till framför allt en friherre. Likalydande brev och med samma datum, men nu avseende hovminiatörlönen, Brevförteckning, nr 49 (påskrift Sandelhielm).

⁵³ Brevförteckning, nr 51.

⁵⁴ Brevförteckning, nr 52. Brevet lyder: »Emädan uti Höglofl: Kongl: Cammar Collegij medelte liquidation af d 23 julij 1714 öfwer min Sahl K: mans Assessorens uti Kongl. Antiquitets Collegio Elias Brenners löner hos Cronan, ei kunnat indragas de senare åhrens quantum, nembl: för 1714, 1715 och 1716 samt för januari månad 1717, uti huilken månad min Sahl: man igenom döden affidit; fördenskull anhåller iag i ödmjukhet det Eders Excellence och Högl: Kongl: collegium tåktes denne återstående liquidation med första giörlighet mig låta tillstålla.

Eders Excellences och det Höglofl: Kongl Collegij
Hörsamsta tiänarinna Sophia El: Brenner.»

liotek och myntsamling, om inestående löner och om en änkas envisa arbete för sin och sin familjs ekonomi. Det har också handlat om hennes ambition att vårda arvet efter maken, numismatikern. Samtidigt var Sophia Elisabet Brenner fullt verksam också som skald, berömd och efterfrågad. Hon fick besök och beställningar, och hon fullbordade sin långa passionsdikt som ett tack till ständerna. Den kommer att få en särskild volym i Brenners Samlade dikter.

Kanske fick skalden även betalning för sina skaldestycken till högtider och nyskrivna böcker. Räkenskaper för tidens begravningar kan dokumentera att sorgehuset kunde stå för pappers- och tryckkostnaderna liksom att en summa betalats till dem som skrev gravskrifterna. I en del fall finns även kvittenser kvar.⁵⁵ Någon gång förstår man att ekonomisk ersättning kommit även Sophia Elisabet Brenner till del. Ett smycke överlämnades från grevinnan Hedvig Ebba De la Gardie som, skrev Elias Brenner till sin svåger Bockmøller, en »fawör til min Hustru för sitt omak», det vill säga gravdikten över Carl Gustaf Oxenstierna 1686.⁵⁶ Eller en summa pengar, närmare bestämt 120 daler kopparmynt, som utbetalades som ersättning för *Carmina*, som det heter i räkenskaperna, över Maria Eufrosyne 1688.⁵⁷ Detta kan dokumenteras, men man kan utgå ifrån att Sophia Elisabet Brenner med sin penna hela sitt aktiva yrkesliv bidrog till sin och familjens försörjning. Minst lika betydelsefull var dock skrivandets funktion som, och citatet är Per S. Ridderstads, »stärkande knutar i en väv av släkt- och vänskapsrelationer».⁵⁸ Denna »väv» skall nu presenteras.

Adressater och adressatkretsar

De första alster vi har bevarade av den unga Sophia Elisabet Weber är, bortsett från gravdikten över den bortgångne läraren Zellin 1676, dels en hyllning på latin som uppmärksammar Karl XI:s framgångsrika björnjakt 1681, dels en svenskspråkig dikt till brudparet Henrik Scheffer och Maria Grubb år 1682.⁵⁹ Den förra, dikten över den kungliga jakten, finns i ett antal handskrifter liksom i en andra version i *Poetiske Dikter* 1732, den senare i separat-

⁵⁵ Se Klemming 1880–82, s. 134; Lagerholm 1965; en kvittens avbildad i Lindgärde 2011c, s. 189; för diskussionen om Brenner som förvärvsarbetsande skald, von Platen [1985], s. 101–118.

⁵⁶ Brenner 2013, s. 109.

⁵⁷ Brenner 2013, s. 112. Pluralformen »Carmina» antyder att Brenner skrev fler gravdikter till detta tillfälle än den bevarade »Entwurf der Eitelkeit» (Brenner 2009, s. 95).

⁵⁸ Ridderstad 1983, s. 240.

⁵⁹ Om Henrik Scheffer, se Brenner 2013, s. 260–261.

tryck i Kungliga bibliotekets samlingar. Dessa båda tidiga dikter kan sägas representera de viktigaste adressatgrupperna i skaldens produktion, nämligen det svenska kungahuset och släkten i Stockholmstrakten och i Finland.

Kungahuset

Till olika medlemmar av kungahuset riktade Brenner närmare 20 dikter, gratulationer till vunna segrar såsom vid Narva 1700 och till fredsavtalet vid Nystad 1721 inberäkande. Den som oftast blir föremål för uppvaktningar är Ulrika Eleonora d.y. alltifrån en liten dikt på franska till födelsedagen 1692 till den åldrade skaldens uppvaktning med ett ode vid drottningens 42-årsdag 1730, tonsatt av Johan Helmich Roman. Den första födelsedagsdikten kom att omarbetas några år senare.⁶⁰ Prinsessan önskades ett gott år 1712 och ett lyckligt liv med arvprins Friedrich av Hessen-Kassel vid bröllopet i mars 1715, och hon uppvaktades vid kröningen 1719. Det var också, väl att märka, Ulrika Eleonora d.y. som *Poetiske Dikter* 1713 tillägnades tillsammans med en viktig dedikationstext.

Även arvprinsen fick del av skaldens uppmärksamhet, först vid kröningen till landets kung 1720, sedan med anledning av freden 1721. Det är också han som slutligen blir adressaten i den långa dikten *Aufmuntrender Zuruf*, även om dikten explicit är riktad till Sveriges invånare, och detta torde ha haft betydelse för språkvalet.

Även övriga kungligheter uppmärksammades vid viktiga tilldragelser. Riksänkedrottningen, som under det tidiga 1700-talets krigsår flitigt uppvaktades på sina födelsedagar, hyllades 1708 också av Sophia Elisabet Brenner, samma år som skalden förärade Hedvig Sophia en födelsedagsdikt. Karl XII:s smörjelseakt 1697 uppmärksammades liksom hans segrar 1700, 1701 och 1702. Vid de små prinsarna Gustavs och Ulriks bortgång 1685 liksom vid Ulrika Eleonora d.ä.:s död 1693 framträdde Brenner med sorgedäven.

Karl XII förärades av Brenner vad vi vet inga fler dikter, vare sig vid något av de många årsskiften då skalder, större och mindre, önskade honom ett gott nytt år och välkommen hem, eller vid hans död 1718. Men två av dem som inför år 1715 höll orationer till kungens ära hedrades av Brenner, nämligen Jacob Frese och Sidonia Morian.⁶¹

Till de kungliga adressaterna kan även räknas de båda pfaltzprinsessor-

⁶⁰ Se Brenner 2013, s. 40.

⁶¹ Brenners gratulationsdikt till Frese i föreliggande volym, s. 158. Brevet på latin till Morian i appendix i kommentardelen till föreliggande textvolym, under utgivning.

na som kom på besök 1690, Johan Sobieski, som fick en sonett av Brenners hand 1683 när segern över turkarna vid Wien blev känd, liksom Katarina av Ryssland och hennes make, den forne fienden, tsar Peter, den förra med anledning av kröningen, den senare vid sin död.

Familj, släkt och vänner

Den andra stora mottagargruppen är släkten, såväl familjen med syskon, föräldrar och barn, som den vidare kretsen av släktingar, inte minst i Elias Brenners hemtrakter i Österbotten. In i detta sammanhang författade Brenner närmare 30 dikter alltifrån den första, redan nämnda, då Elias Brenners släkting Henrik Scheffer, adl. Heerdhielm, år 1682 gifte sig med Maria Grubb, till den sista, över Adolf Snoilsky, vars svärfar Mårten Brenner var kusin till Elias Brenner. Följande dikter ingår i detta familje- och släktsammanhang:

- 1682 Scheffer/Grubb (denna volym, s. 60)
- 1682 Brita Mårtensdotter Gammal (Brenner 2009, s. 88)
- Isak Brenner, död 1670 (Brenner 2009, s. 86)
- 1683 Klüwer/Weber (Brenner 2009, s. 64)
- 1684 Martin Brenner (denna volym, s. 147)
- 1688 Mårten Brenner (denna volym, s. 43)
- 1689 Isak Brenner (denna volym, s. 44)
- 1689 Peldanus/Alftana (denna volym, s. 148)
- 1689 Andreas Dubislav von Blixen (Brenner 2009, s. 103)
- 1691 Elias Brenner (Brenner 2009, s. 205)
- 1693 Bartholomeus Klüwer (Brenner 2009, s. 115)
- 1695 Christina Weber (Brenner 2009, s. 122)
- 1697 Schröder/Weber (Brenner 2009, s. 66)
- 1701 Jacob Bockmöller (Brenner 2009, s. 160)
- 1702 Falander/Bockmöller (Brenner 2009, s. 75)
- 1706 Anna Helena Heerdhielm (Brenner 2009, s. 163)
- 1706 Pär Gyllenhök (Brenner 2009, s. 165)
- 1707 Löfgren/Brenner (Brenner 2009, s. 78)
- 1708 Löfgren/Christophers (Brenner 2009, s. 84)
- 1711 Hedengrahn/Brenner (Brenner 2009, s. 263)
- 1712 Hallman/Spieker (Brenner 2009, s. 265)
- 1712 Brander/Spieker (Brenner 2009, s. 268)
- 1712 Henrik Heerdhielm (Brenner 2009, s. 272)
- 1717 Petrus Brenner (denna volym, s. 162)
- 1717 Elias Brenner (denna volym, s. 66)

- 1720 von Schantz/Brenner (denna volym, s. 37)
 1727 Petrus Hedengrahn (denna volym, s. 93)
 1728 Adolf Snoilsky (denna volym, s. 94)

Som synes riktar sig skalden till medlemmar av familj och släkt hela sin aktiva tid men med tydlig avmattning under författarskapets sista decennium. Till förteckningen skulle kunna fogas den lilla inskriften på altartavlan i Pedersöre kyrka och texten på den numera förlorade nattvardskalken i Närpes sockenkyrka, bägge skrivna av Sophia Elisabet Brenner som varande ingift i familjen Brenner från Österbotten.⁶²

Det kan vara vanskligt att urskilja personliga vänner i listan över tillfällesdikternas adressater och mottagare. I några fall verkar vänskapsrelationen framgå explicit av texten. Johan Schmedemans hustru, Elsa Lovisa Braunjohan, tilltalas »Min wän» i sonetten över hennes döde son 1703, till Anna Elisabet Spiekers bröllop 1712 skrevs en dikt »för vänskaps skull», Anna von Hoorn, syster till Johan von Hoorn och änka efter Philip Pelt, adresseras som »Geehrte Freundin», och Adolf Snoilsky tilltalas »mein Freund».⁶³ Dikten till bröllopet mellan Jonas Bratt och Anna Elisabeth Hierzel 1723 är en »Wänskaps-Plicht», riktad till bruden, och Mårten Törnhielm föräras samma år en »Wänskaps Betygan».⁶⁴ Även då en vänskap inte direkt framgår, kan man säkerligen räkna med en nära relation till bestämda familjer i Stockholm. Elias Brenners numismatiska forskning skapade eller förstärkte en del av dessa band.

Man kan konstatera att Stockholms kulturella värld avtecknas då man ser hyllningarna som riktades till skalden Brenner och de sammanhang som finns representerade i hennes adressatlista. Paret Brenner var en del av huvudstadens viktiga krets av »kulturens bärare». Uttrycket är lånat av Görran Lindahl, som betonar att dessa »bärare» inte var knutna till hovet som på drottning Kristinas tid, utan »rörde sig i inbördes samvaro i kontakter med den värld av ämbetsmän och deras likar, som utgjorde överskiktet i den karolinska statens huvudstad».⁶⁵ Det är exempelvis Nils Keder och Urban Hiärne, Olof Siljeström, Johan Garbriel Sparwenfeld och Olof Hermelin. De viktigaste kontakt- och vänskapskretsarna bland Brenners adressater skall nämnas här.

⁶² Brenner 2009, s. 18 och föreliggande volym, s. 116. Altartavlan i Pedersöre med Brenners text i Lindgårde 2011, s. 178 och 181.

⁶³ Brenner 2009, s. 162, 265, 129 och föreliggande volym, s. 94.

⁶⁴ Föreliggande volym, s. 40 och 87.

⁶⁵ Lindahl 1998, s. 31.

Familjen Törnhielm på Malmvik

Familjen Törnhielm på gården Malmvik på Lovön tillhörde vänkretsen, det är tydligt. Sophia Elisabet Brenner befann sig på gården då Knut, sonen i huset, dog i maj 1706.⁶⁶ Ett par månader senare kom makarna Törnhielm och Brenner att umgås under vistelsen vid Medevi brunn. Tre år tidigare hade skalden uppvaktat med en lång dikt över den stora, legendariska lindan på gårdsplanen, och den dikten var egentligen en vänskapsbetygelse, ägnad husets fru, Christina Gyllenhof.⁶⁷

Dottern Hedvig Eleonora Törnhielm, en av de många som uppkallats efter Riksänkedrottningen, dog 1719 och förärades en gravskrift, liksom Mårten Törnhielm fyra år senare.⁶⁸ Carl Ludvig von Schantz, Hedvig Eleonoras efterlämnade make, gifte 1720 om sig med Maria Aurora Brenner och brudens mor uppvaktade.⁶⁹ Mårten Törnhielm delade Elias Brenners konstnärliga och numismatiska intresse, han undertecknade tillsammans med Keder och Hiärne inventariet över myntsamlingen, och han nämns i Brenners förteckning över betydelsefulla svenska numismatiker i *Thesaurus* 1731. Aspelin förmodar att Brenners kuriosakabinett införlivades med Törnhielms ansenliga samling på Malmvik.⁷⁰

Kretsen kring Nils Gyldenstolpe och Arvid Horn

En krets som ett betydande antal dikter adresserades till finner vi runt Nils Gyldenstolpe, en annan, som tangerar denna, runt Arvid Horn, Gyldenstolpes svåger i Horns äktenskap med Beata Ehrensteen. Med familjen Gyldenstolpe växte det uppenbarligen fram en djup vänskap. Bevarade brev till den unga familjen på Noor från nödåren 1709–1710 avslöjar att hjälp kom från gården i Uppland.⁷¹ Den blommande agaven på gården – eller aloe som den då kallades – väckte beundran, avtecknades av Elias Brenner och besjöngs av bland andra Sophia Elisabet.⁷² När budet kom om de båda sönnernas död under Karl XII:s fälttåg 1709, författade Brenner en gravdikt, li-

⁶⁶ Brenner 2009, s. 164.

⁶⁷ Brenner 2009, s. 216.

⁶⁸ Föreliggande volym, s. 71 och 87.

⁶⁹ Föreliggande volym, s. 37.

⁷⁰ Aspelin 1896, s. 124.

⁷¹ Se Lindgärde 2009, s. XX. Elias Brenner nämner ett besök på Noor i ett brev den 11 juni 1710. Aspelin 1896, s. 168 f. Brenner mötte där konstnären Martin Mijtnens d.ä., han som avporträtterat Nils Gyldenstolpe vid 1680-talets början och vid okänt tillfälle troligen även Sophia Elisabet Brenner, se von Malmberg 1961, porträtt nr 16 och 89.

⁷² Brenner 2009, s. 227.

kaså när Nils Gyldenstolpe dött senare samma år.⁷³ Elias Brenner tecknade och graverade dennes porträtt, förmodligen med tanke på en minnesskrift över honom.⁷⁴ Troligen var det Nils Gyldenstolpe i hans egenskap av kanslipresident som Sophia Elisabet vände sig till 1705 och 1707, med hemstäl- lan om en tjänst för den blivande mågen Carl Löfgren.⁷⁵

Av minnesdikten vid Gyldenstolpes död i maj 1709 framgår att han upplevts som de lärda kvinnornas beskyddare; »Nu ser det slätt för ehr J lärda Systrar ut/ | Hwar ta' J nu försvar mot dem som ehr förfölia?» (v. 67–68). Till honom hade också, påpekar Rut Nilsson, Hedengrahns disser- tation 1699 dedicerats, den som Sophia Elisabet troligen varit behjälplig med.⁷⁶

Nils Gyldenstolpe var gift med Margareta Ehrensteen, dotter till Ed- vard Ehrensteen och Catharina Wallenstedt, som är känd för sin brevväx- ling med dottern, i synnerhet under Gyldenstolpes vistelse i Haag.⁷⁷ Vid ett par tillfällen hedrade Brenner syskonen Ehrensteen på vers, vid Beata Ehrensteens son Carl Fredrik Horns död och begravning 1707, vid Edvard Ehrensteens bortgång 1712, och hon uppmärksammade Catharina Wallen- stedts död i hög ålder 1720.⁷⁸ När Catharina Wallenstedts systerdotter Margareta Björnkrou avled 1688 hedrades minnet med en gravdikt liksom när hennes brorsdotter Maria Wallenstedt dött 1723.⁷⁹

Arvid Horn var gift med Beata Ehrensteen i sitt första gifte, och han ingick efter hennes död 1703 äktenskap först med Inga Törne, därpå 1710 med Margareta Gyllenstierna. Till detta senare bröllop, som ägde rum i Jönköping, sände Brenner en lyckönskan.⁸⁰ Hon skrev en gravdikt vid Nils Gyllenstiernas död 1720 och hon uppuktade dottern, Margareta Gyllen- stierna, inför det nya året 1728.⁸¹ Till Arvid Horn vände sig Brenner i ett brev i april 1720 med anhållan om makens lön. Hon hänvisar där till att han antagligen kände till såväl Elias Brenner som henne själv.⁸² Tyvärr har vi ingen kännedom om ett eventuellt svar, men den versifierade uppukt-

⁷³ Brenner 2009, s. 180 och 171.

⁷⁴ Kopparsticket avbildat i Jönsson 2011, s. 313.

⁷⁵ Föreliggande volym, s. 152, och Brevförteckning, nr 19.

⁷⁶ Nilsson 1973, s. 126–127.

⁷⁷ [Wallenstedt] 1995.

⁷⁸ Brenner 2009, s. 166, s. 194, föreliggande volym, s. 77 och 74.

⁷⁹ Brenner 2009, s. 101, föreliggande volym, s. 86.

⁸⁰ Brenner 2009, s. 258.

⁸¹ Föreliggande volym, s. 163 och 26.

⁸² Brevförteckning, nr 39.

ningen av rikets ständer, dedikationen av den långa passionsdikten till de ständer som 1723 givit löfte om lösning på hennes ekonomiska problem och gratulationsdikten till Arvid Horn efter avslutad riksdag 1727 bör ses i detta sammanhang, liksom nyårsdikten till Margareta Gyllenstierna.⁸³

Familjerna Blixencron och Palmskiöld

De omedelbara omständigheterna runt kontakten mellan makarna Brenner och bröderna Gustaf och Magnus Blixencron med familjer är okänd. Troligen gick den via Elias Palmskiöld, den outtröttlige samlaren och arkivarien. Till vigseln 1699 mellan Georg Fredrik Grissbach och Margareta Mätta Blixencron, dotter till Gustaf Blixencron och Metta Ribbing, författade Brenner en liten kort dikt – signaturen S.E.B. tyder på det – och när en annan dotter, Catharina Magdalena, år 1700 på Hessle gård gifte sig med Elias Palmskiöld förärades brudparet en dikt.⁸⁴ Till Mätta Ribbings begravning i Uppsala domkyrka år 1701 skrev Brenner en längre dikt, ett *Sannskyldigt Berömm*, dock ingen då följande år såväl Gustaf som brodern Magnus Blixencron dog.⁸⁵ Den senares son Carl Gustaf avled som trettonårig i Stade varvid ett versbrev adresserades till modern, och Mätta Ribbings dotterdotter Mätta Magdalena, skaldens guddotter och enda barnet till Elias Palmskiöld, avsomnade »oförmodeligen» i september 1710 i Stockholm, varvid Sophia Elisabet Brenner skrev ett epitafium.⁸⁶ Då Elias Palmskiöld dött 1719, författade skalden återigen en dikt.⁸⁷

De la Gardie – Königsmarck

Till rikskanslern Magnus Gabriel De la Gardie hade Elias Brenner en nära relation. Den byggde säkerligen på ett slags mentorförhållande men även på gemensamma intressen och uppdrag. De la Gardie hade åren 1666 och 1667 organiserat och inrättat ett nytt ämbetsverk vid Uppsala universitet, Antikvitetskollegium, där den unge Brenner engagerades. De la Gardie kom att understödja och bekosta Brennens antikvariska resor och han följde även med på några. Två av de dikter som kan dateras till 1684, det år då hustrun Sophia Elisabet lade bort familjenamnet Weber och började skriva sig Sophia Elisabet Brenner, är riktade till De la Gardie-familjen. I janua-

⁸³ Föreliggande volym, s. 140, 25 och 26.

⁸⁴ Föreliggande volym, s. 151 och Brenner 2009, s. 69.

⁸⁵ »Sannskyldigt Berömm», Brenner 2009, s. 157.

⁸⁶ Brenner 2009, s. 184 och s. 190.

⁸⁷ Föreliggande volym, s. 78. Om denna dikt, se även Malm 2011, s. 257 f.

ri uppfördes i Wrangelska palatset på Riddarholmen i Stockholm Racines drama *Iphigénie*, och Sophia Elisabet Brenner uppvaktade det höga och förnäma »Fruen-Timbret», det vill säga de adelsdamer som bekostade och iscensatte föreställningen.⁸⁸ Dessa var framför allt Maria Aurora Königs-marck och hennes syster Amalia samt deras kusiner Ebba Maria och Johanna Eleonora De la Gardie. När Magnus Gabriel De la Gardie vid denna tid satt på sitt Venngarn, isolerad och fjärran från vänner och inflytande, skickade Elias Brenner en hälsning med kanslikollegiets sekreterare Lorin i Stockholm. Han gav upplysningar om fynd av gamla mynt och han bifogade en dikt som hustrun skrivit, förmodligen med anledning av januarihäändelsen i Wrangelska palatset.⁸⁹

Den andra större dikten detta år 1684 skrevs till det påkostade bröllopet den 3 augusti på Jakobsdal, då Magnus Gabriel De la Gardies och Maria Eufrosynes dotter Ebba Hedvig firade bröllop med Carl Gustav Oxenstierna.⁹⁰ Skalden återkommer när Magnus Gabriel De la Gardie dött den 26 april 1686, då Carl Gustav Oxenstierna gravsattes den 12 december 1686, vid Maria Eufrosynes gravsättning den 19 februari 1688 och när Gustav Adolf De la Gardie, son till Magnus Gabriel De la Gardie och Maria Eufrosyne, begravdes den 20 oktober 1695.⁹¹

Här kan också nämnas Magnus Gabriel De la Gardies systerdotter Christina Lewenhaupt, vars son Gustav Adolph Fleming avled tjugo år gammal 1692. Sophia Elisabet Brenner skrev en rolldikt till hans begravning, där hon ger ord åt moderns sorg och klagan.⁹² Till De la Gardies brorsdotter, den litterärt begåvade Ebba Maria De la Gardie, skrevs en gratulationsdikt, troligen 1697, med anledning av ett planerat tryck av hennes andliga betraktelser, och en gravdikt då hon begravdes i Riddarholmskyrkan den 23 januari 1698.⁹³

Nära besläktade med De la Gardiefamiljen var som nämnt Königs-marckarna från Stade. Catharina Charlotta De la Gardie var gift med Otto Vilhelm Königs-marck, Maria Auroras farbror, och Beata Elisabet Königs-marck, Auroras faster, var gift med Pontus De la Gardie. Till detta samman-

⁸⁸ Föreliggande volym, s. 30.

⁸⁹ Jonas Lorin till Magnus Gabriel De la Gardie, 30/4 1684, LUB (De la Gardieska arkivet, Släktarkiven, De la Gardie 90:1).

⁹⁰ Brenner 2009, s. 47.

⁹¹ Brenner 2009, s. 90, s. 92, s. 95, s. 125.

⁹² Brenner 2009, s. 117.

⁹³ Brenner 2009, s. 207 och s. 138.

hang kan följande uppvaktningar av Sophia Elisabet Brenner räknas: Till Iphigénieföreställningen i januari 1684, till Maria Aurora Königsmarcks namnsdag 1687, med anledning av bröllopet mellan Amalia Vilhelmina Königsmarck och Carl Gustav Lewenhaupt 1689 och till begravningen i Stade 1691 då Otto Vilhelm Königsmarck och dennes brorson Carl Johan Königsmarck jordfästes.⁹⁴

Mellan Maria Aurora Königsmarck och Sophia Elisabet Brenner tycks det ha utvecklats ett slags kollegial arbetsgemenskap, det sociala avståndet till trots.⁹⁵ I ett odaterat brev till grevinnan Königsmarck utber sig Brenner hjälp med språket i sin uppvaktning av brudparet Amalia Vilhelmina Königsmarck och Carl Gustav Lewenhaupt, vars bröllop stod den 5 februari 1689. Det är nämligen, som det heter i översättningen från brevet italienska, »de första alster den [min penna] någonsin komponerat på det italienska språket».⁹⁶ Sophia Elisabet Brenner kan å sin sida tänkas ha bistått med en liten dikt på svenska som avfattats av Maria Aurora Königsmarck men trycktes anonymt på Brenners gravskrift över Carl Johan Königsmarck inför begravningen i Stade 1691. Maria Aurora Königsmarck var tämligen osäker på sin svenska, och denna dikt på fyra rader förefaller vara det enda alster hon komponerat på detta språk.⁹⁷

Magnus Gabriel Block och Medevi

Det lär vara så att Magnus Gabriel Block uppkallats efter Magnus Gabriel De la Gardie, hos vilken fadern varit huskaplan. I juli månad 1706 befann sig makarna Brenner i Medevi för att kurera hälsan vid brunnen. Sällskapslivet där tycks ha lagt grund för vänskap, och åtskilliga uppvaktningar av och till Sophia Elisabet Brenner kan ledas tillbaka till de veckor då man umgicks på den nya brunnsorten.⁹⁸ De tillfällen då Brenner anlägger en galant stil i sin diktning kan hänföras till miljön vid Medevi. Det gäller framför allt de hälsningar Block och Brenner där utväxlade den 10 och 11 juli, men även dikten över den döda burfågeln Pierro hos en fröken Posse, troligen Hedvig Charlotta Posse som vistats på brunnsorten samtidigt som

⁹⁴ Föreliggande volym, s. 30 och Brenner 2009, s. 200, s. 52, s. 109 och s. 110. Se även Lindgärde 2012 och 2015a.

⁹⁵ Brenner 2013, s. 200–201; Lindgärde 2013.

⁹⁶ Brevet i Appendix, Brenner 2013, s. 271. Brev och sonett till Lewenhaupt/ Königsmarck, Brenner 2009, s. 52–53.

⁹⁷ Se Brenner 2009, s. 110 och Brenner 2013, s. 123.

⁹⁸ Om Medevivistelsens betydelse som kontaktskapande och vänskapsbefrämjande faktor, se Brenner 2013, s. 227.

makarna Brenner.⁹⁹ I lovkvådet över Magnus Gabriel Blocks lantegendom Magnusberg i Östergötland, publicerat under pseudonymen Sophrosyne och tryckt i »Utopia», fortsätter den lättsamma umgängestonen.¹⁰⁰

Magnus Gabriel Block, vid denna tid brunsläkare, förärades en gratulationsdikt till sin skrift om fenomenet med »Strömstadnandet» i Motala ström, 1706, och han å sin sida hyllade Brenner som poet 1707 med *Linguae Latinae Querela*, föranledd av att Elias Brenner sänt honom den omtryckta *Thet Svenska Språketz Klagemål*.¹⁰¹ När Block översatte och lät trycka Karl den tolfte historia 1709 satte han Elias Brennens medalj över konungen som frontespis och placerade Sophia Elisabets dikt över segern vid Narva sist i trycket.¹⁰²

Troligen är Magnus Gabriel Block författaren till en anonym gratulation till *Fågne-Skrift Öfver det nya Silfwerberget*, 1711.¹⁰³ Attributionen styrks av att handskriften i Uppsala finns på samma ark som *Linguae Latinae Querela* och är skriven med samma bläck.

Att »konst- och rim-wis orden skräda».
Skalden Sophia Elisabet Brenner i arbete

Under Sophia Elisabet Brennens verksamma tid var den skrivande författaren ännu en konstlitterär författare som arbetade i en given tradition. För Brenner gällde det »Skalde-Konsten», det vill säga att med god konstfärdighet skapa texter, avsedda för en offentlighet, exempelvis hyllningar och gratulationer.¹⁰⁴ Hon gav flera träffande beskrivningar av det tillvägagångssätt hon som medveten tillfällesdiktare hade som ideal, bland annat i gravdikten över den unga Hedvig Eleonora Bilberg 1714; de »Himmel-lärde Sångersinnor» har förr, skriver hon, lärt henne att »Konst- och rim-wis orden skräda», det vill säga välja orden, nogräknat och skickligt, och så hoppas hon i diktens *invocatio* skall ske även denna gång.¹⁰⁵ Uppvaktingen av brudparet Jonas Bratt och Anna Elisabeth Hiertzell 1726 formas som en

⁹⁹ Brenner 2009, s. 225, s. 226 och föreliggande volym, s. 122.

¹⁰⁰ Föreliggande volym, s. 127.

¹⁰¹ Brenner 2009, s. 221 och Brenner 2013, s. 292.

¹⁰² Se kommentar till dikten i Brenner 2013, s. 50.

¹⁰³ Brenner 2013, s. 307.

¹⁰⁴ För distinktionen »konstlitteratur», avsedd för offentligheten med repertoar, retorik och muntlighet som grundläggande faktorer, och en senare tids »skönlitteratur», se Hansson 2000. Se även Bennich-Björkman 1970, s. 15 f. med litteraturhänvisningar.

¹⁰⁵ Föreliggande volym, s. 57.

metadikt om skapandets villkor, där referensen till den sedvanliga bönen om gudomligt bistånd i arbetet ger en god bild av uppfattningen av det ideal hon som skald eftersträvade:

Jag wille med en Dicht, om giörligt, hedra Bruden,
Anlitandes där om, som wanligt, Skalde-Guden,
Hur trågit sökte Jag hans bistånd, denne gång,
At få ihop en kiäck [förträfflig] och wärdig Bröllops-Sång;
Där *Versen* hwarcken lahm, för hård ell' twungen lydde,
Ei wore stinn af Ord, som föga ting betydde,
På infall intet arm, på låhn-gådz intet rik,
Och sielfwa Bruden, til behagligheten lik;
(föreliggande volym s. 40, v. 9–16)

Versen skall inte vara »lahm», det vill säga kraftlös, men inte heller alltför »hård ell' twungen», det vill säga tung eller konstlad. Ofta avvisar Brenner bruket av »ordaprång», så även här.¹⁰⁶ En vers, stinn av ord som saknar betydelse, vill hon inte skriva, däremot en vers, rik på »infall», träffande och fyndiga ordvändningar, men fattig på lånat gods. Men denna bön avvisas dock bestämt, först av »Skalde-Guden» som tar tar ifrån skalden »alt Skalde-tilbehör», sedan, lite spydigt, av »min Sång-Gudinna» med hänvisning till hennes höga ålder. »Det Handtwärck borde du här efter låta bli» (v. 23).

Där stod jag flat, för det jag öfwer min förmåga,
J otid mig så långt på diupet welat wåga,
Och at min Rime-Konst mig slaget felt som mäst,
Då jag mig föresatt, til giöra't aldrabäst. (v. 25–28)

Tillrättavisad och med mer måttliga ambitioner formulerar så diktens jag, Sophia Elisabet Brenner, det hon förmår, »Allenast *Versen* har sitt fall och flyter lätt» (v. 32), nämligen en lyckönskan utan ord som är »giäsande och dryga» och utan »långsökt skryteri». Och så kommer då till sist i fyra avslutande versrader det titeln aviserat, nämligen en »Wälment Lyck-Önskan». Skalden hyllar som synes ett ideal av språklig klarhet och enkelhet, hon hyser en vilja att undvika det utsmyckade och det sinnrika – »en

¹⁰⁶ I sitt företal till läsaren i passionsdikten (1727) formulerar Brenner återigen sitt estetiska ideal, närmast med hänsyn till passionseposets ämne men även generellt. »Wersen bör sannerligen hafwa sin prydnad; dock sådan, att texten therjämte behåller hela din krafft», heter det. Den som söker »thet ordaprång» varmed poesin »gierna yfwas wil» blir här besviken, slår skalden fast.

betydelse av klassicism som kan sägas motsvara den traditionella retorikens begrepp *perspicuitas*».¹⁰⁷

Även dikten vid handelsmannen Jacob Stieglers bortgång i december 1716 bör nämnas som exempel på en författares estetiska programförklaring. »HWad letas icke fram, hwad hittas icke på?», frågar sig skalden inledningsvis, och skildrar sedan i diktens första 20 versrader den diktare som med »fåfångt ordafies» lyckas formulera en dikt.¹⁰⁸

Dikten har, tycks det, sina villkor. Ärlighet och uppriktighet är en del av retorikens krav på talekonsten, så även på framställningen i bunden form. När Frese hållit sin oration i Riddarhuset med anledning av kungens födelsedag den 28 januari 1715 och ankomst till Stralsund, hyllas han av skaldkollegan Brenner för just detta:

Den Frögd har som jag wet/ Herr Frese, fört Er penna;
Man kan deß werkan klart af Edra infall känna.
Så låter Skalden se hwar Konsten i består/
Och skrifwer ingen rad som ei af hiärtat går.¹⁰⁹

I det följande vill jag belysa det man kan utläsa av Brenners dikter om hennes arbetssätt, hennes förhållande till ›hantverket›, till ›lånegodset›, till det hon på annat håll, i dikten om silverfyndigheten, benämner att finna ›saker› och ›ämnen› för sina rim.¹¹⁰

* * *

Men först något om det ›jag› som möter i Brenners dikter och som påfallande ofta är ett personligt jag. Stina Hansson skiljer mellan tre slags ›jag›, nämligen rolljag, relationellt jag och författarjag, där de båda senare i Brenners fall är personliga, det vill säga står den skrivande Sophia Elisabet Brenner

¹⁰⁷ Gustafsson 2010, s. 7–37, citat s. 9. Lars Gustafsson placerar utvecklingen under 1600-talet mot en språklig och litterär klassicism som »en stilrörelse [...] i en historisk och politisk miljö, där den har en konkret funktion», främst den andliga och världsliga överhetens krav på ändamålsenlighet i kommunikationen. Detta krav omfattade såväl enhetlig ortografi som ett tydligt och lättillgängligt uttrycksätt. S.E. Brenner finns i denna »stilrörelse» och i hennes kontaktnät igenkänner man viktiga företrädare för den som Petrus Lagerlöf, Haquin Spegel, Olof Hermelin, Jesper Swedberg och Urban Hiärne (se nedan under rubriken »Ett språk, ›rent/ riktigt/ rikt och teckt›).

¹⁰⁸ Föreliggande volym, s. 63.

¹⁰⁹ Föreliggande volym, s. 158, v. 9–14.

¹¹⁰ *Fägne-Skrift öfwer det nya Silfwerberget*, v. 105 f. Se även dikten till Lillie/Wrede 1693 om att välja ›ämne› och finna en ›sako› (v. 30 och 35), Hansson 2011a.

nära.¹¹¹ Några – ett tiotal – dikter är rolldikter eller har inslag av sådan. »En Sorgbunden Ächta Mans Bedröfwelige infällen» blir sorgedikten över Anna Greta Lindebohm, som dog den 5 januari 1722.¹¹² Det är således den efterlämnade maken som för ordet. Denna roll som den sörjande intas även i dikterna över Gunborg Kinnimundt 1694 och Maria Rhalambia 1697.¹¹³ I gravdikten över Carl Bonde 1700 framförs sorgen av »Den högstsörjande och weklagande Grefwinnan», och i minnesdikten över Gustaf Adolph Fleming 1693 är orden lagda i den sörjande moderns mun.¹¹⁴

Diktens relationella jag uppvisar en faktisk relation till diktens adressat eller någon av dess mottagare. I Brenners fall presenterar sig detta jag som syster, mor eller svärmor.¹¹⁵ I nyårsdikten 1691 till »sin kiäre Man» 1691 är hon maka, liksom i gravkvädet 1717.¹¹⁶ Detta relationella jag kan också, som tidigare nämnts, stå i ett explicit vänskapsförhållande till den person skalden vänder sig till. »Hwad hielper det, om jag Din vänskap nödigt miste, | Och suremulade deröfwer tils i währ», skriver Brenner till bortgångne Märten Törnhielm på Malmvik 1723 (v. 7–8).¹¹⁷ Med en tydlig värme i tonfallet hyllar hon den döde, som ju var känd för sin mynt- och raritets-samling, som »den största raritet», nämligen en »oförfalskat Wän» och en »Hof-Man omaskerat». Vändikterna är åtskilliga.¹¹⁸ Vännenförhållandet till fru Törnhielm/Gyldenhoff – det skrivande jaget är »om des Wänskap öm» (v. 150) – beskrivs i dikten över den stora linden på Malmvik 1703 som anmärkningsvärt i ett samhälle som är rangordnat efter börd och ställning. »At man får umgås utan Krus/ | En Dotter af så förnämt Hus» (v. 141 f.), skriver borgarhustrun Brenner om umgänget med friherrinnan på Malm-

¹¹¹ Hansson 2011b, s. 316.

¹¹² Föreliggande volym, s. 83.

¹¹³ Brenner 2009, s. 120 och s. 133.

¹¹⁴ Brenner 2009, s. 147 och s. 117. »Den Salige Grefwens ytersta Tal» i gravdikten över Carl Gustaf Oxenstierna 1686; Christina Weber 1695 (den döda berättar sitt liv för sina »Hochbetrübete Kinder»); Bääth 1694; i fågeln Pierros avskedsvisa 1716 är det, som titeln också anger, den döda fågeln som för ordet *de profundis*. Brenner 2009, s. 92, s. 122, s. 141 och föreliggande volym, s. 122.

¹¹⁵ Bröllopsdikterna till systrarna Maria 1683 och Eva Margareta, »Min syster kär» (v. 41), 1697; till döttrarna Sophia 1707, Regina 1711, Maria Aurora 1720; även böneskriften till »Mon Seigneur» 1705; gravdikten till »Sin Kiära Swärson», Petrus Hedengrahn 1727. Brenner 2009, s. 64, s. 66, s. 78, s. 263 och föreliggande volym, s. 37, s. 93 och s. 152.

¹¹⁶ Brenner 2009, s. 205 och föreliggande volym, s. 66.

¹¹⁷ Föreliggande volym, s. 87.

¹¹⁸ Se ovan s. XXIV. Även i följande dikter talas om vänskap: till Klüwer 1693; Cronhielm 1697, inklusive den anonyma tyskspråkiga sonetten; fru Schmedeman 1702; Spieker 1712; Hiertzell 1726; Snoilsky 1728. Brenner 2009, s. 115, s. 135 och föreliggande volym, s. 171, Brenner 2009, s. 162, s. 265 och föreliggande volym, s. 40 och s. 94.

vik.¹¹⁹ Relationen till Maria Aurora Königsmarck utvecklades möjligen till en vänskap, i vart fall till en arbetsgemenskap, men tilltalet i skrift överträder inte bördsgänserna, »Fräulein» blir aldrig »Freundin».

Exempel på kvinnlig yrkeskollegialitet finner vi i gratulationen 1717 till konstnären Anna Maria Ehrenstrahl, gift Wattrang: »Fru *Wattrang*, som mig tycks, är Ehrt maner til lefwa, | J många stycken lijkt mitt lefwerne maner» (v. 61–62).¹²⁰ Man kan förmoda, att grevinnan, skalden och översättaren Maria Gustava Gyllenstiernas gravdikt över Sophia Elisabet Brenner är ett likaledes kollegialt uttryck, som i detta fall spränger konvens och rangordning. Den var naturligtvis även ett artigt svar på Brenners gratulation till översättningen av Josefus judiska historia, vars första del tycktes 1713, samma år som *Poetiske Dikter*.¹²¹

I Brenners dikter framträder inte sällan detta »jag» som en kvinnlig skald i arbete.¹²² Exempel ur föreliggande volym är hänvändelsen till Thomas Kingo 1696 där avsändaren uppger sig ha blivit »ägarin» av Kingos *Aandelige Siungekor*, och gravdikten över Axel Sparre 1728 med skaldegudens bryska tilltal »förmätne Skallde-qwinna» (v. 49).¹²³ Kröningsdikten till Ulrika Eleonora 1719 hänvisar till skaldens avskedstagande till diktandet i och med gravdikten över Elias Brenner två år tidigare. »Det är ock werklig sant, at jag i upsåt hade | Til aldrig tänckia mehr på någon poesi».¹²⁴

Stina Hansson noterar i sin undersökning av ett par århundradens bröllopsdiktning att en närhet mellan diktens anonyma »jag» och diktens biografiska »jag» generellt blir vanligare på 1720-talet. Fru Brenner föregrep dock redan på 1690-talet med bland annat bröllopsdikten till Lillie/Wrede »1720-talets »identifikatoriska» tendens genom att poängtera att den som är »jag» i

¹¹⁹ Brenner 2009, s. 216.

¹²⁰ Föreliggande volym, s. 124.

¹²¹ Föreliggande volym, s. 120.

¹²² Ytterligare dikter med ett skrivande kvinnojag: Karl XII:s smörjelsedag 1697; segern vid Narva 1700; Johan Gabrielson Sparwenfeld 1699; Mätta Ribbing 1701. Brenner i gratulationen till Johan von Hoorn, 1697 heter det: »Jag har en del försökt af sielfförfarenhet». Även Lillie/Wrede (»Så at om mina rim man talar öfwer alt», v. 4), Oxenstierna 1686 (i tilltalet till grevinnan med anspelning på uppvaktningen vid bröllopet några få år tidigare). Ett personligt jag som tyvärr inte kan komma till bröllopet utan får skicka en dikt i stället: Peldanus/Alftana 1689; Falander/Bockmöller 1702. Ett mer anonymt författarjag finner man i exempelvis i gravdikten över Catharina Sohm 1716: »Ehr, som jag detta skrifwer till, | Jag hwarken låfwa kan ell' will» (v. 43–44). Nämnda dikter i ordning: Brenner 2009, s. 29, s. 32, s. 204, s. 157, s. 208, s. 55, s. 92, föreliggande volym, Brenner 2009 s. 148, s. 75, föreliggande volym, s. 60.

¹²³ Föreliggande volym, s. 110 och s. 95.

¹²⁴ Föreliggande volym, s. 14.

bröllopsskriften är en skrivande kvinna». ¹²⁵ Ett intressant exempel som anknyter till detta är dikten till Margareta Catharina Spieker och Carl Brander 1712. ¹²⁶ Diktens jag målar upp en situation med en bok på »mit kammarbord» som var ett lån av en god vän, och den djupa försjunknenhet i denna bok som resulterade att detta »jag» i dwala föll» och drömde, det vill säga drömde fram själva bröllopsdikten. Det »jag» som här för ordet är det personliga jaget, Sophia Elisabet Brenner som ordnar med sina papper på kammarbordet, tar upp en bok, läser och somnar. »Jag tilstår at jag knapt wet hålla medelmått | Med läsa/ när jag får en Bok som mig behagar» (v. 7–8). På 1720-talet introduceras, menar Stina Hansson, »de mytologiska eller – oftare – allegoriska skildringarna» genom att diktens jag somnar och ser en syn. »Diktarna understryker genom dessa drömsyner, att diktjaget är en vanlig människa, inte något rolljag som kan samspela med gudar, och att diktens jag alltså tänks tala å författarjagets vägnar.» ¹²⁷ I Brennens författarverkstad skedde detta redan 1712 och den »identifikatoriska» tendensen ännu tidigare.

Det personliga jaget, det jag i dikten som förefaller förmedla skaldens egen röst och som hänvisar till personliga erfarenheter, talar även om upplevelsen av det egna åldrandet och en sinande skaldeådra. »Du west *Calliope* at lusten til at skrifwa | Förgår mig efter hand/ och på *Parnassi* kull | Lär jag här efter at ey alt för ofta klifwa», hette det redan 1712. ¹²⁸ De sista tio åren återkom alltsomoftast tanken på åldrande och död. Med orden »JAg wet at innan kort mig döden ärnar söfwa» inleds dikten till minne av Catharina Wallenstedt 1720. ¹²⁹ Den fortsätter sedan påfallande utförligt med tanken på skalden egen död och blir därmed ett slags försonande dödsberedelse. Mågen Petrus Hedengrahn, som begravdes 1727, har, heter det, gått »dit innan kort Jag efterfölja lär». ¹³⁰ Och i nyårsdikten 1728 till Margareta Gyllenstierna sägs att diktkonsten »lemnar dryga rön af sena Ålderdomen»; »min förra Eld är mehr än halfvägs slächt | Jag siunger än ibland, doch helften ei så kiäckt». ¹³¹

¹²⁵ Hansson 2011b, s. 371. Hanssons metod att undersöka bröllopsdikter från bestämda tial, närmast 1690-tal och 1720-tal, medför att Brennens dikt 1712 faller utanför undersökningen.

¹²⁶ Brenner 2009, s. 268.

¹²⁷ Hansson 2011b, s. 371.

¹²⁸ Bröllopsdikten till Spieker/Hallman 1712, Brenner 2009, s. 265.

¹²⁹ Föreliggande volym, s. 74.

¹³⁰ Föreliggande volym, s. 93, v. 18.

¹³¹ Dessutom, om diktandet och åldrandets villkor: 1723 till Maria Wallenstedt om »en nästan trött och oförmögen penna»; 1726 till Bratt/Hierzel »min Sång-Gudinna slog näsan upp och log [...]»; 1727 över Hedengrahn »som Skaldinnan, är ock Skalde-driften kulen». Föreliggande volym, s. 86, 40 och 93. Nyårsdikten till Margareta Gyllenstierna föreliggande volym, s. 26.

År 1730 återkommer denna tanke i dikten till drottningens födelsedag: »Lät si ännu en gång, min wäna Sång-Gudinna, | Ännu en gång förr än jag dör, | At jag mig icke hopp förgäfwes gör, | Dit bifall til at få;» och »jag tilstår gärna | At jag så gammal är som swag» (v. 14 f.).¹³²

* * *

Det har hittills handlat om jaget i dikten, inte minst om dess diktande jag. Något skall här också sägas om det vi kan utläsa om Sophia Elisabet Brenners arbetssätt. Konstfärdigheten i skapandet innebar för tidens skalder, små och stora, en tillgång till ett stort förråd av givna uttrycksformer, till en »repertoar» för att använda ett knäsatt begrepp.¹³³ För Brenner var naturligtvis detta arbetssätt självklart, men hon visade också, som framgått, en självständig återhållsamhet i sitt bruk av detta givna förråd. Ambitionen var inte, enligt dikten till Bratt/Hiertzell 1726, att skriva en vers, rik på »låhn-gådz». ¹³⁴ Denna återhållsamhet kan exemplifieras av namnallusionen, som för en sentida läsare kan te sig närmast stötande. Den tas visserligen i bruk i Brenners diktning men då – oftast – påfallande elegant.¹³⁵ Ur föreliggande volym kan följande hämtas: I bröllopsdikten 1682 är namnallusionen uppenbar. Det är en, lätt ekivok, lyckönskan till en Heerde – Schæfer – som intar en Burg, jungfru Grubb. I bröllopsdikten till Lagerlöf/Broman 1686 insmyger sig en anspelning på brudgummens namn och profession: »Och *Apollo* måste si, | At hans Lager ei blir fri, | Utan måst af Kärlek brinna.» (v. 26–28), och i en avslutande tillönskan om att lyckan må »grönska» (v. 43). På liknande sätt används namnet i gravdikten över Hedvig Eleonora Törnhielm 1719 – om »Rosen med sin gyllne Hufwud-bona» och törnen däribland (v. 37 ff.), Nils Gyllenstierna 1720, »som somnat här uti det säkra hopp/ | At lysa der på nytt bland Gyldne Stiernor opp» (v. 38–39)

¹³² Föreliggande volym, s. 19.

¹³³ Termen för detta att den poetiska texten före romantiken skapades »ur en gemensam poetisk repertoar» har lanserats av Engdahl 1986, s. 36 f., och vidareutvecklats av Hansson, bl.a. 2011b, s. 15–18 och i kapitlet »Bröllopsdiktning som repertoardiktning», s. 172. Brenner raljerar några gånger över det slitna bruket av repertoaren, exempelvis i gravdikten över Gustaf Adolf De la Gardie, Brenner 2009, s. 127, v. 61–73: »Jag sökte widt och bredt/ at få ihop en skrift» osv.

¹³⁴ Föreliggande volym, s. 40, v. 15.

¹³⁵ En smakdom över äldre tiders uttrycksätt kan vara vanskelig. Är gravdiktens »nu har döden slagit Knut» (v. 13), med anspelning på gossen Knut Mårtensson Törnhielms död 1706 elegant eller plump? Är den patriotiska uppmaningen 1711 till Tore Hwass, som tidigare med sitt svärd dödat många, att nu med sin brud, Ridderswärd, »göra Folck igen», stötande eller underhållande? Brenner 2009, s. 164 och s. 260.

och kung Fredrik – Friederich – som hyllas som en »Friedens-Fürst» efter fredsuppgörelsen 1721 (v. 24).¹³⁶ En inventering av detta slags namnalluderande stilgrepp kan ha sin betydelse som argument i en osäker attribution, exempelvis gravdikten över en herr Löwenstern. Den ingår i det *Anhang* som utgör en samling avskrifter av dikter och brev, och den finns därmed med i denna utgåva. Vem denne Löwenstern var är oklart, ingen annan dikt till hans ära finns bevarad, och datering saknas.¹³⁷ För Brenner som skald kan just den eleganta namnallusionen tala, tydligast i sista strofen: »Wie wohl hat glück und Zeit Jhm seinen Lauf regiert | Jndem der Sternen Fürst daß löwen Zeichen rührt | Um seiner Unterwelt nachdrücklicher zu scheinen».¹³⁸

Stina Hansson har myntat begreppet »poetisk stenografi».¹³⁹ När en skald som Brenner tar »saker» eller »ämnen» ur förråds-kammaren och gör det hon funnit till sitt eget, vet hon att betydelsen också är tillgänglig för den som lyssnar till dikten eller läser den. Förklaringen behöver inte vara uttömmande, innebörden suppleras av lyssnare och läsare. När Brenner väljer att avsluta gravdikten över den poetiskt begåvande Hedvig Eleonora Bilberg, 1714, med orden: »Nu Hon med en Himmelsk tunga, | Får sin Lof och Seger thon, | Jcke mer på *Helicon*, | Men för GUD och Lambet siunga», kan hon utgå ifrån att inte endast fadern, den lärde biskopen, kunde avläsa betydelsen i diktens ord av tröst, *consolatio*.¹⁴⁰

Det finns ytterligare en anmärkning som har med Brenners bruk av re-

¹³⁶ Föreliggande volym, s. 143, 34, 71, 163 och 22. Liknande anspelning i dikten över Brita Kinnimundt, gift Stiernhoff, 1700: om »Stierneskaran» (v. 36) och att den döda får »för [i stället för] sin säta Stiernehoff | Besitta Stierne-Salen» (v. 61–63); att lyckan, för Pähr Gyllenhök 1706, inte »war Gyllen alt för et» (v. 11); om Nils Gyldenstolpe 1709: »Så tron mig at ehr tid har' härtills varit gyllen» (v. 72). Brenner 2009, s. 149, s. 165 och s. 171. Övriga namnallusioner: Brita Mårtensdotter Gammal, 1682, som »uti Brenners Hus såsom en Lampa brunnit» (v. 23); Brita Beata och Elisabeth Magdalena Bååth, 1698: »Betäncken ock der hos at deras Bååth i hamn | Der eder alt ännu bland böljor måste swäfwä/ | At ingen mer af dem skils från sin JEsu famn» (v. 80–83); Löfgren/Brenner 1707: »Han lät Ehr wäxa til/ som löf och grenar grönska» (v. 173, med orden löf och grenar i markerad stil). Brenner 2009, s. 188, s. 141 och s. 78.

¹³⁷ Se nedan not 236.

¹³⁸ Föreliggande volym, s. 173, v. 50–52.

¹³⁹ Hansson 2000, kap. 4.

¹⁴⁰ Föreliggande volym, s. 59, v. 77–80. Ytterligare ett par exempel på »poetisk stenografi» med bibelklang: Brita Kinnimundt 1700: »Och döden med sin torra hand/ | J trenne liufwa ähta band/ | Eher trenne reffen brutit» (v. 16–18) och Falander/Bockmöller 1702: »Ty om skönt Eht wattukar; | Stundom något myckit drar/ | JEsus kan der Wijñ af giöra.» (v. 28–30). Detta är enda gången Brenner gör bruk av berättelsen om det som enl. Joh. 2 hände vid bröllopet i Kana, eljest frekvent i tidens bröllopsdiktning. Brenner 2009, s. 149 och s. 75.

pertoaren att göra, av de »saker» och »ämnen» hon som skald kunde söka upp. I sin bröllopsdiktning visar hon en påfallande sparsamhet med stildrag som förhöjde diktens underhållningskaraktär, gåtor och petrarkismer företrädesvis. Den traditionella bilden av kärleken som »et söt förgift» och av den ädla friheten som dör, likt fågeln som förtärs av eldslågan eller fastnar i det lim fågelfångaren strukit på en gren, kan skalden göra bruk av, men sparsamt och endast i tidiga dikter.¹⁴¹ Bröllopsdikterna tillkom i Brenners verkstad inte så mycket med tanke på underhållning under bröllopfesten som till att ventilera angelägna frågor som kvinnans rätt att själv välja make. Den underhållande dikten var avsedd för högläsning, Brenners bröllopsdikter lämpade sig mer för eftertänksam läsning och underlag för diskussion, menar Stina Hansson i en analys av dikten till brudparet Lillie/Wrede, *Det Quinliga Könetz rätmätiga Förswar*, 1693.¹⁴² Hon förhåller sig som skald således fritt och egenmäktigt till repertoaren:

Brenner avvisar, som vi sett, raskt två huvudmodeller i samtidens bröllopsdiktning – att berätta fiktiva historier ur repertoaren och att ägna sig åt lovprisning av brudgum och brud. Hon väljer att göra en skrift av argumenterande typ. Men hon väljer inte, som de bröllopsdiktare som skrev om »rätt gifte» från kristlig synpunkt, att predika om dygdens försteg framför lasten. Hon tar i stället tillfället i akt att utifrån en biografisk markering diskutera en för henne själv angelägen könspolitisk fråga. Även om hon markerar att hon känner till och vill tillgodose de krav som enligt *decorum* ställdes på en högadlig bröllopsskrift, får man samtidigt intrycket att hon, i stället för att uppsöka repertoaren och finna något passande för det höga tillfället, sätter parentes omkring det mesta som man brukade skriva om för att i stället ägna skriften åt sitt eget projekt. Resultatet blir en skrift som visserligen är tillfällespräglad, men som samtidigt vill framstå som en dikt med annat ämne än bröllop, ett debattinlägg i egen rätt.¹⁴³

Konstfärdigheten innebar inte endast sökande i given repertoar utan även, av och till, ett gediget förarbete med inläsning av nödvändiga fakta eller med iakttagande av beställarens önskemål. Vid några tillfällen får vi när det gäller Sophia Elisabet Brenners diktning en intressant inblick i denna

¹⁴¹ Se uppvaktningen av brudparet Oxenstierna/De la Gardie 1684, Brenner 2009, s. 47. I en senare dikt, denna gång till Löfgren/Christophers 1708, Brenner 2009, s. 84, förekommer uttrycken »det liufwa Band» och »den söta Träldom» (v. 7).

¹⁴² Hansson 2011b, s. 315.

¹⁴³ Hansson 2011b, s. 319.

arbetsmetod. Ett exempel är den långa hyllningsdikten med anledning av svenskarnas seger vid Narva, inför vilken hon, det är tydligt, har rådfrågat de offentliga relationer som statsmakten efter budskapet om ryssarnas nederlag lät publicera i propagandistiskt och informativt syfte.¹⁴⁴ På liknande sätt ligger uppenbart ett tryck, *Kongl. Maj:ts Öpne BREF och Warning / Til samtel. Des trogne Undersåtare emot Czarens af Muschou utspridde Patenter* [skrivelser]. Gifwit STOCKHOLM/ den 1 Augusti 1719, bakom den långa dikten *Aufmuntrender Zuruf*. Till detta varningsbrev, skrivet i drottningens namn till landets invånare, att såsom »redelige och wälsinte Patrioter, efterföljandes sine Lofwärdige och manlige Förfäders efterdömen», bjuda motstånd och »ingalunda sielfwilligt luta halsen under ett Ok/ hwilket i längden skulle blifwa dem swårare än sielfwa döden» blir Brenners *Zuruf* ett slags versifierad pendang.¹⁴⁵ När så småningom, några år senare, en beställning kom från det gamla fiendelandet på en hyllning till den nyligen avlidne tsar Peter, överlämnades för säkerhets skull en förteckning över tsarens stora gärningar, och det framgår av den färdiga produkten att Brenner nära följer framförda önskemål. Tsaren hade skapat en viktig handelsflotta, stimulerat vetenskap och fört Ryssland till en position som kulturland. Detta skall framgå, menade beställaren, och skalden efterkom beställarens begäran.¹⁴⁶

Då den stora aloen vintern 1708–1709 så rikligt blommade på Noor i Uppland, avbildades av Elias Brenner och besjöngs av många, kunde Sophia Elisabet Brenner redogöra för växtens många användningsområden tack vare att hon inhämtat kunskap ur Francisco Hernandez stora verk om Mexikos växter och djur.¹⁴⁷ Här får vi för övrigt följa den skrivande och arbetande skalden i ett längre avsnitt, från v. 189 till v. 265, där hon avslutar just den redogörelsen med orden: »Jag sluter här». När hon skrev den dikt som ursprungligen med sin hyllning av Karl XII var avsedd som den sista i samlingen 1713, nämligen *Fägne-Skrift Öfwer det nya Silfwerberget*, 1711, bör det ha funnits en berättelse, muntlig eller skriftlig, att tillgå.¹⁴⁸ Gratulationsdikterna till skrifter som Johan von Hoorns

¹⁴⁴ Brenner 2013, s. 50. Narvadikten är även ett exempel på en lång tillkomstprocess, se Perälä 2011, s. 108 f.

¹⁴⁵ Detta varningsbrev till Sveriges folk översattes även till tyska (KB). Brevet var ett svar på ett till svenska översatt manifest i juni detta år från tsar Peter, vilket spreds i Sverige, se Svartz-Malmberg 1995. Detta manifest anspelar också Brenner på. Ett varningsbrev mot fienden Danmark trycktes samma år. *Zuruf* i föreliggande volym, s. 129

¹⁴⁶ Föreliggande volym, s. 167. Lindgärde 2012, s. 39–44.

¹⁴⁷ Brenner 2009, s. 227 och Brenner 2013, s. 228.

¹⁴⁸ Dikten i Brenner 2009, s. 249.

JordGumman 1696 eller Magnus Gabriel Blocks utredning av bakgrunden till »Strömstadnandet» i Norrköping 1706, till Swedbergs *Döds Tanckar* eller programskriften *Schibboleth* 1716, visar att hon hade innehållet i dessa böcker klart för sig innan hon skred till verket, kanske hade hon till och med haft den tryckta skriften i sin hand.¹⁴⁹

Man får förmoda att specifika önskemål, som fallet var med den ryska beställningen 1725, i många fall har tillfogats. Johan Schmedeman avsomnade den 6 maj 1713 och i gravkvädet över honom, som inte hann komma med i *Poetiske Dikter* det året, visar sig Brenner vara välorienterad i postmästarens insatser för ett fungerande postväsen.¹⁵⁰ Tydligt framgår givna förväntningar på skalden av ett brev till Nils Keder, daterat den 13 december 1720. Här förhör sig brevskriverskan om hon till belåtenhet tillgodosett framförda önskemål i sin gratulationsdikt med anledning av hans skrift *Nummus aureus antiquus atque perrarus, Othinum [...] exhibens*, tryckt i Leipzig 1722. *Ceterum res precipuas, quarum memineras, ut potui, commemoravi* – »För övrigt har jag, så gott jag kunnat, framhållit de särskilda ämnen som Du påminde om».¹⁵¹ Gratulationsdikterna var ofta beställningar och önskemål om gratulationens innehåll framfördes. Och dessa skulle beaktas.

Med blick för typografins uttryck

Tillfällestrycken hann som framgått bli många under Sophia Elisabet Brenners aktiva femtio år. Anna Perälä har granskat hennes publikationer, jämfört titelsidor och text, typografi och utstyrsel med samtida tryck och gjort viktiga iakttagelser som bidrager till bilden av Sophia Elisabet Brenner som en självständig och medveten beställare av sina tryck antingen hon hade med Keyser, Wankijf eller Werner att göra eller någon annan.¹⁵² Hon är, poängterar Perälä, påfallande återhållsam vad gäller visuella blickfång jämfört med tidens tycke och smak, hon har inte strävat efter att utsmycka sina tryck med barockens typiska repertoar av överflödande dekorer. Detta gäller, betonar Perälä, i varje fall under författarskapets första trettio år. Skrifterna präglas under denna tid av en måttlig utsmyckning. Sophia Elisabet Brenner verkar alltså, menar Perälä, »ha litat till att hennes text

¹⁴⁹ Gratulationerna i Brenner 2009, s. 198, 199, 207, 208, 211, 221, 243, 247 och i föreliggande volym, s. 137, 156, 159 och 162. Se även kommentaren i Brenner 2013, s. 222.

¹⁵⁰ Föreliggande volym, s. 49.

¹⁵¹ Föreliggande volym, s. 136, gratulationsdikten s. 137.

¹⁵² Perälä 2011.

är tillräckligt lockande utan särskilt föreställande dekorer». Denna estetiska hållning kan avläsas även på titelsidan av *Poetiske Dikter* 1713. Från och med 1710-talets andra hälft börjar däremot den rena, återhållna typografin på titelsidorna vika för en mer ornamenterad och klumpig. Den visuella karaktären blir, för att citera Perälä, »mer vacklande». Några dikter trycktes också på annan ort, i Skara exempelvis, och skalden kunde inte ha uppsikt över vad som skedde i tryckeriet.

Detta visuella intryck av enkelhet i stil och dekor gäller även textraderna. Ofta kunde särskilda ord och fraser i tidens tryckta alster markeras genom så kallad *dramatisk* stil. Hos Brenner däremot händer det högst sällan att ord i avvikande, stora bokstäver »studsar ur texten som gräshoppor», som Perälä formulerar det. En estetiskt medveten hållning kunde gälla även själva textens typografi.

Vad var anledningen till att tillfällestryckens stilrena utseende kom att ändras från 1710-talets mitt? Det är möjligt att Elias Brenner, konstnären med den vackra handstilen, varit rådgivande när det gällde tryckens, och diktsamlingens, utformning, och i januari 1717 var han borta. Kanske tröttnade hustrun Sophia Elisabet på att söka påverka tryckeriets ägare eller konstförvanter, kanske hade hon låtit sig påverkas av rådande stilideal. Noteras kan dock, påpekar Perälä, att dikter som ersatte stilrenheten med stora, klumpiga dekorer trycktes i den officin som drevs av Matthiæns änka med Johan Horrn som faktor, och framför allt efter 1719 då Horrn blivit tryckeriets ägare.

En tredje iakttagelse gäller format och papperskvalitet. Perälä menar att en »viss intimitet» präglar de skrifter som berör skaldens närmaste. Till familjemedlemmar och släktingar, i moderlandet eller i Österbotten, riktas publikationer i kvarto, alltså i ett mindre format. Den generositet med typgrad och radavstånd som kan iakttas i exempelvis bröllopskriften till Lewenhaupt/Königsmarck 1689 kan tolkas som en vördnad till välgörare och höga adressater. I dyrtid, när papperet var en bristvara och priset högt, fick skriftens värde suppleras och vördnaden betygas på annat sätt. I bröllopsdikten till Ulrika Eleonora d.y. och hennes make 1715 kom en alldeles nyskuren vinjett i bruk, och på uppvaktningen med anledning av freden 1721 fylldes den kungliga adressatens bokstäver i med guldbläck – som ett slags kompensation för den anmärkningsvärt dåliga papperskvaliteten.¹⁵³

¹⁵³ Exemplaret i KB. Se avbildning i Perälä 2011, s. 106. Dikterna i föreliggande volym, s. 12 och 22.

På papper av liknande påvert slag och i det mindre formatet hade 1717 änkans hyllning av äktenskaplig lycka och makens generösa stöd tryckts, säkerligen på egen bekostnad i en ekonomiskt brydsam situation.

Språk, språkval och språkpatiotism

Av de cirka 180 dikter, den långa passionsdikten frånräknad, som vi känner till från Sophia Elisabet Brenners skrifvarverkstad är 35 avfattade på tyska.¹⁵⁴ Liksom för många av hennes samtida i det stormaktstida Sverige var det tyska språket självklart.¹⁵⁵ Det var barndomshemmets språk, hon hade varit elev i Tyska skolan, och den tyska församlingen var även för henne en stimulerande kulturmiljö. Av förteckningen över familjens bibliotek framgår tydligt att hon var orienterad i tyskspråkig poetik och litteratur. Här fanns Johann Peter Titzen, *Zwey Bücher von der Kunst hochdeutsche Verse und Lieder zu machen* (1642). Barockdiktarna Paul Fleming och Philipp von Zesen var representerade, den förre med *Teutsche Poemata* (1642), den senare med *Dichterisches Rosen- und Lilienthal* (1670). Och i en översättning till tyska fanns Homeros *Iliaden* och Vergilius *Æneiden*. Walter Haas, som i föreliggande utgåva svarar för de språkliga kommentarerna till Brenners tyskspråkiga diktning, har analyserat skaldens tyska språk som helhet.¹⁵⁶

Elva dikter är helt eller delvis skrivna på latin, tre på italienska och en på franska, eller två om man räknar den omarbetade versionen som en separat dikt. Några brudpar får polyglotta uppvaktningar, nämligen Oxenstierna/De la Gardie (1684, svenska, tyska, latin), Lagerlöf/Broman (1686, svenska och italienska), Broméen/Törne (1694, italienska och svenska) och Sparwenfeld/Hildebrand (1695, italienska och svenska).¹⁵⁷ Dessutom avslutas den svenskspråkiga gravskriften över Margareta Stiernmarck 1700 med ett *Epitaphium* på latin.

Det är tydligt att skaldens tidiga yrkesverksamma år utgjorde ett slags

¹⁵⁴ Här har jag räknat »Jn nahmen eines guten Freundes» och »Die weltbekante vier herliche siege» som vardera en dikt. Hänvändelsen på tyska i uppvaktningen av brudparet Oxenstierna/De la Gardie ingår, liksom dikten i *Anhang* till en herr Löwenstern, möjligen skriven 1702.

¹⁵⁵ För tyskans ställning, se Drees 1986 och 1995, Andersson 2012, s. 137–162, och – för Danmarks vidkommande – Winge 1992.

¹⁵⁶ Haas 2011. Denna uppsats kommer, översatt till tyska, att ingå i en utgåva av Brenners tyska dikter på Georg Olms Verlag i Hildesheim. Arbetstitel är »Sophia Elisabet Brenner. Eine gelehrte und berühmte Schwedin» och förutom dikterna med kommentarer och Walter Haas uppsats skall flera nyskrivna artiklar publiceras, exempelvis om det mångkulturella och flerspråkiga Sverige under Brenners tid.

¹⁵⁷ Brenner 2009, s. 47–51, 59–60 resp. 60–63 samt föreliggande volym, s. 34.

etableringsfas, då förtrogenheten med olika språk för det poetiska skapandet skulle dokumenteras och skilda genrer prövas. De polyglotta dikterna hör helt och hållet hemma under den tidiga perioden liksom dikterna på italienska och franska. Latinet som poesins språk tillhör också huvudsakligen 1600-talet. En bröllopsdikt till Lemmin/Brask 1705, en gratulationsdikt till Urban Hiärne 1710 och en odaterad uppvaktning av Magnus Rönnow (troligen runt 1717) utgör undantag från diktningen på latin som ett 1600-talsfenomen.¹⁵⁸ När det gäller skaldens förtrogenhet med de moderna språken, vet vi av Nils Keders självbiografi att han såg sig som hennes lärare i italienska och franska, och av ett brev till Maria Aurora Königs-marck att hjälp efterfrågades med just det italienska språket i uppvaktningen av system Amalia vid hennes bröllop.¹⁵⁹ Till det faktum att 23 av de 35 tyskspråkiga dikterna faller på 1600-talets två sista årtionden medan åren 1700–1719 uppvisar endast sex dikter, eller, om man så vill, nio under de två sista årtiondena, bör sökas andra förklaringar, exempelvis den tyskspråkiga populationens minskade ekonomiska och kulturella betydelse.¹⁶⁰

Detta mönster, det vill säga författarskapets första period som en tid för etablering, kan iakttas även vad gäller former och genrer. Av skaldens 24 sonetter, varav nio är avfattade på tyska, är 19 tillkomna före sekelskiftet 1700, medan endast två hör till perioden efter 1713.¹⁶¹ Den kanske intressantaste sonetten är daterad 1687 och avsedd för en gravsten i Moskva.¹⁶² Sonettbeteckningen saknas, men den 14-radiga diktens traditionsenliga *volta* efter oktetten är också en reell vändning; sextetten som följer skall nämligen läsas på andra sidan stenen, »Auf der Andern Seite».

Det är också under de tidiga åren skalden prövar skilda ämnen. Hennes rent andaktslitterära dikter är, vad man kan se, från 1680-talet, den långa passionsdikten frånräknad, och den genre som har ytterst få utövare i den svenskspråkiga litteraturen, den versifierade förklaringen av en frontespis eller ett kopparstick, är också tidig.¹⁶³

¹⁵⁸ Brenners latinspråkiga diktning behandlas av Helander 2011.

¹⁵⁹ Brenner 2013, s. 271.

¹⁶⁰ Drees noterar i sin undersökning av den tyskspråkiga tillfällesdiktningen i Stockholm och Uppsala en tydlig minskning efter 1720, trots att tillfällesdiktningen under 1700-talet generellt upplevde ett uppsving. Drees 1995, s. 8.

¹⁶¹ Det gäller åren 1723 och 1728, föreliggande volym, s. 86 och 94.

¹⁶² Föreliggande volym, s. 42.

¹⁶³ Passionsdikten torde ha börjats tidigt; en notis i von der Hardt, *Holmia Literata*, 1707, s. 11, nämner en *Carmen de Passione Jesu Christi* med tillägget *Sermone Suetico*. De versifierade frontespisförklaringarna är över kopparsticket i Maria Hiärnes gravdikt 1690, titelbladet till von Hoorns

Annorlunda blir bilden av skaldens språkliga preferenser om man ser till prosatexternas språk, framför allt hennes brev. Vi har omkring 55 prosabrev, dedikationsepistlar, suppliker och memorial med Sophia Elisabet Brenner som avsändare, bevarade i original eller avskrift.¹⁶⁴ Av dessa är 30 avfattade på latin, 19 på svenska, fyra på franska (fem om man räknar in biljetten om lån av en vagn), ett brev på italienska och ett på tyska. Det bör då tilläggas att vi har ytterligare en prosatext på tyska, nämligen livsberättelsen, »Kurtze Lebens Beschreibung», som bör ha tillkommit i början av 1720-talet.¹⁶⁵ Prosatexter på italienska medföljde bröllopsuppvaktningarna 1689, 1694 och 1695.¹⁶⁶ Ett par iakttagelser kan göras vad gäller detta material. Flertalet av de 30 breven på latin är skrivna före 1708, vilket hänger samman med att den rika korrespondensen med Otto Sperling d.y. i Köpenhamn, omfattande tio brev från Brenner, då upphörde.¹⁶⁷ Om man bortser från denna brevväxling, fördelar sig breven, avfattade på latin, jämnt över perioden från 1690-tal till 1720-talets mitt. De senare är ofta uppvaktningar av skilda myndighetspersoner med anledning av familjens trängda ekonomi. Man kan också lägga märke till att endast två av de 17 breven på svenska är från åren före 1713 och att hennes enda brev på tyska är den korta hälsning som medföljde hyllningen till Katarina, Peter den stores hustru, vid hennes kröning i Moskva i maj 1724. Det är anmärkningsvärt att det tyska språket inte har större genomslag bland de bevarade breven men även att franskan, som endast med något undantag togs i bruk för skaldestycken, användes som brevspråk i åtminstone fyra brev.

bok i förlösningskonsten 1697 och van Avelens kopparstick i *Biblia* 1703. De båda förstnämnda i föreliggande volym, s. 45 resp. s. 149, sistnämnda i Brenner 2009, s. 10. Brenner kan ha hämtat inspiration ur tidens andaktslitteratur. Petrus Brask, verksam som översättare under 1680-talet, skrev versifierade frontespisförklaringar i Basilius Förtsch, *Andeligh watukälla*, 1682 och i Caspar Neumann, *Gyllende Böne-Tempels Förste del*, 1689, i förstnämnda också över vart och ett av bokens sju kopparstycken. Troligen var dessa inte översättningar utan Petrus Brasks egna texter.

¹⁶⁴ Se föreliggande volyms Brevförteckning, s. XCIV. Här räknas inte versifierade hänvändelser in, exempelvis till Paul Stricker 1684, den okände »Mon Seigneur» 1705 eller suppliken till ständerna 1723, föreliggande volym, s. 108, s. 152 och s. 140. Inte heller förtecknas de prosatexter på italienska som ingår i uppvaktningarna av brudparen Lewenhaupt/Königsmarck 1689 Bromén/Törne 1694 och Sparwenfeld/Hildebrand 1695. Däremot görs ingen skillnad mellan privata brev och »memorial», riktade till myndighetspersoner. Även Brenners båda dedikationsepistlar noteras.

¹⁶⁵ Se föreliggande volym, s. 11, r. 116 f.: »Nunmehr wird das Spiel bald zu ende seyn/ indem Jch schon das 63:te Jahr zurücker geleget/ und nichts mehr als der letzte Auftritt hinterstellig/ neml. wolgemuth und schlegl aus der Welt abzuschneiden.»

¹⁶⁶ Brenner 2009, s. 52, s. 59 och s. 60.

¹⁶⁷ Se Göransson 2006, där flertalet av Brenners bevarade brev förtecknas, kommenteras och – vad gäller breven på latin till Otto Sperling d.y. – översätts. Ett brev från Brenner till Sperling ingår med översättning i Brenner 2013, s. 277–282.

Sammanfattningsvis kan sägas att latinet som skaldens språk för texter i bunden form är tidigt, men att detta de lärdes språk var ett gångbart och viktigt språk för umgänge, skriftligt såväl som muntligt, hela hennes vuxna liv.¹⁶⁸ Under etableringsfasen var det viktigt för henne att dokumentera sin förtrogenhet med de viktiga språken, och det är alltså från den perioden som vi har skaldestycken på dessa språk.

* * *

För Sophia Elisabet Brenners del styrde säkerligen ett språkpatristiskt motiv valet av poesins språk. Men det var även många andra faktorer som verkade på det val av språk en flerspråkig skald kunde ställas inför, i synnerhet när det gällde tillfalleslitteraturen med dess representativa funktion.¹⁶⁹ Detta val var – oftast – inte tillfälligt. Det kunde vara ett utslag av kraven på *decorum*, främst motiverat av mottagarens sociala eller språkliga hemvist eller av diktens innehåll och ärende. Så kunde det exempelvis vara lämpligt att apostrofera ett högadligt brudpar på italienska, den mångspråkige Sparwenfeld på inte bara svenska utan även italienska, och arvprins Friedrich av Hessen-Kassel, den blivande Fredrik I, på tyska.¹⁷⁰ Hänsynen till adressatens eller mottagarens språktillhörighet kan till en del förklara varför det tyska språket är mest frekvent under Brenners tidiga år som verksam skald, en tid då det kulturbärande och ekonomiskt viktiga tyskspråkiga borgerskapet i huvudstaden fortfarande var betydande och dess identitet markant. En köpman som Philip Pelt kan representera detta sammanhang. Kretsen kring Aurora Königsmarck och Ebba Maria De la Gardie tillhörde de tysktalande adelskretsar som var förankrade i norra Tyskland.¹⁷¹

Ett naturligt samband förelåg också mellan gratulationsdiktens språk och språket i det verk den var tänkt att hylla. Den lärda världen nåddes natur-

¹⁶⁸ För uppgiften om Brenners förmåga att väl behärska latin, se Lindgärde 2009, s. XIV.

¹⁶⁹ Till Erik Benzelius d.y. skrev Brenner brev på latin, svenska och franska, varav elva är bevarade. Tyvärr finns inte Benzelius brev kvar, men troligt är att hon svarade på det språk som brevet till henne varit avfattat på.

¹⁷⁰ Se Brenner 2009, s. 52–53 och Brenner 2013, s. 68–70; Brenner 2009, s. 60–63 och Brenner 2013, s. 77–81; de tyskspråkiga dikterna till Fredrik, föreliggande volym, s. 12, 17, 22 och 129.

¹⁷¹ Namnsdagsdikt till Aurora Königsmarck, två dikter till Ebba Maria De la Gardie, Brenner 2009, s. 200, s. 207 och s. 138. Till kretsen i Stade hörde under en period också fru Graffenthal, som adresserades i bunden form då sonen Carl Gustaf Blixencron dött 1710 (Brenner 2009, s. 184). Drees menar i sin utförliga presentation av Brenner att hennes val av tyska generellt bestämdes av en personlig, ofta varm, kontakt med adressaterna. »Viele ihrer Gedichte kennzeichnet ein gläubhaftes Mitgefühl.» Drees 1986, s. 316–329, här s. 322.

ligtvis bäst på latin, och latinet blev således även gratulantens språk exempelvis 1687 till Nils Keder liksom 1710 till Urban Hiärne.¹⁷² Med anledning av en planerad nyutgåva av Ehrenstrahls tyskspråkiga *Schildereyen* skrev Brenner en lång gratulation på samma språk, tyska, medan dikterna till män som von Hoorn, Block, Swedberg var avfattade på svenska, det språk dessa använt i sina respektive skrifter. Ett intressant undantag finner vi i den tyskspråkiga dikt som Brenner avfattade 1720, då Nils Keder planerade att låta trycka sin »Tractätlein» om ett guldmynt som, enligt författaren, »sannolikt» föreställer Oden.¹⁷³ Keder lät konsekvent trycka sina skrifter i Leipzig, till förfång, menade Urban Hiärne, för möjligheten att läsa korrektur.¹⁷⁴ Men det var billigare och den svenska bokmarknaden var svag. Hänsynen till en internationell läsekrets kan här ha motiverat Brenners språkval, och måhända var beställningen av den arten att det var svårare att formulera uppdraget på latin, det språk som Keder använde i sin skrift.

För den som rörde sig obehindrat mellan olika språk var det säkerligen självklart att svara på det språk man apostroferats på, antingen det rörde sig om brev eller gratulationer. Svaret på Pechlins uppvaktning 1698 är således avfattat på latin medan Stricker besvarades på tyska. Likaså besvarades Rönnow på latin.

Ett annat samband som kan urskiljas är det mellan språk och genre. Andaktslitteraturen i Sverige var som regel antingen på tyska eller översatt från detta språk. Språket i de böner i bunden form som Brenner skrev med anledning av förestående barnsbörd och efter nedkomsten är alltså inte oväntat tyska, och kanske spelade det in att det också kan ha varit det språk som här låg henne närmare som uttryck för den personliga upplevelsen.¹⁷⁵ Detta slags genreberoende språkval kan belysas med exempel från Maria Aurora Königsmarck, som skrev dramatiska texter och dikter till Karl XII och August den starke på franska men religiös lyrik just på tyska.¹⁷⁶ När Brenner vid 1720-talets mitt presenterade sin brett upplagda passionsdikt för ständerna var dock svenska det naturliga språkvalet. Detta slags meditationsepos hade sin litterära hemvist i Tyskland, där denna diktning var stor, antingen den var tänkt att framföras som tonsatta passioner eller inte, och

¹⁷² Brenner 2009, s. 199 och Brenner 2013, s. 198 f.; Brenner 2009, s. 247 och Brenner 2013, s. 240.

¹⁷³ Keder förtecknar sina publicerade och opublicerade skrifter i sin självbiografi, KB (I k 1).

¹⁷⁴ Se Hiärnes reklamprospekt inför *Poetiske Dikter* 1713 i Lindgärde 2011b, s. 120.

¹⁷⁵ Brenner 2009, s. 19, Brenner 2013, s. 27. Se även »Jn nahmen eines guten Freundes», skriven på uppdrag av en vän skulle ge andaktsböcker som gåva, Brenner 2009 s. 18, Brenner 2013 s. 26.

¹⁷⁶ Andersson 2012, s. 139.

ambitionen var nationalspråkig. Så var det också i Sverige och så var det för Brenner. Passionsdikten var en bibeldiktning i Luthers anda.¹⁷⁷

Skaldens val av språk kunde som framgått motiveras av olika hänsyn. Men det kan lika gärna hända att språkvalet var, eller kan tyckas vara, högst tillfälligt, kanske till och med förvånande. Över de båda småprinsarna Gustav och Ulrik skrev Brenner 1685 sorgedikt på tyska medan gravdikten 1693 över deras mor, Ulrika Eleonora d.ä., är avfattad på svenska, förmodligen eftersom den uttryckligen ger röst åt »Det Swenska Qwinno-könetz högsbeklagelige afsaknat».¹⁷⁸ När de små sönerna Märten och Isak dött 1688 och 1689, skrev den sörjande modern dikter, i det ena fallet på svenska, i det andra på tyska.¹⁷⁹

Liknande exempel kan flerfaldigas och de belyser antagligen många gånger det faktum att såväl skald som mottagare rörde sig obehindrat mellan dessa båda språk, svenska och tyska. Den ena systemen, Maria, får en bröllopsdikt på tyska medan den andra, Eva Margareta, föräras en på svenska, och det hade väl närmast med respektive brudgums språkliga hemvist att göra¹⁸⁰. Gravdikten över modern, formad som den döendes avskedstal, är inte helt oväntat tyskspråkig.¹⁸¹

Hur kom det sig att samtliga hyllningar vid Iphigénie-uppsättningarna 1684, inklusive Brenners, var skrivna på svenska? Var manne inte de högättade aktörerna, som framförde dramat på franska och talade tyska sinsemellan, hyllningarnas primära ärende utan någon annan? Eller var det vid detta tillfälle några år in på det nationalspråkligt dynamiska 1680-talet naturligt att hylla på just Sveriges eget språk?

Det är alltså inte så att språkvalet hos en flerspråkig skald alltid följer förväntat mönster. Varför skrev hon dikten 1719 till dem som bor i Sverige, »An die Einwohner in Schweden», på tyska, inte på svenska?¹⁸² Diktens uppmuntrande tillrop, dess »Zuruf», gällde fortsatt krig för att visa vem makten tillhörde i Europa, trots motgångar och kungens död. »Jns Gewehr! ihr tapf-

¹⁷⁷ Se Lindgärde 1996. Brenners passionsdikt, under utgivning. I familjen Brenners bibliotek fanns Olaus Petri passionsberättelse »stält uppå rim», tr. 1556 (*Catalogus [...] Brenneri*, In Quarto nr 69). Den är avfattad på svenska, parafaserande och utan den senare passionsdiktens meditationsteknik.

¹⁷⁸ Brenner 2009, s. 22, s. 24 och s. 28.

¹⁷⁹ Föreliggande volym, s. 43 och 44.

¹⁸⁰ Brenner 2009, s. 64 och s. 66.

¹⁸¹ Brenner 2009, s. 122.

¹⁸² Föreliggande volym, s. 129. Se ovan, s. XXII.

fern Krieger» (v. 33). Till vapen! Ryssarna härjar längs landets kust, fienden sprider lögnaktiga skrifter och föreslaget fredsfördrag är ett hån. Men den långa dikten övergår i och med v. 81 till en lovsång först, men liksom i förbigående, över den regerande drottningen, därpå över »Jhr Gemahl», vilken visat prov på mod och handlingskraft. Till honom kan nu därför skalden – och landets invånare – sätta sitt hopp. Och hans språk var tyska.

Ett språk, »rent/ riktigt/ rikt och teckt»

I kretsen kring Brennerparet finner vi personer som i påfallande hög grad var engagerade i tidens språkfrågor, i dess strävan efter enhetlighet för det svenska språkets vidkommande, språklig rikedom och renhet. Det var Magnus Gabriel De la Gardie med en central position i Kanslikollegium varifrån direktiven gällande språket utgick, bland annat tryckningen av *The Swenska Språketz Klagemål* 1658.¹⁸³ Här i Kanslikollegium fanns även Nils Gyldenstolpe som i sammanträde den 29 november 1695 yttrade: »Dän orichtigheten uthi Ortographien, som nu nästan dageligen tilltager, är ett *malum serpens*, hwaruppå ju förr ju häller bör skaffas boot».¹⁸⁴ Olof Hermelin framlade ett språkprogram i företalet till sin översättning av Sylvester du Fours *Sedebok* 1683 och Haquin Spegel, vars skapelseepos *Guds Werk och Hwila* ingick i Brenners bibliotek, sammanställde viktiga ordförteckningar, inte minst det *Glossarium* han lät trycka 1712.¹⁸⁵ I familjebiblioteket fanns dessutom en avskrift av Petrus Lagerlöfs föreläsningar i Uppsala 1691 om det svenska språket som ett möjligt språk för poesi, *Collegium de ornatu et genio linguae Patriae, privatim habitum*.¹⁸⁶ I denna krets av språkvivare fanns även Magnus Gabriel Block, som lät den latinska musan klaga över att fru Brenner övergivit henne, och inte minst de båda kombattanterna Urban Hiärne och Jesper Swedberg.

Att det svenska språket alltmer kom att dominera Brenners poetiska produktion torde hänga samman med en medvetet språkpatristisk hållning. Man kan säga att Brenners verksamhet som skald infaller då det nationella nitet på språkets område intensifieras av stormakten Sverige. Under 1680-talet inträffade en, delvis av statens ekonomiskt stödd, intensiv litte-

¹⁸³ Hansson 1984, s. 17–41.

¹⁸⁴ Hernlund 1883, s. 32 not.

¹⁸⁵ *Catalogus [...] Brenneri*, In Folio nr 34. Det är att märka att författarnamnet saknas; länge var man okunnig om skaldens identitet, kanske även i familjen Brenner. Om Spegels *Glossarium*, 1712, se Hannesdóttir 2014, s. 149–178.

¹⁸⁶ KB (Rålambska samlingen 82 fol.).

raturutgivning. Verk som intar en central plats i svensk litteraturhistoria utkom, några för första gången, andra på nytt.

I ett stort antal företal i det sena 1600-talets skrifter, skrivna av författaren, översättaren eller boktryckaren, återkommer denna ambition. Man betonade vikten av att göra gamla goda ord rena från möglet, som man gärna formulerade det, och man sade sig söka undvika främmande ord för att i stället hitta goda svenska ord och uttryck. I synnerhet för dem som översatte eller själva skrev facklitteratur blev denna språkliga renhetsiver ett problem. Man kan inte utrota alla främmande ord ur det svenska språket, skrev författaren till en andaktsbok 1674. Skulle man översätta ord som »evangelium» och »apostel» till svenska, skulle texten bli mycket svårbegriplig. När läkaren Johan von Hoorn 1696 gav ut sin lärobok i förlossningskonsten, *Den svenska JordGumman*, deklarerade han i sitt långa företal att det är vanskligt att skriva på svenska i ett ämne som ingen förut har behandlat på detta språk, det är svårt »at giöra en Wäg igenom en willan Skog ther ingen Wäg tilförene är». Ordlistor fogades till verken, i fotnoter förklarades de ord som var obekanta och latin växlade med svenska i den löpande texten. Med sitt företal till läsaren i samlingen 1713 kunde alltså Sophia Elisabet Brenner tydligt falla tillbaka på en påfallande lång tradition av företal som formats som språkprogram – »mitt rätta ändamål har alltid varit at skrifwa på mit Modersmål». Detta »rätta ändamål» är tydligast formulerat i dikten över den blommande aloen på Noor, och ämnet har på senare år behandlats i kommentaren till dikten, i den textkritiska utgåvan av *Poetiske Dikter* 1713, och i artiklar.¹⁸⁷ Det bör här betonas, att Brenners språkpatristiska hållning i företalet 1713 i tid sammanfaller med den nya kansliordningen, där på Hans Majestäts uttryckliga direktiv stadgas »att dess kansli uti alla de brev och skrifter, som därifrån utgå, beflitar sig om en ren och tydelig svenska samt så mycket möjligt är undflyr främmande ord».¹⁸⁸

Här finns anledning att sammanfattande beakta skaldens förhållande i språkfrågan till Urban Hiärne och Jesper Swedberg. Den förre var ju den som tog initiativet till att hennes dikter samlades till *Poetiske Dikter* 1713, en betydelsefull gärning i svensk litteraturhistoria. Han samlade därtill hyllningarna till henne i ett litet häfte och skrev själv en inledande text. Över hans första hustru, Maria Svan, hade Brenner författat hyllningsdikter, och

¹⁸⁷ Se kommentar till aloedikten med litteraturhänvisningar, Brenner 2013, s. 228, och dessutom Malm 2011, Jönsson 2011 och Wollin 2011. För språkfrågan insatt i sitt sammanhang inkluderande även frihetstiden, se Nordin 2000, s. 188–214 med litteraturhänvisningar.

¹⁸⁸ Wieselgren m.fl. 1935, s. 173.

Urban Hiärne beställde, får man förmoda, en gratulationsdikt till en av sina skrifter och ett porträtt, ritat och stucket av Elias Brenner.¹⁸⁹ Också till Jesper Swedberg, som år 1703 tillträdde tjänsten som biskop i Skara, fanns nära relationer. Han önskade av Elias Brenner en genomgång av landets pestepidemier inför sin bok *Gudelige Döds Tanckar*, som trycktes 1711, och av frun en gratulationsdikt till nämnda skrift.¹⁹⁰ Hans önskan villfors, och ytterligare en gratulation på vers tillkom, denna gång med anledning av *Schibboleth*, boken om det svenska språkets »rycht och richtighet». Den trycktes i Skara 1716 efter att lång tid, poängterar författaren, ha varit under arbete – »som Jag i 30 åhr har arbetat på», heter det om hans »stora Schibboleth» i brevet till Sophia Elisabet Brenner.¹⁹¹ I *Schibboleth* förekommer Brenner som skald och förebild. Hon avslutar listan på landets »priswerda Skalder» och presenteras som den »för sin ogemena lärdom, och ibland sitt Kiön makalösa och widtberömda Skaldinnan, Fru Sophia Elizabeth Brenner».

Swedberg och Hiärne hade alltifrån 1690-talets arbete med de kyrkliga böckerna varit engagerade i den brännande frågan om enhetlighet för riket inte bara i psalmbok och Bibel utan även i det språk man använde, i fastställande av normer för såväl uttal som stavning och ordens böjning. De figurerade båda i planerna på en kommitté för språkets »rensning» från utländskt inflytande, aktuell vid den tid då *Thet Swenska Språketz Klagemål* och Stiernhielms *Fatebur* utkom i nytryck.¹⁹² I några väsentliga frågor kom de fram till skilda ståndpunkter, och det hela utvecklades till en träta som skulle sluta först med att Urban Hiärne av censor nekades tillstånd för tryckning av »Oförgrijpelige Tanckar», färdig omkring 1721. Då hade Swedberg publicerat sin *Schibboleth* 1716, och Urban Hiärne reagerat med

¹⁸⁹ Dikten i Brenner 2009, s. 247, se även kommentar Brenner 2013, s. 240.

¹⁹⁰ Brenner 2013, s. 238.

¹⁹¹ Swedberg 1716. Brev från Swedberg till S.E. Brenner, daterat den 10 mars 1712, UUB (Palmsk. 332), avskrift i Skara (Knös 48:30). »Jag framklekte intet mitt werck; vtan/som offta sagdt är/ arbetade thervppå öfwer trettijo år», skriver Swedberg i ett annat sammanhang, Swedberg [1719], s. 83.

¹⁹² Till Olof Hermelin skrev Samuel Barck den 9 juli 1707: »Jag har länge tänkt på det förslaget, at man skulle inrätta någon sammankomst i det målet, och taga där til de personer, som förstå ock älska Swenskan, D:r Hiärne gifwer mig ock i dag medelst dess ankomna bref widare at tänka derpå [...]» [Hermelin] 1913, s. 125. Se även Olsson 1953, s. 568–569. Det är möjligen i ett svarsbrev som Barck kommenterar namnet Hiärne och betonar dennes envishet: »om man alenest kunde stängia envijsheten derifrån, hvaruti iag fructar at *Dr Hiärne sielfvorde blifua den värste at dragas med*, effter han gärna uti alt älskar sine särskilte meningar och infall och står derpå styfvare än den värste finne [...]». Hernlund 1883, s. 95.

en svarsskrift, *Orthographia Svecana*, som började tryckas 1717.¹⁹³

I *Schibboleths* tredje kapitel avhandlar Swedberg eventuell dubbelteckning av vokal. Den förordades av Hiärne för att markera lång vokal medan Swedberg däremot föredrog dubbelteckning av konsonant för att markera kort vokal, exempelvis ›ett, inte ›et. »Ett gammalt mißbruk blir ei bättre än ett nytt | Förthenskul at thet har så monga flera lytt», stavar han i *Schibboleth* då han citerar Sophia Elisabet Brenners dikt vid dottern Sophias bröllop 1707.¹⁹⁴ Som synes är han inte konsekvent, ›att blir fortfarande ›at.¹⁹⁵

I *Orthographia Svecana* låter Hiärne – här under namnet *Eustathius* och aldrig i första person utan som ›han – sin samtalspartner *Neophilus*, han som kommer med något nytt, tala om »den artiga *Sophonisbe*», det vill säga Sophia Elisabet Brenner, »som ett wackert wärck under händer haft». ¹⁹⁶ Senare i skriften kommenterar Eustathius på tal om »de gamlas myndighet» Brenners skrivsätt i just den bröllopsdikt Swedberg återgivit delar av i sin *Schibboleth*. Hon, skriver Hiärnes språkrör, »nödgas ock så godt som twungen föllia med i leken/ medelst de Verser hon skref öfwer sin Fru Dotters bröllop/ då hon hade wäl annat at tänckia än på hans nya *Orthographie*» och torde då avse texten i separattrycket, inte *Poetiske Dikter*,

¹⁹³ [Hiärne] [1717]; texten, som slutar abrupt på s. 152, trycktes utan författarnamn och impresum. Hiärne lär aldrig ha erkänt sig vara författaren. Swedberg sägs ha fått låna detta tryckta textfragment av Karl XII, då han »på slutet af åhr 1717» kom till Lund för att införa akademi och konung lägga fram sin *Schibboleth*, detta enligt Swedbergs motskrift »Angående Swenska Språkets retta skrifart», 1719, s. 5. Disputationen anges äga rum den 3 januari 1718. Om denna hans ›disputation› blev en framgång eller ett misslyckande är inte så gott att veta. Om samtalet i språkfrågor mellan Swedberg och Karl XII under denna Lundavistelse och om Swedbergs pågående arbete med *Svensk Ordabok* – »det av sina livsprojekt som stod hans hjärta närmast» – skriver Lars Holm i Swedberg 2009, s. 17. Swedbergs skrift anges vara ›uppsatt› den 13 maj 1719. Hiärnes sista inlägg i debatten, hans »Oförgriplige Tanckar», också om den rätta skrivarten, kom alltså aldrig igenom censuren och trycktes inte förrän 1991. Se Ohlsson 1991.

¹⁹⁴ Swedberg 1716, s. 67. Separattrycket skriver enligt Swedberg: »Ett gammalt mißbruk/ blij ey bättre än ett nytt/ | Fördenskull at det haar så många flera lytt.» och *Poetiske Dikter* 1713 följer Hiärne: »Et gammalt mißbruk/ blir ei bättre än et nyt/ | Fördenskull at det har så många flera lyt.» Swedberg skriver konsekvent »the», »then», »thet», inte ›de, ›den, ›det (se nedan).

¹⁹⁵ Detta slags inkonsekvenser var också det som Hiärne skulle anmärka på i sin svarsskrift, och som Swedberg i sin tur lägger stor möda på att beslä Hiärne med i sin skrift 1719. Det hela blir något förvirrande, eftersom Swedberg när han citerar Brenner i *Schibboleth* ändrar stavning och i viss mån text efter eget gottfinnande, även om han tycks hänvisa till samlingen, till »theß wackra *Poëtiska dichter*» (*Schibboleth* s. 67). »Det», »de» och »dem» blir »Thet», »the» och »them», »et» blir »ett», »nyt» och »lyt» blir »nytt» och »lytt», och »til dryga förmän» (v. 47) ändras till »sin dryga förmohn».

¹⁹⁶ Hiärne [1717], s. 2.

och han fortsätter klagörande: »Warandes hennes mening här vthi om de gamlas stora mißbruk af öfwerflöd/ om onyttigt prång/ fåfång omkostnad/ samt onödiga widlyftiga plägingar/ vthi deras bröllop/ barnsöhl och begrafningar. Det war hennes måhl hon syftade åth/ som hon sielf betyगत/ och intet annat.» (s. 105) När Brenner skriver i den omtalade dikten *Hustru Regel* om »öfwerdåd och prål» och »fåfång yppighet», skulle hon alltså inte så mycket ha avsett livets stora fester som dess »måhl», språket.

Fram till censors ingripande 1721, eller kanske snarare Hiärnes död 1724, kommer så »den ortografiska trätan» att pågå, en träta som framför allt gällde, för att citera Swedberg, »then öfwerflödiga Sielflydingens [vokalens] fördubbling/ och thet onödiga h».¹⁹⁷ Swedberg ville alltså inte, till skillnad från Hiärne, ha dubbelteckning av långt vokalljud, och inte heller det vokalförlängande <h> man finner i ord som »ähr» och »måhl».¹⁹⁸ När det gällde morfologin var han däremot konservativ och ville ha de »Gustavianiska Biblarna» som norm. Där var språket »regelbundet til sina böijelser/ och sin ordawäf».¹⁹⁹ Här intog Hiärne motsatt ståndpunkt i det han anlade, för att citera Stig Örjan Ohlsson, »en historisk syn på språklig förändring och en beredvillighet att acceptera det rådande moderna språkbruket».²⁰⁰

Hur ser då Brenners stavningsmönster ut? Följde hon Hiärne eller Swedberg när det gällde markering av lång vokal? Kom hon att undvika »thet onödiga h»? Vem blev hennes läromästare?

Lars Wollin kan i sitt bidrag i *Wår Lärda Skalde-Fru* med hjälp av jämförande frekvensundersökning sätta in Brenner i samtidens ortografiska praxis.²⁰¹ Hans val är skrivformer 1. med eller utan i-inskott efter initialt g, sk och k i verben *göra, ske, känna* samt adjektivet *kär*; 2. initialt th- eller d- i trycksvaga pronomina och adverb av typen *den, det, de, dem* och *där*; 3. av supinum slutande på -dt resp. -t av verben *sända, se, göra* och *få*; 4. med -arne resp. -arna i bestämd plural; 5. med -ligit resp. -ligt av det adjektiviska avledningssuffixet i netutrum, exempelvis *troligit* resp. *troligt*. Det är tydligt, kan Wollin konstatera, att Brenner »stavar och deklinerar generellt sett betydligt

¹⁹⁷ Swedberg [1719], s. 12. Uttrycket »den ortografiska trätan» är myntat av Ohlsson 2008, s. 69.

¹⁹⁸ Samtidigt beklagar Swedberg oenigheten: »Hafwe wi icke en ganska long tid warit betste wenner? Umgings wi icke såsom sätaste bröder? Aldrig föll ett ondt ord of emellan. Hafwer jag icke elskat och hedrat honom? [...] Och nu skal thenna lumpna sielflydingens fördubbling icke två penningar werd/ sönderslita thet starcka wenskaps bandet/ och gifwa tilfelle til bitterhet/ hädelse och försmädelse.» Swedberg [1719], s. 150.

¹⁹⁹ Swedberg [1719], s. 11.

²⁰⁰ Ohlsson 2008, s. 69.

²⁰¹ Wollin 2011, s. 346–373, här s. 356.

modernare än de flesta». Wollin behandlar också hennes bruk av markering av lång vokal, och hennes, för att citera Wollin, »möjliga följsamhet gentemot Hiärnes antagna ortografiska rådgivning».²⁰² När det gäller dubbelteckning för att markera kort eller lång vokal blir bilden något annorlunda.

Det är självfallet så att den bästa texten för en analys av Brenners ortografi och morfologi är den egna handskrivna texten, den text där hon själv hållit i pennan. De separattruckta verserna har troligen skalden själv kontrollerat om hon hade möjlighet till det, det vill säga om tryckeriet låg i Stockholm. Likaså hade hon övervakat tillkomsten av *Poetiske Dikter* 1713 – enligt titelsidan »Af henne sielf å Nyo öfwersedde» – men det fanns liksom vid sättningen av separattrucken ett led mellan skald och text, och det som händer i tryckeriet är naturligtvis en osäkerhetsfaktor.²⁰³

I några fall finns från Brenners nära halvsekkellånga författarliv hennes egen handskrift till de dikter som sedan trycktes som tillfällestryck och senare i någon av samlingarna. Vid en genomgång av sju dikter som finns såväl i handskrift som separattruck under perioden 1684–1729 visar det sig att Brenner någon gång år 1709, alltså då dikten över den blommande aloen på Noor färdigställdes och då planerna på att samla skaldens dikter i en samlad utgåva tagit form, verkar ha valt att följa Swedberg i reglerna för skrivande av långt vokalljud, inte Hiärne. Detta ställningstagande, det vill säga att inte markera lång vokal genom dubbelteckning i ord som »mer», »wet» och »Hus» eller medelst <ij> i exempelvis »wij» och <h> i »åhr», styr tydligt ortografin i de sju separattrucken från och med detta år liksom i handskrifterna, och det styr ortografin i *Poetiske Dikter* 1713. Men bruket är vacklande, i någon utsträckning av det vokalförlängande <ij>, i högre grad av »det onödiga h». Liknande mönster framträder i 15 separattruck av dikter mellan 1707 och 1716. I *Hustru Regel* 1707, som först Swedberg 1716 och sedan Hiärne året därpå kommenterade, markeras lång vokal genomgående genom dubbelteckning, exempelvis »haar», »förtaal» och »skääl», med <ij> som i »undwijka», »rijk», och med <h> som i »åhr» och »mehr». Så till vida följde skalden här alltså Hiärne »i leken». Men från och med gravskriften

²⁰² Wollin 2011, s. 364. Wollins undersökning omfattar företrädesvis dikterna i *Poetiske Dikter* 1713 med i förekommande fall separattruck och handskrifter.

²⁰³ Wollin 2011, s. 372, skriver om Brenners medvetna eller omedvetna morfologi i *Poetiske Dikter* 1713: den »företar ett någorlunda tydligt mönster av en konservativt sinnad boktryckare, som inte sällan återför en förment självsvåldigt stavande författare till ordningen genom att mot hennes manus restituera former som är bättre förankrade i gängse konvention», varvid samlingen, förmodar Wollin, »därmed uppfattas som mindre utmanande i en bildad borgerlig läsekrets.»

över De Besche 1709 har i de undersökta 15 separattrycken dubbelteckning av samma vokal slopats liksom det vokalförlängande <h>, medan bruket av <ij> ännu vacklar något. Detta gäller som sagt också samlingen 1713. I skrivning av månader, personer och platser är skrivsättet <ij> närmast genomgående, medan exempelvis pronominet »vi» oftast skrivs »wi».

Eustathius, Hiärnes *alter ego* i *Orthografia Svecana*, har med andra ord anledning att beklaga Brenners ställningstagande: »Detta kan jag icke heller förtiga/ at man äfwen med samma wanskäl och ogrundade *Syllogismo*, förförde den goda *Sophoniben*; ty efter hon icke så snart kunde finna sig der vti/ nödgades hon bifalla den meningen/ och brukade samma skrif sätt/ som hennes /eliest wackra skrifter där igenom temligen förstår [stör].»²⁰⁴ I andra språkfrågor däremot var uppenbarligen Urban Hiärne läromästaren. Det förefaller som om Sophia Elisabet Brenner på detta sätt kunde balansera mellan de båda tongivande debattanterna i »den ortografiska tråtan».

Det kan tillfogas, att även om Brenner följer Swedberg i frågan om den långa vokalen skulle dubbelskrivas eller ej, skriver hon aldrig det initiala <d> med <t> eller <th>. När han däremot citerar henne, exempelvis med gravdikten över prästmannen Isogæus i sitt »Förmäle» till *Gudz Barnas Heliga Sabbats Ro*, som trycktes i Skara 1710, återger han ur denna dikt »hwad wår makalösa lärda Scaldinna om wårt embete skrifwer» enligt samma stavningsprincip som noterats ovan i *Schibboleth*, det vill säga »the», »thet», »theras», inte »de», »det», »deras»; »tå», inte »då» – och naturligtvis »ser», »tro», »har». Brenner dikt över den lärde och latinkunnige prästen i Alingsås, Laurentius Forsselius 1729, trycktes i samma officin som Swedbergs skrifter och med samma ortografi, och skrivsättet från Skara följde också med in i *Poetiske Dikter* 1732, liksom separattryckets iögonenfallande vinjett.²⁰⁵

Brenners dikter i tryck – för tillfället och när tillfället är förbi

Av de dikter Sophia Elisabet Brenner skrev vid skilda tillfällen kom ett stort antal i tryck redan innan de samlades i *Poetiske Dikter* 1713 och 1732. Som tillfallestryck, eller separattryck som de här benämns, kunde de de-

²⁰⁴ Hiärne [1717], s. 137.

²⁰⁵ Samma vinjett – en »slutvinjett» – pryder även dikten i *Poetiske Dikter* 1732, se föreliggande volym s. 103. Om detta slags formgivning i separattryck, se Drees 1995, s. 254–444, distinktionen Vignette – Finalstock, s. 286. Swedberg erhöll i kungligt brev den 2 december 1704 rätt att anlägga ett tryckeri. Det kom igång 1707 då faktorn vid tryckeriet i Uppsala, Anders Kjellberg, flyttade till Skara, där han var verksam till sin död 1715. Han efterträddes då av Herman Arnold Möller som faktor på tryckeriet. Efter den stora eldsvådan 1719 återupprättade denne tryckeriet och drev det under sin återstående livstid. Klemming & Nordin 1983, s. 260 f.; Hagberg 2008.

las ut i samband med den högtid de uppmärksammade, men de fungerade även som samlarobjekt, författarpresentation, marknadsföring eller led i den privata nyhetsförmedlingen. Till Thomas Kingo sände hon exempelvis ett stort antal dikter i tryck och, där tryck inte förelåg, i handskrift. Elias Brenner skickade hustruns dikter till släkten i Finland liksom till sin mecenat Magnus Gabriel De la Gardie. I brevet till greven på Noor lade Elias Brenner med hennes gratulationsdikt till Swedbergs dödsberedelsebok. Nils Keder bad om ett exemplar av dikten till Anna Maria Ehrenstrahl, Erik Benzelius fick ett par dikter i ett brev som prov på att avsändaren, Sophia Elisabet Brenner, inte upphört med sitt värv, och Jacob Bircherod, på besök år 1720, fick ett par skaldestycken med sig hem. Allt detta gör att vi i dag har en hel del bevarat även i avskrift i våra arkiv.

En grov indelning av en författares tryckta verk kunde vara primär- och sekundärtryck. Separattrycken är naturligtvis primärtryck även om det i en del fall förekom nytryck på boktryckarens eget initiativ.²⁰⁶ Som primärtryck får också räknas de gratulationer som skrevs med tanke på en planerad bokutgåva, exempelvis Johan von Hoorns *JordGumma*, och som där infördes. Sammantaget 13 gratulationsdikter av det slaget ingår i Sophia Elisabet Brenners litterära produktion.²⁰⁷ Elva av dem finner vi införda i de skrifter de var ämnade för, kanske beställda för, exempelvis Jesper Swedbergs *Döds Tanckar* 1711. Planerade tryck av två skrifter verkställdes aldrig, nämligen Ebba Maria De la Gardies andliga betraktelser och Ehrenstrahls verk om de »Schildereyen» som hängde på slottet, tänkt i nytryck.²⁰⁸ Nedan följer en översikt av de sammanhang där Brenners skaldestycken som sekundärtryck finns. Något mer skall först sägas om primärtrycken.

Av sammantaget drygt hundra primärtryck (separattryck och nämnda gratulationsdikter i utgivna böcker) saknar några författarnamn. Gravdikerna över Magnus Gabriel De la Gardie 1686 och Magdalena Adlerskiöld [1690] 1692 är anonyma. Mer anmärkningsvärt är att den långa *Aufmuntrender Zuruf* trycktes utan att författarens namn är utsatt. En tänkbar förklaring kan vara att Sophia Elisabet Brenner här inte framträder som privatperson i förhållande till adressaten, Sveriges invånare, utan med ambitionen att ge röst åt en kollektiv önskan om manligt motstånd mot fienden, som detta år, 1719, härjade landets Östersjökust, och om en ärofull fred.²⁰⁹

²⁰⁶ Se Perälä 2011, s. 106.

²⁰⁷ Förtecknade i Lindgärde 2009, s. XLI, not 109.

²⁰⁸ Brenner 2009, s. 207 och s. 211.

²⁰⁹ Ett resonemang som kan ge stöd åt detta antagande förs av Bennich-Björkman 1970, s. 76–77.

I dikten över modern, Christina Weber, framgår det att en av döttrar-
na har författat texten och när maken Elias avlidit i januari 1717 och hust-
run skrev en hyllning över honom och äktenskapet, presenterade sig skal-
den som »den efterlefandes Enkia».²¹⁰ Endast i ett känt fall döljer Sophia
Elisabet Brenner sin identitet enligt det bruk som var på modet, nämligen
i dikten till Maria Rhalambia 1697, där författarens initialer markeras med
antikva i titelbladets författaruppgift »Sörjande Enklingens Bekant».²¹¹ Här
är det självfallet befogat att räkna med ett mörkertal. Möjligen har Brenner
skrivit även sonetten på tyska som finns tryckt i samlingen med gravskrif-
ter över Brita Cronhielm 1697 och där hennes svenskspråkiga dikt ingår.²¹²
Ytterligare ett exempel på dikt som inte publicerades under eget namn men
under pseudonym, »Skaldepwinnan Sophrosyne», är lovtalet över Magnus
Gabriel Blocks lantegendom Magnusberg.²¹³

Övriga dikter anger skaldens namn, antingen i titelfältet eller efter dik-
tens slut. Skrivsättet kan dock variera. I närmare sjuttio dikter skrivs i stort
sett hela namnet ut, några gånger förkortat till Sophia El. Brenner eller
Sophia E. Brenner. I övrigt varierar det mellan Sophia E.B., Soph. E.B.,
Soph. E. Br. och S.E. Br. I fyra fall från 1690-talet förekommer enbart ini-
tialerna S.E.B.²¹⁴

På ungefär hälften av separattrucken saknas impressum, det vill säga
uppgift om tryckort och tryckeri. Sin första dikt lämnade hon 1682 till
Keyser, och under 1680-talet fortsatte hon att anlita hans officin, exempel-
vis med dikten i januari 1684. Sonetten till Helena Alftana, som stod brud
i Storkyro prästgård 1689, trycktes dock av Lars Wall. Vid sammanlagt cir-
ka tio tillfällen anlätades Wankijfs tryckeri eller det tryckeri änkan fortsatte
att driva efter 1705. Vid några tillfällen under skaldens tre 1700-talsdecen-
nier fortsatte hennes dikter att tryckas i samma officin, nu under Werners
ägande; den sista dikt Brenner såg i tryck, födelsedagshyllningen den 23 ja-
nuari 1730 till drottningen, trycktes där, nu benämnd Kongl. Tryckeriet.

²¹⁰ Brenner 2009, s. 122 och föreliggande volym, s. 66.

²¹¹ Brenner 2009, s. 133.

²¹² Den svenskspråkiga dikten ingår i *Poetiske Dikter* 1713. Se Brenner 2009, s. 135. Den tyskspråkiga i föreliggande volym, s. 171. För diskussion om sonetten, se nedan s. LXXI.

²¹³ Föreliggande volym, s. 127.

²¹⁴ S.E.B. förekommer efter gravdikten över Gustav Adolph Flemming 1693 och, mindre anmärkningsvärt, efter dikten vid systemens bröllop 1697, samt dessutom efter den lilla korta dikten till brudparet Grissbach/Blixencron 1699 och efter förklaringen på titelbladet i Johan von Hoorns lärobok i förlösningskonsten 1697. De båda sistnämnda dikterna införda i föreliggande volym under »Övriga dikter», s. 151 och s. 149. För de båda förstnämnda, se Brenner 2013, s. 129 och s. 83.

Alla dessa tryckerier fanns i Stockholm. Enaeus namn står på fem dikter och det var också i detta tryckeri som diktsamlingen började tryckas innan Enaeus dog i pesten 1710. Arbetet med samlingen fullföljdes sedan av Julius Georg Matthiæ, först med ett provtryck 1712, sedan 1713, ett tryckeri som Brenner därefter oftast tycks ha anlitat.²¹⁵ Det togs över 1717 av faktorn, Johan L. Horrn, och det är också hos denne som samlingen 1732 trycktes, med tryckarens inledande text till läsaren. Från denna officin kom även *Aufmuntrender Zuruf* och Magnusbergsdikten.

Två viktiga dikter är dock tryckta hos Anders Björkman, nämligen suppliken till rikets ständer 1723 och den brett upplagda passionsdikten som några år senare överlämnades till samma instans som tack för löftet om författarpension. Björkman hade år 1720 övertagit Laurelii boktryckeri.

Alltför vittgående slutsatser skall inte dras av en genomgång av detta slag, då det kan vara osäkert i vad mån skalden själv lämnat sina alster till tryckaren eller när mottagaren, kanske beställaren, ombesörjt tryckningen.

En sekundärpublicering kunde ske i samlingsvolym, *Poetiske Dikter* 1713 och 1732 exempelvis, när gravdikter bundits samman med eller fogats som nya tryck till likpredikningar, i tidskrifter med information om och eventuell återgivning av nypublicerad litteratur eller i antologier.²¹⁶ Att de tryckta likpredikningarna som publiceringsform gav dikterna en lång livslängd kan bekräftas av att auktionskatalogerna över enskilda bibliotek inte sällan upptar poster på samlingar av just gravskrifter och likpredikningar.²¹⁷ Det var således inte enbart predikningar över en avliden person som kunde fungera som uppbyggelselitteratur utan även de skaldestycken som skrevs för tillfället.²¹⁸

Även om Sophia Elisabet Brenner huvudsakligen skrev tillfällesdikter,

²¹⁵ Ett exemplar av provtrycket 1712 – det enda kända – finns på Det Kongelige Bibliotek i Köpenhamn. Se Perälä 2011, s. 113.

²¹⁶ Av de 20 bevarade gravdikter av Brenner som är skrivna efter 1713 ingår fem, vad man kan se, i tryckta likpredikningar. Före 1713 ingår fem av sammantaget 55 gravskrifter, kungligheter-nas ej medräknade, i tryckta likpredikningar. I Lübecktidskriften *Nova literaria Maris Baltici et Septentrionis*, utgiven 1698–1708, kom Sophia Elisabet Brenner med sin diktning att presenteras tack vare Keder som tidskriftens korrespondent, se Ekenvall 1950–1951.

²¹⁷ I *Catalogus [...] Brenneri* (In Quarto nr 77) upptas en »book full af Lijkpred. *Epitaph. Gratul. &c.*». I *Catalogus librorum* efter Carl Ludvig von Schantz (död 1734, auktion 1738) (KB) finns poster som »En bunt med Graffskrifter» och »En dito med Lyckönskningar och Bröllopsskrifter». Sekreteraren i Riksarkivet, A.A. von Stiernman, lät 1754 upprätta en förteckning över likpredikningar i sitt bibliotek, omfattande 1650 titlar, se Sallander 1945, s. 575. Den store boksamlaren Johan Hinric Lidén lär ha haft över 400 likpredikningar i sitt bibliotek, se Lindholm 1978, s. 244.

²¹⁸ Se bl.a. Lindgärde 2011c.

det vill säga dikter för bestämda, identifierbara tillfällen, kunde hennes texter, gärna i utdrag, leva sitt liv oberoende av dessa tillfällen och därmed med en ny funktion.²¹⁹ Eftersom diktkonsten gav möjlighet till, rentav förespråkade, en framställning i dikter vid dödsfall och bröllop inte endast *in specie* utan även *in genere*, kunde lyriska eller kanske enbart belärande delar av en dikt fungera allmängiltigt, utanför tillfällets begränsade ram. Abraham Sahlstedt finner således anledning att återkommande framhålla Brenner som gott exempel i sina *Tankar i witterhetsarbeten*, 1756. »Jag kan ej fyllst säga med hwad nöje jag läst hennes skrifter», låter han i det sjätte samtalet sitt språkrör Domer säga, och denne fortsätter: »efter som jag där funnit all den rätthet och behaglighet i tankar, som hos en skribent kan fordras».²²⁰ Att ha nöje av läsningen, att finna »behaglighet i tankar» medför alltså att en dikt kan fortleva även när tillfället är förbi. Några exempel ur Brenners produktion, även den tyskspråkiga, skall här ges.

I C.F. Weichmanns antologi *Poesie der Nieder-Sachsen*, som med sex band utkom i Hamburg åren 1721–1738, upptogs nio tyskspråkiga dikter av Brenner i delarna två och tre 1723 och 1726, alla hämtade ur *Poetiske Dikter* 1713.²²¹ Kontakten med Weichmann förmedlades troligen av Samuel Triewald, som var medlem i »Teutsch-übende Gesellschaft» i Hamburg sedan dess start 1715. Triewald kom till Hamburg 1713, medförande, får man förmoda, Brenners diktsamling. Sällskapet upphörde efter tre år, men flertalet av de dikter som fanns i dess handlingar utgavs av Weichmann.²²² Då Triewald lämnade Sverige 1728 för gott, blev det förmodligen aldrig aktuellt med bidrag ur *Poetiske Dikter* 1732.

I sin antologi *Samling af Verser på Swenska*, som utkom i fyra delar åren 1751–1753, har Abraham Sahlstedt låtit Brenner representeras med tio dikter, helt eller delvis och med egna rubriceringar.²²³ Han motiverar sitt val sålun-

²¹⁹ Denna tillfällesdiktens förändring i tryck utan direkt anknytning till tillfället diskuteras av Drees 1986, s. 7–9.

²²⁰ Sahlstedt 1756, s. 250.

²²¹ Se även Lindgärde 2009, s. XLIV. Dikterna hos Weichmann är de två dikterna över de döda prinsarna Gustav och Ulrik, gravdikterna över Maria Eufrosyne, Philip Pelt, Christina Weber, Carl Gustaf Blixencron och Bartholomeus Klüwer, samt gratulationsdikterna över dels Karl XII:s segrar, dels Ehrenstrahls *Schildereyen*.

²²² Lamm 1905.

²²³ Sahlstedt 1751–1753. Sahlstedts val har fallit på dikter till följande adressater, här med parentetisk uppgift om dels sida i Sahlstedts samling, dels det omfång som återgivits: Johan Siöblad 1711 (I:2 f., v. 1–50); Carl Ulrick Torstensson 1729 (I:11, v. 1–20); Sparwenfeld/Hildebrand 1695 (I:64, v. 34–109); Anna Maria Ehrenstrahl 1717 (I:106, v. 1–54); Metta Ribbing 1701 (II:101, v. 1–44); Lillie/Wrede 1693 (II:136, v. 37–84); Gillis de Besche 1709 (III:38, v. 1–64); Margareta Stiernmarck

da: »När wi komme til nyare tider, få wi äfwen höra något nytt i Swerige: Et lärdt fruentimmer, som kunde skrifwa vers. Man hade då, efter det war säsynt, kunnat nöja sig med medelmåttiga; men hon gjorde det strax så godt, at ingen gjorde det bättre. Om Fru *Sophia Brenner* är död, så lefwer dock hennes namn i en kär och äre-full åminnelse; och jag har med största begär hämtat några stycken ur hennes *Poetiska* wärk, til at därmed uphöja wärdet af min Vers-Samling.»²²⁴ Sju av dikterna hos Sahlstedt är återgivna ur *Poetiske Dikter* 1713, inte efter separattrycken. I samlingen finns även den anonymt publicerade *Öfwer Meliboei Friherreskap Magnusberg* 1718 (I:110) men utan författaruppgift, trots att den ingår i *Poetiske Dikter* 1732. Det förefaller som om Sahlstedt använt separattrycken som underlag för de tre dikterna efter 1713, inte samlingen 1732.

Däremot finns ingenting av *Sophia Elisabet Brenner* i Carl von Carleson, *Försök til Swänska Skalde-Konstens uphielpande Eller: Samling af utvalda Swänska Rim och Dikter*, 1737–1738. Men Triewalds dikt, där Brenner hyllas som »wår Nordska Sappho», inleder samlingen.

Bland 1700-talets många handskrivna poesisamlingar skall ett par nämnas, först den som ibland benämns »Wrangels antologi».²²⁵ Den samlades av Charlotta Margareta Stenbock (1691–1767) som var gift med Göran Gustaf Wrangel (1692–1741). Brenner är här representerad med nio dikter, fullständigt eller delvis återgivna och enbart ur *Poetiske Dikter* 1713.²²⁶ I en annan volym på Kungliga biblioteket med inskrivna poem från svenskt 1700-tal finns, utan författarangivelse eller titelfält, Brenners bröllops-

1700 (IV:6, v. 1–32) och Palm skiöld/Blixencron 1700 (IV:80). Den svenskspråkiga delen av bröllopsdikten till Sparwenfeld/Hildebrand 1695 finns med samma rubrik som hos Sahlstedt i en handskriftsamling från 1750-talet i Uppsala (UUB, N 102).

²²⁴ Sahlstedt, del 4, 1753. I avsnittet »Om Poëter och Verser i gemen, och om denna samlingen i synnerhet», s. 104–132, citat s. 124 f.

²²⁵ KB (Vs 34). Bandet har bladbortfall. Fragment av ett register ger upplysning om innehållet på några av de blad som fallit bort.

²²⁶ De förtecknas här, då denna förekomst inte noterats i inledningen till utgåvan av *Poetiske Dikter* 1713 från 2009 eller i kommentarerna enligt principen att inga andra handskrifter redovisas än de skalden själv kan ha övervakat. Det rör sig om hela gravdikten över bröderna Gyldenstolpe 1709 (bl. 124–129); en del av dikten över Knut Axelsson Lejonhufvud 1700 (bl. 129, v. 41–50); födelsedagsuppvaktningen av Hedvig Sophia 1708 (bl. 166–167); »Jungfrurs anständig Friare-Wahl» till Sternell/Cederström 1702 (bl. 168–175); den svenskspråkiga delen av uppvaktningen av Broméen/Törne 1694 (bl. 175); de båda dikter som Magnus Gabriel Block och Brenner utväxlade vid Medevi i juli 1706 (bl. 176 och 177) samt bröllopsskrifterna Hwass/Ridderswärd 1711 (bl. 178–180) och Löfgren/Christophers 1708 (bl. 181–182). Den första strofen ur gratulationen till Johan von Hoorn med anledning av *Den svenska wäl-öfwade JordGumman* 1697 finns också inskriven här (bl. 181). I övrigt är framför allt Johan Runius representerad i denna »Wrangels antologi».

dikt till Koenick Hallman och Anna Elisabet Spieker.²²⁷ Eftersom texten i *Poetiske Dikter* 1713 stämmer överens med separattrycket är det oklart vad som här är förlagan. I tryck bär denna dikt rubriken »En rättsinnig husbonde», och det kan vara karakteristiskt att just detta slags belärande bröllopsdikt spreds i handskrift.²²⁸ Avskriften får en allmängiltig karaktär tack vare att den manlige adressatens namn, Hallman, stryks och ersätts av vem-somhelst: »Det wet iag at vår Brud lär wara wäl belåten | Om Hallman är en man som liknar vårt modell» blir »om N.N. är en man som liknar vårt modell».

Ytterligare ett exempel på hur tillfällesdikten kunde frigöras ur det begränsade tillfället ger Johan Helmich Roman (1694–1758), som satte musik till två texter av Sophia Elisabet Brenner. Hans strävan var, skriver Eva Helenius, att »skapa en svensk repertoar», och det innebar bland annat att han till sin vokalmusik övervägande valde svensk text.²²⁹ Roman, som kom att ta del i Kungl. Vetenskapsakademiens språkvårdande arbete, torde ha sympatiserat med Sophia Elisabet Brenners språkpatristiska program. De båda tonsatta texter av Brenner som man känner till är dels *En ädelmodig själ*, några versrader hämtade ur gravdikten över Gustaf Adolf De la Gardie 1695, dels *Warelse! som utan dagar, Tideskifningar och åhr*, det ode som ingår i födelsedagsuppvaktningen av drottning Ulrika Eleonora i januari 1730.²³⁰

²²⁷ KB (Vs 37), opag. Samlingen innehåller texter bl.a. ur Cats verk. På bakre pärmens insida finns namnet Michael Grubb. Det kan avse den Michael Grubb (död 1715) som var handelsman i Stockholm och gift med Catharina Sohm (1664–1716), vars fränfalle Brenner hedrade med en dikt (föreliggande volym, s. 60). Det kan också avse sonen med samma namn (1700–1740), också han handelsman i Stockholm.

²²⁸ Jämföras kan de många handskrifter som finns, liksom tryck, av de båda bröllopsdikterna från mars 1690 med likartat ämne, dels om hur en »sedig hustru» bör vara mot sin man, dels »Huru en man bör ställa sig mot sin hustru», den senare till vigseln mellan Otto Georg von Vittinghoff och Anna Dorothea Lagerstierna, den förra till apotekaren Christopher Molitor och hans brud Margareta Op de Kamp. Nils Keder är bevisligen författaren bakom dikten till apotekare Molitor, som var hans välgörare. Den dikten har författaruppgift, medan den andra, som däremot är anonym, ibland tillskrivs Keder, ibland Israel Holmström. Bägge dessa dikter kom att spridas i eftertryck och avskrifter utan tillfällstryckets uppgifter om datum och adressat. Se Lindgärde 2015b, s. 159.

²²⁹ Helenius 2011, s. 416–417. Bland övriga svenskspråkiga skaldersom, tack vare Roman, bidragit till svenskt musikliv kan nämnas Johan Runius (1679–1713), Jacob Frese (o. 1690–1729) och bröderna Carl och Ulric Rudenschöld (1698–1783 resp. 1704–1765).

²³⁰ Brenner 2009, s. 125 och föreliggande volym, s. 19.

Brenner i 1700-talets svenska dissertationer och kvinnokataloger

Sin dikt »Om dem, som inbilla sig vara Poëter» med kritik av tidens usla verssmidare inleder Samuel Triewald med att nämna dem som, till skillnad från dessa, »med lycklig fot» bestigit Pindens topp. Uppräkningen avslutas med konstaterandet att bland skaldekonstens »trogna vänner» bör Sophia Elisabet Brenner avgjort räknas – »Bland hvilka bör stå främst, vår Nordska Sapho Brenner». ²³¹ Den plats som Triewald här, runt 1710, tilldelar skalden Brenner behåller hon, trots snar estetisk horisontförskjutning efter hennes bortgång, under decennier av 1700-talet. ²³² Det har tidigare framgått att hon finns representerad i antologier och poesiböcker. Även i dissertationer om lärda kvinnor och kvinnors förutsättning för studier, som ventilerades under åren 1740–1808, förekommer hennes namn liksom i århundradets svenska kvinnokataloger i handskrift och tryck.

I dissertationerna nämns hon för sin lärdoms skull, för att hon behärskade flera språk och för sin skaldekonst. Dirichsens vers citeras i Edbergs avhandling 1743 liksom utdrag ur Kortholts och Forsselius hyllningar. ²³³ Brenners dikt till Urban Hiärne, tryckt 1712, återges av Wählberg 1740, och i en konsistorieavhandling 1742 anförs passionsdikten liksom hyllningen av Karl XII:s hjältedåd som exempel på hennes insatser som uppbyren skald. ²³⁴

I inledningen till textvolymen av *Poetiske Dikter* 1713 har utgivaren redogjort för de kvinnokataloger i andra länder som sammanställdes under Sophia Elisabet Brenners livstid och där hon presenterades (s. XXXII–

²³¹ Triewald 1756. Handskrift KB (Vf 216) med titel »Om de som falskeligen inbilla sig vara Poëter». Samma namn som hos Triewald finns i anteckningar, förda av Matthias Asp, som 1729–30 höll enskilda föreläsningar i metrik i Uppsala, UUB (R 327). Han var då professor i poesi och känd för att ha fört klassicismens regler till Sverige. Föreläsningarna, enligt Lydia Wahlström närmast en »lindrig omskrivning efter Lagerlöf», slutar: »Dessa äro de förnämste svenska skalder: Professor Lagerlöf, Salig Biskop Rudeén, Biskop Spegel, Eurelius och S.E. Brenner.» Wahlström 1900.

²³² Burman 2011 och Lindgärde 2011d.

²³³ Johan Dirichsens hyllning är tryckt i *Testimoniorum Fasciculus*, Kortholts och Forsselius i *Poetiske Dikter* 1732, s. 141 och 147. Alla är avfattade på latin.

²³⁴ I följande dissertationer omnämns och i vissa fall citeras Brenner: Johan Ihre & Joh. A. Wählberg, *De poëtis in SvioGothia Latinis*, del 2, Upsaliæ 1740, s. 50–52; Wilhelm Andreas Wennerdahl, *Disquisitio philosophica de enthusiasmo poetico* [...], Norcopiæ 1742; Erik Edberg & Petrus Ekerman, *Quæstionis philosophicæ, Num sexus femineus a cultu literarum sit arcendus?* Pars posterior, Upsaliæ 1743, s. 10 och 11; *Historiola litteraria poetarum Svecanorum*, Upsaliæ, som trycktes i sju delar 1764–1808. Carl Gustaf af Leopold hänvisar i en text om Dalin till dessa dissertationer och menar att man där finner »tillräckliga underrättelser» om skalder före Dalin. De var, skriver han, »berömda på deras tid, men fördunklade genom en mera förädlad smak och verkligare förtjenster». af Leopold 1855, s. 426.

XXXVII). Här skall kompletteras med några ur svenskt 1700-tal, i tryck och i handskrift.²³⁵

I Linköpings stiftsbibliotek finns i handskrift en ofullbordad kvinno-katalog på vers, »Swänksa *Helicon* eller Wörsamma Tanckar öfwer Några Lärda Fruentimmers här i Sverige Lyckelige och Sinnrike Skalde-Konst, yttrade af *H.A. Löfgren*».²³⁶ Den är i föreliggande inledning förtjänt av ett visst utrymme, dels då den tidigare inte varit känd för forskningen, dels eftersom författaren hade anknytning till Sophia Elisabet Brenner. Hans far Anders Löfgren var nämligen kusin till Carl Löfgren, gift med skaldens dotter Sophia Brenner, och bror till den Samuel Löfgren som, även han, uppvaktades vid sitt bröllop av Sophia Elisabet Brenner.²³⁷ Henrik Anders Löfgren, adl. Löfwenskiöld, hade med andra ord förhållandevis nära till skalden, han kan mycket väl ha träffat henne och var, det är tydligt, väl insatt i hennes diktning. Troligen hör verserna i »Swänksa *Helicon*» 1720-talet till. Fredrik I sitter på tronen, det framgår. Sophia Elisabet Brenners död antyds inte, hon är Nordens skaldemor som *nu* all lärdom pryder, och hennes sista dikt till drottningens födelsedag i januari 1730 nämns inte.

»Så fins en helig drift ock uti qwinno-bröst | Som torde täfla med det bästa mannahjärta | Och kanske kasta kull til ewig harm och smärta?» Så inleder Löfgren sina versifierade tankar över lärda kvinnor. Han börjar som sig bör i antiken, men lämnar Sappho och andra med en elegant *præteritio*, »Jag går med flit förbi de gamla Skaldemor», för att raskt gå över till

²³⁵ von Platen [1985], s. 102 nämner med hänvisning till en uppgift i *Nova literaria Maris Baltici et Septentrionis* 1699, s. 340, att Olof Hermelin planerade en större dikt på svenska, »Svenska hjältinnors skaldebrev».

²³⁶ Link. (W: 25:18:7. bl. 27–47. Storlek 4°). Korrigeringar i texten, och tillägg som förklarande fotnoter i annat bläck, sist annan handstil. Henrik Anders Löfgren (1699–1765) gjorde sig känd framför allt som latinskald; han visade vid flera tillfällen »prof utaf sin medfödde böyelse för poesien», skriver Henrik Braad i sin förteckning över kända östgötar, hans litterära verksamhet har »med skäl förwärfwat honom et hederligt rum ibland Sweriges Latinske Poeter». Henrik Braad, »Ostrogothia literata», Link. (B:12) med bibliografisk förteckning över Löfwenskiölds litterära kvarlätenkap. Denna är samlad i sju volymer i Link. (W:25:18). Löfgren blev tidigt uppmärksam som skald. I Leipzig-tidskriften *Neue Zeitungen von gelehrten Sachen*, februari 1722, s. 173, där Sophia Elisabet Brenners dikt med anledning av freden 1721 anmäldes positivt, återges ingenting ur hennes dikt men däremot hela latindikten över denna fred av »H.A. Löffgren» – även om hon är »die schon längst berühmte Dichterin». I Braads förteckning anges: »In Pacem Nystadensum 1721, tryckt i Holsteinischer Correspondent 1722.» Tidningen utkom under detta namn från april 1721 till år 1724.

²³⁷ Se släktartikel H. G-m [Hans Gillingsam], »Löfwenskiöld», i *Svenskt Biografiskt Lexikon* 24, s. 532–536. Även Brenner 2009, s. 280. Bröllopsdikterna till Löfgren/Brenner och Löfgren/Christophers, Brenner 2009, s. 78 och s. 84.

drottning Kristina som förlänas stort utrymme. Här använder Löfgren ett ord med tradition som han längre fram i sitt arbete tillämpar på Brenner, »Nordens skaldemor».²³⁸ Birgitte Thott i Danmark nämns, och naturligtvis Anna Maria van Schurman, mademoiselle de Scudéry och några till. »Men ock vårt fosterland kan rika alster bära», heter det, och kvinnor ur svensk historia räknas upp.²³⁹ Så kommer, 32 sexradiga strofer in i dikten, turen till Sophia Elisabet Brenner. Hennes namn skrivs med markerad stil och hon får avgjort störst utrymme, drygt tjugo strofer.

En Fru som äran sielf har skiänkt sin silfwerstaf,
En Fru den jag ey som sig bör kan rätt beskrifwa,
Der [såvida] hon ej will til låns sin qwicka fiäder gifwa.

Men knapt jag smaka lådz [låter jag mig smaka] de dygders härlighet
Som i des ädla siäl med sådan jemwigt blandas,
Och uti hwar ock en en himmelsk härkomst andas,
Som kiämpa med hwar an, men ingen swigta gett [inte givit vika]
Förr än en purpur färg deß kinder månd' bemåla
Men will Ert kyska bröst ej sielfwa sanning tåla?

Fru Brenner om jag här oskyldigt tala skull',
Och wisa sanning fram i oförfalskat värde
Så sade jag, at Er de gåfwor är beskärde
Och all den härlighet som trotzar glömskans mull,
Den sielf Fru Wishet [Sophia!] födt uti sit lärda sköte
Ock funnit uti Er sin bild och sit gemöthe [sinnelag].

Löfgren visar sig vara väl förtrogen med vilka som hyllat skalden i skrift-

²³⁸ »Till denna lysande skara bör man enligt min mening räkna vårt lands forntida skaldar, som på svenska kallas »skaldmör» och som ofta omnämns av nordens äldsta historiker», skrev Brenner i brev till Hedengrahn, mars 1699 (brev i översättning från latin i Brenner 2013, s. 282–288, här s. 285). Dessförinnan i brev till Sperling den 29 mars 1697, se Göransson 2006, s. 146–157, här s. 152/153. Se även Verelius 1691, uppslagsord »Skalldmær» med förklaringen »Skaldmör». Och naturligtvis Brenner själv i kröningsdikten 1719, om »Pindi Skalldemör», föreliggande volym, s. 14, v. 22.

²³⁹ Löfgren nämner följande och beskriver kort deras insatser som lärda kvinnor: »Fröken Skytte», troligen Wendela Skytte, Ebba Maria De la Gardie, Maria Aurora Königsmarck, dvs. namn som Brenner nämner i brev till Hedengrahn och Sperling. Dessutom Margareta Rudbeckia, »fru Cronstedt» och Maria Gustava Gyllenstierna, »en hög och wis grefwinna». Fru Cronstedt torde vara Margareta Beata Grundel, gift Cronstedt. Namnet Grundel är nämligen korrigerat till Cronstedt. Margareta Rudbeckia (1674–1710) var dotter till lektorn i Västerås Johannes Nicolai Rudbeckius och Catharina Odhelia. Hon var gift med Albin Müller, adl. 1719 Grundelstierna.

lig form, och han räknar upp flera av dem. De kommer från vitt skilda länder som Sor Juana, den berömda nunnan från Mexico. »Ja tänk en Indian wet nämna om fru Brenner», skriver Löfgren. Men de finns även bland landets egna skaldar:

De Svenska brinna och af ifwer hwar och en
At teckna Ert beröm med fin och hwaßer fiäder.
En *Bilberg*, *Runius*, en *Rudbeck* och en *Keder*,
En maktlös *Hjärne* och vår Skaldefar *Rudeen*,
Öm war en *Hermelin* det lärde Ljus i Norden,
Som ifrån Pindo är til himlen flyttad worden.

Sophia Elisabet Brenner har visserligen gjort sig ett namn som skald på många språk, men, skriver Löfgren, »på vårt modersmål när hon begynner dikta | Jag mista kan mig sielf [kan förlora fattningen] och ned til jorden swikta [böjas, falla].» (bl. 39). Det är inte bara mäktiga lovord i bästa barockstil som Löfgren formulerar till skaldens ära, han låter även en återklang av hennes dikter bli tydlig. Uppräkningen av lärda kvinnor före Brenner kan ha hämtats från henne, han använder ord och uttryck ur hennes dikter, exempelvis de »stålta fiädrar» som också Brenner nämner i sin gravdikt över Leijonhufwud, och »den Swenske *Cæsar*» om Karl XII.²⁴⁰ Brenners skaldebrev till Petrus Hesselius 1710 har tydligt ingått i Löfgrens aktiva läsning.²⁴¹ I »Swänska *Helicon*» nämns, med ord och argument hämtade framför allt ur den tredje strofen hos Brenner, männens beskyllning att kvinnor är alltför svaga och att deras »hiärna ej fördrar i böcker titta», att det »bättre står oß [kvinnor] an wid ten [slända] och spinräck sitta» – hos Brenner »sömm och Spinräck» – så att inte alltför mycket »Hufwudbry» inverkar menligt på förståndet.

Löfgren stannar länge vid Brenners dikt över slaget vid Narva. Han häpnar, liksom skalden själv gjorde i sin dikt, över den djärvhet hon visar genom att stanna kvar i stridens hetta för att beskriva hur kulor haglar och värjor bryts. »Men säg Fru Brenner hur ert öra höra tähl [...] och hur ert öga vågar [...]». I Brenners Narvadikt är det sänggudinnan som hyser betänkligheter: »Hon tror/ det wil för oß som Qwinfolk/ ikke dåga/ | At wi oß alt för långt ibland Soldater våga» (v. 193 f.). I »Swänska *Helicon*» är det Henrik Anders Löfgren. Exemplet kan flerfaldigas. »Liksom Segersten vår

²⁴⁰ Brenner 2009, s. 154 resp. s. 35, v. 96.

²⁴¹ Brenner 2009, s. 239.

Norre Pol besökte», skriver Löfgren, och Brenner: »Och Segerstenen/ skils ei från vår Nordepol.»²⁴²

»Swänksa *Helicons*» författare hade av allt att döma tillgång till *Poetiske Dikter* 1713, men även några skaldestycken efter detta år genljuder i hans versar, såsom Brenners hyllningar till Ulrika Eleonora d.y. och kung Fredrik. Det är framför allt kröningsdikten till Ulrika Eleonora 1719 som han hämtar exempel ur. Fritt fogar han in Brenners ord om den könlösa själen. Vad kan skilja kvinna från man »annat än siälens utanfoder», frågas det i Löfgrens dikt. »Mång qwinnohiärna är som mänrens lika goder, | Och stundom i förstånd dem manligt troßa kan» (bl. 44). Innerst inne är kvinnan, slår Löfgren fast, »af samma gryt [metall, bergart, egenart] ock malm». Hos Brenner heter det (v. 45–48):

Wår kropp är annat ei än Siälens utan-foder,
om hela skillnan gör emellan han och hon,
Hwad Siälen kommer wid, så är den lika goder,
Ja lika stor ändå, hos mången Qwins-Person;

Det är inte helt klart, men det verkar som om Löfgren antyder en begynnande tveksamhet hos en yngre generation i Sverige gällande Sophia Elisabet Brenners rang. Möjligen är det enbart den allestädes närvarande avunden som visar sig hos skaldekolleger; »de sågo hon skref vers ock att hon eij skref illa», förklarar Löfgren (bl. 41) med en tydlig allusion till *Poetiske Diktens* dedikationstext till läsaren 1713. Skalden ifrågasätts helt enkelt inför gudaskaran på Helicon och en diskussion utbryter där.²⁴³ Men hennes ställning är trots allt obestridlig. Hon har hyllats på traditionellt sätt för sina stora språkkunskaper, inte minst i latin – »nu uti Maros styl med Maro jämlik går» (bl. 39) – och det är också som latinskald hennes ställning inför gudinnorna verkar vara orubbad: »Hör Systrar, ack den Fru som Ni har fått i Norden | Så nog som Maro sielf är hos os älskad worden.» (bl. 44)

Det sista namnet i denna oavslutade katalog över svenska lärda kvinnor är Anna Sidonia Morian som med sin oration på latin till Karl XII den 28 januari 1715 bereds plats bland de lärda. Här tar det dock slut, och det som skrivits om henne ser ut att vara ett senare tillägg med spretigare handstil, många överstrykningar och mörkare bläck.

²⁴² Brenner 2009, s. 106.

²⁴³ Många hänvisningar finns i Brenners dikter till berget Helicon, och till de »Konst-Gudinnor» som bor där, till »Helicons Jnwånerinnor» (citaten ur bröllopsdikten till Lagerlöf/Broman, föreliggande volym, s. 34).

Framför allt är det de stora samlarna och organisatörerna av böcker och handskrifter, såsom August Anton von Stiernman och Johan Hinric Lidén, som har valt att förteckna också lärda kvinnor. Den förre bygger enligt egen uppgift på Brenners levernesbeskrivning i *Poetiske Dikter* 1732, då han presenterar henne i »Anmärkningar Om Några Lärda och Namnkunniga Svenska Fruentimmer», tryckt i *Stockholms Magazin* i april och maj 1780.²⁴⁴ Johan Hinric Lidéns »Alfabetisk förteckning på svenska lärda fruntimmer» finns enbart i handskrift, och Brenner ingår med hänvisningar till litteratur om henne bland de 26 namn han nämner.²⁴⁵ I en anonym, handskriven katalog, »Några Lärda fruntimmer i Swerige», återges i presentationen av Brenner Johannes Dirichsens disticha ur *Testimoniorum Fasciculus*.²⁴⁶ Den traderade uppräknigen av lärda kvinnor, som Brenner själv förefaller ha lagt grunden till i sina brev till Otto Sperling d.y. och Hedengrahn och som förekommer exempelvis i ovan nämnda avhandlingar, finner man även i fjärde delen av Sven Lagerbrings *Sammandrag af Swea-Rikes Historia*, 1779. Presentationen av Sophia Elisabet Brenner, som »för Lärdom och Skaldskap förskaffat sig en widsträktare frägd, än man näppeligen kan föreställa sig», får här störst utrymme.²⁴⁷ »Man hade då intet», fortsätter Lagerbring, »den barnsligheten at tro, det Lärdom och Wetenskaper wanhedrade könet, en inbilning, som dömer halfwa delen af mänskliga Slägtet til okunighet.» Kvinnors »Lärdom och Wetenskaper», det vill säga vetande, ges här en speciell nyttofunktion, karakteristisk för det sena 1700-talet. Denna

²⁴⁴ von Stiernmans »Anmärkningar» omfattar 23 namn med Sophia Elisabet Weber som det sista. Här presenteras även andra, som titeln anger, namnkunniga kvinnor, exempelvis Christina Juliana Oxenstierna som gifte sig med prästen Nils Bergius. Handskrift »Gynæceum Sveciæ» i UUB (U 230). Om Stiernmans verksamhet, se Sallander 1945.

²⁴⁵ UUB (U 144), kopia i stiftsbiblioteket i Skara (Knös 40). Antagligen ingår detta i underlag för de dissertationer som med Lidén som preses försvarades på 1760- och -70-talet. I Lunds universitetsbibliotek finns Brenners *Poetiske Dikter* 1713 med Johan Hinric Lidéns karakteristiska namnteckning och året 1763, se Perälä 2011, s. 92.

²⁴⁶ Skara stiftsbibliotek (Sundholms samling 204, 4° Kapsel). Här omtalas i ett lägg Ebba Maria De la Gardie, Maria Aurora Königsmarck, Maria Gustava Gyllenstierna, Görel Gyllenstierna (syster till Nils Gyllenstierna), Sidonia Morian och Sophia Elisabet Brenner. Man refererar till Brenner när det gäller Ebba Maria De la Gardie (»berömes af Soph. Elis. Brenner för en snäll Poetice») och nämner Wahlbergs dissertation 1740 när det gäller Brenner. Dirichsens hyllningsdikt återges vid hennes namn. Se även Lindgärde 2009, s. LII. Brenners svar på denna uppvakning ingår i föreliggande volym, s. 113.

²⁴⁷ Lagerbring 1779, 4:3. Senare stycket, s. 65–68.

förkovran kan nämligen låta tankarna under de lediga stunder som hushållsgöromålen kan ge utrymme för »wänjas [...] från sådant, som i wißa Landsorter kallas haf».

Ett sista exempel och det ur det sena 1700-talet på en tryckt kvinnokatalog ges av Carl P. Westrin 1793. I *Försök til en Historia öfwer Namnkunniga, Men i synnerhet Lärda Fruntimmer* skisserar han två slags fruntimmer värda uppmärksamhet, dels sådana som med dygd, ädla tänkesätt och tappra gärningar gjort sig namnkunniga, dels dem som med beläsenhet och lärdom uppodlat de förståndsgåvor naturen givit dem. Sophia Elisabet Weber, som hade »en ogemen lätthet för poesien», får dock stå som ett exempel på kvinnor som inte klarade av balansen mellan vitterhet och hushållssysslor. »Det berättas at hon skall hafwa nog mycket mißbrukat det privilegium lärda och witra fruntimmer tillägna sig, at åsidosätta sina hushållspligter, hwarföre hennes man skall ofta utlåtit sig, det han gärna önskade, at deß kära maka skrefwe mindre wers och såge mer efter sitt hushåll, hwilket gick i sådan förwirrad ordning, at den gode Antiquarien merendels nödgades spisa utom hus.»²⁴⁸

Poetiske Dikter 1732 och föreliggande utgåva

Den postuma diktsamlingen 1732 innehåller alltså dikter som av någon anledning inte kom att ingå i *Poetiske Dikter* 1713, exempelvis uppvaktningen av Maria Aurora Königsmarck och hennes medsystrar 1684, dikten vid Petrus Lagerlöfs och Elisabet Bromans bröllop den 9 december 1686 eller versbrevet som sändes till Thomas Kingo, »Biskop uppå Fyen», den 13 juni 1696. Bland de dikter som inte kom att publiceras i denna senare samling finns gravdikten 1720 över Nils Gyllenstierna, fastän den fanns som separattruck. Märkligt nog finns ingenting kvar av makarna Brenners personliga arkiv, det tycks vara skingrat. Man kan jämföra med vännen Nils Keders samling av manuskript som däremot finns, intill minsta lilla papperslapp, i Kungliga biblioteket.²⁴⁹

Poetiske Dikter 1732 trycktes i Johan Laurentius Horrnns officin.²⁵⁰ Det

²⁴⁸ Westrin 1793, s. 314. Westrins Brennerbild återkommer i det spel som framfördes vid en soirée på Kungl. Operan den 25 november 1848, se Lindgärde 2011d. Om tänkbara förklaringar till 1700-talets förändrade kvinnosyn, se Norrhem 2007, bl.a. s. 41–42.

²⁴⁹ KB (Fe 13).

²⁵⁰ Johan Laurentius Horrn hade varit faktor hos Julius Georg Matthiæ och drev rörelsen efter dennes död 1716. Han övertog övertog så småningom tryckeriet och utvecklade enligt *Svensk boktryckerihistoria* »en stor verksamhet som bokförläggare» fram till sin död 1741. Klemming &

var han som skrev företalet till läsaren och upplyste om att Carl Ludvig von Schantz, gift sedan 1720 med Maria Aurora Brenner, lämnat det han funnit till tryckning – »så många han kunnat öfverkomma/ med flit tilhopa samblat». Johan L. Horrn säger sig medvetet ha tryckt den nya samlingens dikter »i samma *Form* och storlek som de förre», inte minst med tanke på dem som redan äger den samlingen. Han hade tillgång till det fint utsirade negativet till träsnittet med verkets titel, den så kallade »stocken». Den var möjligen i familjens ägo eller fanns kvar i tryckeriet. Däremot tycks Fenix-vinjetten inte ha tagits i bruk efter 1713. Den tryckstocken har, enligt Anna Perälä, antagligen tillhört familjen Brenner, skurits efter en teckning av Elias Brenner och använts på tryck huvudsakligen inom familje- och släktkretsen, och därtill i *Poetiske Dikter* 1713.²⁵¹ Kanske var denna stock för »den Brennerska vinjetten» förkommen eller utsliten. En liknande vinjett förekommer nämligen i ett par skrifter av Brenner 1715, först i gravskriften över Gabriel Falkenberg, sedan i *Freuden-Opffer*, dikten vid det kungliga bröllopet den 24 mars 1715.²⁵² Den innefattar inom en krans av löv familjen Brenners adelsvapen med Fenix som lyfter sig ur askan, och den torde vara ritad och skuren just vid denna tid, men användes märkligt nog inte vidare.

Liksom 1713 lät man 1732 trycka titel och tryckort i rött, vilket gjordes efter det att titelsidans övriga text färdigställts. »Titelsidan till Sophia Elisabet Brenners *Poetiske Dikter* från 1713 med de i rött tryckta raderna, den prydliga huvudtiteln med sina snirklade bokstäver och vinjetten med sina smala linjer liksom tryckets oklanderliga inpassning erbjuder en visuell upplevelse», skriver Anna Perälä, och den beskrivningen gäller även titelsidan 1732, som också den tydligt »berättar om boktryckarens yrkeskunniga arbete». ²⁵³ Den något pleonastiska titeln fick alltså följa med, antagligen hämtad ur Olof Wexionius hyllningsdikt på latin till Georg Stiernhielm, där den fullständiga titeln lyder: »Öfwer den Swenske *Poesie*-Fadrens Hr. Georg Stiernhielms Exempleire Drott-qwädi ock elliest andra berömmelige *Poetiska* Dichter». ²⁵⁴ Hur stor upplagan 1732 var är okänt, men då den

Nordin 1983, s. 226–227.

²⁵¹ I *Poetiske Dikter* 1713, s. 8 och s. 86 och i Brenner 2009, s. 16 och 91. Perälä 2011, s. 104 f.

²⁵² Gravdikten över Falkenberg, som dog i maj 1714, hade fastnat hos censor och trycket kunde först den 15 januari 1715 annonseras i *Ordinarie Stockholmske Post Tidender*. Vinjetten i kommentarvolym, under utgivning.

²⁵³ Perälä 2011, s. 92–115, citat s. 93. I Peräläs artikel kan man även läsa om tillkomsten av *Poetiske Dikter* 1713 och om hur det som händer under peståret, när konstförvanter dör och nya träder till, kan avläsas på bokens blad.

²⁵⁴ Tryckt i Georg Stiernhielm, *Musæ Suethezantes*, 1688.

är mindre vanlig än samlingen 1713 i förteckningar över äldre bibliotek och i antikvariat, kan man utgå från att upplagan också var mindre. Den genomgång som gjorts av Brennerdikter i antologier och poesisamlingar i föreliggande inledning har bekräftat iakttagelsen att samlingen 1713 fick större spridning, antagligen som resultat av en större upplaga. Den var också mer påkostad med varierade vinjetter, möjlighet att i inbindningen tillfoga kopparstick och spatiösare sättning, även om sparsamhet också då var nödvändig.²⁵⁵ I *Poetiske Dikter* 1732 har titelfältet i flera fall hamnat hoptryckt längst ner på en sida och själva dikten på följande. Det var aldrig fallet 1713.

Poetiske Dikter 1713 var översedd av Sophia Elisabet Brenner själv med Urban Hiärne vid sin sida. I en del dikter har därvid ändringar vidtagits och uppgifter, får man förmoda, kontrollerats.²⁵⁶ Det färdiga trycket granskades och en lista med det som borde rättats, *Emendanda*, tillfogades. Kompositionen av samlingen är medveten, genreindelningen är tydlig, ordningen inom varje genre kronologisk, vilket också kan sägas om den postuma samlingen även om den kronologiska ordningen under rubriken »Lyck-Önskningar» vacklar.²⁵⁷ År 1732 var skalden sedan ett par år borta och hennes egen översyn kunde det inte bli tal om. Enligt de utgivningsprinciper som numera brukar tillämpas av Svenska Vitterhetssamfundet borde då primärtryck och, i de fall sådana inte föreligger, handskrifter ligga till grund för textetableringen. Att diktsamlingen har fått utgöra grundtext, motiveras av att det är en sammanhållen samling och att vi i några fall har vi kännedom om en dikt enbart från denna samling. Här finns det anledning att ställa sig kritisk, möjligen till attributionen, i något fall till uppgifter om tillkomstår. Sonetten över den döda Elisabeth Kniper i Moskva är ett exempel på det senare.

Skillnaderna gentemot separattrucken är få. Snedstreck som skiljetecken

²⁵⁵ Perälä 2011, s. 93.

²⁵⁶ Jfr dock dateringen av gratulationsdikten till Ebba Maria De la Gardie (Brenner 2009 s. 207) och gravdikten över Magdalena Adlerskiöld (Brenner 2009, s. 114). I första fallet skall årtalet vara 1692, inte 1690, i det senare troligen 1697, inte 1692 som *Poetiske Dikter* 1713 anger.

²⁵⁷ *Poetiske Dikter* 1732 har en något annorlunda genreindelning än den tidigare samlingen. De fem huvudrubrikerna 1713 – »Andelige Poësier», dikter över »Kongl. Personer», »Brud-Skrifter», »Graf-Skrifter» och »förmängde Dichter» – och därtill en »Tilökning af några sedermera utgångne Skrifter», har 1732 blivit fyra, nämligen »Lyck-Önskningar», »Bröllops-Skrifter», »Graf-Skrifter» och »Förmängde Dickter Och Til-Skrifter Wid Åtskillige Tilfällen». Rangordningen under varje rubrik är tydlig med adressater i kungahuset först. Antalet gravskrifter dominerar stort över dikter med anledning av bröllop. För den ytterst medvetna kompositionen av *Poetiske Dikter* 1713 och den presentation av dikterna som Urban Hiärne iscensatte med samlingen av hyllningsdikter, se Jönsson (under utgivning).

i separattrycken har ibland ersatts av kommatecken, gravdikten över Gabriel Falkenberg har, för att nämna ett exempel, blivit strofisk i samlingen 1732, enstaka ortografiska skillnader kan förekomma såsom »skäl» (1732) i stället för »skiäl» i separattrycket.²⁵⁸ Lång vokal markeras 1732 i orden »wahn» och »fahn», men skrivs »wan» och »fan» i den separattryckta dikten över Magnusberg 1718 (v. 27 och 28). Skillnader i ordval och andra skillnader som kan vara betydelsebärande kommer att redovisas i kommentardelen.

I föreliggande textutgåva ingår även, som nämnts, dikter som inte finns i någon av samlingarna. Det rör sig om följande 16 dikter under rubriken »Övriga dikter»:

1. Bröllopsdikt till Scheffer/Grubb 1682 (tryck)
2. Grifteminne över Martin Brenner 1684 (tryck)
3. Bröllopsdikt till Peldanus/Alftana 1689 (tryck)
4. »Förklaring på Titel-Bladet» i Johan von Hoorns *JordGumman*, 1697 (tryck)
5. Gravidikt över Helena Brehmskiöld, 1698 (tryck)
6. Bröllopsdikt till Grissbach/Blixencron, 1699 (tryck)
7. Versbrev till »Mon Seigneur», 1705 (handskrift)
8. Gravidikt över Hedvig Stenbock, 1714 (handskrift)
9. Gratulationsdikt i Johan von Hoorns *Siphra och Pua*, 1715 (tryck)
10. Gratulationsdikt till Jacob Frese, 1715 (tryck)
11. Gratulationsdikt i Jesper Swedbergs *Schibboleth*, 1716 (tryck)
12. Gratulationsdikt i Petrus Brenners *Christelig Predikan*, 1717 (tryck)
13. Hyllningsdikt till Magnus Rönnow, [1717] (handskrift)
14. Gravidikt över Nils Gyllenstierna, 1720 (tryck)
15. Hyllningsdikt till Katarina av Ryssland, 1724 (handskrift)
16. Gravidikt över tsar Peter, 1725 (handskrift)

Flertalet av dessa dikter finns som primärtryck antingen som separata tillfällestryck (1, 2, 3, 5, 14), tillsammans med andra dikter till adressaten (7) eller som gratulation eller titelförklaring i en utgiven skrift (4, 10, 11, 12, 13). Övriga fem dikter föreligger enbart i handskrift.

I ett par fall kan attributionen diskuteras. Under rubriken »Övriga dikter, med osäker attribution» återfinns följande två dikter:

17. Sonett, Brita Cronhielm, 1697 (tryck)
18. Gravidikt, Löwenstern, [1702?] (handskrift)

²⁵⁸ Exemplet ur gravdikten över Catharina Sohm 1716, föreliggande volym, s. 60 v. 14.

Den tyskspråkiga sonetten vid Brita Cronhielms bortgång 1697 (17) är inte undertecknad med Brenners namn eller författarsignatur utan med »eine der Sehlig verstorbenen Freundin». Den är tryckt i en samling gravskrifter ägnade Brita Cronhielm tillsammans med den dikt som Sophia Elisabet Brenner skrev under eget namn, och bägge dikterna brukar attribueras Brenner.²⁵⁹ Att de kvinnliga skalder som skulle kunna komma ifråga på tyska språket, nämligen Maria Aurora Königsmarck och Ebba Maria De la Gardie, vid denna tidpunkt har lämnat landet eller livet styrker attributionen, liksom att sonettens motivval med hagtornet som är tåligt medan liljan tidigt vissnar inte är Brenner främmande. Reservationer må dock anföras. Sonettens stämningssläge är mörkare än vanligt, ingen tröst står att finna, döden avgår med segern. Det skall också sägas att en kvinnlig gravdiktare, en *Freundin*, förekommer som avsändare även i andra sammanhang vid denna tid, exempelvis under en dikt över den bortgångne handelsmannen Philip Pelt 1696. »Von einer der Leid-tragender Freundinnen M.K.»²⁶⁰ Möjligheten till beställning måste också beaktas; den som på detta sätt frambar sin hyllning i diktens form behöver inte nödvändigtvis vara denna dikts författare.

Då sonetten över Brita Cronhielm saknar identifierbar underskrift, och trots att sannolikheten att den tillkommit vid Sophia Elisabet Brenners skrivpulpet bedömts vara stor, har den placerats under rubriken »Övriga dikter, med osäker attribution». Under denna rubrik återfinns även en gravdikt på tyska över en herr Löwenstern. Den finns i avskrift i det *Anhang* som bundits med Brenners båda diktsamlingar.²⁶¹ »Grafskriff öfwer Hr. Löwenstern», har någon skrivit över dikten. Det traditionella titelfältet saknas däremot och således närmare uppgifter om adressaten och det eventuella sambandet med Sophia Elisabet Brenner. Möjligen var denne person den Johann von Löwenstern-Kunckel som, i egenskap av kemist, inviterades till Stockholm 1688 av Karl XI, adlades 1693 och blev medlem

²⁵⁹ Så av Melander 1951, s. 523.

²⁶⁰ Drees 1995, nr 807.

²⁶¹ Se Brenner 2013, förordet s. 9. Här lämnar jag upplysningen att bandet med detta handskrivna *Anhang* troligen ingått i Carl Ehrenpreus boksamlingen. Tillfogas kan att Ehrenpreus möjligen förvärvat den ur Nils Keders kvarlätenskap. Gustaf Benzelstierna skriver den 22 april 1735 till brodern Erik Benzelius: »Assess. Keder blef d. 16 hujus död på sitt 76 åhr, om jag rätt minnes, sedan han på 11 åhr ej varit utur sitt hus. Hans Consortes studiorum, R.R. [Jakob] Cronstedt, Præs. [Gustaf] Rolamb och H:r Ehrenpreutz bevistade hans begravning.» [Benzelius & Benzelstierna] 1791, s. 187. Om dessa tre personers anseliga myntsamlingar och deras kontakter med Keder, se Wrangel 1895, s. 9.

av Bergskollegium. Det finns uppgifter om hans död den 20 mars 1702.²⁶² Kontakten med den tyska församlingen och den tyskspråkiga gemenskapen i Stockholm talar för Brenner som författare, liksom kontakten med kemisten Urban Hiärne. Resonemanget ovan om namnalluderande inslag också i andra dikter av skalden kan ytterligare motivera attributionen, om än med viss försiktighet. Vissa stildrag såsom en detaljerad beskrivning av den bortgångnes utseende talar dock mot att Sophia Elisabet Brenner skrivit denna dikt. Den har tagits med i föreliggande volym, helt enkelt eftersom den attribuerades Brenner av den som skrev in dikterna i *Anhang*.

Med största sannolikhet kan dock den fyrradiga strofen till brudparet Grissbach och Blixencron 1699 (6) tillskrivas Sophia Elisabet Brenner. Som framgår i annat sammanhang använde skalden inte sällan signaturen S.E.B. vid denna tid, så även här liksom efter förklaringen på titelbladet till von Hoorns barnmorskelärobok 1697 (4).

Några dikter som vid skilda tillfällen tillskrivits Sophia Elisabet Brenner, exempelvis med en påskrift på ett biblioteksexemplar av separattrycket, har däremot inte beretts plats i föreliggande utgåva. Det gäller en skrift, överlämnad till Gustaf Carlholm, professor i Dorpat, och Sara Törne, »Skyldigst framburen av Brudens Bröder» vid deras bröllopsdag den 3 juli 1690. Skriften innehåller två svenskspråkiga dikter, två på tyska och en avslutande text på italienska, antagligen avsedd för ett framförande till musik. Sara Törne hade fyra bröder, men då de var unga pojkar fick någon, kanske deras informator, uppdraget att å deras vägnar forma uppvaktningen i bunden form.²⁶³ Signaturen S.E. återfinns sist med en sentida anteckning om Sophia Elisabet Brenner som författaren. Det är Tönnes Kleberg som framkastat tanken att den som på beställning åstadkommit denna polyglotta skrift kan ha varit Sophia Elisabet Brenner.²⁶⁴ Hon skrev på svenska och på tyska och vid några tillfällen under 1690-talet just på italienska.²⁶⁵ Hon riktade sig därtill bevisligen också till den välbärgade handelsmannafamiljen Törne/Törnflycht med sina dikter och var inte främmande för det-

²⁶² Se *Nordisk familjebok* band 15, 1911, uppslagsord »Kunckel», med dödsåret 1703, enligt övriga källor 1702. Elgenstierna, band 5, 1998, s. 138 och Elgenstierna 2008, s. 626, i sistnämnda med korrigerigering av tidigare uppgifter: Löwenstern-Kunckel levde i slutet av sitt liv i Dreissighufen, 18 km norr om staden Bernau – inte Pernau – vid Berlin. »Han dog ej där», heter det.

²⁶³ Sara Törne var dotter till borgmästaren i Stockholm och kommerserådet Mikael Hansson Törne (1638–1694) och Brita Andersen. De fyra sönerna var Hans (1677–1713), Thomas (f. 1680), Mikael (1682–1744) och Olof (1686–1745). Uppgifter ur *Svenska ättartal* 7:433.

²⁶⁴ Kleberg 1939.

²⁶⁵ Se Egerland 2011.

ta slags uppdrag.²⁶⁶ Men signaturen S.E. användes aldrig, såvitt man vet, av Sophia Elisabet Brenner, och bruket av författarsignatur omfattar alltid vid denna tid, i de fall namnet bakom signaturen kunnat identifieras, även efternamnet. Alltså aldrig en signatur med enbart förnamnen. Samma signatur finns efter en annan dikt, där någon i KB:s index »Verser över enskilda», med ett frågetecken, tillfogat namnet Brenner. Det är en bröllopsdikt till Niclas Wixner, handelsman i Stockholm, och Margareta Fiellman, vars bröllop stod i Uppsala 1698. Dikten är avfattad på hexameter, ett versmått som Brenner inte någonsin använde. Någon personlig relation mellan skalden och brudparet kan inte beläggas och författarsignaturen S.E. står inte heller i detta fall för Sophia Elisabet (Brenner).

Ett tredje exempel på en högst osäker attribution är gravkvädet 1728 över handelsmannen i Stockholm Axel Aulævill. Det är undertecknat S.E.B. och man skulle kunna tänka sig att det funnits anledning för Sophia Elisabet Brenner att uppmärksamma dödsfallet eller få en beställning på en gravdikt. Aulævill var nämligen gift med Helena Swebilia, änka efter Jonas Arnell, som under ett antal år var familjen Brennens församlingspräst. Sophia Elisabet Brenner författade till hans minne texten till ett epitafium som länge var uppsatt i Kils kyrka i Värmland.²⁶⁷ Men det hade gått trettio år sedan signaturen S.E.B. senast var i bruk, och även om vers och ämnesbehandling inte gör attributionen omöjlig, uppvisar dock språket så många avvikelser från det man eljest finner hos Brenner att även denna dikt räknats bort bland hennes alster. Det som talar mot Brenner som textens upphovsman är ordval, exempelvis titelfältets »wördsam ålder», »förnämt folcks medfölje», »hørsam wördnad», liksom språkliga osäkerheter av typ »Måst änt'lig följa doch den fähren, | Som död för honom plöijjat har». Diktens jag är också ett traditionellt opersonligt jag.

Ett fjärde exempel på en tillfällesdikt som ibland tillskrivs Brenner, men som inte ingår i föreliggande utgåva, är *Cantata Auf Jhro Maijestät Unserer Allernädigsten KÖNJGJN ULRICÆ ELEONORÆ [...] Geburts=Tag/ Gefeyert Jn STOCKHOLM Den 23. Januarii. 1729* (KB). Musiken är, enligt uppgift på titelbladet, skriven av F.H. Meijer, och texten trycktes, utan författarnamn, hos Johan Laur. Horrn.²⁶⁸ Ingenting annat tyder på att

²⁶⁶ Jfr dikterna som beställts av en adelsman som skulle överlämna en gåva till hustru och döttrar (Brenner 2009, s. 18).

²⁶⁷ Brenner 2009, s. 170; Brenner 2013, s. 188 och avbildad i Lindgärde 2011 c, s. 188.

²⁶⁸ Franz Hindrich Meyer anställdes i april 1728 som musikant i Kungl. Hovkapellet och för sångerskornas (Sophia Schröders och Judith Fischers) information men fick avsked på egen begä-

Sophia Elisabet Brenner har skrivit texten till denna kantat än drottningens karakteristiska och lätt oläsliga påskrift på Kungliga bibliotekets exemplar av trycket: veckodag – som brukligt – och namnet »Wéber». Skalden hade alltifrån tidigt 1690-tal gärna riktat sig till Ulrika Eleonora med skriftliga uppvaktningar, men hon hade inte använt familjenamnet Weber sedan 1680-talets mitt.

*Bihanget till Poetiske Dikter 1732:
Åtskillige Breff Lyckönskningar/ Låf- och Graf-Skriffter*

I *Poetiska Dikter* 1732 ingår också, som Johan L Horrn skriver i sitt företal, »några Lyckönskningar/ Skriffter och Bref/ som til den Sal. Fruuns Heder och Beröm/ af lärde Män gjorde/ och i Hennes Pappers gömmor efter des Död igenfundne äro». När *Poetiske Dikter* 1713 sammanställdes, hade även de hyllningar och gratulationer samlats som inkommit eller som Urban Hiärne, verkets tillskyndare, efterfrågat.²⁶⁹ *Testimoniorum Fasciculus* har annan paginering än samlingen, men det lilla häftet, som alltså utkom separat och trycktes i annan officin än diktsamlingen, har inte sällan bundits samman med Brenners egna dikter. År 1732 ingår som sagt hyllningarna, inklusive gravskrifterna, i samma volym med genomgående paginering men efter diktsamlingens register. Urban Hiärne var, förefaller det, sparsmakad i valet. Med något undantag var det 1713 enbart fråga om texter i bunden form. Horrn däremot, eller om det var von Schantz, tog också med »Skriffter och Bref», och räddade därmed en del dokument ur glömskan. Liksom *Testimoniorum Fasciculus* lämnades därhän i utgåvan av *Poetiske Dikter* 1713, lämnas i föreliggande utgåva av *Poetiske Dikter* 1732 denna del av samlingen åsido. En del av de dikter till Brenners »Heder och Beröm» som återfinns i samlingen 1732 presenteras i inledningen till Brenner 2009, s. LV och framåt.

Följande texter finns i *Poetiske Dikter* 1732 på s. 135–170 under rubriken *Åtskillige Breff Lyckönskningar/ Låf- och Graf-Skriffter/ Den Lärde Fru Sophia Elisabeth Brenner Til Ähra och Minne Författade*:

1. Magnus Gabriel Block, *Linguae Latinae Querela*²⁷⁰
2. Anonym, en latintext med skaldens namn som ett akrostikon

ran i april påföljande år. Karle 2002, s. 176, 180 f.

²⁶⁹ Se Lindgärde 2009, s. L–LV och LVIII–LIX. För Urban Hiärnes text avseende *Poetiske Dikter* 1713, se Lindgärde 2011b.

²⁷⁰ Se Brenner 2013, Appendix s. 292–292 med översättning och kommentarer, och Jönsson 2011, s. 306–309.

3. Goldbach, »Pour le Portrait» (se nedan)
4. Otto Sperling, brev daterat den 15 september 1696²⁷¹
5. Magnus Rönnow, *De nobilissima Svecorum Poëtria Sophia Elisabetha Brenner* och *In Conjugem Aeneam Amplissimi viri Dn Eliæ Brenneri*²⁷²
6. Sebastian Kortholt, brev på latin, daterat den 27 januari 1700²⁷³
7. Nils Langelius, »Öfwer Den Ädla, Lärda, Förnäma och högt Berömda Fru»²⁷⁴
8. Petrus Hesselius, brev på latin, daterat i Skara den 9 februari 1709²⁷⁵
9. Haquin Spegel, ett svarsbrev daterat i Uppsala, den 6 november 1711
10. Lars Forsselius, brev på latin, daterat i Alingsås, den 4 mars 1714²⁷⁶
11. Johan Linder (adl. Lindestolpe), *Ad nobilissimam Dominam*, den 26 februari 1717
12. Nils Keder, två brev på latin, odaterade²⁷⁷
13. Anonym, *In Carmina Celeberrimæ Poëtriæ Sophiæ Elisabethæ Brenneræ*
14. Anonym, *Ad Lectissimam Fæminarum Sophiam Elisabetham Brenner, Svecorum Poëtriam*
15. [Magnus Gabriel Block], »Wid Öfwerläsandet Af Fru Brenners Skriffit Öfwer Nya Silfwerberget»²⁷⁸

²⁷¹ Brev I i Göransson 2006, s. 142–145.

²⁷² Brenners uppvaktning av Rönnow i föreliggande volym under rubriken »Övriga dikter». Rönnows latindikter kommer att ingå i kommentarvolymens Appendix.

²⁷³ Om Kortholt, se Alenius 2011, s. 460–463. Även Lindgärde 2009, s. XXX (där förnamnet tyvärr blivit fel!). Kortholts dedikationsdikt till Brenner 1700 ingår i *Testimoniorum Fasciculus*.

²⁷⁴ Nils Langelius (1683–1740) var vid denna tid auskultant vid Svea hovrätt (se Brenner 2009, Appendix: Biografisk förteckning, s. 279 f.). Det framgår inte i dikten vilka »versar» han läst, men hans dikt avslutas med en strof ur Brenners uppvaktning med anledning av Iphigénie-uppsättningen 1684, här applicerad på föremålet för hans hyllning: »Hon är den Högstas bild, Naturens Mästerstycke [...]».

²⁷⁵ Brevväxlingen mellan Sophia Elisabet Brenner och Petrus Hesselius finns, på latin och i översättning, liksom hans hyllning av skalden, i Brenner 2013, s. 298–307. Brenners gratulation med anledning av Hesselius versifierade framställning av Gamla testamentets »patriarchinnor», daterad den 4 november 1710, Brenner 2009, s. 239–242, och Brenner 2013, s. 235–238.

²⁷⁶ Brenner hyllade den lärde prästmännens minne vid hans död 1729, se föreliggande volym, s. 101. Brevet 1714 skall ingå i kommande kommentarvolymens Appendix. Här lovordas skalden och hennes nyligen utgivna *Poetiske Dikter*, och han ber om ett exemplar. Hans versifierade eloge på latin ingår i *Testimoniorum Fasciculus*.

²⁷⁷ Keder hade nyligen fått veta att Brenner skrivit några verser till Anna Maria Ehrenstrahls ära, och som han är en stor beundrare av hennes *ingegnossima penna* ber han om ett exemplar. Den andra brevet: Innan fru Brenner ber om tryckningsbidrag för Elias Brenners myntbok (som citeras med titel översatt till italienska) från kansliet, skulle han vilja diskutera med henne om hur man bäst går till väga. Keder skulle gärna se verket tryckt både på grund av sin uppskattning och vördnad för myntverkets författare och av hänsyn till allmännyttan. Han skulle också vilja läsa de verser fru Brenner skrivit till herr Törnhielms begravning [den 11 oktober 1723, föreliggande volym, s. 87].

²⁷⁸ Se Lindgärde 2009, s. LV, not 149 och 150; Brenner 2013, Appendix s. 307–308.

16. Två utdrag ur brev från T. Bayer till Nils Keder, daterade den 16 juli 1722 och år 1723
17. Petrus Tillæus, två brev på latin, daterade Västerås, den 16 november 1723 resp. Västerås, den 23 februari 1724
18. M.P. Aurivillius, brev på latin, daterat Stockholm den 9 augusti 1726
19. Johan Gustaf Hallman, hyllningsdikt på svenska
20. Jacob Frese, »Til Assessorskan Wälborne Fru Sophia Elisabet Brenner, Då Deß Sinrika och härliga Betrachtelser Öfwer Christj Pino/ Genom trycket utkomme.» (daterad den 5 januari 1727)

Gravskrifter

21. Maria Gustava Gyllenstierna, sonett
22. C.S.F., epitafium på franska²⁷⁹
23. Anonym, »Trauer-Gedancken»
24. Adlerstedt, »Skalde-Barnens Klage-Ljud»²⁸⁰
25. M.F. Templien, »Eine bittere doch gerechte klage Des Schwedischen Frauenzimmers Teutscher *Extraction*»²⁸¹
26. J.B. Steinmeyer, *Viator. Quid. novi. in. Parnasso?*²⁸²

Några av dessa hyllningstexter berättar om Sophia Elisabet Brenners pågående arbete med passionseopset. Prästen i Västerås, Petrus Tillæus (1663–1744), som ägt kunskap om henne alltsedan han trettio år tidigare av Henrik Brenner fått prov på hennes skaldekonst och sägs äga diktsamlingen 1713, har enligt egen utsago med förväntan hört talas om detta projekt.²⁸³ Till M.P. Aurivillius (1673–1740), som var familjen Brenners församlingspräst åren 1715–1731 och förrättat Elias Brenner begravning 1717, sände skalden sin passionsdikt och bad om en kritisk läsning.²⁸⁴ När dikten före-

²⁷⁹ Initialerna torde stå för Christina Sophia (eller Susanna) Falkenklo, se Lindgärde 2009, s. LVII, där texten även återges, och Appendix: Biografisk förteckning, s. 275.

²⁸⁰ Lars Jacob Adlerstedt (1699–1753), enligt Wrangel: »den mest ökände tillfällighetspoeten var under denna tid hofjunkern L.J. Adlerstedt, ur hvars poem öfver fru Brenner redan Sahlstedt anförde ett stycke såsom prof på blandning af ›Gallimatias› och ›Phœbus›.» Wrangel 1888, s. 239. Adlerstedts dikt finns även som separatträck (KB fol.).

²⁸¹ Martin Friedrich Templien (1702?–1765) presenterar sig som »Königlichen Not. Publ.» och karakteriserar den bortgångna som en svensk »Liebhaberinn der Teutschen *Poësie*».

²⁸² Johann Bernhard Steinmeyer (1654–1738) var från 1688 rektor för Tyska skolan och flitig latinskald med stenstilen som ett slags personligt signum, och han kan sägas, menar Ridderstad, »ha fungerat som officiell skald för den tyska församlingen i Stockholm». Ridderstad 1975, s. 253–260. Om Steinmeyer, se även Drees 1986, s. 300–314 med en förteckning av dennes tyskspråkiga tillfällisdikter. Steinmeyers dikt över Brenner finns även som separatträck (KB fol.).

²⁸³ Om Petrus Tillæus, se Ekström 1990, s. 919–921.

²⁸⁴ Om Magnus Aurivillius (1673–1740), se Hellström 1951, s. 366. Om dennes viktiga betydelse

låg i tryck, hyllades hon av prästen och skalden Johan Gustaf Hallman och av Jacob Frese, som vid denna tid författade ett brett upplagt arbete i samma ämne. Detta avses ingå i kommande utgåva av passionsdikten.

En del gratulationer till Sophia Elisabet Brenner i *Testimoniorum Fasciculus* liksom i diktsamlingen 1732 har tillkommit i anslutning till gästande besök. Även om hemmet efter Elias Brenners död säkerligen inte längre var samma mötesplats, så styrde ändock en och annan besökare stegen till huset på Södermalm. En av dem var, får man förmoda, den lärde matematikern från Königsberg Christian Goldbach som kom till Stockholm i januari 1719.²⁸⁵ I mars månad 1720 for han till Uppsala för att titta på handskrifter och i september fortsatte han vidare till Köpenhamn. Hans bevarade resedagbok liksom brev berättar om vad han upplevt, bland annat som gäst hos Törnhielm på Malmvik där han beskådade den berömda raritetsamlingen. Under sin halvtannat år långa vistelse i Stockholm fick han vara med om Karl XII:s begravning, Ulrika Eleonoras kröning 1719 och Fredrik I:s kröning året därpå. Han träffade Urban Hiärne och lyssnade till en tre timmar lång föreläsning av honom, och han gjorde vid något tillfälle också Sophia Elisabet Brenners bekantskap. Den hyllningstext på latin som finns i *Poetiske Dikter* 1732 (s. 138) bör ha tillkommit under hans Stockholmsvistelse:

POUR LE PORTRAIT
DE
Madame BRENNER,

BRENNERLÆ damus effigiem. Qui scripta revolvit,
Qui leget Aonii plenissima Carmina fontis,
Et vim tantam animi, linguam tot gentibus aptam
Audiet, haud poterit mortales credere vultus,
Sed Phoebum dicet muliebri veste latentem.²⁸⁶

Till Goldbachs nära vänner från Königsberg hörde den intressante Theo-

som drabantpredikant under Stora nordiska kriget, se Gudmundsson 2014. Intyg om begravningen utfärdat av Aurivillius (se ovan, not 5).

²⁸⁵ Juškevič & Kopelevič 1994.

²⁸⁶ Översättning: »Vi ger Fru Brenners bild. Den som bläddrar i boken, den som läser dikter fyllda av den aoniska källan och hör en så stor själens kraft och ett språk som passar för så många folk, han kommer inte att tro att det är en människas ansikte han ser utan kommer att säga att det är Apollon som gömmer sig i kvinnokläder.» Möjligen skrev Goldbach även den text som i *Poetiske Dikter* 1732 föregår denna dikt; sedvanliga markeringar mellan dikterna saknas, kanske av utrymmesbrist, eller hellre för att texterna hör ihop.

filus Sigfrid Bayer som skulle bli en portalgestalt inom europeisk sinologi.²⁸⁷ I ett par brev till Keder från Königsberg den 16 juni 1722 och någon gång 1723 frågar han efter Brenner som han samtidigt lovordar så väl-taligt att utdragen tagits med bland tillskrifterna i *Poetiske Dikter* 1732.²⁸⁸ Såväl Goldbach som Bayer kom att knytas som framstående vetenskapsmän till akademien i St Petersburg, Bayer år 1726 på en nyinrättad tjänst inom grekisk-romersk kultur och språkvetenskap. Till Benzelius ställer han i brev den 18 mars 1726 frågan: *Quid vestra illa Sappho Brenneria?* («Hur står det till med er brennerska Sappho?») och han återkommer till Brenners ryktbarhet den 3 juni 1730: *Jam quid dicam Brenneriam septemtrionis nostri castissimam Musam, cuius fama se intra Europam non continuit, sed pacifico mari deuecta, in India domicilium collocavit.*²⁸⁹

Dessa hyllningar kommer, då det är befogat, att återges i Appendix till kommande kommentardel.

Ytterligare några dikter till skalden finns bevarade, dock enbart i handskrift och ett par av dem i fragment, bland annat en dikt som skulle kunna vara författad av Jacob Frese.²⁹⁰ I det handskrivna *Anhang* finns de sista 17 stroforna av en hyllningsdikt, men bladbortfall gör att inledningen saknas och därmed möjligen författaruppgiften. Denna dikt kan ha skrivits av Olof Broms (1672–1722) som var huskaplan hos Nils Gyllenstierna. Hans strof om Sophia Elisabet Brenner som en »som haft ett Manligt bröst Och söta miölken har vhr miuka fingren wrijdit» i hans »Poetiska Tanckar öfwer Herr Johannis Runii Dudaim» finns även, med lätt variation, i detta handskrivna diktfragment:

²⁸⁷ Lundbæk 1986.

²⁸⁸ *Poetiske Dikter* 1732, s. 153. Första excerpten lyder i översättning: »Det finns ingen mer framstående och behagfull än Fru Brenner. O odödlige Gud! Vem talar mitt i Tyskland [tyska] så kyskt och rent? Vem av våra poeter skriver bättre dikter?» Enligt brevet 1723 har Bayer tillägnat Keder sin avhandling om det i Samland påträffade rhodiska myntet, tryckt i Königsberg samma år, och han skriver, i översättning: »Jag säger inte detta för att lovorda dig då din levande och himmelska dikt fördunklar allt hyllande av Ditt namn, Elisa Brenneria, på grund av det underverk som er Sappho utgör, utan för att jag, när jag tänker dig högt lysande, inte kan låta bli att låta ett omnämnande av min uppskattning undfalla mig.»

²⁸⁹ Eriksson (utg.) 1980, s. 298 resp. 324. Översättning av det senare citatet: »Jag behöver inte nu nämna vår Nords kyskaste musa, fru Brenner, vilkens rykte inte har hållit sig innanför Europas gränser utan färdats över det fredliga havet och funnit en hemvist i Indien.» *India* torde vara Västindien (syftar på Sor Juana i Mexiko) och *mare pacificum* Atlanten, inte Stilla havet.

²⁹⁰ I Lindgärde 2009, s. LIV–LV, behandlas detta fragment som i dag finns i Västerås stiftsbibliotek (1971:61 a).

Om henne seijas rätt hon hafft et manligt bröst
som har den söta miölk uhr Jungfru finger wridit,
Och fruentimbretz låf så wida öfwerskridit
Som man uhr Pallas mund hör klinga Phoebi röst.²⁹¹

I inledningen till Brenner 2009 (not 147) nämns en anonym handskrift i Skara stiftsbibliotek med ett epigram över den döda skalden. Dikten är placerad under året 1733 och lyder:

In obitum S. El. Br. Epigramma.
Deliciæ Sexus, jacet hic Brennera, per Arcton
Nota, per Ausonias Hesperiasque plagas;
Quam, resonant ejus Clario dum carmine plectra,
Ausonii vates Hesperiique stupent.
Ausa quod Clariis certare sororibus una,
*Et vatem et fractam condicit urna chelyn.*²⁹²

* * *

Den 14 september 1730 avled Sophia Elisabet Brenner. Den 2 oktober skrev Gustav Benzeltierna till brodern Erik Benzelius i Linköping: »Sal. Brenners Thesaurus nummarius är nu påbegynt att tryckas och uttkommer in 4:o på ett vackert papper. At Fru Brenner är med döden afgången, lærer redan vara bekant.»²⁹³ I *Neue Zeitungen von gelehrten Sachen* kunde man den 6 november detta år läsa: »Die wegen ihrer Gelehrsamkeit so berühmte Frau Sophia Elisabet Brennerin ist allhier im hohen Alter gestorben, und den 30 Sept. öffentlich begraben worden.» Sophia Elisabet Brenner blev tidigt ryktbar, hemmet blev en kulturell mötesplats, under hela sitt vuxna liv var hon uppskattad och efterfrågad som skald, och över henne slogs ett antal medaljer.²⁹⁴ *Acta Literaria Sveciæ*, 1731, s. 118–124, presenterades hennes liv i ett sammanhang som dittills uppmärksammat endast kända män.

I det längre perspektivet är det tydligt att Sophia Elisabet Brenner levde och verkade i en brytningstid och att hon i sin diktning inte bara var fast

²⁹¹ Citerat efter Runius 1955, s. 281.

²⁹² Skara (Knös 63:4). Översättning: »Epigram med anledning av Sophia Elisabeth Brenners bortgång | Sitt köns prydnad vilar här, fru Brenner, berömd i hela Norden och överallt i de ausoniska och hesperiska nejderna [=Västerlandet]. Så länge som lutan låter henne genljuda i clarisk sång, förundrar de ausoniska och hesperiska skalderna sig över henne, för att hon ensam vågade tävla med de clariska systrarna och att urnan innesluter både skald och bruten lyra.»

²⁹³ [Benzelius & Benzeltierna] 1791, s. 55.

²⁹⁴ Sundquist 2011b.

förankrad i traditionen utan även förbådade en ny tid. I hennes och makens umgänge fanns framstående kulturpersoner som hyste tilltro till människans inneboende förnuft, till hennes möjlighet att iakttä, beskriva och tolka, förändra och förbättra.²⁹⁵ Hit hörde bland andra Nils Gyldenstolpe, Johan von Hoorn, Urban Hiärne och Magnus Gabriel Block. »J sanning ho sin Håg och Tanka engång wändt | Med alfwar at bese och med Förstånd betrachta [...] Ser stora under wist [förwisso] som ei sig låta döllia.» Så kunde Sophia Elisabet Brenner formulera denna tidens rörelse mot rationalism och empiri i en gratulationsdikt till doktor Block 1706.²⁹⁶

I hennes dikter finns en ny ton. Den är personlig och den är debattlysten. Hon lät dikterna vara ett uttryck för de uppfattningar hon själv hyste, exempelvis att kvinnan har rätt att själv välja make eller att en kvinnas själ är »lika goder» som mannens själ. »Wår kropp är annat ei än Siälens utanfoder, | Som hela skillnan gör emellan han och hon», betonade hon i hyllningen vid Ulrika Eleonoras kröning 1719. Denna ambition att lyfta in en aktuell kvinnodebatt i dikter med lång tradition och fasta mönster innebar att hennes dikter inte främst var ämnade för muntlig underhållning utan för eftertanke, även då tillfället var förbi. Dikterna var, för att citera Stina Hansson, »mer anpassade för ögat, mer skriftliga».²⁹⁷

»Det är ock werklig sant, at jag i upsåt hade | Til aldrig tänckia mehr på någon poesi», förklarar hon i nämnda dikt 1719 (v. 13–14). Detta tydliga samband mellan diktens »jag» och den kvinnliga skald som förde pennan är karakteristiskt. Tidigare än hos andra möter man här ett biografiskt relaterat diktjag, inte ett anonymt jag eller ett rolljag. Sophia Elisabet Brenner satte problem under debatt, hon skrev inte sällan å hela kvinnokönets vägnar och hon framträdde i sina dikter med en alldeles egen röst.²⁹⁸

*Om textetableringen*²⁹⁹

Under de närmaste två ovanstående rubrikerna redogörs för och argumenteras för valet av grundtexter för föreliggande utgåva. Skillnader mellan grundtexter och separatträck, handskrifter och relevanta avskrifter redogörs för i en separat kommentardel, under utgivning.

²⁹⁵ Om detta skriver Lindahl 1998, s. 30–38.

²⁹⁶ Brenner 2009 s. 221–224, v. 41, 42 och 50.

²⁹⁷ Hansson 2011a, s. 148.

²⁹⁸ Det är troligen möjligt att avlyssna denna Brenners röst i andras texter under skaldens tid eller strax därefter. Ett exempel är tillfällesdikter av Greta Giädda (o. 1680–1743), se Lindgärde 2015 b.

²⁹⁹ För redogörelse för generella textetableringsprinciper, se även Lindgärde 2009, s. LXI.

Liksom i utgåvan av *Poetiske Dikter* 1713 har originalets ortografi behållits. Originalets frakturstil har, som brukligt är, återgivits med rak stil och antikva med kursiv. Ändringar gentemot grundtexten har gjorts då texten innehåller uppenbara fel, såsom sättningsfel och felskrivningar. Grammatiska korrigeringar, oavsett språk, har inte företagits. Utgivarens ändringar förtecknas i kommentardelen.

Källor och litteratur

Otryckt material

Se även brevförteckningen på s. XCIV

Karlstad: Stadsbiblioteket, Stifts- och läroverksbibliotekets samlingar

Fryxellska samlingen vol. 35:13 (Lagerlöfs gratulationsdikt till Elias Brenner)

Köpenhamn: Det Kongelige Bibliotek (KKB)

NKS 1654 fol. («Opera Quaedam Poetica»)

GKS 3092 (S.E. Brenner till Otto Sperling d.y.)

Linköping: Stifts- och landsbiblioteket (Link.)

Br.10. vol. 3:124, vol. 3:138, vol. 4:130, vol. 5:64, vol. 5:69, vol 5:82, vol. 5:87, vol. 5:117, vol. 7:5, vol. 7:52, vol. 8:89, vol. 8:99, vol. 11:43 (S.E. Brenner till Erik Benzelius d.y.)

B:12 (Henrik Braad, »Ostrogothia literata»)

W. 25:18 (Löfwenskiölds litterära kvarlätenkap, inkl. »Swänksa Helicon»)

Lund: Lunds universitetsbibliotek (LUB)

De la Gardieska arkivet, Släktarkiven, De la Gardie 90:1 (Jonas Lorin till Magnus Gabriel De la Gardie 30/4 1684)

Skara: Stifts- och landsbiblioteket

Knös 3:22 (S.E. Brenner till Joh. Bilberg 8/1 1715)

Knös 40 (Lidén, Alfabetisk förteckning, kopia)

Knös 48:30 (Jesper Swedberg till S.E. Brenner 10/3 1712, avskrift)

Knös 63:4 (avskrifter, bl.a. en anonym gravskrift över S.E. Brenner)

Sundholms samling 204, 4° Kapsel

Stockholm: Antikvariat Mats Rehnström

Intyg, undertecknat Sophia Elisabet Brenner

Anhang Til Fru Sophia Elisabet Brenners Poetiska Dikter

Stockholm: Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA)

Antikvitetskollegiet och Antikvitetsarkivet 1666–1785. Övriga inkomna skrivelser. E 4:1 (S.E. Brenner till Ulrika Eleonora 1719, inkl. förteckning över myntsamlingen)

Antikvitetskollegiet och Antikvitetsarkivet 1666–1785. Handlingar rörande förlagsverksamhet, F 1:1 (S.E. Brenner till Johan Helin 1729)

Stockholm: Kungl. biblioteket (KB)

Autografsamlingen (intyg för löjtnant Ludvig Brenner 1730, undertecknat Henrik Brenner; intyg för fru B. Barckman m.fl. 1722; intyg för Gustaviana Schröder 1727; brev från S.E. Brenner till Margareta Catharina Spieker 30/6 1715; memorial till kamrer Anders Nordenflycht 30/10 1728, undertecknat S.E. Brenner)

D 224 4° (Brenners myntsamling, inventarieförteckning).

Fe 13 (Nils Keders handskrifter).

I.k.1 (Nils Keder, självbiografi).

Rålambska samlingen 82 fol. (ur Brenners samlingar, bl.a. Petrus Lagerlöfs föreläsningar 1691, avskrift).

Vf 216 (Triewald »Om de som falskeligen inbilla sig wara Poëter»)

Vs 34 (»Wrangels antologi»)

Vs 37 (poesibok)

Stockholm: Riksarkivet (RA)

Biographica 48a (S.E. Brenner till »Mon Seigneur» 19/6 1707; S.E. Brenner till Kammarkollegium 14/12 1726)

Kammarkollegiet, Likvidationsakter, serie 60:1 (memorial, S.E. Brenner till Kammarkollegium, maj och september 1728)

Kammarkollegiet, Likvidationsakter, serie 63:1 (memorial, S.E. Brenner till Kammarkollegium, maj 1728)

Skrivelser till Kungl. Maj:t, Kanslikollegium till Kungl. Maj:t, vol. 44, den 20 april 1752.

Sjöholmssamlingen Autografsamlingen (intyg, undertecknat S.E. Brenner).

R 2413 (1723 års riksdag. Sekreta utskottet: »Resolutioner» och »extrakter» angående Statsverket) ärende 355

Stockholm: Slottsarkivet

Övre Borgrättens arkiv, vol. F II a:1 (bouppteckning efter Elias Brenner, upprättad den 18 juni 1717)

Stockholm: Stockholms stads arkiv (SSA)

Mantalslängd för Maria Magdalena församling år 1721

Stockholms Magistrat och Rådhusrätt 1636–1849 (förteckning 138) (om köp av fastighet 1694 i kvarteret Jupiter större)

Uppsala: Uppsala universitetsbibliotek (UUB)

Barthelsen 565 (intyg ang. Regina Brenner, undertecknat S. E. Brenner)

F 206 (Elias Brenner till greve Gyldenstolpe, Noor)

N 102 (»Ächtenskap förkastas af de Lärde», avskrift)

- N 981 (S.E. Brenner till Hesselius 8/5 1709)
 Palmisk. 332 (Jesper Swedberg till S.E. Brenner 10/3 1712)
 R 327 (Asps föreläsningar i metrik)
 U 117 (Gahm Perssons avskriftsamling)
 U 119 (Gahm Perssons avskriftsamling)
 U 144 (Lidén, »Alphabetisk förteckning»)
 U 230 (»Gynæceum Sveciæ»)
 X 212 (inventarium över myntsamlingen; Granatenflychts gravdikt över Elias Brenner i avskrift)
 X 219 (beskrivning av Elias Brenners kuriosasamling; Jacob Freses gravdikt över Elias Brenner)

Västerås stiftsbibliotek

1971:61 a (fragment av hyllningsdikt till Sophia Elisabet Brenner)

Åbo Akademis bibliotek

Hallbergs autografsamling (intyg, utfärdat 29/8 1728 av Aurivillius).

Tryckt material

- Adlerstedt, Lars Jacob, gravdikt över Sophia Elisabet Brenner (KB, fol. Vers över enskilda)
 Alenius, Marianne, »Sophia Elisabet Brenners modtagelse hos danskerne», i *Wår lärda Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hennes tid*, red. Valborg Lindgärde m.fl., Lund 2011, s. 432–485
 Andersson, Bo, »Tyska», i *Från Nyens skans till Nya Sverige. Språken i det Svenska Riket under 1600-talet*, red. Bo Andersson & Raimo Raag (Konferenser. Kungl. Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien 78), Stockholm 2012
 Aspelin, Eliel, *Elias Brenner. En konstnär och forskare från Karlarnes tid*, Helsingfors 1896
 Bengtsson, Britta, *1751 års män. Anteckningar om amatörer och hovkapellister vid ›Kongl. begrafning och kongl. krönings musiquerne år 1751*, red. Pia Nyström, Stockholm 2001
 Bennich-Björkman, Bo, *Författaren i ämbetet. Studier i funktion och organisation av författarämbeten vid svenska hovet och kansliet 1550–1850* (Studia litterarum Upsaliensia 5) (diss.), Uppsala 1970
 [Benzelius, Erik & Gustav Benzelstierna], *Brefväxling imellan ärkebiskop Eric Benzelius den yngre och dess broder Gustav Benzelstierna*, utg. Johan Hinric Lidén, 1791
Biblia 1703
 Bircherod, Jacob, *Jacob Bircherods Rejse til Stockholm 1720*, utg. Georg Christensen, Köpenhamn 1924.
 Brenner, Alf, *Förteckningar över flyktingar i Sverige från Finland och Östersjöprovinserna åren 1712–1714* [Helsingfors] [1944]

- Brenner, Elias, *Thesaurus nummorum Sveo-Gothicorum*, Stockholm 1691
- , *Thesaurus nummorum Sveo-Gothicorum*, utg. Nils Keder, Stockholm 1731
- Brenner, Sophia Elisabet, *SOPHLÆ ELISABETH BRENNERS Uti åtskillige Språk/ Tider och Tilfällen författade Poetiske Dikter Af henne sielf ä Nyo öfversedd/ Samt med dertil hörige Kopparstycken förökte*, Stockholm 1713
- , *Wärs Herres och Frälsares Jesu Christi alldrabeligaste Pijnos Historia/ Rijmwijis betrachtad* [1727]
- , *Andra Delen Af SOPHLÆ ELISABETH BRENNERS Poetiske Dikter Uti åtskillige Språk/ Tider och Tilfällen författade/ Och Efter des Död i Liuset framtedde*, Stockholm 1732
- , *Samlade dikter*, I:1, *Poetiske Dikter 1713. Text*, utg. Valborg Lindgärde (Svenska Författare utgivna av Svenska Vitterhetssamfundet XXVII), Stockholm 2009
- Brenner, Sophia Elisabet, *Samlade dikter*, I:2, *Poetiske Dikter 1713. Kommentarer*, av Valborg Lindgärde (Svenska Författare utgivna av Svenska Vitterhetssamfundet XXVII), Stockholm 2013
- Burman, Carina, »Bilderna av Brenner. Inledningsföredrag vid symposiet ›Sappho i Sverige› i Lund den 26–28 augusti 2009», i *Wär lärda Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hennes tid*, red. Valborg Lindgärde m.fl., Lund 2011, s. 14–23
- Carlander, Carl Magnus, *Svenska bibliotek och exlibris*, 2:a upplagan, del 2, Stockholm 1904
- Carleson, Carl von, *Försök til Swänska Skalde-Konstens uphielpande Eller: Samling af utwalda Swänska Rim och Dikter*, 1737–1738
- Catalogus librorum beati assessoris Elie Brenneri* [1717]
- Catalogus librorum [...] Caroli Ludovici von Schantz, Homiæ* [u.å.] [KB]
- Dal, Nils Hufwedsson, *Specimen Biographicum de Antiquariis sveciæ [...]*, 1724
- De Illustri Sveonum Poëtriâ, Sophia Elisabetha Brenner, Testimoniorum Fasciculus*, Stockholm [u.å.]
- Drees, Jan, *Die soziale Funktion der Gelegenheitsdichtung. Studien zur deutschsprachigen Gelegenheitsdichtung in Stockholm zwischen 1613 und 1719* (Kungl. Vitterhets-, Historie-, och Antikvitets Akademiens handlingar), Stockholm 1986
- , *Deutschsprachige Gelegenheitsdichtung in Stockholm und Uppsala zwischen 1613 und 1719. Bibliographie der Drucke nebst einem Inventar der in ihnen verwendeten dekorativen Druckstöcke* (Acta Bibliothecæ Regiæ Stockholmiensis LVI), Stockholm 1995
- Edberg, Erik Joh. & Petrus Ekerman, *Questionis philosophicæ, Num sexus femineus a cultu literarum sit arcendus? Pars posterior* (diss.), Upsaliæ 1743
- Egerland, Verner, »Sophia Elisabet Brenner och petrarkismen», i *Wär lärda Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hennes tid*, red. Valborg Lindgärde m.fl., Lund 2011, s. 284–303
- Ekenvall, Asta, »Eric Benzelius och de utländska lärda tidskrifterna», i *Lychnos. Lärdomshistoriska Samfundets Årsbok 1950–1951*, s. 137–162

- Ekström, Gunnar, *Västerås stifts herdaminne. Stifshistoriskt och stiftsbiografiskt uppslagsverk*, II:2 1700-talet, Västerås 1990
- Engdahl, Horace, *Den romantiska texten. En essä i nio avsnitt* (diss.), Stockholm 1986
- Elgenstierna, Gustaf (utg.), *Den introducerade svenska adelns ättartavlor med tillägg och rättelser* 1–9, Stockholm [1925–1936] facsimilupplaga 1998
- [Elgenstierna, Gustaf (utg.)], *Supplement till Den introducerade svenska adelns ättartavlor*, ursprungligen utgivna av Gustaf Elgenstierna, utg. Carl Szabad & Sveriges släktforskarförbund, Solna 2008
- Eriksson, Alvar (utg.), *Letters to Erik Benzelius the Younger from Learned Foreigners. I: 1697–1722* (Acta Regiæ Societatis Scientiarum et Litterarum Gothoburgensis) Göteborg 1980
- Frese, Jacob, gravdikt över Elias Brenner 1717 (KB, fol. Vers över enskilda)
- Förteckning öfver framledne [...] grefve Carl Ehrenpreuses boksamling*, Stockholm [u.å.] [LUB]
- Förtsch, Basilius, *Andeligh Watukälla [...]*, Stockholm [1682]
- Gillingstam, H., »Löfvenskiöld», i *Svenskt Biografiskt Lexikon* 24, s. 532–536
- Grauers, Sven, »Lagerberg, Swen», i *Svenskt Biografiskt Lexikon* 22, s. 47–51
- Gudmundsson, David, *Konfessionell krigsmakt. Predikan och bön i den svenska armén 1611–1721* (Bibliotheca historico-ecclesiastica Lundensis 56) (diss. Lund), Malmö 2014
- Gustafsson, Lars, »Klassicism och statsintresse. Stilutveckling och statlig språk- och litteraturpolitik i 1600-talets Sverige», i *Sammlaren. Tidskrift för svensk litteraturvetenskaplig forskning* 2010, s. 7–37
- Göransson, Elisabet, *Letters of a Learned Lady. Sophia Elisabeth Brenner's Correspondence*, with an Edition of her Letters to and from Otto Sperling the Younger (Studia Graeca et Latina Lundensia, 14) (diss.), Lund 2006
- Haas, Walter, »Du bist nicht fremde hier. The Language of Sophia Elisabeth Brenner's German Poems», i *Wår lärda Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hennes tid*, red. Valborg Lindgärde m.fl., Lund 2011, s. 328–345
- Hagander, Julius, Lars O. Lagerqvist & Ian Wiséhn, »Elias Brenners myntsamling finns i Moskva», i *Svensk Numismatisk Tidskrift* nr 8, 2002, s. 172–177
- Hagberg, Johnny, »Jesper Swedbergs boktryckeriverksamhet i Skara», i *Jesper Swedberg – en antologi* red. Johnny Hagberg (Skara stiftshistoriska sällskaps skriftserie 35), Skara 2008, s. 271–300
- Hannesdóttir, Anna Helga, »Haquin Spegels arbete med orden», i *Haquin Spegel – en antologi*, red. Johnny Hagberg (Skara stiftshistoriska sällskaps skriftserie 76), Skara 2014, s. 149–178
- Hansson, Stina, *Svenskans nytta Sveriges ära. Litteratur och kulturpolitik under 1600-talet* (Skrifter utgivna av Litteraturvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet 11), Göteborg 1984

- , *Från Hercules till Swea. Den litterära textens förändringar* (Skrifter utgivna av Litteraturvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet 39), Göteborg 2000
- , »Bröllopsdiktaren Brenner. Genreförnyare och gravgravare», i *Wär lärda Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hennes tid*, red. Valborg Lindgärde m.fl., Lund 2011, s. 140–161 [Hansson 2011a]
- , *Svensk bröllopsdiktning under 1600- och 1700-talen. Renässansrepertoarernas framväxt, blomstring och tillbakagång* (LIR.skrifter 1), Göteborg 2011 [Hansson 2011b]
- von der Hardt, Richard, *Holmia literata auctior & emendatior cum appendice de variis rerum Suecicarum scriptoribus*, 1707
- Helander, Hans, »Den lärda frun och de lärdes språk. Latindiktning i senkarolinsk tid», i *Wär lärda Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hennes tid*, red. Valborg Lindgärde m.fl., Lund 2011, s. 266–283
- Helenius, Eva, »Johan Helmich Roman och svenska språket. Solosånger till originallyrik av svenska skaldar under senbarocken», i *Wär lärda Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hennes tid*, red. Valborg Lindgärde m.fl., Lund 2011, s. 414–431
- Hellström, Gunnar, *Stockholms stads herdaminne från reformationen intill tillkomsten av Stockholms stift*, Stockholm 1951
- [Hermelin, Olof], *Bref från Olof Hermelin till Samuel Barck 1702–1709*, utg. Carl von Rosen, Stockholm 1913.
- Hernlund, Hugo, *Förslag och åtgärder till svenska skriftspråkets reglerande 1691–1739* [...], Stockholm 1883
- Historiola litteraria poetarum Svecanorum*, Upsalix 1764–1808
- Hiärne, Urban, *Orthographia Svecana*, [u.o.] [1717]
- , *Oförgriplige Tanckar*, se Ohlsson, Stig Örjan
- von Hoorn, Johan, *Den swenska wäl-öfwade JordGumman hwilken grundeligen underwijser huru med en hafwande handlas* [...], Stockholm 1697
- Ihre, Johan & Joh. A. Wählberg, *De Poëtis in SvioGothia Latinis* (diss.), Upsalix 1740
- Juškevič, Adolf P. & Judith Kh. Kopelevič, *Christian Goldbach. 1690–1764* (Vita mathematica 8), Basel 1994
- Jönsson, Arne, »Mångspråkig poet i språkpatristisk debatt», i *Wär lärda Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hennes tid*, red. Valborg Lindgärde m.fl., Lund 2011, s. 304–327
- , »Presenting poems. Paratexts to Sophia Elisabeth Brenner's collection of poems, Stockholm 1713», i *The Classical Tradition in the Baltic Region. Perceptions and Adaptations of Greece and Rome*, red. Arne Jönsson & Gregor Vogt-Spira (Spudasmata), Hildesheim & New York [under utgivning], s. 189–211
- Karle, Gunhild, *Kungl. Hovmusiken i Stockholm och dess utöware 1697–1771*, Uppsala 2002

- Kleberg, Tönnes, »Italienska språkets ställning i 1600-talets Sverige», i *Lychnos. Lärdomshistoriska Samfundets Årsbok* 1939, s. 1–49
- Klemming, G.E. & J.G. Nordin, *Svensk boktryckerihistoria 1483–1883*. Jubileum-utgåva med tillägg, Stockholm 1983 [1883]
- Klemming, Gustaf Edvard, *Ur en antecknares samlingar*, Upsala 1880–82 [2:a uppl.] *Kongl. Maj:ts Öpne BREF och Warning! Til samtel. Des trogne Undersätare emot Czarens af Muschou utspridda Patenter*, 1719
- Küttner, Juri, »V.N. Tatiščevs mission i Sverige 1724–1726», i *Lychnos. Lärdomshistoriska Samfundets Årsbok* 1990, s. 109–164
- Lagerbring, Sven, *Sammandrag Af Swea-Rikes Historia, Jfrån De Äldsta til de Nyaste Tider*, 4:3, Stockholm 1779
- Lagerholm, Nils, *Den svenska stormaktstidens högadliga begravningskick 1650–1700* (Kungl. Vitterhets-, Historie-, och Antikvitets Akademiens handlingar, Antikvariska serien 16), Stockholm 1965
- Lamm, Martin, »Samuel Triewald och Teutsch-übende Gesellschaft i Hamburg», i *Personhistorisk tidskrift* 1905, s. 7–12
- , »Samuel Triewalds lif och diktning», i *Samlaren. Tidskrift utgiven av Svenska litteratursällskapets arbetsutskott* 1907, s. 112–173
- af Leopold, Carl Gustaf, *Samlade skrifter*, Femte bandet, Stockholm 1855
- Letters to Benzelius the Younger From Learned Foreigners*, se Eriksson, Alvar (utg.)
- Lindahl, Göran, »I stormaktens huvudstad», i *Kulturmiljövård. Information, utgiven av Riksantikvarieämbetet* 1–2, 1998, s. 19–39
- Lindgärde, Valborg, *Jesu Christi Pijnos Historia Rijmwijs betrachtad. Svenska passionsdikter under 1600- och 1700-talet* (Litteratur, teater, film, N.S. 12) (diss.), Lund 1996
- , »Inledning», i Sophia Elisabet Brenner, *Samlade dikter*, I:1, *Poetiske Dikter* 1713. *Text*, utg. Valborg Lindgärde (Svenska Författare utgivna av Svenska Vitterhets-samfundet XXVII), Stockholm 2009, s VII–LXXII.
- , »Sophia Elisabet Weber, g. Brenner», i *Wär lärda Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hennes tid*, red. Valborg Lindgärde m.fl., Lund 2011, s. 24–55 [Lindgärde 2011a]
- , »Poesi till salu. Urban Hiärnes reklamprospekt med några kommentarer», i *Wär lärda Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hennes tid*, red. Valborg Lindgärde m.fl., Lund 2011, s. 116–139 [Lindgärde 2011b]
- , »Att ha sin fröjd hos Gud. Sophia Elisabet Brenner och fromhetens poesi», i *Wär lärda Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hennes tid*, red. Valborg Lindgärde m.fl., Lund 2011, s. 178–207 [Lindgärde 2011c]
- , »Äfven eftervärlden måste hos fru Brenner erkänna ...». Ett efterord», i *Wär lärda Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hennes tid*, red. Valborg Lindgärde m.fl., Lund 2011, s. 498–509 [Lindgärde 2011d]

- , »Doch hat auch Teutschland dich zur Bürgerin erkohren». Sophia Elisabet Brenner, en tillfällesdiktare med kontakter fjärran och nära», i *Tidskrift för litteraturvetenskap* 2012:2–3, s. 31–50
- , »Tre unga kvinnor från Stockholm i de lärdes republik», i »*Det universella och det individuella*». *Festskrift till Eva Hattner Aurelius*, red. Kerstin Bergman m.fl., Lund 2013, s. 64–73
- , »Wer euch mein Fräulein kent. Maria Aurora Königsmarck auf dem schwedischen Parnass», i *Maria Aurora von Königsmarck. Ein adeliges Frauenleben im Europa der Barockzeit*, red. Rieke Buning, Beate-Christine Fiedler & Bettina Roggman, Köln 2015, s. 75–90 [Lindgärde 2015a]
- , »En bortglömd 1700-talspoet. Greta Giädda om äktenskapets ve, väl och välsignelse», i *Sammlaren. Tidskrift för forskning om svensk och annan nordisk litteraturvetenskap* 2015, s. 140–177 [Lindgärde 2015b]
- Lindholm, Lars, *Johan Hinric Lidén. Lärdd och resenär* (Studier i idé- och lärdoms-historia 1) (diss.), Uppsala 1978
- Lundbæk, Knud, *T.S. Bayer 1694–1738. Pioneer Sinologist*, London & Malmö 1986
- Malm, Mats, »Sophia Elisabet Brenner och det nordiska», i *Wår lärda Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hennes tid*, red. Valborg Lindgärde m.fl., Lund 2011, s. 248–265
- von Malmborg, Boo, *Martin Mijtsens d.ä. En konstnär från Sveriges storhetstid*, Stockholm 1961
- Melander, Toini, *Personskrifter hänförande sig till Finland 1562–1713. Biografisk förteckning* (Helsingfors universitetsbiblioteks skrifter 22), Helsingfors 1951–1959
- Möller, Daniel, »En död liten fågel. Sophia Elisabet Brenner som djurgravdiktare», i *Wår lärda Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hennes tid*, red. Valborg Lindgärde m.fl., Lund 2011, s. 234–247
- Möller, Pontus & Georg Luther, »Dhe Nyenske» hemma och i Stockholm», i *Genos. Tidskrift utgiven av Genealogiska Samfundet i Finland*, 1981, nr 3, s. 81–101
- Neue Zeitungen von gelehrten Sachen*, Leipzig 1722
- Neumann, Caspar, *Gyllende Böne-Tempels Förste del* [...], Stockholm 1689
- Nilsson, Rut, *Kvinnosyn i Sverige. Från drottning Kristina till Anna Maria Lenngren* (Kvinnohistoriskt arkiv 10) (diss.), Lund 1973
- Nilzén, Göran, »Strömfelt, Otto Reinhold», i *Svenskt Biografiskt Lexikon* 34, s. 40–42
- Nordin, Jonas, *Ett fattigt men fritt folk. Nationell och politisk självbild i Sverige från sen stormaktstid till slutet av frihetstiden* (diss. Stockholm), Stockholm/Stehag 2000
- Nordisk familjebok*, 15, Stockholm 1911
- Norrhem, Svante, *Kvinnor vid maktens sida 1632–1772*, Lund 2007
- Nova literaria Maris Baltici et Septentrionis*, Lübeck 1698–1708
- Ohlsson, Stig Örjan, *Urban Hiärnes Oförgrijpelige Tanckar* [...] angående thet *Swenska Språkets rätta Skriff-arth*. Textkritisk utgåva efter Urban Hiärnes tryckbara manuskript, med inledning, kommentar och register, Lund 1991

- , »Hiärne och hans vänner. Något om hur han själv såg på saken 1717–1720», i *Den otidsenlige Urban Hiärne. Föredrag från det internationella Hiärne-symposiet i Saadjärve, 31 augusti–4 september 2005*, red. Stig-Örjan Ohlsson & Siiri Tomingas-Joandi (Nordistica Tartuensia 17), Tartu 2008, s. 65–82
- Olsson, Sven, *Olof Hermelin. En karolinsk kulturpersonlighet och statsman* (diss.), Lund 1953
- Ordinarie Stockholmske Post Tidender*, 1715
- Paulli, R., »Bircherod, Jacob», i *Dansk Biografisk Leksikon*, band 3, Köpenhamn 1934, s. 117–118
- Perälä, Anna, »Att beskåda dikter», i *Wår lärda Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hennes tid*, red. Valborg Lindgärde m.fl., Lund 2011, s. 92–115
- von Platen, Magnus, *Yrkesskalder, fanns dom? Om tillfällespoeternas försörjningsfråga* [u.o.] [1985]
- Ridderstad, Per S., *Konsten att sätta punkt. Anteckningar om stenstilens historia 1400–1765* (Kungl. Vitterhets-, Historie-, och Antikvitets Akademiens handlingar. Filologisk-filosofiska serien 14) (diss.), Stockholm 1975
- , »Tryckt för tillfället», i *Den svenska boken 500 år*, red. Harry Järv, Stockholm 1983, s. 234–258
- Runius, Johan, *Samlade skrifter*, 4, utg. Erik Noreen, Fredrik Sandwall & Carl Larsson (Svenska Författare utgivna av Svenska Vitterhetssamfundet XVII), Stockholm 1955
- [Sahlstedt, Abraham], *Samling af verser på svenska*, 1–4, Stockholm 1751–1753
- Sahlstedt, Abraham, *Tänkar i witterhetsarbeten*, Stockholm 1756
- Sallander, Hans, »Om Anders Anton von Stiernman som bibliografisk författare», i *Donum Grapeanum. Festskrift tillägnad överbibliotekarien Anders Grape på sextiofemårsdagen den 7 mars 1945* (Acta Bibliothecæ R. Universitatis Upsaliensis 5), Uppsala 1945, s. 561–576
- Schück, Henrik, *Bibliografiska och litteraturhistoriska anteckningar*, Uppsala 1896
- Silieström, Olof, gravdikt över Elias Brenner 1717 (UUB, 4° Vers över enskilda)
- Spegel, Haquin, *Glossarium-sveo-gothicum eller Swensk-ordabook, inrättat them til en wälmeent anledning, som om thet härliga språket willia begynna någon kunskap inhämta*, Lund 1712
- Steinmeyer, Johann Bernhard, gravdikt över Sophia Elisabet Brenner (KB, fol. Vers över enskilda)
- Stiernhielm, Georg, *Musæ Suethizantes*, 1688
- von Stiernman, August Anton, »Anmärkningar Om Några Lärda och Namnkunniga Swenska Fruentimmer», i *Stockholms Magazin*, april och maj 1780
- Stockholmske Kundgiörelser*, 1717
- Sundquist, Torbjörn, »En skatt av svenska mynt. Elias Brenners numismatiska mästerverk», i *Wår lärda Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hennes tid*, red. Valborg Lindgärde m.fl., Lund 2011, s. 374–389 [Sundquist 2011a]

- , »Konstnärsparets skådepenningar. Medaljer över Sophia Elisabet och Elias Brenner», i *Wår lärda Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hennes tid*, red. Valborg Lindgärde m.fl., Lund 2011, s. 486–497 [Sundquist 2011b]
- Svartz-Malmberg, Gunvor, »Tsar Peter skriver till Sveriges folk år 1719», i *Sörmlandsbygden. Södermanlands hembygdsförbunds årsbok* 1995, s. 23–32
- Swedberg, Jesper, *Schibboleth. Svenska Språketz Rycht och Richtighet*, Skara 1716
- , *D. Jesper Swedbergs Rettmätiga Heders Förswar Emot V. Præsidentens och Archiaterns D. Urban Hiernes Obetenckta Skriffit* »Angående Svenska Språkets retta skrifart» uppsatt den 13 maj 1719, Skara [1719]
- , *Swensk Ordabok. Utgiven efter Uppsala-handskriften, med tillägg och rättelser ur övriga handskrifter*, av Lars Holm (Skara stiftshistoriska sällskaps skriftserie 46) (Acta Bibliothecæ Scarenensis 12), Skara 2009
- Svensk uppslagsbok*, 3 [1947–1955 års upplaga], Malmö 1963
- Svensk uppslagsbok*, 13 [1947–1955 års upplaga], Malmö 1959
- Svenska ättartal*, 7, Stockholm 1891
- Teleman, Ulf, *Åra, rikedom och reda. Svensk språkvård och språkpolitik under äldre nyare tid* (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 85), Stockholm 2002
- Testimoniorum Fasciculus*, se *De Illustri Sveonum Poëtriâ*
- Triewald, Samuel, *Läre-Spån uti svenska skalde-konsten*, Stockholm 1756
- Uppsala universitets matrikel* [...], band 2, 1700–1750, utg. A.B. Carlsson, Uppsala 1919
- Verelius, Olof, *Index Lingvæ veteris scytho-scandia*, Upsala 1691
- »Vita Sophiæ Elisabethæ Brenneræ», i *Acta Literaria et Scientiarum Sveciæ*, Upsaliæ 1731, s. 118–124
- Wahlström, Lydia, »Petrus Lagerlöfs kollegium i svensk metrik», i *Samlaren. Tidskrift utgiven av Svenska litteratursällskapets arbetsutskott* 1900, s. 1–29
- [Wallenstedt, Catharina], *Allrakäraste. Catharina Wallenstedts brev 1672–1718*, kommenterade och i urval av Christina Wijkmark, Stockholm 1995
- Weichmann, C.F., *Poesie der Nieder-Sachsen*, 1–6, Hamburg 1721–1738
- Wennerdahl, Wilhelm Andreas, *Disquisitio philosophica de enthusiasmo poetico* [...] (konsistorieavhandling), Norcopiæ 1742
- Westrin, Carl P., *Försök til en Historia öfwer Namnkunniga, Men i synnerhet Lärda Fruntimmer*, Stockholm 1793
- Wieselgren, Oscar m.fl., *Kungl. Maj:ts kanslis historia*, 1, Uppsala 1935
- Winge, Vibeke, *Dänische Deutsche – deutsche Dänen. Geschichte der deutschen Sprache in Dänemark 1300–1800 mit einem Ausblick auf das 19. Jahrhundert* (Sprachgeschichte 1), Heidelberg 1992
- Wollin, Lars, »Nystavare med förbehåll? Sophia Elisabet Brenner i svensk språkhistoria», i *Wår lärda Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hennes tid*, red. Valborg Lindgärde m.fl., Lund 2011

Wrangel, Ewert, *Det carolinska tidevarfvets komiska diktning* (diss.), Lund 1888
—, *Frihetstidens odlingshistoria. Ur litteraturens häfder 1718–1733*, Lund 1895
Vår lärda Skalde-Fru. Sophia Elisabet Brenner och hennes tid, red. Valborg
Lindgärde, Arne Jönsson & Elisabet Göransson, Lund 2011

Brevförteckning

Nedanstående förteckning över Sophia Elisabet Brenners bevarade brev omfattar texter på prosa med en tydlig mottagare och inkluderar således även memorial och suppliker, medan skaldebrev, det vill säga hänvändelser och gratulationer i bunden form, inte noteras. Siffrorna inom parentes avser förteckningen i Elisabet Göransson, *Letters of a learned Lady. Sophia Elisabeth Brenner's Correspondence, with an Edition of her Letters to and from Otto Sperling the Younger*, Lund 2006. Breven till Otto Sperling d.y. är där numrerade med romerska siffror. För hänvisningen till »Anhang», det vill säga den avskriftsamling »Anhang Til Fru Sophia Elisabet Brenners Poetiska Dikter» som i dag finns i Antivariat Mats Rehnströms ägo, se Brenner 2013, s. 9.

<i>Datum</i>	<i>Språk</i>	<i>Mottagare</i>	<i>Befintligt i</i>
1. 14 sept 1686 (64)	latin	Olof Rudbeck d.ä.	Brenner 2013, Appendix, s. 269
2. [1689]	italienska	Maria Aurora Königsmarck	Anhang; Brenner 2013, Appendix, s. 271
3. 31 oktober 1693	latin	Johan Paulinus Lillienstedt	Anhang; Brenner 2013 Appendix, s. 272
4. 13 juni 1696 (57)	latin	Thomas Kingo	KKB: NKS 1654 fol. »Opera Quaedam Poetica»
5. 29 mars 1697 (II)	latin	Otto Sperling d.y.	KKB: GKS 3092; Herzog August Bibliothek, Wolfenbüttel. Brenner 2013 s. 279
6. 15 april 1697	latin	Johannes Bilberg	Anhang; Brenner 2013 Appendix, s. 273
7. 29 mars 1698 (46)	latin	Johan Dirichsen	<i>PD</i> 1732, s. 105
8. 27 april [1698]	latin	Petrus Hedengrahn	Anhang; Brenner 2013 Appendix, s. 286
9. nyåret 1699 (44)	latin	Elias Brenner	Anhang; Brenner 2013 Appendix, s. 290
10. 3 mars 1699 (50)	latin	Petrus Hedengrahn	Hedengrahn, <i>Mulieres Philosophantes</i> ; Brenner 2013 Appendix, s. 282
11. 28 mars 1699 (V)	latin	Otto Sperling d.y.	KKB: GKS 3092
12. 8 oktober 1702 (VII)	latin	Otto Sperling d.y.	KKB: GKS 3092
13. 11 juni 1703 (X)	latin	Otto Sperling d.y.	KKB: GKS 3092
14. 16 oktober 1704 (XIV)	latin	Otto Sperling d.y.	KKB: GKS 3092: Anhang

15.	7 augusti 1705 (XVI)	latin	Otto Sperling d.y.	KKB: GKS 3092
16.	18 september 1706 (XIX)	latin	Otto Sperling d.y.	KKB: GKS 3092
17.	5 december 1706 (XX)	latin	Otto Sperling d.y.	KKB: GKS 3092
18.	19 april 1707 (XXII)	latin	Otto Sperling d.y.	KKB: GKS 3092
19.	19 juni 1707 (61)	svenska	»Mon Seigneur»	RA: Biographica 48a; Brenner 2013, Appendix s. 297
20.	12 oktober 1708	latin	Otto Sperling d.y.	KKB: GKS 3092
21.	8 maj 1709 (53)	latin	Petrus Hesselius	UUB: N 981 (avskr. Y 5:19, G 360); Brenner 2013, Appendix s. 300
22.	11 oktober 1710 (28)	latin	Erik Benzelius d.y.	Link.: Br.10. vol. 3:124
23.	10 november 1710 (29)	franska	Erik Benzelius d.y.	Link.: Br.10. vol. 3:138
24.	1713 (70)	svenska	Ulrika Eleonora d.y.	dedikationsepistel i <i>PD</i> 1713
25.	1713	svenska	»Benägne Läsaren»	dedikationsepistel i <i>PD</i> 1713
26.	[1713]	latin	Johan Scheffer	Anhang; Brenner 2013, Appendix s. 311–313
27.	10 april 1713 (30)	svenska	Erik Benzelius d.y.	Link.: Br.10. vol. 4:130
28.	1715 (63)	latin	Anna Sidonia Morian	Morian, <i>Oratio Panegyrica</i> [...], 1715
29.	8 januari 1715 (42)	franska	Johannes Bilberg	Skara, Knösiska saml. vol. 3:22
30.	30 juni 1715 (66)	svenska	Margareta Catharina Spieker	KB: Autografsaml.; Brenner 2013, Appendix s. 313
31.	3 februari 1717 (31)	svenska	Erik Benzelius d.y.	Link.: Br.10. vol. 5:64
32.	7 maj 1717 (32)	svenska	Erik Benzelius d.y.	Link.: Br.10. vol. 5:69
33.	2 september 1717 (33)	svenska	Erik Benzelius d.y.	Link.: Br.10. vol. 5:82
34.	17 oktober 1717 (34)	svenska	Erik Benzelius d.y.	Link.: Br.10. vol. 5:87
35.	[1719] (71)	svenska	Ulrika Eleonora d.y.	ATA: Antikvitetskollegiet och Antikvitetsarkivet 1666–1785. Övriga inkomna skrivelser. E 4:1
36.	[1719]	latin	Samuel Barck	Anhang
37.	30 januari 1719 (35)	svenska	Erik Benzelius d.y.	Link.: Br.10. vol. 5:117
38.	23 april 1719	latin	Daniel Niklas von Höpken	Anhang

39. april 1720	latin	Arvid Horn	Anhang
40. 13 dec. 1720 (55)	latin	Nils Keder	<i>PD</i> 1732, s. 124–125
41. 16 januari 1722 (36)	latin	Erik Benzelius d.y.	Link.: Br.10. vol. 7:5
42. 24 juli 1722 (37)	latin	Erik Benzelius d.y.	Link.: Br.10. vol. 7:52
43. 18 maj 1724	tyska	Katarina av Ryssland	Anhang
44. 18 augusti 1724 (38)	franska	Erik Benzelius d.y.	Link.: Br.10. vol. 8:89
45. 5 september 1724 (39)	latin	Erik Benzelius d.y.	Link. Br. 10. vol. 8:99
46. hösten 1726	svenska	Riksens höga ständer	dedikationsepistel i passionsdikten
47. 14 dec. 1726 (48)	svenska	Kammarkollegium	RA: Biographica 48a
48. [14 maj 1728]	svenska	Kammarkollegium (påskrift Nordenflycht)	RA: Kammarkollegiet, Likvidationsakter, serie 60:1
49. [14 maj 1728]	svenska	Kammarkollegium (påskrift Sandelhielm)	RA: Kammarkollegiet, Likvidationsakter, serie 63:1
50. 20 juli 1728 (40)	svenska	Erik Benzelius d.y.	Link.: Br.10. vol. 11:43
51. september 1728	svenska	Kammarkollegium	RA: Kammarkollegiet, Likvidationsakter, serie 60:1.
52. [30 okt. 1728] (49)	svenska	Kammarkollegium (påskrift Nordenflycht)	KB: Autografsamlingen
53. 1729 (51)	svenska	Johan Helin	ATA: Antikvitetskollegiet och Antikvitetsarkivet 1666– 1785. Handlingar rörande förlagsverksamhet, F 1:1
54. 1720-talet	latin	Sven Lagerberg	Anhang (ofullständigt)
55. [1728] (72)	franska	Jacob Åkerhielm	St Petersburg
56. odaterad (62)	franska	»Monsieur»	RA: Sjöholmsarkivet, Autografsamlingen

Poetiske Dikter 1732

samt

övriga dikter

Quæ decimam in vestrâ celebratis gente Camenam,
Gallia culta, tuam, terra Batava, tuam,
En hanc, nam SOPHIA est nostrâ BRENNERA sub arcto
Carmina quæ coelo non nisi digna canit. IR.

Andra Delen
Af
SOPHIÆ ELISABETH
BRENNERS

Poetiske Pisser

Uti åtskillige Språk / Tider och Tillfällen författade /
Och
Efter des Död i Ljuset framtedde.

STOCKHOLM,
Tryckt och utlagd med JOH. L. HÖRNS, Kongl. Antiq.
Archivi Boktr. befostrad. ANNO 1732.

Andra Delen

Af

SOPHIÆ ELISABETH
BRENNERS

Poetiske Dikter

Uti åtskillige Språk/ Tider och Tilfällen författade/
Och
Efter des Död i Liuset framtedde.

STOCKHOLM,

Tryckt och uplagd med *JOH. L. HORRNS*, Kongl. *Antiq.*
Archivi Boktr. bekostnad. *ANNO* 1732.

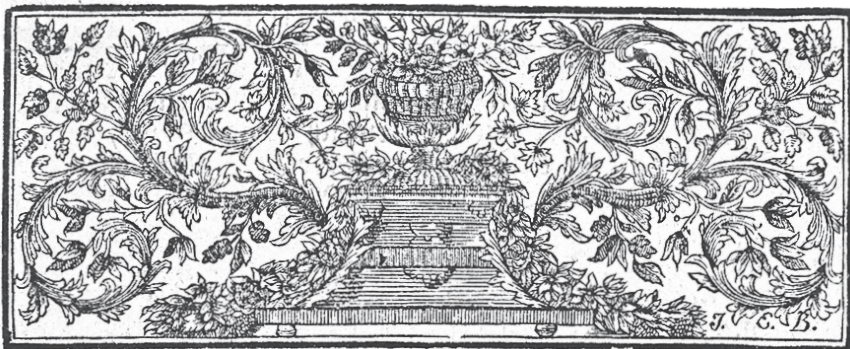
Benägne Läsare.

5 **D** Et är en afgjord saak/ at så länge man alltid kan äga en ting/
frågas intet mycket derefter/ ehuru behagelig den ock wara
må; Men om den samma ur wägen är/ och swår at åter be-
komma/ längtas den så mycket mehra efter/ ock hålles i
10 större wärde. Wår Nordiske **Skalde-Qwinna Fru SOPHIA
ELISABETH BRENNER**, som sig genom sin lärdom i hela Werlden gio-
rdt bekant, och många *Curieuse* med sina Sinrika **Poetiske Dickter** fågnat,
är nu efter Naturens lag nedergången i det tysta/ och kommer aldrig åter
til Oß tilbakas igen; Hennes Harpa/ som både med frögdefulla och sorgel-
15 lige Thoner instämt/ ligger således ostämbd och obrukelig; Hennes Sång/
war fuller i lifstiden behagelig/ men som alltid något nytt af Henne förwän-
tades/ gjorde man ey deraf den Högackning som det i sig sielf wärdt war;
nu åter/ sedan Hon aldeles tystnat/ och aldrig mera fågnar någon med sin
Sång på Jorden/ saknas så wäl Hennes Person/ som des upbyggelige och
15 nöysamme Dickter. Hon trodde sielf i sin lifstid/ at Hennes **Poetiske** ar-
bete skulle efter Döden mera begjärligt blifwa/ ty sammanletade och öf-
wersåg Hon sina/ några åhr tilbakas/ tijd efter annan utgångne **Poetiske
Dickter**, och lämbnade dem på Trycket at Efterwerlden åhr 1713. i den men-
ning/ at sedan emot sin annalkande ålderdom/ hwila sina sinnen/ ifrån så-
20 dant Hufwudbry/ **Poetiske** tanckar och infall; men något derefter blef Hon
wid allahanda tilfällen anmodad och ombuden/ at ey aldeles nederläggja
sitt liufliga Strengespel/ utan til åtskilligas Heder och Åhreminne/ ännu
några stycken däruppå spela/ hwaraf Hon öfwertaltes/ at å nyo det sam-
ma åter upstämma/ och sig tillika med andra/ den öfrige lifstiden/ in til
25 sielfwa Dödsåhret däråf fågna. Hwilka Sånger och Skriffter/ så wäl de som
blifwit tryckte/ som de Hon allenast skriffteligen författat/ sedan des för-
ra **Poetiske** Werck af Trycket utkom/ hafwer des Måg *Assessoren* Wålborne
Herr *CARL LUDWIG VON SCHANTZ* til Hennes odödeliga Minne/ och efter
mångas åstundan/ så wäl i Hennes lifstid/ som efter des död/ så många han
30 kunnat öfwerkomma/ med flit tilhopa samblat/ tillika med åtskillige som
i den Förre Delen blifwit förgiätne/ och mig dem lembnat/ at likaledes ge-
nom Trycket utkomma låta/ emedan de för deras mogenhet och diupsin-
nighet förtiena/ så wäl som de förre/ at blifwa den lärde Werlden bekante;
Hwilka jag ock härmedelst den **Benägne Läsaren**, i samma *Form* och stor-
35 lek som de förre/ hörsamligen framter/ i den säkra förhoppning/ de lære

gunstigast blifwa af Alla ansedde/ särdeles af dem/ som någon smak i den
ädla Skalde-Konsten hafwa/ och den Förra Delen af Des *Poetiske* Dickter
äga; Hwarwid föllia några Lyckönskningar/ Skriffter och Bref/ som til den
40 Sal. Fruuns Heder och Beröm/ af lärde Män gjorde/ och i Hennes Pappers
gjömmor efter des Död igenfundne äro/ af hwilka en del (som för sent an-
kommit) varit ärnade/ wid det förra wercket at bifogas/ men de öfrige i se-
nare åhren Henne tilskickade; jemte några Ähre-Stoder öfwer Hennes Graf
uprättade. Hwilket alt/ Jag än en gång tillika med mig sielf i den **Benägne**
Läsarens Gunst och Godhet stedse *recommenderar*.

45

JOH. L. HORRN.

Kurtze Lebens-Beschreibung.

JCh SOPHIA ELISABET BRENNER, bin *Anno* 1659. den 29. *April* hie zu *Stockholm*, von Ehrlichen und Gottseligen, ob wol nicht gar zu ansehnlichen und fürnehmen Eltern gebohren. Mein Vater war weiland der Ehrenveste und Achtbare Herr *NICLAS WEBER*, Bürger und Kauffman allhier, und die Mutter hieß *CHRISTINA SPOOR*. Diese
5 meine Sehlige Eltern haben ihrestheils nichts ermangeln lassen, um mich Christziemlich zu erziehen, auch mich deßfals zeitig genug, nemlich im vierdten Jahr meines Alters, zur Schulen geschickt, Teutsch lesen zu lernen, zumahlen Jch zu der Zeit, noch nichts als Teutsch daheime mit meinen
10 Eltern gesprochen, weil mein Vater an geburt ein Teutscher, die Mutter ebenfalls, welche sich einige Jahr in Teutschland aufgehalten, gut Teutsch sprach. In obgedachter Schule waren neben mir ungefehr 6. oder 7. Knaben, und ausser mich kein einzig Mägdlein. Weilen nun mein gantzes *Studiren*, in buchstabiren und etliche Sprüche zu fassen bestund, hatte Jch
15 allezeit gute weile übrig, der Knaben Ihre *Vocabula*, wann Sie die hersagten, mit anzuhören: absonderlich trieb mich zu solcher Aufmercksamkeit, das Mitleiden so Jch mit einem von diesen Knaben hatte, der mir für andern lieb, mein Spielgesell, auch nicht viel über ein Jahr älter als Jch war, hatte aber einen erbärmlich harten Kopff, da wenig hinein wolte, so daß
20 es offte schelte, auch bißweilen gute Schläge vor den armen Tropff setzete; Dieses zu verhüten, beflisse Jch mich, wenn die andern, die mit Jhm gleiche *Lection* hatten, Ihre *Vocabula* aufsagten, so viel mir immer möglich davon zu behalten, um ihn, wann die Reih an ihm kam, bestens durchzuhelf-

25 fen. Mein *Præceptor* der es bald merckte, überredete meinen Vater, Er solte mich nur *Latein* mit lesen lassen, weilen es doch so läppisch liese, wo ein wort *Latein* in Teutschen Büchern vorkommt, und die Weibes Menschen darüber hingucken müssen, wenn sie es nicht lesen können; das ging an, und kunte Jch meinen Schöpß nachdem besser an die Hand gehen. Es wä-
30 rete aber nicht lange, denn als Jch ferner zu einem Schreib-Meister, schreiben zu lernen geschickt wurde, blieb das liebe *Latein* stecken, wurde auch nicht mehr dran gedacht, biß mein Sehl. Vater, so wohl meiner als meiner zween jüngern Schwestern halber einen *Præceptoren* selber in das Hauß nahm, und Jhm gestattete, weil Er Frau und Kinder hatte, Er möchte noch
35 mehr *Discipel* zur *Information* annehmen, um besser sein Auskommen zu haben: Also funden sich bald unterschiedliche Knaben, die die *Lateinische Grammatica* bey Jhm zu lernen kamen, die Er nach seiner *Methode* in einer geschriebenen *Tabell* an die wand hing, da sich die Knaben hinstell-
40 ten die *Declinationes* und *Conjugationes* außwendig zu lernen: Jch, die meinen Schreib-Tisch nahe dabey hatte, und hörte, wie mir dauchte, daß was sie lasen, mir so leicht und gleichsam nach der *Cadence* in die Ohren fiel, sie hergegen mit ihre *Lection* übel bestunden, verwunderte mich und sagte eins mahl, wie kömmt denn das Euch so schwer an, mich dünckt daß
45 Eure *Lection* lauter Spielwerck ist? Darauf sagte einer von Jhnen, wenn Jhrs versuchen soltet, würdet Jhr anders sprechen: Jch erwiederte, so will Jchs den versuchen, stellte mich auch gleich hin, ein und andere *Declination* zu lernen. Der *Præceptor* welcher allezeit zugegen war, und mich bey der *Tabell* beschäftiget fand, fragte gleich, ob Jch *Latein* lesen könnte? und als
50 Jch mit Ja beantwortete, weiter fragte, ob Jch auch lust hätte, es zu verstehen? welches Jch gleichfals bejahete, worauf Er alsobald es meinen Vater vorzutragen versprach, der auch eben darein willigte, und also fieng Jch im 10:ten Jahr meines alters an, die *Grammatica* zugleich mit den Knaben zu lesen, und gerieth in kurtzer Zeit so weit, daß Jch *expliciren* und mein
55 *thema* setzen konte, trotz einen, Jch wil nicht sagen besser als jemand von meinen Mitschülern, ob ihrer etliche gleich den *Terentium*, *Justinum*, *Cornelium*, und wie die Schul-*Autores* mehr heissen, täglich in händen hatten, mir aber, ausser die *Meditationes Gerhardi* und das *Exercitium Pietatis* nebst einigen *Sententijs*, nichts zu lesen erlaubt war; welches mich nicht
60 wenig verdroß, sonderlich da Jch den *Præceptor* sagen hörte, wenn Sie den *Terentium* lesen solte, würdet Jhr Euch alle verkriechen müssen, Jch, die nicht wuste aus was ursachen solches mir nicht gestattet wurde, dachte bey mir, GOtt verzeihe es dir daß du mir den vorenthältst. Nach verfließung

65 dreyer Jahr, zog mein wohlmeinender *Preceptor* nebst seiner *Familie* nach
Riga, wie wohl Er mich damahls schon so weit gebracht, daß Jch mir sel-
ber durch Lesung und Uebersetzung ziemlich zu helffen wuste; Doch nahm
Mein Sehl. Vater einen andern wiederum an, der mich ein Jahr *privatim*
70 unterrichtet. Jch habe dieses etwas weitleufftig erzehlet um zu zeigen, daß
es mit meinem *Latein* eine blosser Schickung, und gantz kein Vorsatz gewe-
sen. Als Jch 18. Jahr alt war, wurde Jch an meinen nun Sehl. Verstorbenen
Herrn den weil. Wolgebohrnen Hrn. *ELIAS BRENNER*, *Assessore*n deß hiesi-
gen Königl. *Archivi Antiquitatum* verehliget, und wie Er ein sehr *Curieuser*
Man war, hat es mich wehrender meiner Ehe, an keiner Aufmunterung
75 zum Wissenschaften gefehlet; zumahlen als Er einige Zuneigung zur
Poesie bey mir gemercket, und die besten so wohl *Lateinische* als *Teutsche*
Poeten angeschaffet, verlangte Jch nebst diesen, die *Italienische* so wohl als
die *Frantzösische* und *Niederländische* Sprache zu verstehen, legte mich
auch aus allen Kräfften selbiger Sprachen Kundschaft zu erlangen, wor an
80 Er seiner seitz nichts ermangeln lassen, mein Verlangen in allen zu beför-
dern, welches denn um so viel leichter bewerckstelliget wurde, als Jch daß
Lateinische und *Teutsche* so mit den übrigen einige Verwandtschaft hatt,
vorher schon begriffen; Wiewol mein Haußwesen, das jährlich wuchse,
dergleichen Übungen ziemlich im wege stunde, Jch auch niemahls mei-
85 ner Ergetzlichkeit die Oberhand über meine Pflicht einzuräumen willens
gewesen, wie lieb mir die Bücher auch waren, muste die Haushaltung da-
bey keinen Abbruch leiden, weil doch ein Frauen-Mensch mit all ihren
Kopfbrechen, dem gemeinen Besten wenig Nutzen schaffen, wohl aber,
durch Hintansetzung der Jhr obliegender Gebühren sich und den Jhrigen
90 grossen Nachtheil verursachen kan.

Wenn Jch sage/ daß von 15. lebendigen Kindern die Jch zur Welt ge-
borenen/ die Ersten Fünff Jch selber geseuget/ auch nicht unterlassen hät-
te den übrigen selbigen Dienst zu leisten/ dafern Jch es länger zu thun ver-
mocht; wenn Jch in meiner Haushaltung bin (wie man zu reden pflegt)
95 Koch und Küchenmeister/ Geheimschreiber und Buchhalter/ Lehr- und
Zuchtmeister/ ja auch Schneider mit gewesen/ dessen sich gewiß jetzund
kein eintzig/ geschweige den Adelichen Frauenzimmer sonderlich rühmen
würde/ wird man gestehen müssen/ daß gar wenig Zeit zum *Studiren* übrig
muß gewesen seyn/ und dennoch hab Jch in Büchern ziemlich mit geblät-
100 tert/ so daß man nicht ursach zu sagen hat/ als könnten so weit von einander
entschiedene Verrichtungen/ unmöglich beysammen stehen/ oder zugleich
abgewartet werden; Wahr ist es/ daß Jch die Stunden sehr genau einge-

theilet/ wenig spazieren gefahren/ oder in Gesellschafften mich befunden/
105 die Zeit weder mit spielen oder andern unnützen dingen zugebracht/ daß
Zeichnen und die *Musique*, worzu Jch in meinen Jungfräulichen Stande
nicht ungeneigt/ auch gute Proben bereits sehen und hören lassen (die
aber/ weil sie gar zu viel Übung-Stunden forderten/ drüber vergessen/) das
Meditiren aber auch bey dem Herd und der Wiegen fortgesetzt/ wiewol be-
110 sonders erhobene Gedancken oder tieffsinnige Erfindungen bey so schlech-
ter Gemächlichkeit kaum zu vermuthen sind. Was ist aber an der Weiber
Scharfsinnigkeit gelegen? Die welt wird doch wohl bestehen können; und
ob Jch bißweilen je einen *Vers* gemacht/ ists hauptsächlich deßwegen ge-
schehen/ weil mein lieber und leutseliger Eheherr sich sonderlich daran be-
115 lustigte/ wäre auch wohl kein einziger ohne sein inständiges Anhalten/ je-
mahls ans tages Licht gekommen. Nunmehr wird das Spiel bald zu ende
seyn/ indem Jch schon das 63:te Jahr zurücke geleet/ und nichts mehr als
der letzte Auftritt hinterstellig/ neml. wolgemuth und sehlig aus der Welt
abzuscheiden.

Lyck-Önskningar.

Freuden-Opffer, bey Vermählung
Des Durchlachtigsten Hochgebohrnen Herren/
HERREN

Land-Grafens und Fürsten

FRIDERICI,

Erb-Printzens

Zu *HESSEN-CASSEL*, &c. &c. &c.

Mit Jhrer Königlichen Hoheit

Der Durchlachtigsten Hochgebohrnen

PRINCESSIN

ULRICA

ELEONORA,

Der Schweden, Gothen und Wenden, &c. &c. &c.

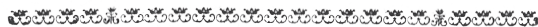
Erb-Princessin

Jn *Stockholm*, den 24. *Martii*, Anno 1715.

Unterthänigst angezündet.

Erhelle wahres Freuden-Licht!
Brich schöner Tag, beglückter Tag brich an!
Dein Schimmer heischt auch meiner Pflicht
Ein Opfer ab, weil jetzund jederman,
5 Deiner güldnen Strahlen Schein,
Mit frohem Zuruff heist willkommen seyn;
Du bringst was Land und Leut' ergetzt,
Gewünschter Tag! du bringst von oben mit,
Was unsre Hoffnung fester setzt,
10 Die Furcht verjagt, dem Wohl-seyn näher tritt,
Weil die Erb-*PRINCESSIN* heut,
Die Hand der allgemeinen Wohlfahrt beut:
Sie hat mit kluger Vorsicht, schon,
Umb Volck und Land Sich längst verdient gemacht,
15 Hat den Gesalbten, Reich und Cron,
Dem Höchsten off mit Thränen vorgebracht;
Dieses, macht der Ausgang klar,

Und zeigt der Welt was kaum zu glauben war.
Der Himmel schenckt Jhr jetzt zu Lohn,
20 Für solche Treu; ein treues Ehgemahl,
Jhr wird, ein grosser Fürsten-Sohn;
Der am Geblüth, an hoher Ahnen Zahl;
Vielen Fürsten abgewint,
Die näher sonst dem Hoheits-Gipffel sind.
25 Es zeugt von solchem Helden-Blut,
Wie schon bekant, so manche Helden-That,
Wer sieht nicht? daß es uns zu gut
Der Höchste selbst, jetzt so gefüget hat,
Jetzt, da fast ein jeder zagt,
30 Und wegen Ruhms noch wenig wird gewagt.
Willkommen: weil der Himmel Dich
Durchlauchtster Fürst zu unserm Trost gesandt,
Ja weil der König selbst, vor Sich
Dein treues Hertz schon längst hat erkant;
35 Das beständig Freundschaft hegt,
Und Seine Macht zu Schwedens Besten regt.
Daß Deine Brust der Tapfferkeit
Durchlauchtster Printz! sich jederzeit vermählt,
Daß milde seyn, und Gütigkeit,
40 Bey der *PRINCESSIN* stets den Sitz erwehlt,
Das versichert jederman,
Wie viel man guts von Beyden hoffen kan.
Es müsse diß Vermählungs-Fest,
Voll Anmuth, der Vergnügung Vorbot seyn,
45 Und was sich nur gedencken läst,
Ein Freuden-Strom der Wollust prophezeyhn,
Eure Lust und unsre Ruh
Die nehme stets, wie jetzt die Tage, zu.
Es müsse Eure Fruchtbarkeit
50 Gedylich seyn der allgemeinen Ruh,
Und Eures Stammes Herrligkeit
An Ästen reich, dem Himmel reichen zu,
Ästen, Jhrem Stamme gleich,
Zu stetem Nutz vor dieses Königreich.

Underdånig Fägnad,
Framstålt
Då
Hennes Kongl. Majj:t
Wår Allernådigste Drottning,
ULRICA
ELEONORA,
Kröntes uti *UPSALA* Stad
Den 17. *Martii*, Anno 1719.

J Ag bød för någon tid hos mina Sångarinnor
Med en bedröflig Sång på Helicon far wäl,
Där war ock icke en af alla dicht-gudinnor,
Som något inkast fann mot mina afskeds-skiäl,
5 De wiste wäl at jag de åhren hade inne,
Hwar föga safft ell' krafft mehr följa wil med ton,
Och såge utom deß/ mitt ängzlan-fulla sinne,
Min luta half förstämnd, och swept uti Crepon:
De gofwo mig förlåf och tycktes ense wara,
10 At kalla mine rijm för glömskans mörker fri,
Det lär ofehlbart ske, hölt en vppå at swara,
Hälst för de kröntas Namn som nämnes deruti.
Det är ock verklig sant, at jag i upsåt hade
Til aldrig tänckia mehr på någon poesi;
15 Dock innan jag än rätt min griffel nederlade,
Så hördes långt ifrån ett allmänt frögde-skri,
Min Gud! hwad hördes där för fågne-liud tillika,
Hwad tack blef icke sändt til Högden opp til dig!
Där hördes lof ske Gud, där hördes HÄLL *ULRICA*.
20 Och detta samliud har ett genliud wäckt hos mig.
Jag wil förty min röst med deras röster blanda,
Och stemma in med dem, kom Pindi Skalldemör,
Jag känner, oförtänckt en drifft, en eld, en anda,
Den nästan utom mig, mig mehr än halfwägz föhr.
25 Jag ser på Swea Thron och i sin Herr Fars Säte,
ULRIC' ELEONOR til Swergies Drottning krönt,
Och knapt har Swergie än ett makan frögde läte

Wid något Kunga wahl, ell' någon Kröning rönt.
 Hwi så? förmode wi af spåde Qwinfolcks händer,
 30 Wår grund-förfallne Stat i riktigt stånd at få?
 Och ha' de styrka nog en hoper miste länder
 At ta så lätt igen, som de med spiran rå.
 Så torde en och an af wåre Stats-Män mena,
 Jag menar jag, at den til Kronan ämnat är
 35 Jgenom Guds försyn, den samma han allena
 Til ett så wigtigt werk ock skicklig giöra lär.
 Wi wete wäl hwad godt den Högste oß förwarat
 J Hennes Majestet, och hwad wi ha' för hopp,
 Fast han des dyra Siäl, ei utan orsak, parat
 40 Med en behaglig, späd och deilig Qwinfolcks-Kropp.
 Det är ju lika godt af hwilkendera färgen,
 En Styrman kläder har, ell' hwad de ha' för namn,
 Allenast han förstår, hur skeppet undan bärgen,
 Och utom faran förs, uti en säker hamn.
 45 Wår kropp är annat ei än Siälens utan-foder,
 Som hela skillnan gör emellan han och hon,
 Hwad Siälen kommer wid, så är den lika goder,
 Ja lika stor ändå, hos mången Qwins-Person;
 Är Siälen med **förnuft/** med **ädelmodigt** kynne,
 50 **Godt upsåt/ mogna råd och helig andacht** prydd,
 Hwi skull' ett nådigt, mildt och wänligt, Qwinfolks lynne,
 Förhindra den, at bli, ett Rike til beskydd!
 Nei nei? den Högste har ju mången gång för detta,
 Jgenom samma köhn bewist sin Under-Macht,
 55 Hielpt Riken opp igen och Stater ställt til rätta;
 Dem dels förtryck, dels list, ifrån sitt wälstånd bracht.
 Hans Allmacht räcker än, doch skönje wi den bätter
 När han ett nödställt folck til hägnad och förswar,
 En sådan Qwins-Person wid Regementet sätter,
 60 Som hans befallning, sig til Styrsel-Regel tar;
 Den honom alt ifrån de spåde ungdoms åhren,
 Som Fader och Förswar, af ödmiukt hierta sökt,
 Och aldrig med en **mijn** de allmänt dryga sären,
 Ell' med ett Qwintins tyngd, de swåra bördor ökt.
 65 Den aldrig hafft behag til något enwäldz wälde

Än **Dens/** som sitter högst och allas HERre är,
 Och Den i förra skick vår regementzform stälde
 Med all den myndighet som lagen kräfwer där.
Augustus hade slikt med Rom en gång i sinne,
 70 Vår Drottning där uti dock honom öfwergeck,
 Han lydde andras råd och hölt med gåfwan inne;
 Men HON af egen drifft den willigt från Sig feck;
 Det heter ädel-sinnt och nådigt sig förklara,
 Det heter wara monn om enighetens band,
 75 Ett sällhetz redskap och af Gudi utsedd wara,
 Til lindring, eftersyn och upkomst för ett Land;
 Fast Hennes Majestetz beprisliga gemöte
 En sannskyll hemwist är, för all fullkomlighet,
 Dock Hennes Hufwud-Dygd den ur sin Moders sköte
 80 Hon arflig med sig fört är Liuf- och Lämplighet.
 Hur gierna freden trifs hwar lena Sinnen råda,
 Der ha' wi redan mehr än ett exempel på,
Christina har GUD täktz med allmän frid benåda,
Hedwig Eleonor erhöill den äfwen så.
 85 Wi sättie alt vårt hopp näst GUD uppå *ULRICA*,
 Wi anse Henne som ett Nådens sänning-bud,
 Och hwad behöfwe wi om fred ell' framgång twika?
 Som wete huru wäl vår Drottning står hos GUD,
 Han fäste Hennes STOL och främje Hennes Heder!
 90 Han giöre Hennes NAMN alt stör'r och större än,
 På det vår **Efter ätt** til **ättens** sidsta leder
 Må skönia hwem näst GUD oß hulpit opp igen.

Bey
Jhrer Königl. Maj:t
Des
Durchlauchtigsten und Großmächtigsten
KÖNJGS,
FRIEDERICH
Der Schweden, Gothen, und Wenden &c.
Höchst-erfreulichen Krönungs-*Solennitet*,
Zu
Stockholm, den 3. *Maij*, Anno 1720.

Auf rüste dich mein Geist vor dißmal noch zu wagen
Was ein erhitzter Trieb in kalten Gliedern kan,
Man wird doch mit der Zeit diß müssen von dir sagen,
Daß Du dein euserstes aus treuer Pflicht gethan;
5 Heut ist der Tag an dem der Himmel sich erkläret,
Wem er in Schweden, Krohn und Zepter zudedacht,
Den Wunsch der KÖNJGJN, zu aller Heil, gewähret;
Und diß woran doch viel gezweifelt, wahr gemacht:
Drum wirff dich ungesäumt zu deines KÖNJGS Füßen,
10 Und ruff aus Freuden JHM ein treues *Vivat* zu,
In tieffster Demuth kömt ein jeder JHN zu grüssen,
Gebückt vor Seinen Thron, ei warum auch nicht du?
Wie aber! wenn mein Rohr hier viel zu leise klinget,
Wer bin ich, daß ich mich dem Zepter nahen darff,
15 Es muß ein Adler seyn, der biß zur Sonne dringet,
Vor blöden Augen strahlt so heller Glantz zu scharff:
Es kan der Purpur-Schmuck von Flecken nichts vertragen,
Der Krohne Gold wird durch den unwerths Rauch beschwärtzt,
Verwegenheit pflegt schlecht bißweilen auszuschlagen,
20 Wie mancher hat dadurch sein Glück und Heil verschertzt?
Allein ein jeder kennt o KÖNJG Dein Gemüthe,
Wer rühmt nicht Deine Gunst und Deinen sanfften Sinn,
Dein holdes freundlich sein ermuntert mein Geblüthe,
Und macht daß ich so kühn, als voller Hoffnung bin:
25 Die Güte so mein Fürst, Dich überall begleitet,
Die ists die alles Volck zu deinen Füßen reist;
Und mich, da jederman zum Freuden-Opffer schreitet,

In Demuth ebenfalls mit meinem kommen heist.
 GOtt und die Liebe sinds die Dich zur Krohn erlesen,
 30 Die Dir den Stuhl gesetzt, den Purpur angelegt,
 Du hast Dich frisch gewagt für das gemeine Wesen,
 Den kühnen Feind gescheucht und abzuziehn bewegt.
 Der Himmel laß ihn bald durch Dich zu Boden liegen!
 Er zäume durch Dein Schwerdt den überstoltzen Muth!
 35 Er stärke Deinen Arm und Deine Faust im kriegem;
 Zu rächen unsern Hohn, zu hemmen seine Wuth:
 Er laß auff Dein Geheiß die Freuden-Post erschallen,
 Durch Dein Vermitteln, sey der Frieden-Schluß gemacht,
 Die gute Zeit, die uns so gut als schier entfallen,
 40 Sey durch Dein wachsam seyn dem Lande wiederbracht:
 Es sey dem Reich, mit Dir der Glücks-Stern aufgegangen,
 Und Deinem Regiment der Segen zugewandt,
 Es müß auf Teutschem Grund, die Krohn durch Dich erlangen,
 Mehr, als das Waffen-Recht ihr ehmahls zuerkant.
 45 Das Kleinod so wir heut auf Deinen Haren schauen
 Und Deine Scheitel schmückt, sey Dir geringe Last,
 Jhr Zirckel sey ein Band daß Liebe und Vertrauen
 Mit treuer Gegen-Pflicht, zusammen hat gefast;
 Was Dein erlauchtes Haus, geneigter Freundschaft wegen,
 50 Dem Schweden-Reich zu gut hat rühmlich ausgericht,
 Wie dessen Wohlstand noch Jhm höchst sey angelegen,
 Vergist vielleicht der Mensch, die Zeit vergist es nicht;
 Wer weiß nicht daß der Held von dem Du bist gezeuget
 Wird Fürsten dieser Zeit zum Beyspiel vorgestellt?
 55 Und daß die Munterkeit so sich bey Dir eräuget
 Zeugt, daß die Frucht nicht weit von ihrem Baume fällt.
 So herrsche König denn, beglückt mit Sieg und Frieden,
 Dein Ruhm ersteige bald der Ehren hohe Bahn;
 Beherrsch das Edle Reich, daß Dir von GOtt beschieden,
 60 So Sieghafft als *August*, so würdig als *Trajan*.

Då
Hennes Kongl. Maj:ts
Wår Allernådigste Drottningis

ULRICAS
ELEONORAS

Högsthugnelige
Födelse-Dag/

Firades den 23. *Januarii*, åhr 1730.

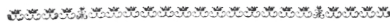
L Ät si ännu en gång, min wäna Sång-Gudinna,
Ännu en gång förr än jag dör,
At jag mig icke hopp förgäfwes gör,
Dit bifall til at få;
5 Ja, jämte det ändå;
Dit råd och bistånd, til at winna;
Du småleer, medan du wilt låta mig förstå,
Hur sällan, bland dit Skalde-Skrå
Den tåhlt ell' gillat worden,
10 J hwilkens tid, sig siutti resor jorden
Kring Solens skifwa wändt och wältt,
Och hennes glöd wårt Jß-Kristall i Norden,
Så många resor äfwen smältt.
Gudinna ja, jag tilstår gjärna
15 At jag så gammal är som swag,
Och där det lyckas mig i dag,
Skal aldrig någon wers härefter bry min hiärna;
Allenast, unn mig denne gången
Det framsteg som jag trängtar til,
20 Så skal jag sedan sluta Sången
Rätt när du wil.
Den första dag som kunnigt gjorde
Med allmän tacksam frögde-röst,
Gud ware lof! wår Drottning är förlöst,
25 Den för sin mildhet skul priswärdigste *ULRICA*
Har åter fågnat HERrans Smorde
Men en Princeßa, hwars Person
Med tiden pryda lär den Swenska Kunga-Thron;

Ett barn, hwars ankomst alt tillika
 30 På Swea-Rikes wälgångs wägnar
 Ei minder Englarne, än menskio-slächtet, fågnar:
 Den dagens återkomst och minne
 Är efter fyrti två vår Drottningis lefnads år,
 Wälsignat ware Gud! förnyat åter inne;
 35 Om du min mening nu förstår,
 Så styrck min hand, uplys mitt sinne,
 At jag den dagen wärdelig begår;
 Sålunda ei, som här' tils skedt,
 Då jag för sådan nåde-gåfwa,
 40 Mig, tacksamt, innom mig emot min Gud betedt;
 Nei, at jag honom uppenbart må lofwa,
 Jnför min Drottningis Helgade Person,
 Och brista ut i sådan andachts-thon.

ODE.

45 **W**Areelse! som utan dagar/
 Tideskiftningar och åhr/
 Ewigt af dig sielf består;
 Delar ock/ som dig behagar/
 Efter egit råd och slut
 50 Alles våra dagar ut;
 Swea/ hwilket du benådar/
 At det sin lycksalighet/
 J sin Drottningis Majjestet/
 Äger/ niuter åt/ och skådar/
 55 Offrar dig för hwarie stund
 Pris af hiertats inre grund:
 Tärar/ suckningar och böner
 Sändes hoptals opp til dig/
 At det lifw/ som wißerlig/
 60 Dygden mer/ än Kronan kröner;
 Äfwenwäl på åren må
 Öfwerskott och tilsatz få:
 Åhr/ der inga kraffter swika/
 Åhr/ der underdånige
 65 Wäre efter-lemnade/

Den Stormächtigste *ULRICA*
Fira se sin Födsle-Dag/
Åldrig wäl/ doch icke swag.
70 Hufwud-*Summan* af vår önskan
Blir/ at Konung *FREDERIC*
Medlertid i Lycksamt skick/
Upkomst/ tilwäxt/ flor och grönskan
Swergies-Rike sättia må/
Och/ som Fader/ förestå:
75 Hwad oß allom angelägit/
Ta' wi alle del uti/
Barnens barna barn som wi/
Bediom då/ men bediom trägit/
Ewigt Store *JHOVA!*
80 Swara Du med nådigt ja.

Unterthänigste Danck-Bezeigung
Gegen Jhro Königliche *MAJESTÄT*
FRIEDERICH,
Der Schweden Gothen und Wenden, &c.
Nach glücklich getroffnem Frieden
Mit Jhrer Czarischen *Majestat.*

MEin König zürne nicht wenn jetzt zu Deinen Füßen
Aus Pflicht-Schuld angeregt mein schlechter Reim sich dringt,
Zwar hats mich einst geglückt in Demuth Dich zu grüssen,
Wer aber weiß ob es auch jedesmahl gelingt,
5 Den Selbstreit hab ich schon darob bey mir empfunden,
Der meiner Kühnheit diß zur Warnung vorgesagt,
Wer sich dem Purpur nah't, hat oft in wenig Stunden
Es warlich weit gebracht, auch warlich viel gewagt.
Drauf hielte mir die Furcht die Augen fast verkleistert,
10 Nichts anders fiel mir ein als meine Wenigkeit;
Und hätte mich der Wahn so gut als übermeistert,
Wenn ich mich nicht erholt an Deiner Freundlichkeit.
Mein König zürne nicht, es komt von Deiner Güte,
Die aller Hertzen ihr durch Wohlthun hält verpflichtet,
15 Und Deiner *Majestat* leutseligstes Gemüthe
Ersetzet leicht, was mir an Würdigkeit gebracht.
Seit dem der Himmel Dich zu unserm Trost ersehen,
Seit dem Dein holder Blick den Norden-Kreiß beglückt,
Seit deme, sinnt Dein Geist auf aller Wohlergehen,
20 Seit dem bemühest Du Dich zu heben was uns drückt:
Wie solt denn unser Hertz auch wiederum nicht wallen
Aus Ehrfurcht wahrer Treu und Liebe gegen Dich?
Wie solte nicht Dein Lob aus aller Mund erschallen?
Du wehrter Friedens-Fürst, Du Erster *FRIEDERICH.*
25 Jn Deinen Händen ist das grosse Werck gerathen,
Es hat Dein sanffter Sinn das Land in Ruh gebracht,
Diß mehret Deinen Ruhm vor hundert Helden-Thaten,
Weil man die Pflugschar jetzt aus Helm und Harnisch macht;
Die Tugenden voraus die Deine Seele zieren,
30 Sind längst von oben her als Mittel außersehn,
Zu schlichten was gekrümmt, die Eintracht zu formieren,

Die Zwietracht abzuthun, der Unschuld beyzustehn:
 Wer Dich o König schaut kent gleich an Deinen Blicken
 Wie Deine Neigung Dich zum friedlich sein bewegt,
 35 Wie sehr Du Sorge trägst Bedrängte zu erquickten,
 Und allgemeine Noth Dein Vater-Hertze regt:
 Und dieses kam dem Reich vor dismahl wohl zu statten
 Wer weiß nicht! doch ich laß es lieber ungebeicht,
 Mir graut so oft ich denck wohin es wär gerahten,
 40 Wenn Deine Vorsicht nicht, was wir verlangt, erreicht,
 Doch hierin hast Du mehr weit mehr an unser Sehnen,
 Als Deinen Helden-Muth als an Dich selbst gedacht,
 Was hat man nicht gehört von Deinem Thun erwehnen,
 Und was Dein Helden-Arm vor Thaten hat vollbracht.
 45 In wie viel Treffen hat Dein Eisen nicht gefunkelt?
 Da man Dich kaum vor Rauch vor Staub und Dampf gesehn,
 Als Jüngling hast Du schon der Alten Lob verdunkelt,
 Und heissen hinter Dir die kühnsten Krieger stehn.
 Diß aber laß ich Die der Länge nach erheben,
 50 Die ihren Weyrauch bloß den Helden zudedacht,
 Vor derer Tapfferkeit die weite Welt muß beben,
 Und die den Erd-Kreiß, mehr als andre, wüst gemacht.
 Ich kan der Helden Thun unmüglich recht beschreiben,
 Der Lorber-Reiser Werth wird Wunder hoch geschätzt,
 55 Die ihm der Kriegs-Gott läst auf eignem Grund bekleiben,
 Und durch den Degen, dort nur werden abgesetzt.
 Mein König, gönne mir in Einfalt zu erwegen,
 Wie viel Dein Oel-Zweig hier vor Lorber-Sprossen gilt,
 Weil durch Dein Wachsam sein, nechst GOTTes Gnad und Segen,
 60 Des Landes Wohlfahrt klar aus diesem Brunnen qwillt:
 Und diß wird Deinen Ruhm den grösten Nachdruck geben
 Daß Du das Reich in Ruh nach vielem Streiff gesetzt;
 Daß Du was schmachtend war, erhalten hast bey Leben,
 Und die verworne Schnur durch Vorsicht hast zerfetzt.
 65 Der Himmel lasse Dirs an Wonne nimmer fehlen!
 Es sey Dein theures Bild in aller Hertz gedrückt,
 Daß Du den Krieg gehemmt, den Frieden zu erwehlen,
 Das ist der schönste Stein der Deine Krohne schmückt.

SONNET

Öfwer

De Durchlechtigste och Högborne
PRINCESSER,
CATHARINA och **MARIA**
ELISABETH
Pfalts-Grefwinnor &c.
Den 19. *Maij* 1690.

5 **P**rincesser, dem vår Nord all skyldig wördnad bär,
Princesser, dem vår tid för Under wet berömma,
Om Ehr Fullkomlighet man sluta bör och dömma,
Ehr gåfwors minsta lått en Furstlig härkomst är,
Högborne Syskon, at Ehr *Pallas* lära plär
Alt hwad hon hit in til har sökt at undan gömma,
At Himlen ingen ting har hos Ehr welat glömma,
Det sannar hwar och en som Eder känna lär;
Ty häpnar också Jag som här beskrifwa tänckt
10 Fullkomligheten, med en illa öfwad Penna,
Dock wet Jag noga, hwad mig på de tanckar länckt,
At öfwer mitt förstånd, på *Phoebi* strängar spanna
Det härrör alt utaf den Gunst som oförtänckt,
Ehrt Nådiga besök mig klarlig gaf tilkänna.

Öfwer Hans *Excellence*
Riks-Rådet och *Præsidenten*,
Högwälborne Herr Grefwe
ARVID BERENDT HORN,
Sedan Riks-Dagen som hölts i *Stockholm*,
År 1727, til allmän fågnad.
Samt
Högwälborne
Herr Landtmarskalkens/
Oförgängelige Heder war öfwerståndens/
Blefwo följande *Verser*
Af
Fransöskan på Swenska öfwersatte.

S på! hwad wädio-bahn Gref *HORN* igenom hunnit
Hwad dråplig Manna-Dygd wår Stat hos honom funnit,
Hwad syfftemåhl han haft, hur' saken slagit ut
Och hwad för viktigt Wärf hans Omsorg fört til slut.
5 Förutan egit gagn wid Syßlan oförtruten,
Förslagen när det galt til lösa Hindrings-Knuten,
J tal och åtbörd Liuf, så ofta han sig tedt
Har han wårt Mod och Hopp å nyo styrcka giedt.
Den leda afwund som af twedrächts andan retat,
10 Ehur' hon konstla sökt, ehwart hon wrängt ell' stretat,
Står harmse, hemsk och flat, och måste sig til spe
Sin möda fruchtlös wid wår Lyckas tilwäxt se.
Sig låta Lagens wård högst wara angelägen,
Med macht och eftertryck alt sielfs-wäld ha uhr wägen,
15 Behålla Konungen wid Majjestet och Macht,
Så Statens frihet ei thes mindre ta's i acht,
Med nya Wänskaps-Band, och Bunds-Förwandter mota
Den Storm, som nylig än oß allmänt syntes hota,
Upwäckia utom lands wårt förre Heders-Rop,
20 Det är oß af Gref *HORN* förwärfwat alt i hop.
Männ denne Herre-Dag lär framgent kunna glömmas?
En slik Landtmarskalck! mån han fyllest kan berömmas,
Ach nei! hans Minne skal, hwar afwunds-kiäft til troß
J långa tider än bli wyrdat efter oß.

Ödmiuk och Wälment
Nyårs-Önskan/
Til Den
Högwälborna Grefwinna
F. *MARGARETA Gyllenstierna*/
Stäld uppå den Första Dag uti *Jan.* Månad åhr 1728.

J Ag wet mig aldrig än med makan åtrås Drift
Ell' Sinnes böijelse ha' tänckt på någon Skriff,
Jag wet ei heller wist til hwilken Högd min tancka
Med alt deß fikande omsider stiga lär,
5 Det wet Jag, huru högt hon ombekymrat är,
Utwalda Orde-Lag och meningar at sancka
Fast de ei hoptals mehr darsammastädes wanka.
Nei nei! min förra Eld är mehr än halfwägs släckt
Jag siunger än ibland, dock helften ei så kiäckt,
10 Med ton och smak slår felt, när något felar gomen
Den genomträngiande förmögenhet och krafft,
Som hiernan i förwar för detta kunnat haft,
Deraf är föga mehr igen, än blotta stomen,
Som lemnar dryga rön af sena Ålderdomen.
15 Hwi har jag icke förr än på min Ålderdom
På wederbörligt sätt mig winning lagt därom?
At känna den Person til Egenskap och Tycke
Om den wår Swenska Werld det witne allmänt bär
At hon för alt sitt Kiön ett Dygde-Mönster är,
20 De Kröntas Ögnasten, ja Håfwetz Heders-Smycke
Och i en Jordisk Kropp ett Himla Mäster-Stycke.
Hwad annat har mig från slik förmån utestängt
Än Lyckan, Lyckan, den mig alltid tryckt och trängt?
Dock torde hon kan ske här efter sig besinna,
25 Här efter, sedan Jag med hugnad sedt och spordt,
Hwad GUD förledit åhr, mot min förmodan giordt,
Som mig den Nåd förlänt och tilgång låtit finna
Hos den fullkomligste och ypperste Grefwinna.
Fast Dygden öfwer alt, hwar hon sig Hemwist tar
30 Behagligheten och sitt Wårde med sig har
Fast hennes Fördels-Rätt til alla Stånd sig sträcker,

Fast hon til låga Hus så wäl som Kunga Slott
 Alt lika lydande inwisningar har fådt,
 De nedrige ibland, til Höga Saker, wäcker
 35 Och för sin egen skull, ehwar hon fins, är täcker.
 Dock fins hon allestäds ei hyfsat lika wäl;
 De bästa intryck gör deß fågring i wår Siäl
 När Hon af sådane Personer herbergeras
 Hwars härkomst, Höga Börd, uprinnelse och Ätt,
 40 Påminner dem, at hwad som redligt är och rätt
 Med rätta, fram för det som gagnar, bör wärderas,
 Och de af henne, mehr än andra, ses regeras.
 Man menar Dygden är sig nu ei mehra lik,
 Den forna tiden säijs har warit öfwerrik
 45 På Frägd, ja sådan Frägd som äskas hos de Höga,
 Den mehr i gierningen än Orda-Prång består,
 Til Underwisning och til eftersyn förslår,
 Hos de af sämre Blod, senfärdige och tröga,
 Slik Frägd, tör mången tro, tål wåra tider föga.
 50 Mån' då den tiden som förfluten är förut,
 Kan öfwertala mig til göra sådant slut?
 Naturen wore nu mehr swag ell' mindre trifwen,
 Hon hade fordom så med runda Händer slöst,
 Och i de förras Bröst så mycken fördel öst,
 55 At hon omsider lik som orcklös wore blifwen,
 Och sin Förwanskning, som alt annat, undergifwen.
 Här wil Jag stödia mig på lefwande bewis
 Som lända dels wår tid, och dels mitt Kön, til pris,
 Bewis, dem icke Jag har swarfwat ur min hierna,
 60 Ell' någon redlig Swensk mig stridig göra lär,
 Som där utinnan mehr än öfwertygat är,
 At hos Grefwinnan *HORN, MARGRETA GYLLENSTIERNA,*
 Har Dygden i behåld sin förra Krafft och Kiärna.
 En ren Gudachtighet, den ingen skrymtan tähl,
 65 En sanskyll Kiärlek til sin Herre och Gemåhl,
 Ett lysande förstånd bland Liuf och Lena Seder,
 Medymksamt Hiertelag och Hielpsam färdighet,
 Som stämmer öfwerens med Stämmans wärdighet,
 Den slike bäckar, från sin ursprungs Kiälla leder

70 Sitt *GYLLENSTIERNE* Namn til oförgänglig Heder.
Om Skalde-Dichter tidt, gå ut på skryteri,
Här blir Jag wisselig för slik beskyllning fri;
Ty den fullkomlighet Jag ämbnat här beskrifwa,
Mitt pund i alla måhl så wida öfwergår,
75 At här utinnan mig min egen swaghet rår
En annans skicklighet den syßlan öfwer gifwa,
Den Jag ei wärdigt nog mig tiltror kunna drifwa.
Ho sin wältalighet här yttrar med beske,
Den måste Jag i konst sanfärdigt eftergie,
80 Doch hwad han yttermehr af Ord ell' infall gäller,
Skal bli hos mig ersatt, med Ehrebödighet,
Med skyldig lydnos plicht, ståndachtig wördsamhet,
Dit icke tanckan blott, men hela hiertat häller
Som där utur sin Bön til Nyårs-Önskan faller.

85 **G**UD som sielfwa Ewigheten,
Jemte alla tiders lopp
Oförändrat fyller opp:
Samt den Jordiska Planeten
Åhr från åhr och skifftewis
90 Oprätt håller Dig til Pris.
Gif! hwarom Jag til Dig ropar
Högsta HERre Zebaoth!
Du som hela Jordens Klot,
Med Din Mildhet öfwerhopar;
95 Lät uppå det Nya-Åhr
Som i Dag sin början får,
Min utwaldaste Grefwinnas,
Wälgång och Lycksalighet
Hög- och Fördelachtighet
100 Oförryckt, ja större finnas:
Uppehålt o HERre blid
Framgent än i långan tid
Den, hwars trefnad hennes mästa
Frögd och fågnad på beror,
105 Den, ock jemte Landets flor.
Främjar enskylt mångas bästa:

Lät af så wälsignad Stam
Wäxa opp och skiuta fram.
Telningar som Stammen pryda,
110 At den Swenska trygghet må
Äga folck til lita på,
Hwar det mäst har til betyda;
Lät ock mig den ähran nå,
At Grefwinnans hyllest få
115 Mig til hugnad framgent niuta,
Tils Jag en gång ledse wid
Rijm och sång, samt Werld och tid,
Med ett gladt Farwäl får sluta.

Til
Det Höga och Förnäma
Fruen-Timbret/
Som
Hans Kongl. Maij:tt
Och hela det Kongl. Huset til nöije/ anstälte
ett Skåde-Spel.
J *Stockholm*, 1684. i *Jan.*

5 **H**Wem sannar icke med när våra Skalder skrifwa:
At Qwinnor större glants och prydnad Werlden gifwa,
Än alt hwad eljest Namn af högsta Fägring bär;
Så widt som *Phoebi* glants den mörcka Klimpen målar,
Och alt hwad rörsel har, med Klarhet öfwerstrålar,
Bör Qwinnan wördas högst, som Solen jämnlik är.
Hon är den Högstas Bild, Naturens Mäster-Stycke,
All Dejlighets begrep, ett owärderligt Smycke
Af Himlens milda Hand beredd och sammansatt;
10 Wil hon en endast gång de skiöna Ögon wända
Kan deras stråhlars krafft i Siälar lågor tända,
Kort, hon är Himlens Skänck, och Jordens största skatt.
Men det är litet än; utwärtens Skiönhets stycker
Är toma Mußelskahl, dem ingen Pärla smycker,
15 Är stenar utan glants och Rosor utan Lucht;
En Dejlig skapad Kropp med wishet samman-parad,
J hwilken Skiönhet blir af sinrikhet förklarad,
Och Kroppsens fägring öks af Siälens dygd och tucht;
Hwem kan, hwar wid en slik med skiäl bör liknas, finna,
20 Och säija, om hon mehr är Engel ell' Gudinna,
Hälst när hon hög af Stånd, til Bloden Ädel är,
Hwad Dygden wärcka kan i höga Bröst och Siälar
Är mehr, än uppenbart, ty rycktets mun förmälar,
At inga tiders tid det nånsin glömma lär.
25 Hwad *Rom* i många åhr för owärderligt acktat,
Och Franck-Riks hetzighet som makalöst betracktat,
Har i wår kalla Nord sin fulla Glantz tilnådt:
Dock må de billigt sig til högsta Ähra räkna,
Och in wid Månans Rand til ewigt minne teckna

30 At Fruen-Timber war, som dem har öfvergått.
 O Ädla Dygde-Skar! o Sällskap utan like!
 Ehr̄t höga Samfund är Fullkomlighetens Rike,
 All Skiönhets Skåde-Plats, och Angenämhets Bo,
 Här syns Natur och Konst som med hwar annan strida,
 35 At ingendera sig wil öfwerwunnen lida
 Och större wishet här än på *Parnassen* gro.
 Ehr̄ makalösa Lek, om den en Lek får heta,
 Dock om man nogare wil saken efterleta,
 Så skiöns här grannelig Ehr̄t Himla-Höga wett;
 40 Ty Dygden den wår håg ei utan möda fattar,
 Och för en amper rätt, för tyngd och börda skattar,
 Blir genom Lek och Spel oß Liuflig söt och lätt.
 Här är en sådan Lek, som Sinn' och Syn förnöjer;
 Och tanckarna til alt, hwad Låfligt heter, böijer,
 45 En Lek, af hwilken man helt rönligt weta får,
 Hur Språkens wetenskap och Sinnens gåfwor flera,
 Hwar af en part hos oß onyttig syßla giöra,
 Wårt Ädla Qwinno-Kön, så öfwer zierligt står.
 Och hwem kan alt hwad här förträfligt fins, beskrifwa,
 50 Det lär i allan tid ju obeskrifligt blifwa,
 Och rycktet öfvergå, ehuru stort det är:
 Men hwar med wil då Jag min dristighet förswara,
 Som sina gräntzor sig har wågat öfwerfara,
 Och med en olärd Dikt Ehr̄t wara til beswär;
 55 Mig hade bättre bordt det Höga Samqwäm prisa
 Ell' ock med tigande min wördnad mot dem wisa,
 Och lemna des beröm åt någon Höglärd Man;
 Men alt för fåfång sorg, när Jag mig rätt besinner
 Och saken öfwerser, Jag mehr än klart befinner,
 60 At wärcket i sig sielf sig bäst berömma kan.
 Dock lär Ehr̄ Höga Dygd likwäl min ursäckt giöra,
 At Jag mig understådt min swaga Penna röra,
 Ty wiljan altid bör för wärcket tagas an;
 Fast hon sitt ringa wett här med tilkänna gifwit,
 65 Och icke som sig bordt, om detta wärcket skrifwit,
 Har hon dock större rätt där til än någon man.

Skyldig och Wålment
Nyåhrs Lyck-Önskan/
Til Den
Högwälborna Fröken
Fröken *EMERENTIA*
von DÜBEN,
ANNO 1721.

SJdst då Jag mina Rijm för ro skull genomsåg,
Och mycket warse blef som kunnat ute lemnas,
Och mycket utelyckt, som enkom borde nämnas,
Såg huru Orden klef, emedan tanckan låg;
5 Med mehra slikt, som mig, min Sång-Gudinna tedde,
Fast det i lönlighet, och oß emellan skedde;
Hör sad' hon sedermehr, Jag undrar mäst ändå,
At du så mången Rad dit Kiön til wiljes skrifwit,
Och mången Qwins-Person det Låf och Witsord gifwit,
10 Som hwarcken tid ell' död så lättlig bita på,
Och likwål härtills drögt at framte ett *Exempel,*
Som Dygden pekat på och märckt med egen Stempel;
Ett Mönster för dit Kiön, ett Lefwande *Modell,*
Där wett och wärdighet om Seger-Crantzen twista,
15 En som bör sättias fremst på Sedighetens Lista,
Til witnessbörd, at knapt den Qwins-Person blir säll,
Som icke åtrår mehr igenom rena Seder,
Ån medelst annan Konst, at komma sig til Heder.
Du bör ei heller tro, at den Jag nämner om,
20 Nu nylig först begynt de kännemärcken bära
Som lända henne sielf och hennes Kiön til ähra,
Nei! de ha henne följt se'n hon til werlden kom,
Hos henne tilhåld sökt, i hennes Sällskap stanat,
Dels Dygdens tilwäxt skött, dels Lyckans förwäg banat;
25 Och fast hon Dag från Dag sin Lycka stiga ser,
Ser deras antal ökt som henne Heder göra
Får allestädz sitt Namn med wördnad nämnas höra,
Behåller hon ändå sitt sediga Maner,
At ingen ho den är, med upblåst åtbyrd möta,

30 Ell' medelst kort besked för Hufwud någon stöta.
 Fast hofwet är en Ort der alt *masquerat* går,
 Där under sken af Dygd en hop med lyten döljes
 Där afwund-siukan nätt med smickran öfwerhöljes,
 Där Redligheten plumpt och Fromhet flepot står,
 35 Där under låntan hamn Personer ses *agera*,
 Där wil hon aldrahålst, för den hon är, *passera*;
 Det wäller äfwen ock at Konungens Gemåhl,
 Så innerligt Behag til hennes Wäsend fattat,
 Sig sielfwan wäl betient, och henne Wärdig skattat,
 40 At niuta större Nåd, än mången afwug tåhl.
 Si nu behöfwer du ei hwem Jag menar, gifsa;
 Ty Fröken *DUBEN* kan hwad Jag dig sagt, förwißa.
 De trumpensinte sielf, som altid knota på,
 Hur sparsamt Dygdens Barn, med Lyckans tilhielp främjas,
 45 See här, at wälgång lätt med wäl förhållan sämjas,
 När de på säker Grund sig stödia bägge twå,
 Hwar Himmel och Natur sin förmån ymnogt dela
 Bör ingen öfwerwiget på Lyckans wägnar fela.
 Min Fröken, kunde Jag som Jag har hågen til,
 50 Ehrt wärdige beröm åt Efter-Werlden lämna
 Och Edert Ädla Namn så fördelachtigt nämna,
 Som Ehr förskyllan och min Sång-Gudinna wil,
 Det wore wist ett wärck som allmänt bifall rönte,
 Och Mästerinnan än med tack i Grafwen lönte.
 55 Men hand och stämman fins til sådan sång för swag,
 Ty wil Jag heller på en Nyårs-Önskan tänckia,
 Och honom be, som rår oändligt mehra skänckia,
 Än någon önska kan, Han wille Dag från Dag,
 Och Åhr från Åhr Ehrt Lif til långa tider spara,
 60 Och denne önskan bör enhälligt allas wara;
 På det at en så ren och Ädel-artad Siäl,
 Som stichtar mycket godt och ingen söker swärta
 Den för sin trohet skull, som för sit öma Hierta,
 Står både hos sin GUD och Öfwerheten wäl,
 65 Ett redskap, utwald til at lätta mångens börda,
 Man än i många Åhr, tilbörlikt finge wörda.

Bröllops-Skriffter.

Fägne Dicht
Til Den
Ehreborne och Höglärde Herren/
Herr Petrus Lagerlööf/
Professor Poeseos wid den Kongl. *Academien*
i Upsala/
Tå Han med Den
Ehreborne och Dygderike Jungfru/
Jungfr. Elizabeth Broman/
Trädde uti ett Christl. Ehtenskap i *Stockholm*,
Den 9. Decembr. Anno 1686.

H Ögt uplyste Konst-Gudinnor,
Helicons Inwåhnerinnor,
Widt berömde Guda ätt,
Phæbi Systrar, Eder ägnar
5 At Ehr hela *Helicon*,
Med en utwald Frögde-Thon,
Sig å denne Dagen fågnar.
Nu är tid at sammansöka,
Och med dubbel flit föröka
10 All den lärda Zirlighet,
Som af edra källor flyter,
Nu Ehr aldrabästa Skald
Sig en Siäl til Maka wald,
Den ei Dygd ei Skönhet tryter;
15 Hwilkens Ädla seder wisa,
At deß sköna Lemmar hysa
En af Dygd fullkommen Siäl,
Där sig wett med Fromhet parar,
Högt förstånd och sedighet,
20 Med en täck Annämlighet
Mot den yttra Fägring swarar.
Lik wäl må här ingen neka,

Största Krafften at beweka
Står i sköna ögons macht,
25 Deras strålar öfwerwinna,
Och *Apollo* måste si,
At hans Lager ei blir fri,
Utan måst af Kärlek brinna.
Doch en Eld som ei förtärer,
30 Och en Brand som ei beswärer,
En rätt oförfalskad glöd,
Som den kyska Guden tände,
Då det första Brude-Par,
Uti Eden stadder war
35 Och sin högsta sällhet kände.
Ja hur' skulle Lyckan kunna
Ehr Herr Brudgum annat unna,
Än en slik fullkomlighet?
Skulle Kärlek ei förnöija
40 Eder, som så mången gång
Med en oförliktig Sång,
Welat des Beröm uphöija?
Sälle Par, Ehr Lycka grönske,
At alt hwad J sielf Ehr önske,
45 Må i största Ymnoghet
Allestädes öfwerflöda:
Men när Åhret wänder om
At ei Waggan finnes tom
Lär *Cupido* sig bemöda.

50 *O* Come ha Graziosa stella,
Chi per Donna fresca e bella
Puó dar contento all' occhio ed al desio,
E Puó sicuro dire: il Cuore è mio.

Öfwer
Ett för Ro skull anstält
Bröllop/
Där tu små Barn lekte Brudgumme och Brud.
Stockholm, den 6. Jan. 1690.

5 **S**åg man nånsin större nöije,
Wid en mindre Bröllops-Fäst,
Alt är fylt med lust och löije,
Jngen saknar Bok ell' Präst,
Hwar om an sig kämp-wis gläder,
Med vårt wackra Brude-Par,
Skol-Bekymret slås i wäder,
På så många Jule-Dar.

10 Och at ingen ting må fela,
Hwad Ehr glädie öka kan
Ty begynner man at spela,
Hwar med Lusten rätt går an;
Jungfru Brud först bör det Eder,
Dansen nätt, och wachten Ehr,
15 Hwar och en på Edra seder
Och på Eder, achtning gier.

Lilla Par Jag wil Ehr önska,
Hwad mig rätt af Hiertat går,
At J förr seen Biörcken grönska,
20 Än J henne smaka får,
Och så framt slik wedermöda
Jntet från Ehr böjjas må,
Likwäl med en lindrig sweda
Hastigt kunde öfwergå.

Då
Assessoren uti Kongl. Antiquitets Archivo
Den
Edle och Wälborne Herren,
Herr *CARL LUDVIG*
von SCHANTZ,
Med sin älskeliga Brud/
Den
Edla och Wälborna Jungfrun,
Jungfr. *MARIA AURORA*
BRENNER,
Medelst Ächta Band Christligen sammanfästes/
Skrefs detta af Brudens Moder.
Anno 1720.

5 **H**Uru anstår det en Änckia,
Til at tänckia
På en rolig Bröllops-Dicht,
Huru skicka sig tilsamman,
Gråt och gamman
Älskogs glamm och Äncke plicht.
Lämna heller denne gången,
Bröllops-Sången
10 Wet at tiden är förbi,
Sedan sorgen har i Huset,
Minskat Liuset
Tåhls där ingen harmoni.
Kiäre tyst! hwad hitzig tancka,
Tror du wancka
15 Hos min kulna *Poesi,*
Wis mig när jag sielfs-wåld drifwit,
Eller skrifwit
Någon Rad som war för fri.
Giör jag rätt i det jag qwider,
20 När jag lider
Bör jag sakna hwad jag mist,
Må jag då skal icke töra,

Låta höra
 At jag det värdera wist?
 25 Jag som mig på Brudens wagnar,
 Hiertlig fågnar
 Det jag ei förtiga wil,
 Hwar för' skal jag enkom wäija
 Til at säija
 30 Hwad jag har för skiäl där til;
 Om i Ächta samman Lefnadt,
 Ro och trefnat
 Samdrägts Andans wälbehag,
 Twenne Kroppar ens tilsinnes,
 35 Sees och finnes,
 Sådant nöt och ägde jag.
 Och så wida wet jag prisa,
 Hwad för lisa
 Fågnad och förnöijlighet,
 40 Mellan twenne Hiertan skifftas
 När de gifftas
 Och af Bägge blifwer Ett.
 Sees ett skymt af Engla-Frögden,
 Utom Högden
 45 Gies oß Prof där af ibland,
 Sådän försmak käns och niutes
 Fins och slutes
 J ett Kärligt Ächta-Band.
 Brud ell' Brudgum ingendera,
 50 Til flatera
 Wet jag nästan icke hwar
 Nu för tiden skulle nämnas,
 Eller jämnas
 Ett i alt så lika Par;
 55 Bägge brås på fromme Fäder,
 Rychtet qwäder
 Fiärran efter deras Lof,
 Bägge ha' så wäl-ställt sinne,
 At där inne
 60 Sedigheten håller hof.

Wälment Lyck-Önskan,
Förestäld,
Då Bruks *PATRONEN* i Wermelands Bergslag,
Edel och Högackad
Herr *JONAS BRATT*,
Samt den
Edle och Dygderike Jungfru/
Jungfr. *ANNA ELISABETH*
HIERTZEL,
Ngingo ett kiärligt Ächta Förbund med hwarannan/
som i Förnäme Personers närwaro wann sin full-
bordan på Rottneros Bruk den 27. Dec. 1726.

DÅ Bruks *Patronen BRATT*, som man mig nyligt sade
Sitt hierta åt en Mö i *Stockholm* låfwat hade,
Hon Honom sitt igen, så, at de Bägge Twå
Nu wille in för GUD hwarann gie Hand där på;
5 Jag fågnades där åt och fikte til min Penna,
Ty Bruden hade Jag den ähran til at känna,
Brudgummen spordes ock det loford allmänt ha,
Af en belefwad Man som hölt och stod sig bra.
Jag wille med en Dicht, om giörligt, hedra Bruden,
10 Anlitandes där om, som wanligt, Skalde-Guden,
Hur trägit sökte Jag hans bistånd, denne gång,
At få ihop en kiäck och wärdig Bröllops-Sång;
Där *Versen* hwarcken lahm, för hård ell' twungen lydde,
Ei wore stinn af Ord, som föga ting betydde,
15 På infall intet arm, på låhn-gådz intet rik,
Och sielfwa Bruden, til behagligheten lik;
Men Han bemötte mig, helt annars än för detta,
J stället, at Han förr har hulpit mig til rätta,
Så tog Han från mig nu, alt Skalde-tilbehör,
20 Och om jag hörde rätt så wist' Han mig på dör:
Doch hwad mig mäst förtröt, war, at min Sång-Gudinna
Slog näsan upp och log, och sade; hör min Qwinna,
Det Handtwärck borde du här efter låta bli,
Det bär sig sällan rätt, se'n Sexti åhr förbi.

25 Där stod jag flat, för det jag öfwer min förmåga,
J otid mig så långt på diupet welat våga,
Och at min Rime-Konst mig slaget feelt som mäst,
Då jag mig föresatt, til gjöra't aldrabäst.
Wäl an då! tänckte jag, förr änn jag mig wil sträcka
30 Dijt, mina wingar ei ell' mina kraffter räcka,
Förr wil jag ställa fram min mening rätt och slätt,
Allenast *Versen* har sitt fall och flyter lätt.
Jag ämnar lika fullt min Wänskaps-Plicht betyga,
Fast icke genom Ord som gäsande och dryga,
35 En önskan redligt ment, är Wänner bäst i lag,
Ett långsökt skryteri twärt om, til mißbehag.
Til Lycka såte Par! En Ängla samman lefnad
Ett långwarachtigt Lif, ett sammanhang af Trefnad,
Tilönskas Ehr af mig, och på det nästa åhr,
40 En Arfwing, som uppå Ehr någondera brår.

Graf-Skriffter.

Aufschrift eines Grabsteines,
Welcher
Nach *Muscovitischer* Art auf beyden Seiten
in *Marmor* gehauen/
Anzeigend den Ort der Begräbniß eines in der
Stadt *Muscou*
Verstorbenen Jungfräuleins/ Nahmens
ELISABETH KNIPER,
Welcher Eltern alda wohnhafft. Den 9. *Sept.* 1687.

Auf einer Seite.

Hier ruht das schlechte Nichts, der Überrest der Glieder,
Der Geist stieg Himmel an, der ersten Qwälle zu,
Was von den Sternen kam, zog zu den Sternen wieder,
Diß Engelschöne Kind zur süßen Engel Ruh,
5 Die Zier und Freundlichkeit so mit Jhr war gebohren
Der Gaben Treffigkeit und Anmuths voller Schein,
So jetzt der Todt beraubt, die Welt zu früh verlohren,
Soll dort die Ewigkeit mit Wucher bringen ein.

Auf der Andern Seite.

Der Rosen Purpur-Glantz, der schönsten Blumen prangen
Fällt oft denselben Tag an dem sie aufgegangen,
Es reist der rauhe Nord Jhr zartes Wesen ein,
Nichts anders gehn wir fort, nach dem wir sind gebohren,
5 Wir sind von Wiegen an dem Todt zum Raub erkohren,
So daß wir minder oft als Blumen daurhafft seyn.

Öfwer
Lilla Sonen
MARTEN BRENNER,

Som
Föddes den 29. *Maij*, 1688. och dog samma
år den 25. *Octobr.*

SONNET.

S Kull en otidig Sorg så mycket med mig råda,
At klaga utan mått för det du tidigt dog,
Skull Jag begråta dig, åt den hwar Engel log,
Och den hwar Engel lik, får ewigt JESum skåda,
5 Dig, den Jag säker om at ingen Siäle-Wåda,
Det dyra Himmels-Arf, din Sällhet undan tog;
Så lär man heller ei, Jag är förwißad nog,
Mig något olycksfall om dig här efter båda,
O säll! o trefallt säll! du som så lyckligt slöt,
10 Förr än du rättslig feck din Wandring påbegynna,
Hur' mången omild Storm, hur' mången farlig stöt,
Förwirrar oß vår fahrt förr än wi Hamnen finna,
Din Wagga förde dig så lätt i JESU skiöt,
Dijt många mycket swårt, de mästa aldrig hinna.

Selbst-Trost,
Über Jhres Söhnleins
ISAAC BRENNERS,
Zeitiges Absterben/
Welcher den 2. *Febr.* im Jahr 1687. an diese
Welt gebohren/
Und
Darauf den *Dec.* deß 1689zigsten Jahres, diese
Welt wiederum gesegnet.

SONNET.

Auch du zeuchst ungesäumt, den Ausserwählten Schaaren
Der Himmels-Bürger zu, es wil dein zarter Geist
Jndem er zeitig sich der Sterblichkeit entreist,
5 Auf ewig mit dem Heer der reinen Geister paaren,
Zeuch hin Geglücktes Kind, jetzt darfstu nicht erfahren,
Wie uns die Erde nur aus leeren Schalen speist
Stets goldne Berg verspricht, und Schätze hoffen heist,
Da endlich der Betrug sich findet mit den Jahren:
10 Dort wird der Weißheit Kern, der Grund Gelehrter Sachen
Dir ohne Suchen kundt, wann vieler Jahre Fleiß,
Erhitzter Tage Müh und langer Nächte Wachen,
Nur stück- und stummelwerck uns zu gewähren weiß,
Dein Abschied kan mein Kind mich schlecht bekümmert machen,
Glück zu! dein ewig Heil erfolgt auf diese Reiß.

Förklaring
Öfwer Kopparstycket,
Som finnes i Förra Delen *Pag.* 111.
Wid
Fru *MARIA HIÆRNES*
Graf-Skriff/
1690.

FUllkomlig wastu lik en Engel här på Jorden,
Fast rik af Deijlighet, af Dygder mycket mehr,
Dock mäst af Gudlighet: med andra Engla fler,
En Engel ästu nu i Höga Himmelen worden.

5 Dit Ansichte war skiönt och tina Leder fina,
Upfylt af Fägrings-Pracht: din Dygderika Siäl,
Är mycket skiönare; ty får du säll och wäl,
Med härlig Himmelsk Glants bland Gudz utwalde skina.

10 Du lyste klar af Dygd, och sökte altid gierna,
Det högt och Himmelskt war, förlät all Werldslighet,
Nu lyser du fast mehr, och strålar alt för ett,
På Jorden för ett Lius/ i Himlen som en Stierna.

Til
Fru *SCHMEDEMAN*,
Öfwer des Lilla Sons
JOHANN GERHARD
SCHMEDEMANS,
Saliga Frånfälle,
Som föddes i *Stockholm* 1702. och dödde
1703. den 7. *April*.

SONNET.

O M löije lust och frögd, om glada Solskins dar,
En oanfäcktad Ro, och altid stadig Lycka,
Sig wille så för Ehr, som Werldens Alster skicka,
5 Min Fru, så lefde än Ehr Lilla *SCHMEDMAN* qwar,
Men nu Ehr, GUD bland dem på sitt *Register* har,
Som i Hans kärlek stå, och sig förnögde tycka;
Syns Han här timmeligt så småningom Ehr trycka,
På det Han Eder håg än mehra til sig drar,
Så tycker mig, det seer för mina ögon ut,
10 J had' ett Barn så täckt, som önskas kund' af GUD
Och ju så Engla lik, ty han ei lefde länge,
Ehr Fägnad Lust och Ro, han syntes enkom födt
Och ämnat strax at få med Englarna omgånge,
Det är ock skiedt, ty har han ei för tidigt dödt.

Öfwer
Hans *EXCELLENCE*s Kongl. Rådets
Och
Hertigens af Holsten,
CARL FRIEDRICH,
GOUVERNEURS
Gr. *ARVID BERENDT HORNS*,
Då warande Enda Sons/
CARL FRIEDRICH
HORNS,
Frånfälle/ den 13. *Martii* 1707.
Vid. Tom. 1. Pag. 166.

5 **H** Ur sällan skier at man förstår,
De wägar som wår HERre går,
Och synes sällsamt wara,
At han ibland, som oftast sker,
Oß här en flychtig fågnad gier
Som oß bedröfwar bara:
Hwad war det annat än ett Låhn?
Gref *HORN* han had' en enda Son,
Den, Späd och Ung af åhren,
10 En fast otrolig mogenhet
Lät see i Seder och i Wett,
Nu ligger här på Båren;
Naturen hade budit til,
Alt hwad man dygdigt nämna wil,
15 Hos honom samman sankta,
Hwar til ock Himlen sielf samtyckt,
Och något stort i Siälen tryckt,
Som öfwergår min tancka.
Han war sin Herr Fars enda frögd,
20 Den i en sådan Son förnögd,
Sitt lif på nytt såg wakna,
Och fattade det fasta hopp,
At när det en gång hörde opp,
Dock ingen skulle sakna.

25 Nu ligger detta hopp omkull,
Ett Faders hierta swider full'
Fast många sig inbilla,
At Hiertars hiertan är af Ståhl,
Och härdade i alla måhl
30 Fins rolige och stilla;
Men detta tror Jag ei så lätt,
Naturen står mehr på sin rätt,
Fast man i forna tider,
Med slik Ståndachtighet har skrydt,
35 Förnufftet uti förtid brydt
Som repar sig omsider.
Det wet Jag entlig at en Man,
Den från sin Ungdom warit wahn
At see sin fiends panna,
40 Och hwad i den för ögon stod,
Den lär ei sorg, ei kiöt och blod
Så lättlig öfwerмана:
Om Jag min mening säija tör
Och hwad Jag mig för tanckar gör,
45 Så håller Jag derföre,
At GUD sålunda skickat har,
På det Han all defß kärlek drar,
Uppå ett Barn som Större.
Det Barn som Swerges Ögsten är,
50 Och redan sådant tycke bär,
Som alla wil förwißa,
At all hans håg och tancka står,
Til Dygd, så at, på hwem han brår
Man ei behöfwer gißa.

Wyrdsam och wälförtient ihugkommelse
Efter
Hans Kongl. May:tz vår Allernådigste
Konungs och Herres
Tro Man och *Cancelli* Råd, så ock Öfwer-*Directeur* af Post-
Wäsendet
Den fordom Ädle och Wälborne
Men nu hos Gud ewinnerligen Salige
Herr *JOHAN SCHME-*
DEMAN.

Hwilken saligen afsomnade i *Stockholm*, den 6. *Maj* Åhr 1713.
sedan han fullbordat sine 60. års 5. Månaders och
4. dagars Ålder.

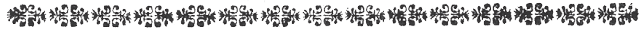
J Från den sorgse Dag då *Schmedmans* Fru blef Änkia
Har jag med möda hint på desse rader tänkia;
Ty den förwirring jag hos mina sinnen spordt
Har hindrat mig från det jag långse'n giöra bordt.
5 Jag ser min såta Wän af all sin frögd beröfwat;
Af Gud, på den Hon litt, för all sin tid bedröfwat,
Gud, i hwars kärlek Hon sin Siäls förqwickning fann,
Den sargar Hennes Siäl, och dräper Hennes Man.
Jag ser för Hennes Hus fast många motgångs wäder,
10 Hwar åt sig en och ann, kan ske i löndom gläder,
Jag ser för Hennes Dygd en swag belöning bli,
Hur' kan jag sådant se och finna mig där i?
Men som jag hwarken Gud ell' ödet ämnar skylla;
Ei heller desse blad med fåfång klagan fylla,
15 Så håller jag mig ock at trösta den för swag;
Som kämpar med sig sielf, at wyrda Guds behag.
Fördenskull will jag mig allenast ombemöda
At wisa hur'dan Man, wi mist vti den döda;
Hur wäl, hur wärdigt, Han sitt kall har förestått,
20 Til prof, at Han (kan ske) med något större rådt.
Jag hoppas här vti, ei heller gå för wida;
Jag har alt ärligt folck, til witnes på min sida,
Jag må wäl tala högt, när jag wil tala sant,

Det tåls ju tidt hwar lögn gör något lastwärdt grant.
 25 Jag håller wäl med den som fordom sagt och skrifwit,
 At om Naturen skönt, åt en ell' annan gifwit
 Af hwad Hon yppast har, en ymnog fördels lott;
 Så har lell ingen än, fullkomligheten nådt,
 Fullkomligheten! nei, men dit åt får man syfta;
 30 Och medelst dygd och flit, sig högr' och högre lyfta,
 Ju mera tiden slem, och folket will på sne;
 Ju mera dag kan ock, ett rart Exempel ge:
 Ett sådant som wi nyß med *Schmedman* lagt i jorden,
 Ett sådant som man få kan wisa fram i Norden;
 35 Ett sådant som ock knapt at återwänta står,
 Förr än oß klarnar opp en bättre tid än wår.
 Til Riketzs tarff och tienst, will många händer wara,
 Det är ei giordt, med dem, som slåß och fächta bara,
 Där brukas jämwäl de, til Statens stora wärf,
 40 Som främja Kongens gagn, och ingen mans förderf.
 Har någon lagt sig winn, och warit monn om detta,
 Har någon funnits öm, och hulpit folck til rätta,
 Med oförfalskat Tro, och oförtruten flit,
 Emot sin Konung wist en vnderdånig nit;
 45 Så har oß prof däraf wår sälla Döda lämnat,
 Och til sin Konungs tienst, än efter döden ämnat,
 Sin Konung, hwilkens gagn, Han sökt och icke sitt;
 Hwaraf med tiden än, kan wisas swart på hwitt.
 Jag häpnar när jag ser, de Werck Han vtarbetat,
 50 Förvtan dem, han med bekostnat sammanletat;
 Men vndrar mäst, hur' en så syslesatt som han,
 Sågs altid lika liuf, war altid likadan,
 Wid altid lika mod, i tal och åtbyrd lika,
 Wid ingen sysla fans, Han sinka eller fika,
 55 J alt Hans giöra sågs, en jämn och tåglig gång,
 Så ingen ting gick lahmt, och ingen ting på språng;
 Ei annorledes än de liufwa Andar giöra,
 Som sina Stiernor kring i sina kretzar föra,
 Med oförminskad krafft, och oförändrad id,
 60 J stadig ordning gå, och tröttna ei der wid;
 Dock *Schmedman* menar jag, blef trötter på det sidsta,

När Han på vtslag såg, de goda anslag brista,
 När den som rådde högst, så ganska fierran war,
 At mången Sak af wigt, fick bida efter swar;
 65 Hur' gjärna had' Han sedt, de anslag för sin ända,
 Till Kongens wälbehag, och allmän nytta lända,
 Hur' gjärna had Han sedt, en önskelig framgång få,
 Hwad Han i sådant måhl, så trågit lagt sig på,
 Besynnerlig det Han med Posten förehade,
 70 Hwarom Han ogement sig flit och winning lade,
 På det at farten ei allenast blefwe lätt;
 Men winsten äfwen wäl förökt på samma sätt;
 På Tyska ortren hälst, som vnder Swerige hörde,
 Hwar främmand Herskap förr, wår Post igenomförde,
 75 Där har Han, sedan Han til sin bestelling kom,
 Til Statens större gagn, bytt denne Staten om.
 Hwar med Han icke blott, en bättre ordning sticktat;
 Men Kungens *Cassa* ock, til många Tusend ricktat,
 Och hade, som jag wet, wäl kunnat rickta sin,
 80 Fast alt til pricka här, ei tienar föras in;
 Men det war långt ifrån, wår saligt sälle döda,
 Och hade lyckan man til helften följt Hans möda,
 Så hade Posten wår, från *Hamburg* ända fram
 Jgenom *Brehmen* gådt, alt in til *Amsterdam*.
 85 Den Post-fart vtom Lands med wagnar plä förrättas,
 Förmedelst hwilken ock, en part som resa, lättas,
 Den had' Han jämwäl här i Swerige på förslag,
 Och medel, på hwad sätt, dett skulle bäst ta' lag.
 Men dödsens Post kom förr, och förekom med detta,
 90 De bud, hwarefter sig förslagen skulle rätta,
 Nu är Han hos sin Gud, och anser intet mer,
 Om det Han påmint om, här sker ell' inte sker.
 Jag finner inga ord så fördelachtigt lyda,
 Hwar med Hans döda mull, jag wärdigt kunde pryda,
 95 Än dem Hans Konung sielf, om Honom i ett Bref *
 Til Swerges Arf-*Princess*, af detta innhåld skref.
 At *Schmedman* är en Man, *capabel*, tro, och trägen,
 Som låtit Kungens dienst sig wara angelägen,
 Det har Wår Herrfar rönt, med nöje, såsom Wi,

Och skall i sinom tid ock wedergullit bli:
De orden säja mer, än någon säija hinner,
De äro Konungz ord; ho sådant loford winner,
Har skaffat sig emot förgätenheten bot,
Den Malm och *Marmorsten* förgäfwes stå emot.

* Til Hennes Kongl. Höghet Hertiginnan af Hollsten/ Högtsalig i
åminnelse/ ifrån *Heilsberg*, Åhr 1705.

Det Bästa Råd/

Gifwit och beskrifwit

Då

Hans Kongl. Majestäts

Tro Man/ Råd och *PRAESIDENT*

Vti den Kongl. Swea Hof-Rätt/

Samt Åbo *Academia Cantzler,*

Den Högwälborne Herren

Herr Grefwe

GABRIEL FALKENBERG,

Grefwe til Sandemar, Fri-Herre til Odenswiholm,

Herre til Söderby och Ogstab: etc. etc.

Sina Jordiska Rådslag

Jgenom en salig Död ändade/ den 30. *Maji*, 1714.

MAn blir rätt nu så wahn wid hwarjehanda jämmer,
Så at man icke nog sig orkar jämra mer;
Wår nöd tar daglig til, vårt hopp blir daglig sämmer,
Ja så, at mången fins, som alt förlorat gier.

5 Wi slås på många sätt, med många slag i sänder,
Det är ju, bättre GUD, för allom vppenbart;
Wi sakna näst wår Kung, en hop med skiöna Länder,
Och deßförvtan är ey hemma alt så klart.

10 De som ha godt om tid, och gierna *speculera,*
Men nästan högt ibland med sina tanckar gå,
Plä snart för ro skul sielf en Styrrels Form *formera,*
Snart apas efter den, som *Plato* hittat på,

15 Alt hwad för händer ta's, där finner deras hiärna,
Och Stats-Försichtighet en dryg förwirrings-knut,
J Rådet fattas dem en sluger Oxenstierna,
J Feldt en Torstenson at föra werket vt,

Hwad wäller, säija de, at alt så gali lyckas?
At hwad wi slå vppå, bak fram och illa går?

20 At Swerges Grannar fritt om Swerges Gräntzar ryckas;
At bristen allmän är, at folcket handfält står,

At lägenhetens punct den ofta mera gäller
Och mer til saken gör än en bewäpnat häär,
Oß vndan händren går, at där det hårdast smäller,
En lätt-skrämd *General* ell' egennyttig är:

25 At skönt vår Fiend oß begabbar, gäckar, hotar,
Och fahr, der han fahr fram, med mordiskt öfverdåd,
Än ingen med besked ell' alfvar honom motar,
Hwad annat wåller det, än brist på goda råd?

30 Wårt Swenska ordspråk rår: Den bärge sig med råden,
Som til förmågan arm, til machten ser sig swag,
Och om J noga på de förra tider skåden,
Så få J se, at det som oftast tagit lag:

35 Så groft är intet Folck til finnas vnder Solen,
Som ei på goda Råd, godt Förråd äga wil:
De wilja, fast de mäst hos Wildiur gå i skolen,
Förstå likwäl hwad Råd, och Rådslag duga til.

Råd är den första Tarf, wid det gemena Bästa
Så nödigt som det bröd, hwarom wi daglig be,
40 Wår Stat är illa siuk, men lät oß en gång frästa
Hwad hälsosamma Råd, för hälso-medel ge:

Wår Stat är illa siuk, doch händer wäl bland siuka
Som leda teken ha', och lämna ringa hopp,
Rätt som de skötte bli, ell' läkedomar bruka,
At mången dör sin kos, och mången kommer opp;

45 Så kan det gå med oß, får ey förtwiflan råda,
Beware Gud! bort til Ryßens Häär med den,
Den Swenska frihet har stått förr en gång i wåda,
Men fattat råd och mod, och hemtat sig igen;

50 Ja wist, men du som kan så nått *moralisera*,
Och i din Fantasie så riker äst på råd,
Jnbillar du dig då at man förrättar mera
Än skedt är, vtan Guds besynnerliga nåd?

West du? at HErren är, som kullslår, som förwirrar,
Som platt til intet gör de bästa Stats-Förslag,
55 At när han wreder är, försigtigheten irrar,
Och hielper bara til ett större nederlag.

Står HErren oß emot, så hielpa lika mycket,
God' eller onda råd; kan ske den tid wi wann,
Ey alt så regel-rätt, så jämt och efter trycket
60 Blef rådgjort, fast om alt gick efter önskan an.

En Stats- ell' Råds-Person kan ingalunda swara
Ell' gå i god för det hur' saken löper af;
Nog, om han därvti kan samwets-trygger wara,
At han sitt Råd därtil af redligt hierta gaf.

65 GUD signe dem, som så med Land och Rike mena!
GUD lät på slika Råd oß aldrig lida brist!
Wi sakna nog vti Gref *FALKENBERG* allena,
Den wi för kortan tid, men rätt i otid mist.

70 Det kunskaps lius, som Han om alla saker hade,
War orsak at Han ey, som mången, wilse fohr;
Besynnerlig, när Han de saker öfwerlade,
Som Riketz Heder, Gagn och Wälstånd påberor.

Den syslan ger, för Gud, den störste Stats-Man göra,
Hälst när vti ett Land, som nu hos oß, står til;
75 Och lefd' Han man ännu, kan ske wi finge höra,
Hwart vt det med vår *Stat*, omsider stana will:

Ty hans förstånd med macht, hwad mörkt war, genomträngde,
Hans Stats-Förfarenhet sig redde där vtur:

80 Behändighet och flit, hwad skadligt vtestängde,
Försigtighet hölt wacht och Slughet låg på lur.

J Hof-Männ, som ibland om Lärdom litet tycken,
Här ha J klart bewis, hwad grundat lärdom kan;
Naturens förmonn sågs här öfvermåttan mycken,
Dock giord hon ensam ey, en så fullkomlig Man.

85 Hon hade, det är sant, i waggan Honom ämnat,
Och redan wägen wijst, at blifwa något stort;
Doch hwad hon sedermer så godt som half-giort lemnat,
Ha Resor, kloka Män och lärde Böcker giort.

90 Hwad vnder, om Han stor och ädel war til sinnes?
Hwad vnder om Hans mod, stod Rätten bij med macht?
För skada hölt, hwad hälst med allmän skada winnes,
Och såg i all sin tid på mutor med föracht.

95 Men döden som är wan, alt stort til intet giöra,
Och litet ansar om hwad Råd oß giörs behof;
Halp för en liten tid vårt lilla hopp förstöra,
Och gjorde sig med hast Gref *FALKENBERG* til rof.

Til HERren will wi då, som machten har i händer,
Som är allena wijs, allena rijk på nåd,
Med ödmiuk hiertans bön, oß wända all i sänder:
100 Det blir, när alt slår felt, ändå vårt bästa råd.

Graf-Sång och Äreminne

Öfwer

Den i Lifwet Wälborne Jungfrun/

Jgfr. *HEDWIG ELEO-
NORA BILBERG,*

Hwilken den 1. *Julii* 1714. efter en Gudelig beredelse, slöt
sitt timelige lefwerne wid Medewi Suurbrun; Och efter en
salig död blef införd vti sine Föräldrars Graf i
Strängnäs Domkyrckia.

5 **H**Jmmel-lärde Sångersinnor
Dyrkan-wärde Skalde-Mör,
Dyra Dicht- och Konst Gudinnor,
Guda syskon, J som för;
Gunstigt nog mig hulpit qwäda,
Mången Lik- och Sorge-Sång,
Lärt mig en och annan gång
Konst- och rim-wis orden skräda.

10 Nu behöfs det, Ehr til heder
Länder, hwad jag siunga will;
Öfwer en som älskat Eder;
Men nu icke mer är till,
En som wahnt sig wid at dricka
Edra källors *Nectar*-safft,
15 Och där i den smaken hafft,
Som ey nylig någon flicka.

20 Detta bör til Hennes minne
Oförgängligt lemnas qwar,
Huru ädelt Hennes Sinne,
Huru kundskaps-kiär Hon war,
Hwad för Eld och Anda rädde
J så spänslig Qwinfolcks kropp,
Hwad Hon daglig gaf för hopp,
Och der hos, på hwem Hon brädde.

25 När ett kostbart Marmorstycke
Någon Konstnär fått vti,
Och har fattat i sitt tycke
Hwad för bild der af skall bli;
Någon bild, hwar han will wisa
30 Huru högt hans Konst kan gå,
Och at man med tiden må,
Honom i hans Konst-bild prisa;

Oförsumligt går til wärka,
Konst och flit til råda tar;
35 Såledz har, som jag kan märka,
Jämwal Hennes lärde Far,
Hållit ospart flit och möda
För ett ämne så beqwämt,
För ett barn så angenämt,
40 Som Han ägdt vti den Döda.

Flijt och ijd blef wedergullen
På ett kärt och liuft maner,
En som sielf sig högt på kullen
Af en ymnog lärdom ser,
45 Måste rörd och frögdad blifwa,
När hans Dotter några språk,
Med ett ringa hufwud-bråk,
Fatta, tala kan och skrifwa.

Men där hos fick han erfara,
50 At den Bild han konstlat på,
Ofullkomlig måtte wara,
När han såg, at då och då,
HErrans hand sig tagit före
Medelst tämlig hårda slag,
55 Bana werket sig i lag,
Efter eget rättesnöre.

Ty man lär gemenlig finna
När en särskilt fördels Lott

60 Fallit, hälst på någon Qwinna,
At den samme jämwäl fått,
Öfwerwigt på nöd och jämmer;
Ty vårt Kön är nästan bögt,
Til at sättja näsan högt,
Om eij korßet hiefsan klämmer.

65 De fördenskull som för andra
Stora gåfwor fått förut,
Få eij klaga, få eij klandra,
När en timlig motgångs Lut
Hielper til fullkomligheten,
70 Så at Siälen klar och ren,
Af ett Gudoms wedersken,
Stråla får i ewigheten.

Til den sälla ewigheten
Wet jag at vår döda ländt,
75 Nu den förra bräckligheten
Är i Ängla wighet wändt,
Nu Hon med en Himmelsk tunga,
Får sin Lof och Seger thon,
Jcke mer på *Helicon*,
80 Men för GUD och Lambet siunga.

Tilskriff
Til de
J Sorgen Qwarlämnade,
Efter
Den Fordom Ähreborne och Dygderika
MATRONAN,
Hust. *CATHARINA SOHM,*
Fordom Handelsmannens här i Staden,
Äreborne och Högachtade
Herr *MICHAEL GRUBBS*
Efterlätne Änkia/
Som föddes här i *Stockholm*, den 5. *Sept.* åhr 1664. Och
Därsammastedes saligen afled den 9. *Maij*, åhr 1716.

5 **H**Wad står en Christen bättre an,
Wid alt hwad motgång kallas kan
Och här i lifwet honom hända?
Än ödmiukt och på Barnawis,
Sig underkasta tuchtans ris,
Och ingen ursächt förewända.

Hälst när ett oundwikligt slut,
Naturens fordran kräfwer ut,
Och döden til sitt byte fiker;
10 Då den, som Husets prydnad war,
Man älskat, lydt och hedrat har,
J förtid från de sina wiker.

15 Wid sådan saknad wore wäl
Den obetänkt och vtan skäl,
Som wille, lijk de wisa dårar,
Förbiuda all emfindtlighet,
Där dock naturen sielf, förset
Oß, när så tränger om, med tårar.

20 Men det är sant at när som wi
Den oron wi nu lefwom j

Oß räztlig under ögon ställe,
Så äre de som denne tid
Bli hädan skilde, och i frid
Sig hwila få, ju mycket sälle.

25 Deß vtan, den i sina da'r
Beröm och heder wunnit har,
Som följa med och pryda bären;
Dör ej för bittigt, ty man wet,
At ålderdomens skröplighet,
30 Får dyrt betala silfwer håren.

Den skilnan mellan oß och dem
Som hämtas til sitt Himla hem
Kan heller ej så långlig wara,
Hur hastigt löper tiden bort?
35 Som wisar oß, at innan kort,
Wi samma färden skolom fara.

Där blir det wid; dock wet jag wist,
At den som något kiärt har mist,
Sin sorg ei genast låter stilla;
40 Fast Skalden stundom tror sig om,
Med rimmen skaffa läkedom,
Tör han wäl mödan fruchtlöst spilla.

Ehr, som jag detta skrifwer till,
Jag hwarken låfwa kan ell' will,
45 Den tröst som mot Ehr saknad swarar;
Men J, näst GUD och tiden må,
Där sielfwe lägga win vppå,
At sorgen ei för länge warar.

Fast af Föräldrom mycket godt
50 Ehr lämnas; är den arfwelott
Dock mehr än alla ägodelar,
At de til dygd och skicklighet,
Ehr sådan underwisning get,
Som mången i sin vngdom felar.

55 Så mycket bättre kunnen j,
 Ehr nu ock skicka häruti,
Och til förnuftets lydno lämpa,
 De rörelser i kiött och blod,
 Som Andan medelst tålamod
60 Omsider sachta lär och dämpa.

 Och som Ehr saligt döda, där,
 J outsäijlig glädje är;
Och intet jordiskt mer värderar;
 Så tienar ei, at edert we,
65 Här klage *Echon* skulle ge,
När Hon där oppe triumpherar.

HELICONS Försäkran

Om ett

Odödeligit Minne

För den i lifstiden förnäma Kiöp- och Handelsman-
nen i Stockholm,
Äreborne och Högachtade
HERR

JACOB STIEGLER,

Som efter en Christelig beredelse i HERRanom
afsomnade den 23. Decembr. åhr 1716.

HWad letas icke fram, hwad hittas icke på?
Hwad är så stort ell' smått, som trafwar eller flyger,
Som swäfwär vp i skyn ell' ned på marken smyger,
Som icke Skalden strax wet i en Grafskriff få.

5 Snart tar han til ett trä, snart drar han fram ett diur,
Som lämpas til beröm, och liknas wid den döda;
Men om han slippa will, med någon mindre möda,
Då tar han döden först, förfärlig hårdt i skur;

10 Men en som hwarken sig ell' pennan twinga wil,
Och fåfängt ordafies wet med besked at wäja,
Har swårt at finna sig, har lite nog at säja,
Hwar sanning och förtienst ej fyllest hinna til.

15 Jag tilstår, at det mig af hierta är emot,
Om jag, kan hända, på en ann's berättning, rosar,
Ett namn, som elljest ondt kring hela Staden osar,
Och hwar det hörs ell' nämns gemenlig sker med knot.

20 At hedra deras grift, som heder ha förskyllt,
Är lofwärdt i sig selft, och lätt för den som skrifwer,
Ett tomt och lånt beröm oß mer at giöra gifwer,
Hälst när där intet fins, som doger oförgylt.

Den mödan spar jag här, de Nio wisdoms Mör
Som *Helicon* bebo, de låta sielf sig wårda
At fria *STIEGLERS* namn för tidens wälde hårda,
Trots den det är emot, ell' den det hindra tör.

25 Fast han ei fostrat wardt med lärdoms *Nectar*-saft,
Och icke räknas kan bland dem som kallas lärde,
Doch at han sådant folck har hållit högt i wärde,
Syns af den nit, som han om deras tilwäxt haft.

30 Wil någon ha bewis? här är ett Testament;
Ett herligt Testament, med runda händer stichtat,
För hwilket honom blir mång arm *Student* förplichtat
Som elljest hugen platt från boken hade wändt.

För detta har han sörgt, exempel mer än rart!
At en som kiöpmans likt sitt goda lärdt förmera,
35 Betänker dem, som ei ha medel at studera,
Och til den ända har en sådan summa spart:

En summa, dalertals på Swänska räknat ut:
Som hundra tusend gör, och står för dem på ränta,
Som lust til lärdom fått; men icke kunnat wänta
40 För brist och trångmåls skuld, at nå sin önskans slut.

Så hindras mången Pilt som hug och hufwud har
Och håller wisdom kiär; nu lyckas det för Otta,
Wid Swea-*Helicon*, och kommer wist til måtta;
Så framt hos oß skal bli en gnista lärdom qwar.

45 Hwad under är det då om våra *Musers* Chor,
Sig sielfmant biuder til Dens minne at förswara,
Som ewigt bör bekant för sådan mildhet wara,
Den de förgäfwes wänt' hos både lerd och stor.

50 Doch som hans åtrå sig til något högre sträckt
Än blott ett ståtligt namn hos werlden at förtiena,
Så har han af den del Gud honom tåkts förläna,
 Sin runda hand ännu til fleras nöd torft räckt,

 Til Guds- och Fattighus, och elljest i gemen,
Til dem som lida nød och underhåld behöfwä;
55 Alt sådant ei på skryt, men kiärlek til at öfwa,
 Ach! slike Christne fins bland tusend icke en.

 Monn sådan Handelsman sig wisligt föresedt,
Och redligt förestått sitt anförtrödda goda?
Jag kan ei annat se och annat ei förmoda:
60 Gud fick mäst sielf igen det som Han honom giedt.

Plicht-Skyldig
Åminnelse
Efter
ASSESSOREN uti Kongl. *Antiquitets-*
Collegio,
Den fordom Ädle och Wälborne
Men nu hos GUD ewinnerligen Salige
Herr *ELIAS BRENNER,*
Hwilken afsomnade i Stockholm den 16. *Januarii,* Åhr 1717.
Medelst många heta Tårar upsatt af Des efter-
lemnade Änkia.

MJtt hierta släpp en stund de mörka Sorgetankar/
Hwad batar dig ditt ack, hwad ginar at du stankar?
Den du förlorat har fås därmed ei igen,
Glöm litet, om du kan, hwad dina sinnen sårar,
5 Ty fast du til en tid än funne bot hos Tårar;
Hielp Gud! hur arm, hur swag, hur hinderfull är den
Ja fast du dig til döds enwettigt wille grufwa,
Det wor' en låflig sorg, dock för en Turturdufwa.

Tänck heller hwad för frögd så många åhr tillbaka,
10 Du här i werlden haft med en så liuflig Maka,
Hur' mången rolig stund J Ehr emellan bytt;
Hur' öm Han om dig war, hur' fromt Han dig bemötte,
Och utom dit, så gådt som intet sällskap, skötte,
Hwad heder Han dig giordt, ja nästan med dig skrytt,
15 Då får du sannas wid fast bladet nu sig wänder,
At hwad dig lycklig giordt knapt en bland tusen händer.

Besinna det! och wet, at den sig sönderklöser;
Som skriker öfwer hof; med ack och Tårar slöser,
Från dagen stänger sig och sliter håren ut,
20 Är verklig ynkan wärd, men wil hon enkom tänka,
At hon med alt det där, gör fyllest för en Änka,
Si då bedrar hon sig, nei nei där är en knut;
Så framt hon icke har beslutit i sitt sinne,
På nytt at wigas wid den döda Mannens minne.

25 Du west at alla Män slik tanka ei förtiena;
Men Palmträdz-Änkan har fördenskull pris bland Träna
Som säi's at twina bort när Palmen är sin kos,
En Qwinna lika så, som föhr en Man til Jorden,
Som allmänt är berömbd, och allmänt saknad worden,
30 Den hon haft heder af, och goda dagar hos,
Den Änkan, tyckes mig, som ägt och mister detta,
Och styckwis icke dör, är aldrig af de rätta.

Jag menar ei, at hon skal sitta dumm och dufwen,
Förtwiflat ställa sig, och låta ledt som ufwen,
35 För Folck och liuset sky, och handlöst släppa alt,
Ach nei, ty der med blir ei annat bracht til wäga,
Än det för hwilket wi gemenlig skyllas pläga,
At nemlig vårt förnuft är slög-smidt, swagt och kalt.
Det är alt nog för oß, at frögd och fågnadt borta,
40 Med teep och wan hopp skier oß mer ändå til korta.

Oß Qwinfolk liknar man på många sätt wid Månan,
Kom lät oß på en stund oß til *exempel* lånan,
Och på hans mörka hy med lärsamt öga se,
När honom jordens kropp för Solen undanstänger
45 Och lik en Änka, från sin förra förmon, tränger
Då stannar han ei af, ell' wrider sig på sne,
Men håller lika fullt sin förra wandrings wana,
Och följer oförryckt sin styrsel-Engels bana.

Den afbild paßar sig ei illa på en Änka
50 Som med sitt hufwud ser så lius som lust försänka,
Hon bör, som Månan gör, sin sorg tilkänna ge,
Doch icke mer än Han ifrån sin zirkel flytta,
Ei lemna vtur acht sin och de sinas nytta,
Ei tröttas wid den wård och omsorg hon bör te
55 För sig, sitt Hus och Barn, och för sin arma Nästa,
Ja när så tränger om, för det gemena bästa.

Doch bör hon aldramäst sig troget ombemöda,
At glömskan ingen ting får rå om hennes döda,

60 Ty hennes plicht består förnemlig der uti,
Först, at hon hos sig sielf hans minne wyrdsam t gömmer,
Och hwad han lofwärt giort, så godt hon kan, berömmet,
Men om hon mer förmår, ei der wid låter bli;
Ty ächta trohet bör än lefwa efter döden,
Och hålla outsläckt den rena kiärleks glöden.

65 På tre gång tusen åhr, kan ske de äro flera,
Har man ei fyllest hint den Änkans namn wärdera,
Som Österlanden, mäst af *Jaspis* och *Porphyry*,
Af Marmor, och Metall, och Ädelstenar tömde,
På det hon wärdigt nog sin döda Maka gömde;
70 Åt den hon bygt en graf, så makalös som dyr,
På slutet blef hon dock som twixsam om deß wärde,
Och för den twikan skull, hon askan Hans förtärde.

Med makan kostsam t werk sin tid och sorg fördrifwa,
Lär hädanefter wäl som här tils ogjordt blifwa,
75 Men dygden, hwilken sielf modellet kastat ut,
Och kiärlek, den där wid af oförfalskat hetta,
Som tidast, fått i kapp med Byggningsmännen swetta,
På bygna'n upsicht haft, och ändtlig bragt til slut,
De begge, torde ju än någon utwäg weta,
80 At biuda döden tråß, och glömskan småförtreta.

Biud du man til och skrif, jag wet du har så ämnat,
Ty den dig efter sig i sorgen ensam lämnat;
Har sådant mer än nog på många sätt förskylt,
Du må hans goda låf, så långt du hinner, föra,
85 Jag wet at ingen lär dig sådant stridigt giöra,
Det har här hemma wäxt och flera Länder fyllt;
Det har, at säija sant, sig redan sträckt så wida,
At af förgätenhet det föga meen kan lida.

Så länge Swerge lär med rätt Tre Cronor föra,
90 Och onäpst, ingen lär wid samma rätt få röra,
Så länge skiäl der til af gamla Mynten fås,
Historien sig lius hos mynten måste söka

Och dem förutan, tidt i mörkret nödgas stöka,
Så länge Mynt är til, och Mynte-*sorter* slås;
95 Så länge lär dens namn i Swerge hedrad wara,
Som först der sökte fram de gamla Mynten rara.

Hur han dem sen på nytt, så glants som wärde gifwit,
Dem sankat, ritat af, utstuckit och beskrifwit
Med mer än konstig hand, med mer än trägen flit,
100 Ha' de, som fått förstånd om slika werck at dömma,
Här hemma nog, än mer där vte sökt berömma,
Ja sökt på alla sätt at honom sielf få dit,
Där ute, där de wäl med våra Konster tiga,
Så framt de dem ei se til högsta *graden* stiga.

105 Det war hos hans Person en gåfwa af Naturen,
Han, som man säija plär, war där til skapt och skuren,
At gå i Konst och flit långt öfwer medelmått,
Fördenskull, kan du trygt och utan skryt bedyra,
At hädanefter wäl kan ske behöfdes fyra,
110 Til komma det åstad hwar med han ensam rådt,
Fast han i annat alt war mycket mer benägen,
At fara sachta fram och hålla medel-wägen.

Alt hwad som stort och drygt i tal ell' later tycktes,
Alt det, hwar med en Wän ell' annor nödstält trycktes,
115 Alt det, som oliud, kif och trätor kom åstad,
Alt det, som minsta smak af egennyttan hade,
Alt hwad på någons bak man wrängt ell' awigt sade,
War honom mera ledt än wärsta malört spad;
Ho Kroppen såleds kan med dygder utstoffera,
120 Den måst en Gudlig Siäl där inne härbergera.

Och detta syntes wäl som nogast på det sista,
Då alt som är förstält, begynner färgan mista,
Här kändes intet ondt, här spordes ingen skräck,
Ei något lönligt agg hans samwets ro förstörde,
125 Hans sinnen ingen ting af alt hwad jordiskt rörde,
Hans Kropp war utan wärck, förståndet utan bräck,

Tils i en rolig sömn hans sidsta stund förnöttes,
Och, snart sagt, Döden sielf, med wänlig upsyn möttes.

130 Mitt hierta tål du än de mörka sorgetankar?
Hans Siäl har frögd hos GUD, och du går här och stankar,
Tycks dig at du gör rätt at önska'n hit igen?
Ach lyd förnuftet åt! hwad är det som dig sårar?
Hwij grämer du dig så, hwad gagna dina tårar?
Tijg käre; innan kort så får du råka den,
135 Den du så trängtar til, hwi wilt du dig då grufwa?
Du west hur när det är; ty du äst ingen Dufwa.

Ett Christeligt Fruentimbers
 Timmelige Bedröfwelse,
 Och
 Segrande Tålamod,
 Betracktat
 Då
 Den Ädle och Wälborne
 Herr *CARL LUDWIG von SCHANTZ*
 Högtälskelige K. Maka.
 Fordom
 Den Ädle och Wälborne nu hos GUD ewinnerligen salige
 Fru *HEDWIG ELEONO-*
RA TÖRNHJELM /
 Hauptmannens Ädle och Wälborne
 Herr *MÅRTEN KNUTSSON*
TÖRNHJELMS
 Och
 Fru *CHRISTINA GYLDENHOF*
 Endaste Kiära Dotter/
 Efter en swår och långsam utstånden siukdom saligen afsom-
 nade uti Stockholm/ den 1. *Maji, Anno 1719.*

EN Wän bör känna til den andras wedermöda
 Jag kiänner wäl til mer, när jag med ynkan seer,
 Tre hiertan som af sorg förtära sig och blöda,
 Ett Lif begråta tre, och hwar på sitt maner:
 5 De kämpas hwar med ann, hwem ödet hårdast drabbat,
 Ho största sorgen har och längst bör hålla ut;
 Naturen saknar sitt, och kärlek står begabbat;
 Och begges rättighet har döden fört til slut.
 Skal jag med mine rim, dem sarga yttermera?
 10 Skal jag på wälment wis föröka deras we?
 Ack! nei, jag är för öm, de såren at hantera,
 Ty hwad dem läka skall, måst åfwan efter skie.
 Jag will allenast här som snarast öfwerwäga,
 Hur' mot och medgång syns så ojämt wara bytt,
 15 De wrånga, ingen brist på glada dagar äga

De fromma deremot ha' lyckan led och lytt:
 Dock här förstår jag ei, när jag om lyckan talar,
 Vårt sinnes inre frögd, vår fågnads rätta grund,
 Som Siälen innom sig förnöjer och hugswalar,
 20 Och medelst samwets-ron gier mången rolig stund;
 Den yttre menar jag, den alla efter-fika,
 Och den gemena man i ögat lyser mäst,
 Den lär man sällan se, med dygden sig förlika,
 Hon hotar den som störst, hon hatar den som bäst:
 25 Hon tar' af begge kiön och inte dera undan;
 Det fägre tycks hon lell ha mera ondt emot,
 Knappt hwälfwer hon en gång sitt kuller klot i rundan,
 At icke en får sorg, och fler ändå få sot.
 Men huru kan jag så förkiusas i mitt tycke,
 30 At jag en dylik macht det spöke ägna will?
 Jag ser ju hwart och ett Naturens mästerstycke,
 En nästan lika art af motgång lämpas till;
 Will jag opp öfwer mig de klara Himmels liusen
 Beskåda, dem jag lell förstår mig föga på,
 35 Så tros, at där ibland så många tusen tusen,
 Förmörckas inga fler, än som de största två;
 På marcken, Rosen med sin gyllne Hufwud-bona,
 En Drottning liknas må uti sin purpur drächt,
 Den hwarken nordan bläst ell' Solens hetta skona,
 40 Men törnen aldraminst, med dem hon räknar slächt,
 J hårda Helleberg wid branta klippors kanter
 Bland tusen farlighet och hwarjehanda meen,
 Beredes, fins och fås Rubiner och Demanter,
 Bland Hafwetz brus och swall blir pärlan giord til sten;
 45 Kort sagt; hwad någon will i wida werlden skåda,
 Af alt hwad deyligt ses ell' dyrbart skattas där
 Ser och derwid en hop beswärligheter låda,
 Som wigten nogsammt mot vår motgång hålla lär;
 Hur' will då wi med skiähl förtryta ell' förtycka?
 50 Om bland det täcka kiön som werlden pryder bäst,
 En part får kiännas wid en wederwärdig lycka,
 Och dem ibland ändå, de fromma aldramäst.
 Den heder ha' de lell at deras öde swarar

Mot alt hwad ypperst fins uti Naturens wåld,
 55 Och nyttan, skiönt den sig ei genast uppenbarar,
 Kan jämwäl heta stoor, fast någorlunda dåld.
 Hwar i består då den, kan en ell' annan fråga?
 Hwad nytta wanckar där, som folcket illa må?
 Hwar kropp ell' sinne qwäls, och när i sådan plåga
 60 Man ropa will om hielp, der följer neij uppå.
 Jo jo, wi ha ändå det bästa oförlorat,
 Man slipar ädelsten på det han når sin glans,
 Och den af Christo är til Himmelriket korat
 Må aldrig wänta sig at gå där in med dans;
 65 Nei korbset, korbset gör en Christens rätta wärde
 Det främjer Siälens glans, det späker kött och blod,
 Det ratar och försmår hwad fåfängt är å färde,
 Det skiärrar våra feel i Christi purpur-flod;
 Det drar oförmärckt från werldens gyckel-bana
 70 Op til vårt rätta Hemm, det föhr of i en skrud,
 J hwilken siälen kan wid Lambsens högtid stana,
 Och i ett sådant skick sig te som Christi Brud.
 Du salig sälla Siäl som medelst slike tanckar
 Din jämmer alt med ett och dina ögon slöt,
 75 De rader som jag här til din ihågkomst sankar,
 Är nästan det som sidst af dina läppar flöt:
 Då du ståndachtigt led, i tålmod och trona,
 Med oförändrat hopp til ändan härdad' ut,
 Försäkrat om din krans och Segers hufwud-bona
 80 Med gladlynt öga såg, hur' kampen led til slut;
 Din Seger är dig wis, ach! kunde man de dina
 Ett skymt allenast af den Ängla klarhet se,
 J hwilken du för GUD får ouphörligt skina;
 Den trösten wore nog at glädia alla tre.

Jnfallande
Döds-Tanckar
Då
Den fordom Högwälborne Fri-Herrinnan
Nu hos GUD ewinnerligen salige
FRU
**CATHARINA WAL-
LENSTEDT,**
Hans Kongl. Maj:ts fordom Högtbetrodde Mans/
Råds och Cancellie-Råds
Den Högwälborne *Baronens*
Herr **EDVÅRD EHRENSTENS**
Efterlätne Enke-Fru,
Vppå sitt 93. ålders Åhr til sitt Hwilorum fördes
den 8. *Februarii Anno* 1720.

J Ag wet at innan kort mig döden ärnar söfwa,
Det må han, när han hälst befallning får der til;
Det kan mig hwarken stort förfära ell' bedröfwa,
Han är så främmand ei, jag wet alt hwad han will:
5 Han har en tämlig tid mig följt på alla wägar;
Hwar tröskel jämte mig tillika trampat på,
Wi fölgs än daglig åt, och hwar han stanna plägar,
Dit har jag redan gått, förr än jag lärde gå:
Hans Namn, bland mina Rim, blir ock på några ställen,
10 Dock icke som mig tycks, til hans förklening nämt,
Där elljest mången fins, som för den kulne sällen,
Har utan fog och skiäl, de blödigsinte skrämt:
Nu se'n jag mer och mer hans närwist warse blifwer,
Hans bild och Conterfey lifachtigt hos mig ser,
15 Om någon drifft är qwar som mig til rimma drifwer,
Så blir det endast den, som han wid handen gier:
Där har jag ämne nog i alt som faller före,
At skönja hwad som mig och allom förestår;
At oß är föresatt ett måhl, ett rättesnöre,
20 För döden, det ock han ej öfwerskrida får;
At jag ei skapat blef wid mull och dy at låda,

At jag där oppe har mitt arf, mitt hem, mitt hopp,
 Där jag förklarar skal den stora GUDen skåda,
 Den mig från dödsens sömn igen skall väcka opp;
 25 Så distillerar jag den bittra dödsens galla,
 Mig til en hälsosaft och liuflig Panace,
 Alt hwad en enda gång man händer förefalla,
 Om det ei ångras skal, bör göras med beske.
 När något sorgligt då, när något dödsfall timar,
 30 När någon kär ell' känd, til hwila sig begier;
 Hälst sen vår olycks storm från alla kanter stimar
 Och rusar til, som alt skull' wändas opp och ner,
 Ju mer mitt Sajerwerck sig då til ändan kringar,
 Ju mer jag längtar dit, så at jag mången gång,
 35 Mig opp til Zions borg förut i tanckar swingar,
 Ell' brister ut som här, i en begrafnings sång.
 J, som om werldens gunst så ifrigt ehr bemöden
 Och hållen henne dyr i eder fantasi,
 Så at för hennes skull, J Siälen nästan döden,
 40 Allenast kroppen må des bättre wid sig bli.
 Hwad är det då som J så träget efterfiknen?
 Hwad annat, än ett blått förgängligt lyckans lån,
 Där J på samma sätt som edra wederliken,
 Som alt det samma ägt, måst innan kort ifrån:
 45 Doch måste ingen tro, sig sielf til meen och plåga,
 At mäst de onde, godt af werldsens goda ha,
 At det dem flyter til med öfwerwigt och råga,
 När de som godt förskylt, så godt som mistom ta.
 Bort bort! med sådan tro, som länder oß til hinder,
 50 Och nekar oß at tro vår gode GUD om godt,
 Som gier den ena mer, en annan åter minder,
 Dock altid nog åt den som nögd är med sin lott.
 På fästet öfwer oß, bland Stiernor och Planeter,
 Där syns den ena mer den andra mindre klar,
 55 Här nedre äfwenså, hwad fördelachtigheter,
 Den ena menniskian fram för den andra har;
 Men lät oß icke tro det wara dygdens öde,
 At slita tiden bort i jämmer och beswär,
 När allehanda lust och alltings öfwerflöde,

60 Dem wrångom medlertid til byte lämnat är:
 Nej ingalunda, nej, ändock det stundom lyckas
 Dem ogudachtigom, at alt dem går i hand,
 De fromme däremot förgätas, tvingas, tryckas,
 Så går det, GUD ske lof, och twärt emot ibland.
 65 När jag ger achtung på hwad sorger och förtreter
 Wår saligt döde Fru i werlden genomgått,
 Och hwad i andra måhl, för förmons härligheter
 Hon niutit, dömmar jag at Hennes lycka rådt,
 Hon war af ädel börd, i waggan fick Hon smaken
 70 At följa deras spor, af dem Hon kommen war,
 De höllo Hennes dygd, Hon deras minne, waken
 Och i wälsignelse hos efterwerlden qwar;
 Naturen hade, så til sinnet som til kroppen
 Mer än hon wanligt gör deßutan Henne prydt,
 75 Och äran hade ju til högsta heders-toppen
 Af Stånd och wärdighet, som närmast Henne flytt;
 Hur' myndig Hennes Man hur' liufig Hennes Maka,
 Hur' wördat och hur' säll Hon genom honom war,
 Det kunna de som bäst betyga och bejaka,
 80 Som säja, at man få hans liken haft ell' har;
 Hon såg ock lyckan sen hos barnen oförgäten,
 Förmeras dag från dag, hwad hugnad för en Mor!
 En del i Kungens Nåd och Höga Ähre-säten,
 En del på wägen dit, och allesamt i flor:
 85 Med största wördsamhet och oförandrat lydna
 Blef Hon af sina barn och barnabarn bemött,
 Grefwinnan håller ock för ingen ringa prydna
 At Hon sin Fru-Mor sielf med kiärlig ömhet skött,
 När Dawid räknar opp som efter ett Register,
 90 De löften hwilka GUD dem frommom säijer til,
 Försäkrar han dem sidst, på det där intet brister,
 At han ock deras tid och dagar öka will,
 Och härutinnan har wår sälla Friherrinna
 För många tusen ägdt en märklig fördels-lott,
 95 När de som hårda längst, til siuttj år plä hinna,
 Had' Hon wid nitjo än någras öfwerskått.
 Här må jag fråga Ehr, J werlds- och kötzlig-sinte,

Hwad medgång denne Frun i timlig måtto trytt,
Monn Hon har litt på GUD förgäfwes och för inte?
100 Mon Hon i nitti' år med fåfängt hopp sig brytt?
Af allmänt rychte blir på denna frågan swarat,
Fru EHRNSTEN ägde här i tiden mycket godt,
Den bästa delen blef där åfwan til förwarat,
Den wid sin ankomst dit Hon jämwäl redan fått.
105 Jag törs ej täncka på den sörjande Grefwinnan
Som åter ser på nytt sin sorg och saknad ökt,
Dock lär Hon med förnuft och wisa härutinnan
At Hennes tolamod är intet oförsökt.

Deras otwifwelachtiga Belöning/ som i af-
sicht til Fäderneslandetz Heder och Nyttan all an-
nan egen båtnad Hieltemodigt tilba-

ka satt/

Betrachtat/

Då

Hans Kongl. Maj:ts Tro-Tienare

och *SECRETERARE*

J Riksens *Archivo*,

Den fordom Wälborne

Nu hos GUD ewinnerlig salige

Herr *ELIAS PALMSKJÖLD*/

Sitt timeliga lif och trägna beställning ändat hade,

5 **O**M döden så will hålla fort,
Som han nu på en tid har giort,
Och ömse hädan kalla
De Män som ha' i sitt förwar,
De forna tiders handlingar,
Så lär' de snart bli' alla.

Hwar efter an' förswinna de,
Och slippa sällan utan spe,
För ty det allmänt heter,
10 At ingen hos oss sämre mår,
Än den som omgås med, ell' slår,
Sig på *Antiquiteter*.

Hwad är det mera, säger man,
Om Swerges Ålder ledas kan,
15 Från Hedenhöös tillbaka,
Det hwarken jag bestyrka will,
Ell' enwist ropa Ney ther til
Om andra det bejaka.

Men om mig någon sände til,
20 *Originalen* och *Sigill*,

Af Odens *Testamente*,
Ell' af den äldsta Swerges lag,
Hwad indrägt menar man, at jag
Der af med tiden wänte.

25 Om det til Rikets heder giör,
Som mången det förwißa tör,
Och tienar för de lärde,
Som grunda sina Skiähl ther på,
Och lius i många Saker få,
30 Det lämnas i sitt wärde.

När en wid Femton åhr begynt
At stawa på de gamla Mynt,
Och efter Femti finner
En mörck ell' möglot penning platt
35 Med *Runa* på, det är en skatt
Som ingen skatta hinner.

En sådan tror och ro'r sig wid,
At, hwad han sankat i sin tid,
Giör Folck och Land förplichtat,
40 Lät wara at han råkar på,
Den samling har som minst ändå,
Sin egen Herre richtat.

En an' igen är mera mon,
Hur' Herrörd, Rolf och Trygwason;
45 Och slika kämpar flera,
Må hyfsas opp och tryckas här,
At än, så mycket giörligt är,
På Papperet *bravera*.

Om någon af dem råkar få,
50 Hwad som hans håg har lekt uppå,
Och i hans låda felar,
Hwad är det? Jo, en rostig pihl
Ett Klösterbref på gammal styhl
Och makan egodelar.

55 Mon ej en sådan står sig wäl,
Som gör sig så til Rikets träl,
At han sig sielf förgiäter,
Sin plicht mot Riket wet en hwar,
Men korlse sig den korset har,
60 Så han kan sittia täter.

Si så har Folcket slagit om,
Och werlden på sin ålderdom
Har ålderdomens nycken
Hon anser nu så stort ey mer,
65 Hwad Namn, Beröm och Rychte gier,
Men hwar profiten mycken.

Där på går alt allenast ut,
Hwad nytta man wid syslans slut
Kan wänta ell' förmoda
70 Dit syfftar hwad man företar,
J tanckar ord och gierningar
Det onda med det goda.

Man skackrar wärckligt där och hwar,
Ho som *proces* eller fordring har
75 Lär weta hwad det giäller,
Ja, Höfding eller *Amiral*
Som med sin Fiend täflas skal,
Den handlar nästan håller.

Än mer! de som på Hieltar brå,
80 Som intet nedrigt syffta på,
Som äran högt wärdera,
Det tycks ibland at äfwen de,
Åt Egennyttan handen ge
Och swart med hwitt stoffera.

85 Det Folck som fordom liuset sedt,
Ha' annorlunda sig betedt,
Ho Öfwerhetens hyllest,

Och Fosterlandet tacksam fant,
 Änskiönt han elljest, litet want,
 90 Den hade redan fyllest.

Det war hos dem ett *Phantasi*,
 Enfaldighet och fleperi;
 Så mena våra sluga,
 Ho rikedomar sankan kan,
 95 Och det försummar, säj, om han
 Rätt wet hwar til de duga.

De wiste't wäl, fast Son och Måg
 Dem icke så på sinnet låg,
 At de för deras nytta,
 100 Förkåfring och beqwämlichkeit,
 Jfrån sin plicht och skyldighet,
 En Hårs-mon wille flytta.

Fördenskull wyrdas de och än,
 Som wittert Folck och samwets Män
 105 J Crönikor och Skriffter,
 De niuta där sin mödas frucht
 Och stiger en behaglig lucht
 Ur deras döde Griffter.

All ann belöning är för swag,
 110 At anses som ett wederlag
 För dygd- och redlig-sinte,
 Och blefwe dygden utan ros,
 Hon wore redan kiörd sin kos
 Och kiändes nästan inte.

115 Men efter lyckan alt för ett,
 Sig kallsint, wrång och afwig tedt,
 Mot dem som dygden hylla,
 Des mer will denne wara öm
 Om deras Heder och Beröm,
 120 Och det som brister fylla.

Herr *PALMSKIÖLD* en af deſe war,
Som Sig i ſina lifstids dar,
Ei stort för lyckan krökte,
Hon Honom det och röna lätt,
125 At jemwäl hon på intet ſätt,
Just efter Honom ſökte.

Dock har Hans id och redlighet,
En större förmån Honom gedt,
Än hon åstad kan komma.
130 Fast Han fulländat har Sitt lopp,
Är Hans ihogkomst teknat opp,
Bland ährliga och fromma,

Och ſom Han dygden hållit kär,
För det ſom enſkylt hennes är.
135 Och henne at behaga,
Så lär hon Hans beröm och Namn,
Utur förgätenhetens famn,
J troß för lyckan, taga.

En Sorgbunden Ächta Mans Bedröfwel-
lige infallen,
Då Häradz-Höfdingen
Öfwer Näsgårds-Lähn, Wäster Järn-Bergslagen och
Wäster-Dalarna,
Ädle och Högachtad
Herr *REINHOLD RYDBERG*
Sin Kiäraste Maka,
Den fordom Ädle och Dygderika/ nu wißerligen
hos GUD saliga
Fru *ANNA GRETA LIN-*
DEBOHM,
Så ganska bittida måste sakna; Til en del öfwerwägade.

TÄr min frögd så snart en ända,
Will mitt lius sig från mig wända,
Får jag aldrig se igen
Min utwalde hiertans Wän,
5 Är det alfwar? mon' jag drömmar?
Nej, det är GUD bättre wist!
Him'len tog och jorden gömmer,
Jag allenast jag, har mist;
Den min fågnad war på jorden,
10 Den ett kiött med mig war worden,
Den jag älskat öfwer alt
Och så mycket hos mig galt,
At, om werldsens gull och håfwor
Mig til bods för henne stått,
15 Så gemene wede-gåfwor
Hade jag, wet GUD, försmått,
Ach hur' will mitt öma hierta
Härda ut wid all den smärta;
Den jag saknar, swäfwor mig
20 Som för ögon stundelig,
Stundom tycks mig i en dwala

At jag Henne när mig ser,
Men hur' drygt får jag betala
Samma tycke sedermer.

25 J som lärt de Dödas griffter
Lysa opp med edra skriffter,
När i all min jämmer hört,
Och hur' hon sin wandel fört,
Nämnen om det qwal jag lider,
30 Och min Dödas wärdighet,
At man än i långa tider
Begge två beklaga wet:

Hwad för gåfwor ogemena,
Liufwa later, seder rena,
35 Menlöst sinne, moget wett,
Ängla täck och wänlighet,
Hade Kroppen utstofferat,
J des fågr'ste ålders wår,
Den af döden herbergerat
40 Blef, wid två gång nie åhr:

Du som hiertat med mig delte
Såta Wän! och hwad mig felte
Eller war til wälbehag,
Dömde af mitt ögnelag,
45 Wis mig med en winck allena
At min sorg dig är bekant,
Si, då skal jag nästan mena
At jag hopp til lindring fant:

Tyst! Hwem hör jag til mig tala,
50 Kommer du mig at hugswala,
Eller gör min Fantasi
Mig til willjes däruti?
Dock, hur' will jag hit förmoda
Dig, som har din arfwelått

55 Och det högsta Siäle-goda
Redan i besittning fått.

Medlertid, skal i mitt minne
Din Person til Kropp och sinne,
Til min sidste ända-lyckt
60 Bibehållas oförryckt,
Tils jag åter wid din sida
Mina lemmar sträcka får,
Där i trygghet at förbida
Glädjen som oß återstår;

65 Då jag dig på Zions högder
Skal omfamna Säll och nögder,
Då och döden intet meen
Mera mig skal wälla seen,
Fast jag honom wäntar dag'lig
70 Sen han hunnit dig så när,
At han mig ei obehaglig,
När han kommer, komma lär.

Det säkraste Ähreminne/
Efter
Den fordom Högwälborne Grefwinna
Fru **MARIA WALLEN-**
STEDT,
Kongl. Maj:ts och Sweriges Rikes Högt-
betrodde Mans/ Råds och *Presidents*
Samt
Upsala Academiae CANCELERS
Högwälborne Herr Grefwe
GUSTAF CRONHIELMS
För detta Högtälskelige Huus Fru, hwilken hädanskildes den
23. *Augustii* 1723. och den 5. derpå följande *Septembris*
i *S:t Clare* Kyrcka lades til hwila.

SONNET.

HUr' will en nästan trött och oförmögen penna,
För sen're werldens folck, nog wärdigt teckna opp,
Grefwinnan *Cronhielms* låf och förde Wandrings lopp,
At någon rätt *Jdée* där gies ell' fås om Henne?
5 Fast alla med en mun, som Henne kiändt, bekänna,
At större nijt om GUD, at mera tro och hopp,
Samt Hufwud-dygder fler i någon Qwinfolcks kropp
Än aldrig fölgdes åt, så troligt som i denna;
För en som saligt dödt, bestörte Dygdeskara,
10 Kan sådant låford nog, ja öfwerflödigt wara
Som grundad i sig sielf på egen wärdighet,
Och allmänt bifall, mehr än pennans färdighet;
Ett låf som af sig sielf förklaras bäst allena,
Kan ingen *Poesij* förhöja ell' förklena.

Yttersta Tienst
Och
Wänskaps Betygan/
Då
Högstsal. Hennes Maj:ts
Riks Enkie-Drottningens
J lifstiden warande
Hauptman/
Öfwer Drottningholm och Swartsjö Lähn
Den Wälborne Herren
Herr **MÅRTEN KNUTSON**
TÖRNHJELM /

Efter en swår utståndn Siukdom salig afled på Malmöwijk
den 5. *Septembris* 1723. och där på med anständig heder uti
Löföo Kyrckia den 11. där på följande
begrofs.

DU biuder då farwäl och lychar Dina dagar,
Ja, Törnhielm är sin kos! här råkas Han ei mehr;
Och jag, som efter Dig mig oförtöfwat lagar,
Står wätögd, handfält, tyst och släpper pennan nehr:
5 Din bortgång grämer mig, rätt som jag icke wiste,
Hwad oundwiklig färd oß allom förestår,
Hwad hielper det, om jag Din wänskap nödigt miste,
Och suremulade deröfwer tils i währ;
Det wor' en fåfång sak, Du wänder ei tillbaka,
10 Du har Dig ledsen nog på tidsens nycken sedt,
Har til en del försökt hwad Hufwudbry och waka,
För slätt gemaklighet på ålderdomen giedt.
Där fins ett wist slags Folck, wid hwilkas föde-tima
En blid Planete-strål för waggan lyser opp,
15 Til deras opkomst, kan sig likt och olikt rima,
Dem skiußar Lyckan fram, och det i fullt galopp;
Men denne fördels-lott plä träffa minste delen;
För andra däremot, går alting smått och trögt,
Och hwem är wiß uppå, om icke störste felen,
20 Som oftast trappan bygt, åt dem som klifwit högt?

Men lätt oß släppa det och skynda från de tingen,
 Som föga gå oß an, de äre Lyckans låhn,
 Och lämnas Lyckans barn; men jag beklagar ingen
 Som i behaglig tid har sluppet här ifrån:
 25 Dock skal, til wittnesbörd, at wänskap oß för detta,
 Som sen vårt Swågerlag, förtroligt har förent,
 Jag på Din döda mull, i korta ord berätta,
 At, hwad Du lofwärtdt giordt, ändå war bättre ment.
 Uprichtigeten war Din wandrings rättensnöre,
 30 Hwar ränker eller swek feck aldrig låda wid,
 Ett ros, det mången nu så löjligt kommer före,
 Som en förlegat drächt se'n Konung Göstafs tid.
 Från Dina resor kom Du genast til beställning,
 Och steg ett wackert steg wid Swänska Hofwet opp,
 35 Så at Du kunde Dig om gunst och wedergällning,
 Samt högre framsteg där med tiden giöra hopp:
 Det slog ei heller felt, Dig har ett gunstigt öga
 Din Höga Öfwerhet i alla tider tedt,
 Warst, för Din skicklighet afhållen hos de Höga,
 40 Och bland de ringare såg ingen på Dig snett:
 Din Drottning, hwilken då den Swenska Kunga-stolen,
 Bestrålte öfwer alt med Majjestet och glans,
 Och nu sitt säte har bland Stiernor öfwer Polen,
 Tog Dig til Hauptman an, hwar til Du wärdig fans;
 45 Den upsicht som der wid på Slott och Slotz-betiente
 Af Hennes Majjestet Dig blifwit anbefalt,
 Din oförtrutne flit, så skiötte och förente,
 At tiugu twå åhrs tid det wälgjordt war och galt.
 Ditt sinnes redlighet den weta de betyga,
 50 Som stått inunder Dig, at Du en Förman war,
 Den ingen ann's förtienst lärt i sin räkning smyga,
 Och så betientren som sin Drottning gagnat har.
 Hon blef i medlertid til Himmels-Kronan kallat,
 Hon, som med Konglig Nåd Dig war en Drottning huld,
 55 Om någon olycks-wåg Dig sedan öfwerswallat,
 Så wiste Du rätt wäl, at det war tidens skuld;
 För den, för den är bäst behändigt undanwika,
 Fördenskull wek ock Du bort til Ditt Malmöwijk,

Och kunde Du ei där få lefwa som de rika,
 60 Så lefde Du i ro, förnögde sinnen lik;
 Du feck i tysthet där förnöta Dina stunder,
 GUDs mildhet, omsorg, vård, på äng och ägor se,
 Och hwar Du Echo hördt i backar eller Lunder,
 Där räddes Du ei för ett efter-rop af we.
 65 En som med sundt förnuft förlustas af det gröna,
 Den anser Bygden som ett litet Paradis,
 Han kan där än en rest af Edens fågring röna,
 Til sin förnjöjelse, sin Skapare til pris:
 Han äger där en bok, hwar i GUDs egne finger,
 70 Sin kärlek, allwishedet och allmacht präntat har,
 Så at det minsta gräs som sig ur marken stinger,
 Hans Siäl til tacksamhet och til förundran drar:
 Ho som på sådant wis för's i Naturens Skola,
 Des kraft, omskiftande och under-werckan ser,
 75 Dens andachts-stega har hwart skipsel för en spola,
 På den han Skaparen kan nalkas mer och mer;
 Af slik betrachtelse förnjöjdes Dina tanckar,
 Uppmuntrades Din hug, och kårtades Din tid,
 Mon tro den lusten som i Kunga-husen wankar,
 80 Får nämnas der emot, ell' liknas kan der wid?
 War sedan någon stund för Landtbekymmer ledig,
 För bygnads bråttska fri ell' annat husbeställ,
 Då las Du i en bok uppbygglig, nyttig, sedig,
 Dock hwad för bok Du las: Så slapp *Machiavell*:
 85 Des utan ägde Du en hop med rariteter,
 Där dels Natur, dels Konst, tycks segra hwar om ann,
 Och den *privat* Person som flere sällsamheter
 Församlat inomlands, ei gies ell' wisas kan:
 Däri bestod Din frögd; men om jag får wärderat,
 90 Så war Du där ibland den största raritet,
 En oförfalskat Wän, en Hof-Man omaskerat,
 Det rareste som jag i desse tider wet!
 Sofw' Han, såf sött och lätt, försäkradt, at Ditt minne,
 Med heder och beröm hos efterwerlden står,
 95 Och at Din wänskap ei lär tagas ur mitt sinne,
 För än min tid är all, och afskiedsklockan slår.

Jnfallande Tröste-Tanckar
Wid
Fordom Wälborne
Nu hos GUD ewinnerligen salige
Herr *JOHAN HÅRLEMANS*
Alt för tidige frånfalle/ som skiedde/
Den 15. *Januarii*, åhr 1725.

R Ätt sällan händer mig hwad denne gången händt,
Sen Jag mitt sinne rört och hiertat ömas känt,
För thet vår *Hårleman* står andelös på båren,
5 Spörs, men jag wet ei hwad för lönligt, innom mig,
Som yrkar då och då, paß på til grufwa tig
Fast Han är hädanrycht i bästa ungdoms wahren,
Så wet, vår lefnad bör ei skattas efter åhren.

Hans härta, hwaruti sig ingen falskhet fäst,
Hans mun som talte sant, doch erbart aldramäst,
10 Hans fromma upsyn samt Hans alltid nögdä sinne,
Hans lijf som oförskräckt wid Dödens ankomst war,
Hans Död som Han i lifw' å nyo wexlat har,
Alt thetta är så wäl bewarat i mitt minne,
At tröst och saknad stå som blandade där inne.

Som Solen, när hon här ifrån oß afsked tar,
Sen hon, med lust och lius oß gladt och gagnat har,
Man hennes blomma ser sig efter henne wända,
Den hon med gunst igen bemöter likalets,
Sitt eget aftryck teer i blommans utankrets,
20 Sitt kännemärke ther med strålarne will tända;
Så förefaller mig, vår salig dödas ända.

Jag hade, thet är sant, ett utkast redan giordt,
At med then böjelsen som man hos Tig försport,
Och Tig Naturen med begåfwat fram för andra,
25 At i Titt fosterland bli känder för en man,
Af then thet heder hafft, och then ther heder wann;

Nu måste Tu i hast en yngling tädan wandra,
Och ingen ingen får, på thet som skiedt är, klandra.

30 Hur' klandra! skulle wi ha' ther til håg och fog?
J waggan är man ju til döden mogen nog,
Wår säng en afbild är til swepning, som til kista;
The fromma få ju här på striden aldrig slut,
Wi måste här ifrån, thet wete wi förut,
Och om det kåstar på när hiertat måste brista,
35 Then kampen är oß swår, men blir likwål then sidsta.

Dock jag är mäst äntå wid thetta dödsfall monn,
Hur' jag en kiärlig Mor, som mist en lydig Son,
Hans wexlings förmån rätt må under ögon ställa,
At när Hans lefnads lius, som här wardt bittigt släckt,
40 Och mycken hugnad har i hennes sinne wäckt,
Ther ewigt står förent med liusets ursprungs källa;
Then trösten, wet jag wist/ then lär hon låta giälla.

Uppå en
Förnäm Frus Likkista

1726.

D En göpen mull som håll's här innan före sluten,
War förr en Qwinnokropp, af GUD förent och knuten
Tilsammans med en Siäl, som nu i härlig skrud,
Står in för Lambsens Stohl, en utwald JEsu Brud,

5 Med JEsu dyra Blod rättfärdig giord och renad,
Med den Hon redan här i trone sig förenat,
Hon dog af ålder mätt, wid werldsens buller trött,
Se'n Hon i tiden mäst det ewiga wäl skiött.

Jnfallande Tanckar
Öfwer Sin Kiära Swärsons
Fordom
Probstens och Kyrckio-Herdens
J Hwellinge och Fuglie Församlingar i Skåne.
Herr *PETTER HEDEN-*
GRAHNS

Dödelige afgång, som skiedde Christi Himmels-färds-
Dagen 1727, korteligen yttrade.

HWad efter oss vårt namn behålla skal i minne,
Består i ingen kryg ell' konstlad *poesi*,
Vår wälförhållan bör vår wißa Graf-Skrifft bli,
Som lembnar dag, för hwad vår Liksten stänger inne.

5 En Man, den all sin tid har lefwat som Han lärde,
Har wårdat om sin Hiord, allenast syfftat dit,
At ha om HERrans lag och sin Församling nijt,
Hålls effter döden än en långan tid i wärde;

10 Om rimen nu så lätt, så regel-rätt ock jämbne
Tilföllo mig, som jag för detta warit wahn,
Då sade jag med fog, mig lembnar *Hedengrahns*,
Ett sorgligt, men därhos full' wärdigt Skalde-Ämbne:

15 Men ach! Jag är ty wärr! nu annorlunda wulen,
Alt hwad jag skrifwa tänckt, det faller sträfft och trögt
Jag hinner ingen wägs, när jag will stiga högt,
Och som Skaldinnan, är ock Skalde-driften kulen.

20 Jag skal i medlertid, emedan Du äst gången,
Min Son, dit innan kort Jag efterfölja lär,
Beflita mig där om, at wi må råkas där,
Hwar Englar jemte oss sku underhålla sången.

Bey Absterben
Jhres wehrten Freundes
Des Weiland
Wohlgebohrnen und Heldenmüthigen
Oberstens in der Residentz-Stadt
STOCKHOLM,
Herr *ADOLPH SNOIL-*
SKY,
Den 4. *Aprill* 1728.

MEin Freund, erlaube mir, daß ich mit wenig Zeilen
Entwerffe, nicht so sehr, wie dein Verlust mich schmerzt,
Wol aber wie dein Geist, theils ruhig, theils behertzt,
Nur immer näher trat den letzten Abdrucks-Pfeilen.
5 Wer ruchlos in der Welt gelebet, da zuweilen
Durch wilde Leidenschaft der Himmel wird verschertzt,
Wer sein Gewissen hat gewissen-los beschwärtzt.
Verlangt den Aufschub eh' bey'm Abzug, als das Eilen.
Gelaßenheit war dir an statt der Artzeney,
10 Die Zeitverkürtzung war, ein brunstiges Verlangen
Zu scheiden aus dem Fleisch, zu treten in die Reih
Der Heiligen, die dort in weissen Kleidern prangen;
Drauf that ein sanfter Todt das Seinige dabey,
So daß es dir, mein Freund, ist recht nach Wunsch ergangen.

Wid
Hans Kongl. Maj:ts
Och
Sweriges Rikes Högtbetrodde
Mans och Feldt Marskalks
Den
Högwälborne Grefwes och HERRES
Herr *AXEL SPARRES*
Begravnings-*ACT*,
Som skiedde uti Stockholms Riddare-Holms Kyrckia
den 5. *Novembr.* 1728.

E Hwad förrättning, tienst ell' Embetes-beställning
J Riket, den ell' den, at skiöta, anförtrös;
Däraf, förwäntar Han en skiälig wedergällning,
Ja utom deß, för sig beqwämlighet der hos;
5 Men de enkannerlig som föra krigz-befälle
Belönes bäst med pris i all' belöningz stelle:

Den frägdén, wida om all' annor frägd sig sträcker,
Hwar Landets wälgång ta's til frägdens syffte-mål,
En drifft then sådan eld i Hielte-Hiertan wäcker,
10 Wid ingen annan drifft det minsta liknas tål,
Så kan ock, utom pris, här nedre intet nämnas,
Som dem til wederlag nog wärdigt skulle lämnas.

Hwad loford, menar man, kan trycka ut tilfyllest
den Hieltens wärde som här lagder ses på bår?
15 Hwars Mannamod förtient sin Store KONUNGS hyllest,
J det Han tråkat i des Hielte-fotespår;
En KONUNG! hwilkens namn i wida werlden klingar
För undersamt och stort, ehwart sig rychtet kringar.

Den förmon kan med skiähl för fördelachtig kallas
20 At wistas oåtskilt en sådan KONUNG när;
Jnhämta af hans munn, hwad androm bör befallas,
Ta del af fullan håg i alt hans Krigs-beswär,

Så, när det lyckas will at winna folck och länder,
Som när det gäller til försvara sig i Bender.

25 Den Swenska Häär som geck från *Orient* tillbaka,
Och hemm at tågade, war honom anbefalt,
Som Höfding föra fram, därjämte at bewaka,
Det anseend', Swerges KUNG sig wunnit öfwer alt,
Hwar Han, som General, så wetat saken skicka,
30 At KUNGENS ögnemål där träffades til pricka:

En Generals-Person! den utomlands som hemma,
Dem Swenskom mången tienst och mycken heder giort,
Hans fågring, Kropps-Statur, Hans härkomst, Ätt och Stämma,
Wett, Wak- och warsamhet, alt war hos Honom stort,
35 En medfödd myndighet i tal och åbyrd lyste,
Ehwem som Honom såg, för Honom wördnat hyste.

Ho sådan Fördels-lått fått af naturen äga,
Ser syslan halfwägs giord, hwad wärf han griper til,
Der mången sitt förslag på gullwigt tyckes wäga;
40 Men träffar ei ändå det utslag som han will;
Grefw' *SPARRE* kändes af ett infödt herrewälde,
Som ock, hos Musulmän och hos Barbarer gälde.

Dock lätt oß något, om hans Krigs-bedriffter röra,
Som längste tiden ha' den Herren syselsatt,
45 Hwar Han bewäpnat, haft med fienden til giöra,
Behiertat stått emot, ell' öfwermannat platt,
Med ringa macht ibland haftt Härar til bestrida,
Och skyndat lyckan tidt uppå de Swenskas sida.

Hålt op, hålt op i tid! förmätne Skallde-qwinna,
50 Dit pappers-ros will här alsingen ting förslå,
Framleta ord, som op mot Hielte-dater hinna,
Lär du med dina rim ha' swårt til råka på,
At sättia pris på det, som fram för alt bör skattas,
Wil sådant förråd til, som dit begrep tör fattas:

55 Du menar wäl ändå, om inga Skalder finge
Framledne Hieltars frägd berömligt höija op,
At deras minne då, med Dem i grafwen ginge,
Och multnade sin kos så lätt som deras kropp;
Men tro mig, at en Skalld mång-ordig slipper wara
60 När Hieltens gierningar för Hieltens minne swara;

När Han af medgång dels, dels Krigs beswärligheter
Jgenomöfwad är, så at man säija kan,
Så, som det allmänt om Gref' *AXEL SPARRE*, heter,
Han war i Riketz tjenst en oförliklig man,
65 Hans minne wärdigt är at pryda ährans tempel,
Sig sielfwan til beröm, för androm, til exempel.

Ett Förgätenheten tråßande
Minnes-Märcke/
Upsatt
Efter
Hans Kongl. Maj:ts
Högtbetrodde Mans och Öfwerstes wid Närike
och Wärmelands Regemente,
Den fordom
Högwälborne nu hos GUD salige
Grefwes och Herres
Gref *CARL ULRICK*
TORSTENSONS
Dödeliga frånfälle
Då Hans salige afsomnade Lekamen med anständig Heder
begrofs i Kongl. Riddareholms Kyrckian uti *Stockholm*,
Den 20. *Martii* åhr 1729.

D En frågan förs och hörs som oftast oß ibland,
Hwar är vår förra frägd och våra fäders tider?
Det Swenska pris fast när til nedergången skrider
Och *Mannhems* Manna-Mod förswinner efter hand;
5 Hwar fås de Hieltar nu, för hwilka fordomdags
De största makter skälftw och *Monarchier* skrämdes?
Så snart en *Torstenson*, en *Horn*, ell' *Baner* nämdes
J upbrått wara, ell' at färdig stå til slags,
Hwad fästning torde så på wall och murar pocka,
10 Som icke deße lärt sig ned til marken bocka.

Det är i sanning så! dock de som häruti
För wida wilja gå, och alt sitt rökwärk bara
Til deras ros, som för oß lefwat, ämna spara,
De finna ofta smak i det som är förbi,
15 Af orsak, at ibland ett mulit sinne-lag
Dem deras werld och tid fördunklat föreställer,
Jbland, at lyckan dem ei fyllest fogar, eller,
För det Hon androm gör för mycket til behag;
Ty är man mästedels at prisa dem benägen,
20 Som utagerat ha' och ingom stå i wägen;

Men härutinnan sker vårt Swea sielf förnär,
Som Hieltars Moder är och hedras will därföre,
När wi af henne en så orklös Moder giöre,
Som obeqwämlig til sin förra syßla är,
25 Af ålder, tröghet, ell' af oförmögenhet,
Så dugse foster ei mer mächtar af sig föda,
Af dem hon kunde sig berömma, wore döda,
Där werlden öfwer alt dock wederspelet wet,
Och våra fiender förnimma fått med skada,
30 Hur' hett de senare dem hint som tidast bada;

Af deße senare, ses åter en i dag,
Til allmän saknad här bli beddad under jorden;
En, den af Konung *CARL* til örlig öfwat worden,
Lär inte Hiälte-namn förwägras, menar jag,
35 En, den när Konung *CARL* än mot, än med försökt,
Lärt med en näfwa folck en tahlrik häär förstöra,
Omöjligheter lärt til idel lekwerk giöra,
Tils segerwinning blef igenom seger ökt;
Den Höfding, hwilken slikt har hulpit til förrätta,
40 Brås sannerlig på dem som segrat ha' för dätta.

För ett odödligt namn, för några Lager-blad,
Jgenom eld och udd sig oförfärat wåga,
Där til wil ingen pilt af sömnig ande dåga,
En wekling stundar ei til sådan Heders-grad;
45 Men när en *TORSTENSON*, i waggan nästan får
En känning, huru dyrt förwärfwade och store
Hans fäders Wapne-frägd och krigs förtienster wore,
En åtrå til beröm hwar ådra genomgår,
Tils Han, sig sielfwan nögd af wälförhållan finner,
50 Och ährans ändemål sig til belöning winner:

Fast dygden i sig sielf en wiß belöning är,
Den för sin egen skull allenast wil wärderas,
Dock hindras ingen, som af henne ses regeras,
För hennes skull igen, at hålla ähran kiär;
55 Wår saligt döda har emellan deße twå,

Sin kärlek så fördelt, at dygden sielf bekänner,
Sig ha' förlorat den af sina Hiälte-Wänner,
Hwars tapperhet och wett hon kunnat lita på,
Och ähran, hwilken lell tedt Honom mycken hyllest,
60 Beklagar, at hon ei har hunnit giöra fyllest.

Nu sen Hans strid och tid så öfwerstånden är,
At Han där oppe fått sin Segerkrona bära,
Har Han i werlden ock mer intet til begära,
Än at få hwila sig sin Far och Farfar nähr,
65 Sin Farfar, hwilkens glantz Han speglat sig uti,
Des Äreminne sig för största prydnings skattat,
En lika lefnads-art utkårat och omfattat,
På det Han honom lik, som närmast finge bli,
Hwars Grifte-dör Han ock, sen *TORSTENSÖNER* brista,
70 Med Heder och beröm får stänga som den sidsta.

Berömwerdig Jhugkommelse
Efter then i Lifstiden,
Högährewyrdige och Höglärde
HERR

*MAG. LAURENTIUS
FORSSELIUS,*

Fordom
Probst och Kyrkioherde i Alingzåhs,
Tå Han

Efter en mycket stilla och sachtmodig död, samt Gudelig Beredelse och en Christelig och berömmelig uti 75. Åhr och 2. Månader förd wandel then 2. *Januarii* 1729. befalte sin Siäl i Återlösarens JESU Heliga händer/ och thes andelösa Lekamen uti Högförnäm och Folkrik Församling med wälförtient och tilbörlig Heder sorg-prydeligen then 5. *Febr.* til sitt Hwilorum i Alingzåhs Lands Kyrckio beledsagades.

OM en, som hädan dör, bli'r saknad mer än andra,
För thet hans gåfwors och förtiensters wärdighet,
Sig widare hän streckt än andras färdighet;
Ther på har ingen stort, som rättsint är, at klandra.

5 Men the, som närmast finn's af samma saknad rörede,
Monn' the ha' fyllest fog, om the sin klagolåt,
Bedröfwelse och sorg, sitt qwidande, sin gråt,
Wid sådan hendelse oeftertencksamt förde?

10 Ach nei! then tro wi ha', uppmuntrar oß til annat,
Och döden, som har skildt och skiljer wenner åt,
Står än i dag på lur och håller i försåt,
Tils han oß skyndat tijt, ther the förut ha' stannat.

15 Then tid, den korta tid, som smyger bort emellan
The hädanlednas och wår egen hädanferd,
Är ingen långlig sorg ei ängzlig klagan werd,
När wi med sundt begrep oß retzlig föreställa'n.

Sant är, at döden gör uppå vårt lif en ända;
Men ändar jemte thet och all' vår uselhet,
Samt gör begynnelsen til then lycksalighet,
20 Tijt ingen annars kan, än genom döden lända.

Wårt goda ryckte sielf, thet man med mycken möda,
Och mången tröttsam swett, omsider wunnit har,
Är utan säkerhet, har inte wißt förswar,
Så länge wi ännu ei räknas bland the döda.

25 Om någonthera del tå skulle för oß brista,
Antingen then, som gör oß rikare på åhr;
Ell' then, hwaraf vårt namn sig säkrast rikta får,
Säj, hwilkentera del wi helre wille mista?

Wår saligt döde PROBST har saknat ingenthera,
30 Ju närmare Hans åhr til högsta måhlet nått,
Ju större witzord har Hans wälförhålland' fått,
Hans ålder wördades, Hans seder dubbelt mehra.

En oskrymtachtig nijt om HERrans Ord och Lära,
En lefnad, then i alt ther efter lämpat war,
35 En trägen Embets-flit then ro och sömn förtar,
För en, then om sin hiord sorgfällig wård skal bära.

En lärdom företedd med ordelag som pryda,
Ett redigt uttal fult med nyttig kännedom,
Ther har vår Salige sig nogast winnlagt om,
40 Doch altid mäst om thet, som mer haft til betyda.

Hwad under är thet tå, om af så många munnar,
Hans ryckte med beröm kring wida wägnar för's?
At allestädes hwar Hans minne nämnas hör's,
Man alt hwad lofwärdt är om Hans Person förkunnar.

45 Wår werld hur' led hon är, doch diärf's hon icke dölja,
Thet pris, som dygdens folck med rätta kommer til;
Fast minsta delen ett med thesa giöra will,
Will under dygdens hamn doch hwar och en sig hölja.

Så må en dygdig tå, för then han är, passera,
50 Och tyckes mig at en, som lychtat sina dar,
Och lemnat efter sig ett allmänt loford qwar,
Har, hwad här ägas kan, sen man ei är här mehra.

Fast Solen, sedan hon ifrån oss afsked tagit,
En längtan efter sig i stället lemnat har;
55 Doch längtar Alingzåhs och thes Församlingar,
Förgäfwes efter then, som döden nederslagit.

Allenast döden fick ei mehr än utan-skalet,
Hans Siäl, som wara fanns af Himmelsk Ätt och art,
Tog til sin rätta Hamn en salig hädanfart,
60 Hwar hon nu, Englom lik, förökar Engla tahlet.

Förmängde Dickter
Och
Til-Skriffter
Wid
Åtskillige Tilfällen.

Öfwer Twenne Biörnar,
Som
KONUNG
CARL XI.
Skiöt 1681.
Vid. Tom. 1. pag. 22.

HWij undrar man sig på at Kungens Tapperhet/
Nu twenne Biörnar fält/ med största Manlighet/
Det är ju redan nog bekant uti all Land/
Tre Leijon resor tre/ ha' måst fly för Hans Hand.

An die Keyserliche
Residentz Stadt *WIEN*,
Nach glücklich außgestandener Türkischer Belägerung.
Jm Jahr 1683.

SONNET.

Heb Hochbeglückte Stadt dein Sieg-reich Haupt empor,
Daß Ost- und Westen es mit tausend Lorbern schmücke,
Und sich dein stoltzer Feind, demüthigst für dir bücke,
5 Der hier den frechen Muth, nebst grosser Macht verlohrt;
Dein Feind, der viel zu früh, dich Jhm zur beuth erkohr.
(Denn böser Sache fehlt gemeinlich gutes Glücke)
Lernt jetzt, daß der verliehrt und weichen must zurücke,
Der *Christo* Kampff anbeuht, und tagt zum Streit hervor,
So muß Stamboldens Mond auch blutig untergehen,
10 Nun dieser Sonne-Glantz die Strahlen will erhöhen;
Türck! Christen-Feind, eß ist jetzund umb dich gethan,
Mich dünckt, Jch sehe schon, wie du wirst weiter müssen,
Dein halbes Monden Licht, den blassen Schein einbüßen,
Weil unsre Sonne dich nicht länger dulden kan.

Upmuntran
Til
GUDS Lof.
1683.

1.

GUD, hwilkens höga mackt och stora underting,
Hwad lijf och anda har, ewinnerlig bör prisa,
Och af en ödmiuk plicht sin hörsamhet bewisa,
At sprida ut Ditt lof all wida werlden kring.

2.

5 Dig alla Englars Häär och hela Himlens lopp,
Så Solens klara glantz, som Månans bleka prydna,
Och Stiernor utan tal af underdånig lydna,
Med bästa sammanliud berömligt höija opp.

3.

10 Ty kom och du min Siäl, stäm in med denna *Chor*,
Som HERrans godhets wärck i tacksamt minne bära,
Swäng andachts-wingen opp, lät denne hoop dig lära,
Hur' man rätt wörda bör, GUD som i högden bor;

4.

15 Den dig så mycket godt af ymnog nåd betedt,
Den för otaligt ondt dig hijt til dags bewarat,
Och med en sundan kropp, en wettig Siäl har parat,
Ja, hwad det högsta är, ett Himmelskt arf beredt.

5.

20 Hwar finner jag nu ord, som fogligt lämpa sig,
Hwar tager jag förstånd tilbörlikt at förkunna,
Hwad mig Din mildhet skänckt, Din gunst wil framgent unna.
Neij! jag står gierna til, det är omöjelig,

6.

At seija, hwad Din arm, Din ewig stora mackt,
 Din wishet utan mått, Din kärlek utan ända,
 Och ewig warand gunst, på mig har welat wända,
 Slikt har en dödlig munn, än aldrig kunnat sagt.

7.

25 Dock bör jag likwäl ei förtiga detta alt;
 Lät ewigt gode GUD, Din wisdoms anda wända,
 Mitt blinda oförstånd, så lär det ske och hända,
 At jag utsprida kan Ditt lof som Du befalt;

8.

30 Ty som jag af mig sielf slätt ingen ting förmår,
 Kan Du dock genom mig fast stora ting utföra;
 När som en Himla-krafft begynner hiertat röra,
 Hwad eljest krafftlost är, en stor förmåga får.

9.

35 Tå lär Jag, kraftigt styrckt, lofsiunga Dig min GUD,
 Och af Dig underwist, Din Gudoms macht kundgiöra,
 Til des, Du Dig til pris, mig ändtlig tit lär föra,
 Där de Utwaldas röst förmängs med Engla-liud.

10.

40 Så gif o Högste GUD, at jag beständigt må,
 Jn til min sidsta stund, mig härutinnan öfwa,
 Och när Du biuder mig i glädjen hos Dig lefwa,
 En bättre klingand röst, en högre stämma nå.

Antwort
Auf
Herr *PAUL STRICCERS*
GRATULATION.

Anno 1683. den 10. *Nov.* Welche in dem ersten Theil zu finden.

DAß meine Wenigkeit biß hie her sich erkühnet,
Zu liefern deiner Gunst diß schlechte Schreiben ein
Macht deine Höflichkeit, die mich zu hoch bedienet,
Es heist ein kleiner Stoltz mich so vermessen seyn;

5 Der unverdiente Ruhm läst mich nicht ferner schweigen,
Dein hoher Lob-Spruch hat mich gantz und gar verwirrt,
Doch könnte dieser Reim mein schlechtes Wesen zeigen,
So mercktest du vielleicht wie heftig du geirrt:

Jch spühre nur zu viel, wie wenig du mich kennest,
10 Wenn mich dein schöner Brief, so wunderzierlich preist,
Daß du mein schlechtes Werck, gelehrt und künstlich nennest,
Schafft deine hohe Gunst, dein mehr als Edler Geist.

Doch hast du wehrter Herr, mich gar zu sehr erhoben,
Ja gar biß in die Reih der Kunst-Göttinnen bracht,
15 Zwar dein gewogen seyn, muß ich zum höchsten loben,
Doch hab ich niemahls noch so hoch hinauß gedacht;

Es solt die Welt auch nichts von meinen Händen lesen,
Die Zwirn und Nadel mehr als Schriff und Feder ziert,
Ein unbedachter Schertz ist hieran schuld gewesen,
20 Der mir fast unbewust die Zeilen hat entführt,

Ja dennoch hab ich mir am meisten mich vergangen,
Hier bricht mein thöricht seyn mit aller macht herfür,
Als ich mich Teutsche Vers zu schreiben unterfangen,
Da in der Muttersprach Jch meine Mängel spühr;

25 Es will sich unser Nord, nicht recht zum tichten schicken,
Gemüth und Sinnen klebt stets etwas träges an,

Die Kälte müht sich hier diß Feur zu unterdrücken,
Daß sonst bey Eure Lufft nur Wunder stifften kan.

30 Dis kan ich aber noch bey meiner Einfalt schliessen,
Wie ein recht Edler Geist bey dir die Hof-*Staat* hält,
Der Ehr und Ruhm, dem Werck hat beyzulegen wissen,
Daß Leuten schlechter Art sonst hönisch mißgefällt.

35 Es wird nicht jeder so geneigtes Urtheil fällen,
Wie deine Tugend hier, doch was zu viel gethan,
Der meiste Hauffe müht dis thun sich zu vergällen,
Und meint der Spindel steh den Weibern besser an;

40 Doch pflegt die Spinne auch wol Rosen zu bekriechen,
Und Thorheit setzt der Sonn wol Mahl und Flecken bey,
Ein ungehirnter Kopff kan wenig gutes riechen,
Wer lebt in dieser Welt von allem Tadel frey,

Laß mich nur wie vorhin in deiner Gunst verbleiben,
Sey meinen Thun, wie ich stets deiner Tugend, hold,
Wirst du ins künfftig mir von deinen Wohlsein schreiben,
Das wird mir lieber seyn als vieler Schätze Gold.

45 Jch werd nach diesem dich mit Freundes-namen nennen,
Entfernte Freundschaft ist uns Frauen ja erlaubt,
Der Himmel wolle dir so viel Vergnügen gönnen,
Daß keiner zeiten Zeit, dir einig Glücke raubt.

Stockholm,
den 10. Jan. 1684.

Til
Den Ädle och Högwyrdige
Herren *THOMAS KINGO*,
Biskop uppå Fyen.
Den 13. *Junii* 1696.

MJn *Clio* wänd igen, at ligga mig i öra,
En qwinna anstår bäst, at bli och lefwå tyst;
Hans Himmelhöga låf står intet at förmehra,
Men at jag däremot förlorar, det är wist:

5 Skal med en olärd dicht jag werlden uppenbara,
På hwem de Danskas prijs i dichtandet beror?
Giör det til hans beröm, Ell' ställes mitt i fara?
Neij, *KINGO* är och blir mitt ros förutan stor,

10 Lät, lät mig än som förr, en sedig wördnad wisa,
Med tyst och tillyckt mun behedrar man som bäst,
Alt hwad förundran wärt; och hwem behöfwet prisa,
Ett minne längst föruth wid ewigheten fäst

15 Men lät mig däremot i tacksamt hierta giömma,
Påmin mig alt för ett Hans pennas Underkraftt,
De Himmel-lärde ord, där Andans tröst är hemma,
Och alt det Siälegagn jag af Hans Skriffter haft;

20 Så kan jag, utan til Hans dyra namn at röra,
Mitt föresatte måhl, och det jag syfftat, nå;
At siunga Solens pris, är icke allas giöra,
Som wärma, lius och lif af hennes stråhlar få;

Dock töfwå, tils jag rätt mig än en gång besinner,
Han är med mitt beröm, det wet Jag, intet tient,
Ho wet, om likwäl han så illa lyda finner,
Den tacksamhet den Han i Swerge intet wänt,

25 Jag will ei tid, ei flit, ell' ord förgäfwes spilla;
Han sielf är, den sitt nambn ewärdligt wärde gier,

Dock kan jag heller ei aldeles tige stilla,
Och dölja hwad min Siäl samt alla sinnen rör;

Jag twiflar om det just lär *KINGO* misßbehaga,
30 Där Han en rad ell' två af mina händer seer,
Han wäller, at jag slikt mig dristar företaga,
Jag wore eljest än så tyst som nånsin förr.

Ty må jag hinderlöst för werlden här bekiänna,
Nu sedan jag min håg på rim och *Verser* lagt,
35 At en förborgad krafft utaf Hans lärde penna,
Mig första gången rätt uppå de tanckar bracht,

At se'n jag ägarin af *KINGOS* Sånger blifwit,
Och deras wärdighet tilbörlikt skatta wist,
Mäst hwad de fremmande berömde Skalder skrifwit,
40 Utaf sin förra smak, en ymnog del har mist;

Man ser mig sällan mer så ifrigt efterleta,
Hwari de gamlas konst och största drift består,
Ell' om de senare sig bättre finna weta,
Och hwarutinnan en den andra öfwergår,

45 Och fast jag stundom än at läsa är benägen,
Hwad jag för detta liuft och mer än sinrikt fann,
Hur' wida *Seneca* och flera banat wägen,
På den *Corneille* se'n, dem lyckligt öfwer hann;

Hur' lärdt *Marino* tidt om lätta saker sungit,
50 Hwad Mandom *Tasso* in i söta rijm har bracht,
Hur' gierna *Boileau* på sina landsmän stungit,
Cats til de Sijnas gagn all möjlig winning lagt;

Dock blir det sidst derwid, berömde Skallde-Skara,
För Ehrt priswärda namn går ewigheten god,
55 Man torde mindre öm om Edra saker wara,
Så framt man öfweralt, hwad *KINGO* skref, förstod;

J kunnen, som jag wet, ett wälstält Sinne nöija,
Ehr konst är ähra wärd så länge lyckan ler,
Och kan en otamd art, til bättre seder böija,
60 Men aldrig resa opp en Siäl som ligger ner;

Fast Eld och Himmel mäst de lärda bladen pryda,
Och wisa i hwar rad, sitt salt och liuflighet,
Dock fins där större lius och glantz på *KINGOS* sida,
Han har en lätt förut, den jag ei nämbna wet,

65 Och hwad, för wördnad skull, jag mera osagd lembnar,
Alt nog, at *Clio* mig så wida öfwertalt;
Men efter som hon sielf min urseckt giöra ämbnar,
Har jag at sluta med, här desse rader walt;

Ho *KINGO* det beröm, som han förtient, wil gifwa,
70 At Han i konst, i wett, i oförljcklig kraft,
J lycklig färdighet, på bundit sätt at skrifwa,
Uti sitt Modersmåhl sin makan aldrig haft,

Den måste ock därhos i liuset weta ställa,
Hur' hans uplyste Wett beqwemlig medel fant,
75 At Danskan, mehr än förr, i Swerge syntes gälla,
Och lydde mera liuft, än det war fordom want.

Swar på
Herr *DIRICHSENS* Verser.
Som finnes i Första Delen
VIRO NOBILISSIMO,
JOANNI DIRICHSEN.

V *Idi, Vir Præclarissime, elegantissimos versiculos tuos effigiei meæ inscriptos, facileque conjeci, quantam Tibi de me meisque Studiis opinonem, fecit Virorum Humanissimus Nobilis: Grönerus, cujus persuasione, procul dubio, adductus, hoc ipsos fecisti; quibus ut argutè admodum & certe benigne, sic mea indole & sorte sublimius, me ipsis quoque Deabus palmam abripuisse contendis; Tantum enim abest, ut invidiosa hæc præconia, quibus me indignam cumulas, neque per Conscientiam, neque satis verecundè admittam, ut uberrimam mihi potius præbuerint erubescendi materiam, nisi certissime persuasum mihi haberem, hoc tuum de me judicium, tam ab Urbanitatis Exsuperantia, quam proprio Virtutis Studio profectum esse, prout de Tui Similibus optime pronunciavit Plinius: Scias ipsum plurimis Virtutibus abundare, qui alienas sic amat. Coeterum acumini Tuo merito tribuendum puto, quod ipsum quoque defectum encomijs decorare valeat, cum mihi e contrario verba, ad grati saltem animi testificationem declarandam desint. Credas tamen velim, me benevolentiae & favoris tanti, memorem perpetuo futuram.*

5
10
15
20

Vale, Poeta egregie, meque propter perexiguam, quæ mihi in Musis est, facultatem, Tibi commendatissimam, ut semper habeas, rogo.

D. 29. Mart. 1698.

Swar på
Dr. PECHLINS Gratulation,
Som ses i Första Delen.
NOBILISSIMO & AMPLISSIMO VIRO,
Dn. JOANNI NICOLAO
PECHLINO,

N*On nescimus, in arte quid valemus*
Phœbea, Vir O Erudite: Quantum
Distant æra videlicet lupinis,
Tantum nos Tibi cedimus, Poetæ
5 *Sunt nostris humiles modis myrice*
Aptæ: Convenient tuis cupressi.
Audaces fragili damus, fatemur,
Interdum nimis ampla vela cymbæ,
Mox littus legimus tamen reversæ,
10 *Tempestas simul atque fert in altum*
Et fines premimus satis coactos,
Sed navis tua semper it, secundis
Ventis usa, vehitque TRANSMARINAM
Huc jam nunc VENEREM, Maronis altæ
15 *Qualem ferre solent rates euntem*
Multo murice quam superbientem,
Heroumque pedem referre doctam
Excellens Elegeja cum Phaleuco
Arguto comitatur, inque nostras
20 *Spectandam officiosa ducit ædes.*
Perdoctas Elegeja mox recenset
Coram blanditias, & in ruborem
Me vult præcipitare Conjugemque,
Laudes dum cumulet nimis beatas,
25 *Lex quas æqua modestiæ recusat;*
Alter sed Comes additus, Phaleucus
Multo nequior est facetiorque:
Personamque habitumque Martialis
Indutus, jocos spargit & lepores,
30 *Nunc me Melpomenen salutat, & nunc*
Ludit Rudbeckium, Deas locantem

Arctois Heliconias sub oris.
Aut, PECHLINE, tuas relinque gazas,
Quas possiderat ante te celebris
35 *Paludanus, & hic Apollinarem*
In morem patiare te creari
Gentis Castaliæ Decus Ducemque,
Ut sub Te nova clariorque lympha
fæcundet gelidos Bootes agros:
40 *Aut compesce licentiam Phaleuci.*

D. 29 Jun. 1698.

På en Kalck
J Nerpis Sochne Kyrkia
J Österbottn 1700.

MJn Återlösare, Korßfäste *JESU* gif,
At hwar en syndig Siähl må undfå denna skåhl
Til wederqwäckelse til Salighet och lijf:
Så når din dyra död, sitt rätta ändamåhl.

Til
Gref *CARL GYLLEN-*
BORG,

Då Han til Engelland reste.

Den *Martii* 1704.

T*Halia*, den mig mer än en gång förebrådt,
För det hon funnit mig så håg- och skötlös wara,
At se'n jag länge drögt', jag än i twifwel stådt,
Om jag uppå Ehrt bref Herr Grefwe skulle swara.

5 Brast helt förtörnat ut; hwad heder west du mig,
För det jag af Hans hand, dig kom ett bref til wäga,
 Där Han tilbiuder först, och se'n anmodar dig,
At få igenom bref, bekantskap med dig pläga;

 Hur' har Jag kunnat tro? Hur' har Jag kunnat wänt?
10 At mot slikt tilbåd du ei annars lärt dig skicka,
 Säg, om hos någon ann' slikt groft förseende hänt?
Hwad du om dens maner til lefwa, skulle tycka;

 Jag menar det war du, hos den hwart rijm, hwar rad,
Som af Gref *GYLLENBORGS* berömde penna flutit,
15 En slik högacktning wålt, en tancka kommit stad,
Den mången ock bland oss på *Helicon* förtrutit,

 Men wil tu stanna där, besynnerlig när den,
Hwars wett och wärdighet, du uti tanckar wördar,
 På så anständigt wijs, dig önskar ha' til wän,
20 Och eljest utom deß, altzingen ting påbördar;

 De Sinnen, hwilckas drift syns falla uppå ett,
Och hwilckas böijelser man håller wara lika,
 Dem har i allan tid man lika sielfmant sedt,
Til wänskap mellan sig af infödd åträ fika;

25 Hur' ofta prisar du, och nämbner deras namn,
Som fordom giordt sig namn, med det de kunnat dichta?
Du söker ju med flit, om du med deras hambn,
Än sällskap finge ha' och wänskap kunde stichta;

Men är din inre håg, så ganska krafftigt bögd,
30 Til Skald och Skalders konst, hur' kan jag nånsin fatta,
At du wår *GYLLENBORG* med intet swar förnögt?
Wår *GYLLENBORG*, den du hant aldrig fyllest skatta;

Wijs någon, den så ung, så mogna saker dref?
Den med så mycken eld, med makan upwäckt anda,
35 Med utwald täcka ord, de skiönsta infall skref,
Och salt och liuffighet så tienligt wet at blanda,

Det wore dina ord, så tidt det tienligt fans,
At hwar det elljest galt om swenska *Verser* dömma,
De kraft- och sinrikste, de bästa wore Hans,
40 Och aldrig leddes du *CARL GYLLENBORG* berömma;

Men kiäre, säg mig rätt? Hwad giäll jag råkar på?
En art af Bondeblygd lär läggja dig i öra,
Ett Qwinfolck slätt och rätt bör sig ei understå,
Med Herrar wäxla bref, med Grefwar wänskap giöra,

45 At ofta fara wärdt, och sällan rådligt fins,
Sig wänta den til wän, hwars Stånd och wilkor större,
Där näpplig en som hög, en sämbre wänskap mins;
Men lyd tu mig och skrif, och jag will stå derföre.

Herr Grefwe det är sant, at jag ei dristig tordt
50 Gudinnan uti alt hwad hon befalte lyda,
Ändock jag mig om Ehr, den tanckan altid giordt,
At J hwad hon befalt för intet feel lär tyda,

Jag will i medlertid otaligt mycket godt,
På resan med Ehr först, och sedan framgent önska,
55 Och at det loford J här hemma allmänt fådt,
Därute fyllest må til hwars förundran grönska;

At lyckan äfwenwäl i det som hon förmår,
Ehr wägen gunstigt må til stora framsteg bahna,
Där Ehr förmåga rätt sin fulla utrymbd får,
60 Den intet ärnad syns wid middelmåttan stahna.

Til den Högwälborne
Grefwinnan,
Fru *MARIA GUSTAVA*
GYLLENSTIERNA,
Öfwer
Den af Hennes Nåde,
Lyckeligen Förswenskade
Josephi Historia.
Den 5. Sept. 1713.

D Et ländert alt vårt kiön, Min Nädigste Grefwinna,
Til mercklig prydnad och til heder, jemte Ehr,
At man *Josephum* klädd i Swenska kläder seer,
Af en så Högförnäm och Dygdfullkommen Qwinna;

5 Wältaligheten, som ett medfödt Qwinfolcks Smycke,
plä lämnas of, af dem som tåla i vår Siäl,
Det lius, den Eld och krafft som hielper äfwen wäl,
Of komma foster fram, som få gå uth på Trycke.

10 De andra deremot, som twijka ell' förtryta,
Om någon af vårt kiön, törs stiga dem så när,
Det äro de, som sielf måst afla med beswär,
Och sina Hufwud grymt med sina alster bryta,

15 Den förmån, deras kiön fast mångfalt elljest äger,
Den hinner icke hijt, går Siälen intet an,
Hon kiäns wid intet kiön, är hwarcken hon ell' han,
Men råkas, som man tror, i fågre kroppar, fåger.

20 Hwar deylig Stierna har en wiß regerings anda,
Som styrer Hennes gång, och deylig är som Hon;
En stor och uplyst Siäl uti en hög person,
Går werlden lika så, med gagn och lius tilhanda.

Man läs i många språk *Josephi* lärda Skriffter,
Men den, som intet språk, än blott sin Swenska kan,

Har härtills stått sig slätt, och warit brydd, om han
Haft lust at weta grund, om *Juda* Folcks bedriffter.

25 Nu är oß detta undt, en owärderlig penna,
Har skänckt oß samma wärck, så tydligt, pryddigt, rent,
At det så nyttigt fins, som det är ogement;
Dock ser man få ännu, som tacksamt det erkiänna.

30 Mån icke det (ty wärr) ett kiänbart mercke wara,
Som wisar ut hos os ett litet *Barbarij*?
Begynnelsen däraf är säker nog, när wi
Så litet ansa om, de ting som äro rara;

Hwad mig belangar, skal i oförändrat minne
Förwaras, hwad jag ei nog wärdigst prisa wet,
35 Jag tilstår här uti min ofullkomlighet,
Men wärcket wördar jag deß mera i mitt sinne.

Den olyckeligen ihieltrampade

Lilla Fogeln

PIERROS

Afskeds Wisa.

Den 19. *Julii* 1716.

FJäderprydde Luftens Barn,
Fiäderlätta Fogelskara,
Som för Burar, Näät och Garn,
Frij, kring frija skyn får fara.

5 Kiärligt paras, och de små
Med ei mindre kärlek syta,
Ach hwad lycka! Men ändå,
Jcke nogsam stor, at byta

10 Mot de wilkor, mot de dar,
Som Jag nöt, och nu förlorat,
Och den heder som Jag har,
Af dens ynnest som mig korat

15 Fram för andra Foglar, ut,
Sig til tijdfördrif och löije,
Fast ett nästan snöpligt slut,
Hastigt slöt mitt förra nöije.

20 Örnen yfs för det at han,
Gunst hos Öfwer-Guden funnit;
Hos Gudinnan har en an,
Stjärten full med Ögon wunnit,

Dufwan Fröijjas fölljeslag,
Wet, och wisar hwad hon gjäller;
Stolte Foglar, tro'n at Jag,
När min Fröken wistats heller.

25 Blef J lidna här och där,
 Wälte Fröijas blinda Gåße,
 Twärt emot den lefwa lär,
 Som will täckas Fröken *Posse*,

 Hennes Gåfwor, Hennes wett,
30 Kan och törs Jag icke prisa,
 Medan Hennes sedighet
 Jcke helften ärnar wisa.

 Skiöna Fröken! saknas Jag?
 Och kan ytterst bönhörd wara
35 Släppen pigan än i dag,
 Lät den plumpa leskan fara.

At Qwinno-Könets Naturliga böijelse/
Lärachtighet och skicklighet, sträcker sig til alt det som medelst
förståndet begripas/ och igenom öfningen fat-
tas kan/

Blef märckeligen stadfäst

Då den Wälborne Frun/

*ANNA MARIA EHREN-
STRAHL,*

Med egen konstig hand och särdeles lifachtighet afconterfäijat,
samt och til Högl. Kongl. Swea Hof-Rätt/ sig til odödeligt be-

röm nyligen til en föräkring lämnat hade/

Sex af de senare wid Kongl. Rätten warande

Herrar *PRÆSIDENTER*

Under hwilkas *Præsidio*

Wälbemälte Frus, Mann

Förtiden warande *VICE-PRÆSIDENT*

Wälborne Herr

JOHANN ZACHRISSON

WATTRANG,

Haft den Lyckan

Kongl. Maj:ts Tienst dårsammastädes at
förrätta; och med fågnad underskrifwit 1717.

D En twist lär full en stund, som jag förmodar, räcka,
Den twist emellan dem, som neka til, ell' tro;
Som döma wrängt ell' mildt, som stympa eller sträcka,
Som hålla mot ell' med, som mena nej ell' jo,
5 Hur' wida det kan ske at på förståndets wägnar,
Man mer ell' mindre lius åt Qwinno-könet ägnar.

Där må de täflas om, jag kępplar aldrig gärna,
Ho wet, om icke de som ta oß i förswar,
En ann beskaffenhet besinna hos wår hiärna,
10 Än den som *Plato* ell' hans Lär-Swänn efterfar,
Ty deße unna oß ett skymt af lius allena,
En stympat kännedom och infall som gemena:

Lät wara at så är, som deße Herrar gifsa,
At icke wi som de alt lönligt hitta på,
15 At icke wi som de oß högst i luften hißa,
Ell' längst i diupen sänckt, naturen eftergå;
Ändock *Historien* oß Fruentimber wisar,
Dem hon så högt som dem, för samma kundskap prisar.

Lät wara at wår kropp är fatt, som de berätta,
20 Med mycken fuchtighet bland swaga kraffter mängd,
Hwad går det Siälen an, hwad paßar hon på detta?
Hon rörs deß mera wigt, är nästan mindre stängd,
Hwad styrckan kommer wid, den må wi ey begiära,
Det galler föga på at orka konsten bära.

Hwad meen ell' hinder kan oß fuchtigheten giöra?
25 Den är ju, som jag hört, ett ämne hwaruti,
Som i ett lijm, en slijm, ell' annan seger röra,
De första bilder ell' *Ideer* börja bli,
Skal fuchtigheten lius hos wåra ögon wälla,
30 Men från förståndet, sken och klarhet återhålla?

Det må jag aldrig tro! doch måste ingen döma,
Som wille jag med flit upäggia alt mitt kön,
At hoptals fara stad, i stellet til at söma,
At twista längtz och twärtz om alla sanningz-rön,
35 Nei nei, jag åtrår ei at lämna dem så sluga,
Men blott at låta se, hwar til de kunde duga:

Men skönt dem hwarken lust ell' redskap kunde fela,
At hinna ju så långt som Mänren hunnit gå,
Dock är ei alt så lätt, de klintar som för stehla,
40 Bestigas sällan ell' bestigas man af få;
Man tål ei Qwinfolck stort som efter Månen skytta,
Och bland sitt Husgeråd, *Tub*, *Glob*, och måttstafw' flytta.

Den tid är längst förbi då slika Qwinfolck gjælde,
Bäst är för oß at gå en mera sedig bahn,
45 För begge Könen se wi wißa gränser stälde,

Från urmins tider är man redan där wid wahn,
Jag gillar wanan, och är nögd med skiljemuren,
Ty begge ha', så när, en ålder med naturen.

50 Alt hwad oß illa klär, det kunn' wi snarast mista,
Och unna Männren at behålla öfwerhand,
J höga Scholorne, där må de tas och twista,
Snart, om det toma, snart, om alle sole-grand,
Wi nöta tiden bort i tysthet, bland de tysta,
Dock icke alltid bäst med spinna eller nysta.

55 Fast det berömligt är och gagnligt yttermera,
Fins lijkwål mången stund som äskar högre drifft,
När som jag tröttnar wid i huset kring spassera,
Så tar jag til en bok ell' grundar på en skriff,
Fast många månars tid gå bort, för än en tima
60 Kan fås, i hwilken jag, mig roa får med rima.

Fru *Wattrang*, som mig tycks, är Ehrt maner til lefwa,
J många stycken likt mitt lefwernes maner,
Oß fäster begge två vår Hus-beställningz wefwa,
Och bry oß föga om hwad som hos andra sker,
65 J stora sällskap ha' wi litet blitt bekante,
Än mindre, dem ibland, som hållas för galante.

Om jag af medfödd drifft för ro skull stundom rimar,
Ehr böijelse syns klar af Edert målerij,
Fast konsten oß ibland har kostat några timar,
70 Man kan på bättre wis ei oförgäten bli,
Lät afwund grina til, lät Döden Schächtran spanna,
För ingendera skräms Ehr pensel ell' min penna.

Sex dyre Riksens männ, Sex wittre *Präsidenter*,
Som skippat lag och rätt wid Swea *Tribunal*,
75 Stå här som lefwande, ho är som mindre wänter,
Af En til konsten född och uppfödd *Ehrenstrahl*?
Kund' *Pallas* konst och lif ur Fadrens hiälsa föra,
Här stå Sex Conterfey som sagan trolig giöra.

Öfwer den nögde Herdens *Meliboei*,
Åhr 1718. i *Nov.* och *Dec.* Månader af Stubben uprät-
tade, men för Fiendens infall icke fullbordade
Friherreskap,
MAGNUSBERG,
Beläget i Östergötland och *Schelvig* Sokn/
Uppå Skattegården *Yxeltorps* ägor 3/4 mihl ifrå det gamla
Konunga-Sätet *Stegeborg*.

KOm ädla frihet, kom, här skal vårt tilhåld blifwa:
Här skal jag biuda til min egen Lag mig skrifwa;
Här skal jag stänga ut alt werdzligt Gykleri.
Ja, stäcka wäldet för min egen *Phantasi*.

5 Hon skal som henne tycks, härefter icke mera
Min lycka mot ell' med på egen hand *taxera*,
Hon skal, hwad fördel hälst hon sökt ell syffrat på,
Här under lydnan af min ädla frihet stå.

10 De Sinnen, hwilka mäst sig winning lagt om dygden,
Ha, när de sedt sitt ramm, sökt ro och mak på bygden;
Där har en *Curius* på slutet rofwor stekt,
Hwad hialtefrägd förut i hågen honom lekt.

15 GUD ware tack, som mig den nåden täcktz förläna!
At jag, som kunde än fåfångligheten tiena,
Och mången sälsam krok kring werldens willgång slå,
Har hunnit til mitt mål, förr än jag hint bli grå.

20 Jag som i all min tid haft lust at efterspörja,
Hwar sanning legat dold, som elden i sin mörja,
Ser här naturens bok, som öpen för mig stält,
J Siöar, Berg och Skog, i Dälдер, Mark och Fält.

Här mår jag som en Kung, här rår jag öfwer alla,
Men ingen öfwer mig, här har jag til befalla
Ei fint ell' höflat folck, där paß jag föga på,
Först de sitt åkerbruk ell' fiskebragd förstå.

25 Här får jag runt ell' tunt, hwem mig behagar, pläga,
Mitt tahl behöfwer jag på ingen Gullwigt wäga;
Ell' wänta som jag förr kan hända warit wan,
At man med höfligt krus mig hemligt ger åt fan.

Tror någon, at jag stort om *Medvi* är förlägen?
30 Ell' någons winst förnär wil sittia där i wägen,
Sen Jag mång hälsobrunn på egna ägor har,
Som springer lika stridt och rinner lika klar.

Hwar jag ei rätt och slätt allenast, torsten släcker,
Ell' hwilkens Swafweldunst blått lust til maten wäcker,
35 Men den och hälsan kan behålla i sitt skick,
Och, hwar som krämpor fins, bestå en läkedrick.

Får Jag man här med fred i marken så och ärja,
Och obehindrat se'n, när tid är, säden bärga;
Så skal jag föga mer här efter bry mig om,
40 Hwad som från *Stockholm* hörs, ell' hwad som sker i *Rom*.

Här efter will jag sielf mig hel och hållen äga,
Min lycka annars ei än mot min frihet wäga.
All' ährdryg Tankeswärm will jag ur hågen slå,
Alt fåfångt fik och släp med föttren trampa på.

Aufmuntrender
ZURUF
An die
Einwohner in Schweden
Anno 1719.

Uberall wo Menschen wohnen,
Wurden ehemals die drey Kronen,
Und der Schweden Muth und Macht,
Theils gefürcht, theils hoch geacht;

5 Jhrer Häupter Helden-Geister,
Spielten da und dort den Meister,
CARL der Zwölffte bracht es doch,
Wie bekant ist, weiter noch,

10 Wie die kleinern Zahlgenossen,
In der Grössern sind verschlossen,
So beschloß sein Helden-Kreis
Aller Helden-Thaten-Preis.

15 Jetzt vernimt man wie im Norden,
Ein verkehrter Auftritt worden,
Weil sich König CARL verliert,
Und der Ruß zu frech *agirt*,

20 Da man fast an jeder Küste,
Schaut ein greulich Traur-Gerüste,
Das mit Brandt und Flammen schreckt,
Und biß an Stockholm sich streckt.

Kinder auff, ergreiff die Waffen:
Sind diß längst verdiente Straffen?
Ey so küst des Högsten Ruth,
Aber widersteht der Wuth;

25 Widersetzt euch ihren Dreuen,
 Und ergreift den Muth von neuen,
 Brecht das schnöde Joch entzwey,
 Und verjagt die Barbarey.

 Könt ich Schild und Harnisch tragen,
30 Wolt ich schon ein mehrers wagen;
 Weil mir aber diß zuschwer,
 Ruff ich billich, ins Gewehr:

 Jns Gewehr! ihr tapffern Krieger,
 Scheucht und jagt die Brut der Tieger,
35 Die auf Raub zwar abgericht,
 Doch das Hertz, das Hertz gebricht:

 Denckt, wie oft es euch gelungen,
 Wie ihrs ihnen eingedrungen,
 Wie der Stahl so sie geschreckt,
40 Jn der Schweden Scheide steckt:

 Zeigt, von wannen ihr entsprossen,
 Waß vor Blut euch zugeflossen,
 Wie's in euren Adern kocht,
 Nun der Feind euch gleichsam pocht,

45 Nun er sich vor Hochmuth brüset,
 Nun ihm immermehr gelüset,
 Nun er aufgeblasen steht,
 Und mit Kronen schwanger geht:

 Nun er durch verlogne Schrifften,
50 Mißverständniß sucht zu stifften,
 Zwietrachts-Äpfel herwerts streut,
 Theils euch liebkost, theils bedräut:

 Leute Frey-Gebohrner Sinnen,
 Unter Schweden, Gothen, Finnen;
55 Merckt umb was er mit euch spielt,
 Denckt wohin sein Schreiben zielt!

Lest, ach lest, da solt ihr sehen,
 Worte zwiefach zu verstehen,
 Warnung voll verdeckter Tück,
 60 Lockung hin ins Ungelück:

Viel, doch trotziges Versprechen,
 Das man gleich gedenckt zu brechen,
 Und was sonst vor heimlich Gifft,
 Sich versteckt in solcher Schrift:

65 Keinem hoff ich, unter allen,
 Jst die Ehr-furcht so entfallen,
 Freyheit, Kirch- und Staat-verhast,
 Daß ers nicht zu Hertzen fast,

70 Daß sich nicht ein Eifer rege,
 Daß ihn nicht der Hohn bewege,
 Daß er nicht mit aller Macht,
 Den zu rächen sey bedacht;

Fällt's euch schwer bey diesen Zeiten,
 Jn die Länge mehr zu streiten,
 75 Da die Mittel außgezehrt,
 Doch die Schatzung immer wehrt,

So bedenckt nur, daß wir eben,
 Schuldig sind, was her zu geben,
 Niemand mag verschonet seyn,
 80 Wo die Noth so allgemein:

Sie selbst, die das Reich regieret,
 Die den Zepter führt und zieret,
 Unßre Theure Königin
 Gibt fast alles willig hin,

85 Wenn Jhr Trieb durch Andachts Flammen,
 Fasset Jhre Seel zusammen,
 Durch's Gebet zu GOtt sich schwingt,
 Und Jhm reinen Weyrauch bringt,

90 Wenn Sie, dem Jhr Hertz ergeben,
Jhr Gemahl, in dem Jhr Leben
Und Jhr Wünschens Ziel beruht,
Jn Gefahr setzt, uns zu gut,

95 Wenn Sie öffnet Jhre Schätze,
Zu versorgen Heer und Plätze,
Nichts aus Üppigkeit verschwend't,
Nichts auf Lust und Schau-Spiel wend't;

100 Last uns nur die Warheit sagen,
Alles was wir bey getragen,
Wie es immer heissen mag,
Hält hie keine Gegen-Wag;

Kan uns was zu theuer stehen?
Daß das Reich vom Untergehen,
Und von strenger Dienstbarkeit,
Unßre Affter-Welt befreyt.

105 Ehimals, wo ich recht gelesen,
Jst zu Rom ein Loch gewesen,
Deßsen Schlundt die Pest geheckt,
Und die Leute angesteckt,

110 Als sie aber einst verstanden,
Daß das beste so verhanden,
(Wolten sie geholffen seyn)
Muste in den Pfuhl hinein,

115 Kam das Frauen-Folck bey Hauffen,
Ungezwungen zugelauffen,
Brachten Smuck, Geschmeid, Gestein,
Stürztens hurtig auch hinein:

120 Hat die Huld zum Vaterlande,
Jn dergleichen Jammer-Stande,
Diß bey Weibern ausgericht,
Männer! tragt euch schlechter nicht,

Wagt, weil noch was ist zu wagen,
Seht, was Fried man vorgeschlagen,
Schaud des Feindes Übermuht,
Und wie hönsch er mit euch thut;

125 GOtt der Stoltz und Frevel hasset,
Hat Sein Ziel auch abgefasset,
Daß vielleicht nicht ferne mehr,
Schnarcht er jetzt gleich noch so sehr.

Nicht durch Siegen sondern Toben,
130 Hat er sich so hoch erhoben,
Städt und Länder umgekehrt,
Und der Völcker Recht versehrt;

Städt und Länder öde machen,
Das sind schlechte Helden-Sachen,
135 Solcher Ruhm kan Jhm gemein,
Mit dem Ungeziefer seyn,

Ratzen, Frösche, Käffer-Scharen,
Ob's gleich schlechte Thierlein waren,
Haben Länder eh geplagt,
140 Und die Leute ausgejagt:

Jst's ihm gleich bißher gelücket,
Seit der Himmel weggerücket,
Unser Haupt durch schnellen Todt,
Der ihm vor die Spitze both:

145 Dennoch sind wir nicht verlassen,
Last uns nur ein Hertze fassen,
Weil der Fürst so für uns wacht,
Sich zu Unßrer Brustwehr macht,

Weil Er treulich vorgenommen,
150 Noth und Unheil vor zu kommen,
Auch durch kluge Vorsicht schon,
Würcklich unterstützt den Thron,

Da Er Freund' und Bunds-Genossen,
 Zu gewinnen sich entschlossen,
 155 Welcher Anschlag in der That,
 Unßre Flott verstärcket hat;

Was Sein Helden-Arm verrichtet,
 Und wer desfals Jhm verpflichtet,
 Wird in Braband und am Rhein,
 160 Kund, auch unvergessen seyn,

Diß sind Seine Frülings-Proben,
 Die man hört von ferne loben,
 Und bey nunmehr reiffer Zeit,
 Bürgen der Vollkommenheit:

165 Doch Sein aufgereckt Gemüthe,
 Und die angebohrne Güte,
 Die aus Seinen Augen lacht,
 Und Jhm Hertzen dienstbar macht,

170 Jst unschätzbar mehr zu schätzen,
 Weil sich alle dran ergetzen,
 Jeder drauf mit Freuden schaut,
 Und sich Hoffnungs-Schlösser baut:

Nur der Feind so uns geplaget,
 Theurer Held? hat nie gewaget,
 175 Einen Augenblick zu stehn,
 Umb Dein Antlitz anzusehn,

Was doch mögen wir zum Zeichen,
 Unßrer Gegen-Pflicht Dir reichen?
 Soll ein schlechter Danck allein,
 180 Dir an Statt des Kleinods seyn?

Doch die Großmuth ist gewohnet,
 Daß sie selber sich belohnet,
 Und verlangt vor Muth und Schweiß,
 Nichts als unverwelckten Preis.

185 Wir und die wir nach uns lassen,
 Mögen's wohl zu Herten fassen,
 Was vor Pflicht-Schuld Dir dafür,
 Aufzuopfern uns gebühr.

AD
N. KEDERUM,

Super

Poëmate Germanico in Commentationem
De Rarissimo Nummo Othiniano.

NOBILISSIME,
mihique meritò
CHARISSIME DOMINE,

INtersectis curis domesticis, otioque mihi paulisper concessis, rhythmos hosce, quos, mei potius ipsius, quam Tui respectu, à me desideraveras, elaborare tandem volui, ne in segnitiae suspicionem venirem. Eos eadem, qua soles benignitate meas respicere nugas, accipe; quanquam id fieri posse, cum Tui iudicii acumen considero, vix arbitror. Hoc verò beneficium accedat, precor, ad cumulum, eorem, quæ à Te accepi plurima, ut pro Tuâ humanitate excuses, si à muliere, eademque ætatis jam provectoris, non satis elimari atque expoliri quiverint. Caterùm res præcipuas, quarum memineras, ut potui, commemoravi. Si autem Clarissimum nomen Tuum, annalibus nostris perpetuò celebrandum, dignis non potui efferre, laudibus, mirari, quæso, noli; imò verò benigne tenuitatis meæ confessionem accipe: frustra enim penes me quesivi mercedem supremæ debitam virtuti & pretium meritis inæstimabilibus. Me interim quo voles loco habe, dum ne extra Amicorum Tuorum numerum ponas. Vale, Vir Nobilissime, ac fave

Dab. Stokholmia, d. 13.

Dec. Anno 1720.

In Te officiosissima
SOPHIÆ ELIS. BRENNER.

Auf
Den Edlen und Wohlgebohrnen
Herrn ASSESSOR KEDERN,
Als Er sein Tractätlein,
De rarissimo Nummo Othiniano,
An des Tages-Licht
Heraus geben wolte.

ES ist verlängsten schon bekannt,
Wie tief, durch Urtheil und Verstand,
Ein weiser und geschickter Mann,
In die Geheimniß dringen kan.
5 Was andern in die Sinnen fällt,
Wird bey ihm leichtlich ausgestellt,
Wann sein Gehirne etwas heckt,
Das niemand noch vor ihm entdeckt,
Er sucht ihm eine neue Spuhr,
10 Und schätzt die Seltenheiten nur;
Weil doch den Leuten wird zuletzt,
Viel aufgewärmtes fürgesetzt.
Diß aber was die graue Zeit
Jhr gleichsam ewig hat geweiht,
15 In dicke Dusterheit versteckt,
Die manchen Forscher abgeschreckt,
Wer diß, durch grübeln, Witz und Fleiß,
Der klugen Welt zu zeigen weiß,
Der, dünckt mich, hat das Ziel erreicht,
20 Da man vor ihm die Segel streicht.
Herr *KEDER* hat aus tunckler Nacht
Manch Denckmahl schon ans Licht gebracht,
Den Schimmel ihnen abgefegt,
Und ihre Rätzel ausgelegt.
25 Er hat mit ungemeinem Ruhm
Der Norden-Reiche Alterthum,
Theils ihre Schreib-Art, theils ihr Geld,
Durch Seine Schrifften aufgehell:
Es rühren aber Seinen Geist
30 Die seltnen Müntzen allermeist,

Biß Er zur Gnüge ausgespührt,
 Was jede Sort im Schilde führt.
 Wie Er Sein forschen angewährt,
 Wie Er, was zweifelhaft, erklärt,
 35 Wie Er der Alten Meinung trifft,
 Bezeuget schon so manche Schrift.
 Bald fällt das Helden-Weib Jhm ein,
 Die, als Jhr eine Cron zu klein,
 Sich dreyer würdig hat geacht,
 40 Und desfalls Händel gnug gemacht.
 Bald geht Er aus, bald nach der Reih,
 Beschreibt die Müntz, erzehlt dabey,
 Wo sie gepregt, auf weiß Gebot,
 Um welche Zeit, aus was für Schrot.
 45 Ja Er erörtert nicht allein
 Die hier im Reich geschlagen seyn;
 Sein wissen macht auch offenbar,
 Was meistens bey den Fremden rar.
 Durch Sein Bericht sind schon bekannt,
 50 Aus Denmarck, Jrr- und Engeland,
 Viel Arten, selbst die Moscau bricht
 Durch Sein Bewerben fast ans Licht.
 Jetzt bringt Er etwas zu Papier,
 Das in dem Alterthums Revier,
 55 Die längst vorhin verstrichne Zeit
 Gewiedmet der Vergessenheit;
 Des *WODANS* Bild in Gold gepregt,
 Der ehemals Nordens Volck bewegt,
 Zu glauben seiner Gauckeley,
 60 Und das an Jhm was göttlichs sey:
 Wodurch Er bey der Mitternacht
 Sein Ansehn Wunder-groß gemacht,
 Auch noch dem Untergang entwischt,
 Durch *KEDERS* Feder angefrischt.
 65 Diß, und was sonst sein freyer Geist
 Gelehrtes Jhn verfaßen heist,
 Wird bleiben, wann Metall und Stein
 Jn Staub verkehret werden seyn.

Diß hat der Zwölffte *CARL* bedacht,
70 Als Er den Schluß bey sich gemacht,
Zu setzen in den Adel-Stand
Den, da Er so viel Edles fand.
Jch, die Jhm mehr als hoch verpflichtet,
Bin fast beschämt, das mein Gedicht
75 So schlecht, so weibisch ausgedrückt,
Wie Sein Verdienst den Adel schmückt.
Jedoch der Tugend Eigenthum
Verbleibt ein unverwelckter Ruhm;
Je weniger man den verlangt,
80 Je weiter er von selbstem prangt.

Til
Samtelige
Högloffige Sweriges Rikes
Ständer

Anno 1723. den 13. Febr.

Högädelbyrdige/ Högwyrdige/ Höglärde/
Hög- och Wälacktade/ Beskedelige Män/
Som af en sanskyll nijt, hwar efter acht och wärde,
Om Swea Nambn och gagn Ehr låten wårda än,
5 Som alla stå'n för En och liksom En för alla,
At understödia det som luta will ell' falla;

Ehrt upsåt främje GUD, och Eder möda lätte,
Han lyse Freden sielf wid Herrdaa'n öfwer Ehr,
Han skiärpe Ehrt förstånd, och Edra rådslag rätte,
10 Sin Kyrcka och vårt Land til framväxt mer och mer,
Til det, som Kungens Trohn och minsta Bonde-Hyddda,
Wid Wälmacht hålla må, ell' oförskräckt beskydda.

Så Fruchten af Ehr Jd kring hela Sweriges Rike,
Hos Ätt och Efterätt än länge rönas må,
15 Och at Ehr Sammankomst har varit utan lijke,
At råka på förslag och medel som förslå,
At Herren genom Ehr den tiden Under gjorde,
Och mer förrättat har, än man förmoda torde.

Nu har Jag utom deß en annan önskan nödig,
20 Jag wil en bönskrifft här wid Edert möte te
Men är på Qwinfolcks wis vtaf naturen blödig,
Och til at seya sant, Jag har försyn at be,
At be, som glaset är så när til ända runnit.
Och åhren redan ha til fler än sextij hunnit.

25 Jag ser imedlertid Högädelborne Herrar,
Samt af de flere Stånd utwalde Herrdagsmän,
Hur' dag från dag ty wärr! mitt tilstånd sig förwärrar,

Men som en ringa *Rest* af lönen står igen,
För min framledne Man; ty wil Jag mig förmoda,
30 At Ehr wälwillighet mig lembnar den til goda.

Hwar Swensk som läsa kan, wet at Jag gierna skrifwer,
Jag tilstår mig ock ha, som oftast smak däri,
Dock hwad mig denne gång som mäst til rimen drifwer,
Är, at Jag medelst dem så lycklig tror mig bli,
35 At de Ehr nu som förr behagligt måtte tackas,
Och J til någon gunst för Ehr Skaldinna wäckas,

Ett skrämer mig ändå, förnämligast min lycka,
Den mehrendels, som Jag, stått alt för ett i knut,
Och deßförutan tycks *Compassen* mig förrycka,
40 En *Punct* som fins och ses i förra Herrda'ns slut,
En *Punct* som will åt dem, som wänt igen at tiena.
Samt det de ha förtient, sitt afskiedz-paß förläna.

Men Herrar! alt mitt Hopp har Jag näst GUD til Eder,
Ty Ehrt uplyste Wett lär lättlig finna på,
45 Hwad wägar som kan gies at frija Stadgans heder,
Dock så, at ömhet ock derjemte rum kan få,
Emedan lagen sielf med billigheten sämjes,
Och högsta rätten tidt med Gunstbetygan främjes.

Ho wet hwad sådan Gunst uti de ådrar stela,
50 För kraftig werckan har, kan skie Jag än en gång,
Med rychtet stämmer in för menigheten hela,
Och mig erkienslig ter med någon wärdig sång,
Åt den man allmänt sig i långa tider fågnar,
Och tackar, se'n Jag all, Ehr än på mina wägnar.

Klagan och Tröst/

Emot

Den omilda Lyckan.

HWad hielper mig at Jag så ängsligt qwider,
Mitt Hierta tär, och mina händer wrider,
Uprepar dag och natt, min ogemena nöd;
Min ögon jämt med gråt, med suckar lufften fyller,
5 Min bästa ålders tijd i sådant qwal förspiller?
Som kortar af mitt lif och skyndar til min död,
Hwad gagnar det? När Jag dock måst erfahra
At ödet ey dermed tilfredz will wara
Och lyckan intet deraf blidkas kan;
10 At Himlen mig ännu med flera plågor hotar,
Och all min trägna bön med awigt genswar motar,
Tar grymhets Egenskap emot sin wahna an,
Så will Jag då härefter återwända
Min klage-låt, och sorgje suckar ända,
15 Emedan ingen hielp och tröst hos dem beror,
Jag will med glader upsyn wrånga lyckan möta,
otåligt ey emot min hårda skäpnad streeta,
Ho wet, hwar innan kort, ännu mitt bästa groor,
Det tör kanskie ock Himlen mehr behaga,
20 At Jag mitt kors wet tålomodigt draga;
Bort blödighet, du står mig alt för illa an,
Bort suckar, tårar bort! som sinnens kraffter dämpa,
Jag will min ädla håg til högre saker lämpa,
Hwarmed Jag tid och död och lyckan trofsa kan.

Ett wälstält Sinnes Tröst/

Emot
Den ostadiga Lyckan.
Kan siungas,
Som
Jfrån den dag Jag *Elisandra* etc.

1.

J ag wet, jag wet, at ingen slipper,
För än han uttömt korßens dryga mått,
Den tilbeskedda del han däraf fått;
5 At *Atropos* ey sönderklipper,
Wår eljest mer än skiöra lefnads tråd,
At kropp och anda förr ey skiljes åt,
Förr än det ofwangiorde slut,
Sin föresatta Stränghet öfwat uth,
Förr än wi rönt
10 Hwad Lyckan ment,
Då hon wid wänligt möte,
Oß syntes ta i skiöte.

2.

Hwi will Jag då mitt sinne qwällja?
Hwi gör Jag mig med sörja öfwerwåld?
15 Hwi suckar Jag föruthan återhåld?
Hwad gagnar mig, mitt qwal förtällja,
När Himlen bäst deß roth och uphof wet,
Den Jag förgäfwes esomoftast bedt,
Hwars hårdhet mig och därtill bracht,
20 At jag, ehuru tungt, mig förelagt
Härefter åt,
Med mindre gråt,
Oß begge lär beswära,
Och wania nacken bära.

3.

25 Om ödet ey sitt lag förändrar,
Kan ingen slätt från Sorgen kallas fri,

Hwad bättre råd, än skicka sig däri,
Ty en som jämbt på skäpnan klandrar,
Blir ändtlig trött, men sällan lycklig spord,
30 Jag ångrar då, at jag så dårligt giordt;
Jag danckar all min klagan af,
Och sankar ey fler stenar til min graf,
Jag låfwar ut
At giöra slut,
35 Och ärnar utan qwida
Ehwad som kommer, bida.

4.

Sant är at Himlen mig bedröfwat,
At HERrans Hand mig mehr än andra tryckt,
Alt hwad mig kiärt, har jorden innelyckt,
40 Se'n har Jag nog den gallan pröfwat,
Den smickersött än tre falt wärre giör,
Dock blir det enda som mig trösta bör;
Jag wet min Högsta Faders wijs,
Ju högre älskad barn, ju större Rijs,
45 Ju mera last,
Ju större Rast
Mig den i fambnen jagar,
Som älskar, när han agar.

Övriga dikter

Lyckönskan

Til een

HEERDE

som genom ett redeligit *Accord*

een längst åstundat

BURG

sigh lyckligen i Stockholm bemechtigat

den 28. *Maij Anno* 1682.

DU Gylne Himmels Lius/ som med din blijda strålar/
Uplyser Jordens kretz/ och Himla hwalfwet målar/
Lätt vppå denna dagh din Wagns förgylta pracht/
Fördublat prächtigt see å nedre Jordens tracht!
5 At man deraff medh nögd och glädie må förnimma/
Hur dina strijmor mehr i dagh än wanligt glimma/
Och ditt berömda Lius (dett mehr än lysa kan)
Tillijka Himlens gunst må lyckligt tyda an.
Lätt/ blijda Himmel/ digh sålunda wäl behaga/
10 At sigh från Heerdars hoop/ häreffter vndan draga/
Och heelt affsöndra wil en *HERDE*, til at nå
Den sällheet/ som hans Hugh haar länge syfftat på;
At byta vthi roo dett omaak och den möda
Een Heerde vndergår/ som vthi marken öda
15 Beswär och eensligheet/ och vnder Himlen blå
Om Dagen heeta måst om Natten köld vthstå:
För den skuld han i tijdh sitt stånd och wilkor andrar/
Förlåter skogh och marck/ ifrån sin Hyddo wandrar/
Och fäster tanckar sin til något högre vth/
20 At råda om en *BURG* gör han wedh sigh ett sluut.
Doch at han ensam här sin tijdh ey må förnöta/
Har han vthwaldt ett Fåår vthi sin *BURG* at sköta/
Ett Fåår/ som wistas måst vthi sin Heerdes skööt/

Som hwijlar i hans Fambn/ och äter aff hans bröd.
25 J detta Paradijs skal han först rättligh lära/
Hur' han i roo med lust må *SCHÆFER* Nampnet bära;
Ty den förwende *BURG* dett rätta Fååret är/
Som Heerden Hiertat sitt til offers willigt bär.
Dett må medh rätta wäl en lyckligh wäxel heeta/
30 Där Hiertefrögdand lust för möda honom möta/
Nu han i tryggheet satt/ medh största glädie kan
Åthniuta alt dett godt sigh i hans *BURG* befan.
Til sluuth min önskan ey lätt/ Himmel/ fåfång wara/
At Lyckans Soolskijn sigh här må medh dygden para/
At *SCHÆFER* innan kort sitt Huus föröökt må sij/
Aff kärleek stedz förnögd. Men aldrigh ledse blij!
Soph. E. Web.n

**Griffte-Minne/
öfwer
Den Ährewyrdige och Wällärde Man
Herr *MARTINO MARTINI*
Bränner/**

Wälmeriterat Kyrkio-Heerde i Eßboo Försambling i Nyland
Hwilken Sahl. hädankallades Åhr 1684. den

5 **H**Är hwijlar sig een Man som til den Högstes ähra/
Til Gudz Församlings gangn/ för Christi reena Lära/
Med oförtruten flijt/ befrämiait detta alt/
Hwad HERrans willia wil och honom war befalt.
Han war som mången weet/ aff gammalt Präste Slächte/
Bland hwilket HERren GUD och honom wälia tächtes
At beeta samma Hiord som Far hans förestått/
Seen den aff wakan trött/ förlåfw at hwijlas fått/
Jembt all den stoora Nåd hwar med han war begåfwat/
10 Bleff honom och förährd hwad Gud dem skänka låfwat/
Som hålla thäd han bödh; J ty han öfwergått
Dee siu gång Tijo åhr/ och högre ålder nådt/
Nu hwijlar sig hans Krop ifrån den myckna Möda/
Som Prästeståndet mäst uthaff sig plägar föda/
15 Hans Siäl den sig nu mehr en högre Wåning sökt/
Har dee uthwaldas taal med största Frögd förökt/
Dät goda Rychte som han lämbnat här på Jorden
Är och i denne Griffte ey nedergräfwit worden
Så at deß ringsta deel betäks aff denna Steen
20 Och hwijlar eendast här Herr Martin Bränners Been

Efter begiäran
fattad aff
*SOPHIA ELISABETH
BRENNER.*

Lyckönskan
Til den Ehrewyrdige
Herr *HENRIC PELDANUS*,
Sampt Dygdesamme
Jungf. *HELENA ISRAELS*
Dotter *ALFTANA*,
Då de slöte ett kiärligit Echtenskaps förbundh
I Stoorkyro Prästegårdh vthi Österbothn den
Anno 1689.
Jfrån Stockholm öfwerskickat
Af
Soph. E. B.

SONNET
Til BRUDEN.

Så framt iag täcke Brud så lycklig ei får wara/
Hwar til mig tijd och ort fast slätt förhopning gee/
At på Ehr hedersdag ehr nögd och lustig see/
Sampt den med hwilken ehr den högsta welat para/
5 Skal til min willia doch en trogen önskan swara/
Och detta pappers blad hoos ehr om vrsächt bee/
Jfall hwad i begärt ey denna gång kan skee/
Så tänken at i höst blijr swårt från Stockholm fara.
J medlertijd så wil iag til Ehr bröllops frögd/
10 Få korta radar i en wälment tancka skrifwa/
At lyckan wara må til begges wälfärd bögd/
Och dubbelt mehra godt än iag kan önska/ gifwa/
Men skal ehrt Echtenskap ehr göra rätt förnögd/
Måst kyrkian wärcklig ökt ok märcklig vpbygd blifwa.

Förklaring
på
Titel-Bladet.

D En lilla Koppar-Titel-Plåt/
Som sätter är här fram för åth/
Med korta Ord tilkenna geer/
Hwad som han uti Skölden för:
5 Der syns en Roos af Jericho/
Hos hwilken sådan Dygd skal bo/
Att der en Qwinna föder trögt/
Hon tidt en lindrig Utgång sökt.
Gudinnan *Juno*, som bekant/
10 Hölts uti Rom och Greke-Land
För främsta Liuß-Mor/ henne war
Tillägnat Tempel och Altar/
Derjemte Fogeln som mäst yfs/
Och Lillian/ Blomman som bäst trijfs/
15 Om hwilkens stora Fruchtbarhet/
Oß *Plinius* berättat wet/
Så att det esom oftast skeer/
Att et Stånd femti Blomster teer/
Ty syns det icke utan Skäl;
20 Men skickar sig till Werket wäl/
Att här det stolta Fogel-Par/
Som Stjärten full med Ögon har/
Samt den berömda Blomman skär/
För denne Book en Zijrat är.

S. E. B.

VIRO
Amplissimo & Consultissimo,
DN. OLAO HERMELIN,
Funus
Nobilissimæ & Carissimæ Uxoris
HELENÆ BREHMSKIÖLD,
D. XI. Sept. Anno 1698.
pro ea, qua Conjugem decet, pietate
curanti,
Sophia Elisabetha Brenner.

*E*n tibi quæ mæsto nunc ex Helicone remitto
Carmina, Pierii pars ego parva chori.
Sunt ea sera quidem; doleo tamen illa fuisse
Jam festina nimis, cum tibi pulla darem.
5 Officium mallet nunquam explevisse, dolori
Quam mea deberent plectra litare tuo.
Officium tamen expleri nunc gestis, Olave,
Nostram dignatus sollicitare chelyn,
Non ea mellifluos, quales tua, reddere cantus
10 Novit; at uxorem deflet amica tuam.
Illius & duro mox inscribenda sepulcro
Ingeminat tremula disticha bina fide:
Penelope absentem quatuor per lustra maritum
Lacrymat; at vitam sustinet illa tamen.
15 Majoris Bremsciolda rapit præconia laudis:
Maluit ipsa mori, quam procul esse Virum.

[Till brudparet Georg Frederic Grissbach och Margareta Mätta
Blixencron, 1699]

Ehr nyß föreente Twå/ Ehr wille Himmlen gifwa/

At J förnögte må och altijd ense blifwa!

At fast än Lyckans Hand Ehr mycket skäncka kan/

Ehr största Lycka må bestå uti Hwar Ann.

S. E. B.

Mon Seigneur

Det sijr förmätit uth at iag mig understår
Til Ederß *Eccellentz* i desse rader tahla,
Jag har en hoop med skäl, som mig det wåga rår
Men hoo som wågar sig, den går som på det hala.
5 Den tanken, har ibland min håg i oro stält,
Och hindrat, när iag tänkt min böneskrifft begynna,
Men aldrig har hon, än så modet för mig fält
At iag eij wist, at hoo som wågar, och plä winna.
Wår *Konungs* främsta Råd och högst betrodde Man,
10 Det namnet, kund en skräk hoß en som blödigg wälla,
Mig fågnar det som mäst, kan iag wäl til en an
J min begähran, mig med lijka tryghet hålla?
Hwem kan iag säkrare tillijta, än som den,
Den alla witna om så in som utom Rijke,
15 At til at älska Gud, och wara Kungens wän,
Och främia alment gagn, har ingen sijn gelijke
Förwisat härupå, iag diupt i ödmiukhet
Ehrs *Greflig Eccellentz* wil om en nåd anlijta,
Och mig i mijna rijm, och effter möijlighet,
20 Det kortesta iag kan, at skrijfwa ombeflijta.
En tyst och sedigg dräng, den först i upsala
Sitt lilla fädarne, för sitt latijn lät fahra,
Och den en sanskyl grund i Swerges lag at haa
Wijd *Swea Hoffrät* lerd, hwad där till hinner swara,
25 Den kommer til mit huus, iag säijer som det är,
Af redligt hiärtelag min doter at begähra,
De är hwarandra wärdt, de haa hwarannan kär,
Men största sorgen är, hwarmed de sig sku nähra.
Där finns emellan dem en lijkheth uti alt
30 De kun' i stånd och dygd och härkomst lijka skattas,
Hwad lykkan kommer wijd, så har den warit halt
Och hennes drögsmåhl gör at dem på medel fattas.
Sant är, at flickans fahr, ful intet mehra hint
J hela fyrtig åhr, än idel pengar sankta,
35 Men ack, för tusen åhr då gälde slijka mynt,
De möglas snart på nyt, och hon behöfwer blanka.

Dock kan hon utan dem försörgd och hulpen bli,
Där *Löfgren*, något wist brödstykke, finge äga,
Hwartil han duglig fins det går iag här förbij,
40 Ty han har wittnesbörd, som mig förutan wäga.
Iag har i medlertijd mit säkra hopp til Gud,
Iag lijter, fult och fast upå wår *Konungs* nåde.
Och beer i ödmiukhet, om hielp och önskligt slut,
Ehrs *Greflig Excellentz*, som hyllest har hos både,
45 Men hwad för wederlag, o *Store Konungs man*
Må iag til taksamhet för sådan nåd optänka,
Iag sijr eij hwad iag gie, el' hwad iag önska kan,
Det Gud och lykkan, Ehr eij omahnt welat skänka.
Gud lät Ehrt wälstånd, fast och oförändrat stå,
50 Ehrt namn, i allan tijd så högt i wärde wara,
Som iag af al min siäl, mig där förlijtar på
At iag lär bönhörd bli, at J lär gunstigt swara.

Mon Seigneur

Stockholm d. 1 februarij
An 1705

Eder ödmiukaste tienarinna.
Sophia Elisabet Brenner.

Oförnösamma tankar
i betrachtande af dygdens oförmögenhet
till att emotstå den timeliga döden,
yttrade i några rim,
då den fordom Högwålborne Grefwinnan
Gr: *HEDEWJG STENBOCK*
effter en fullkomlig berömwärd dygdewandel
saligen afsomnade i *Stockholm* d
1714

Här går wäl ingen dag förbij
At icke döden låter sij
Det wälde som han äger,
Så öfwer Män som qwinno Köhn,
5 Där ung och gammal, ful och skiön,
För honom lika wäger.

Hwarwid iag mig min dödlighet,
Samt tidens fahrt och flychtighet
Som oftast föreställer;
10 Men tänker elliest föga på
Hwem bland de stora, bland de små,
Det först ell' effterst gäller;

Fördenskull, at iag i gemen
För lycklig håller hwar och en,
15 Som sankas till de döda,
Ty ho med ähran werlden nu,
Will genom gå, den möter iu,
Otalig wedermöda.

Hwad denna gång mit sinne rör
20 Och fullt med mörka tankar gör
Är, at *Tessins* Grefwinna,
Ett klok och sedighets *modell*,
Ei skontes för den sidsta quäll
Mehr än den sämsta quinna:

25 Fast hennes dygder wid vårt hofw
En ymnog nåd, et allmänt lofw
Samt allas tycke wunnit,
Så att man ingen nämna wet
Hwar man, hoß mehr fullkomlighet,
30 Har mindre swaghet funnit;

Lijkwäl, hwad allom, stort ell täckt
J ögat föll, det är nu släckt
Jn till den minsta gnifsta;
At dygden biuder döden troß,
35 Är fåfengt, när hon lämnar ofß,
Åth honom på det sidsta.

Sophia Elisabet Brenner

Til de
af Gudi med lifsfrucht wälsignade
Mödrar på landet.

DAnne-qwinnor som på bygden
Tungt/ och foster-trinne gån;
J som dras med bonde-blygden/
Och Ehr föga på förstån;
5 Hwad Ehr mäst til lisa länder
När som wåndan sätter an/
Seen hwad skänck Ehr denne Man!
Oförskyt och wälment sänder

Dem till lärdom som i nöden
10 Hiärta ha' at stå Ehr bij/
Ty desamma när J föden/
Måste mehr förstå än J/
Mehr än J försökte wara/
När det utom wanan går/
15 Machten ingen hwart förslår;
Lif och hälsa stå i fara.

Ty den sämsta torpar-qwinna/
Som på sista fötter går;
Och den yppersta Grefwinna/
20 Lika sysla förestår;
Lika wärck och wedermöda/
Hopp och twikan/ hwar om an/
Och en smärta likadan/
Giör dem lika när de föda.

25 Han som undt Ehr deße bladen/
Har med ömhet tänckt på Ehr;
Och ho wet om här i Staden/
Någon *Doctor* giör thet mehr/
Som för Ehr skull/ och för inte
30 Ehr at tiäna/ står till reds/

Denne/ wet jag/ är till freds;
Om J ären tacksamt sinte.

SOPHIA ELISABET BRENNER.

Til
Herr *JACOB FRESE*,
Öfwer den af honom/
Uppå
Hans Kongl. Maj:^{tes}
Wår Allernådigste Konungs och Herres/
Konung *Carl* den XII:^{tes}
Högstfrögdefulla
Namns-Dag/
Som inföll den 28 *Januarii* 1715/
Medelst prydsamma
Swenska Rijm
Underdånigt hålne
ORATION.

5 **S**En Rychtet länge nog med falsk berättning farit/
Som orsak mången gång til mycken jämmer warit/
Kom i en lycklig stund/ den Post som med sig bar;
At Kongen frisk och sund til Strahlsund kommen war.
5 Hwad hierta war som då af glädie icke rördes?
Och halfvägs utom sig af frögde tankar fördes;
Wårt leda öde sågz til bättre öde bytt/
Wi finge hopp igen och lik som lif på nytt.
Den Frögd har som jag wet/ Herr *FRESE*, fört Er penna;
10 Man kan deß werkan klart af Edra infall känna.
Så låter Skalden se hwar Konsten i består/
Och skrifwer ingen rad som ei af hiärtat går.

SOPH. EL. BRENNER.

Til Hans Högwyrdighet Biskopen/
Herr *Doct. JESPERUS SWEDBERG*/
Öfwer theß af trycket
nyligen vtgångne *SCHIBBOLETH*.

Thalia, om tu west/ så wis mig hwad som woller?
At man om Swenskan sig så litet wårda wil;
At man sitt modersmål i fögo werde holler:
Och til förklenat sielf så gott som hielper til.
5 At the som sig hos oß igenom lärdom hedra/
Och ännu prof ther af åt senre werlden ge/
Then tanckan ha'/ at the sitt pund och sig förnedra;
Om the på Swenska sig i liuset skulle te.
Och hwad som kommer fram och hinna kan i werde?
10 Mot thet som skryts vtaf och skrifs ther vtom landz;
Blir swept vti Latin/ och spares för the lärde.
Liksom wår armod ock i sielfwa språket fantz;
Som hade bristen smygt sig jemwel in bland orden/
Som dugde språket ei at tydligt komma fram
15 Med thet som sinrikt är; ell' som man här i Norden/
Ei stort förstod sig på än flatt och saltlost glam.
Nei/ språket har hos oß ei annat fehl än thetta/
At thet ei förs i bruk/ och lemnas vtan rycht.
Ty the/ som sina språk ha' mera regel-retta/
20 Ha trögitt nog på them i longa tider bygd.
Jbland all folckslag ses/ hur the som bästst belefwat/
Sig mest ock winlagt om at hyfsa sina språk/
Polerat hwad som sträfft; och alfwar efftersträfwat
Fullkomligheten/ fast med något hofwudbråk.
25 Latin och Greskan hölts nog helig ock hos theße/
Och owerderligt hwad i slika skriffter fans.
Men nu the sina språk ha sielfwe fått i eße/
Så täflas the med them om sådan heders krantz.
The som wid *Seinen*, *Po*, och Jberströmmen byggia;
30 Wid Rheinen hemwißt satt/ och Tensen hålla hus/
Ha sine Tungmål/ nu så regelfast och snygg/
Trätz Roms i ordaprong/ ell' Grekelands i krus.
Nu ha the all then konst som ålderdomen åtte/

Och lik en helgedom i mörka gåter hölgdt/
 35 Satt om på sina språk: på thet at werlden motte
 Förstå/ hwad wisdom sig för största delen dölgdt.
 Then Spanska* war likwel nog afwundsruk til sinnes/
 Som icke tola kund/ at för ett ringa pris
 Och hos gemene man the böker fås och finnes/
 40 Som ingen läsa bord än then som lärd och wis.
 Sitt morsmål kund' hon ei i lärda skriffter gilla:
 Men hölt med thet som föll gemena hopen swårt.
 För hwad skol/ wet jag ei. Men tycker oß står illa/
 At wi i slika mål så sellan bruka wårt.
 45 Wårt; hwilket nu så gott som hand- och skiötlöst lemnas.
 Wårt; som törs smaka än af litet barbari:
 Wårt; som behöfwer wißt at finas om och jemnas/
 Så framt thet med besked skal regelbundet bli.
 The Gjöther/ hwilke Rom sig fordom vnderlade/
 50 Beskylls ei vtan grund och sanning/ huru the
 All konst til intet giordt/ och nästan vtödt hade
 All lärdom på en gång/ alt in till a: b: c.
 Förbiude Gud/ at wi på theßa landzmän slechtas:
 Ther i at likna them/ thet wor' oß wißt en skam.
 55 Men hwad som elliest/ helst med pennan/ bör förfechtas/
 Ther bör oß/ lik som the/ gå lengst wi hinne fram.
 Hur lenge skal hos oß wår skrifart monglynt wara?
 Hur lenge skal nu hwar sin egen skrifart ha?
 Sig settia reglor sielf/ och onepst wilse fara?
 60 Och smida andra ord än Swenskan kan fördrä?
 Hur lenge skal wårt språk/ och hwad wi skrifwe/ lytas?
 Med fierran tagen skrud/ och länte ordalag/
 Och hwad wårt egit är/ så armt/ så illa sytas/
 At thet är hwarken oß ell' androm til behag.
 65 Her Biskop/ J som med ert SCHIBBOLETH bewisen/
 At Swenskan äger sielf sin bätsta heders drägt;
 J hafwen med beröm för mongom brutit isen/
 Och wist/ at språket är rent/ riktigt/ rikt och teckt.

SOPHIA ELISABET BRENNER.

* Then lärda Grefwinnan d'Arabda, Donna Lovisa de Pedilla.

*Encomium
Cl. Dn.
Magni Rönnow Dublar*

*Juppiter audierat Vatum Superesse priorum
Semina, quæ nuper Pallas amica dedit,
Dumque velut dubitat, datque hunc incertus honorem
Mille locis, placito de grege mille viris;
5 Risit, et Arctoæ concessi, Delius, oræ
Rönniada, dixit, laus ea Sola mihi est.*

Sophia Elisabet Brenner

Öfwer
Herr Probsten
BRENNERS
Lärda
Böne-Arbete.

Länge har vårt böneliud/ Sökt hoos Gud/ Til at få ett nådigt öra; Uthan at hans hierta rördt/ Bönen hördt/ Eller lådz som wil han höra.	Smitto-soot och hastig död/ Hungers nöd/ Ha' oß tidt til bönen drifwit Oß ty wärr til föga boot/ Twärt emot/ Plågan har des större blifwit.
Ömse ha' wij bedt om Fred/ Hwad besked? Har oß bönen fördt tillbaka/ Än at Örligz-brasan swår/ Rasa får/ Och så widt omkring sig spraka.	Aldrig lär vårt böne-sätt Wara rätt/ Aldrig lär det Gud behaga/ Wore der ey fehl uthi/ Skulle wij Eij så länge fåfängt klaga.

Käre lät oß alfwart då!
Ahta på/
Hwad oß desse bladen lära/
Då skal Elden få til spijs
Straffetz rijs.
Landet hielp/ och HERren ähra.

SOPHIA ELIS. BRENNER.

En odödelig ihugkommelses sanskylliga wärdighet
Rijmwis betrachtat

Då
Fordom
Riks-Rådet/ *Felt-Marschalken*
Och
Presidenten uti Krigz-*Collegio*

Den
Nu mehra hos Gud Salige
Högwälborne Grefwen

HERR
NILS
GYLLEN-
STIERNA,

Med wälförtänt heder/ til sin Graf och Hwilostad den 7
April 1720/ uti S:t Ulrica Kyrckia på Kongz-hollmen
af högt/ och förnämt föllie/ beledsagad blef.

A Nnu kan dygden trygt sig der uppå förlita
At ingen neka törs den heder henne bör/
Dels/ efter hon sitt folck til ärans Tempel föhr/
Dels/ at sig andra fler om hennes mantel slita.

5 Hon wistas hälst ändå hos ädel-sinte siälar/
Som foster-landetz gagn och ärans ändemåhl
Sig enkom föresatt/ der wisar hennes ståhl
Den eld/ som skiljer dem/ från andra jordens trälar;

10 Den är som kommer dem så store werf at drifwa
Til landetz säkerhet; och hielper dem försmå
Alt annat gyckleri som eljest gapas på/
Så deras Namn må fritt för glömskans mörker blifwa.

15 Hwad under om de slikt med åtrå efter-leta?
Dem lämnas ingen ting af alt som jordiskt/ qwar/
Om icke dygden dem för döden undan tar/

Om icke hwad de giordt/ får rätt och wälgjordt heta.

Det lyder wärkligt stort när alla i ett Rike
Bekenna sig at stå i sådan Herres skull/
Och af en tacksam Siäl betyga på hans mull/
20 At han dem gagnat mehr än någon hans gelike.

J sådant wederlag består den bästa ränta
För en som Hielte-sinnt/ förnuftig är och wijs/
Wår Herre sielf är nögd med tacksamhet och prijs;
Hwad kan en dödlig Man för större förmån wänta?

25 En sådan saknas nu och sankas til the döda/
Rätt/ nu hans mogna Råd oß mäst af nöden är/
Nu fahran hotar til at komma mehra när/
Nu brist och trångz måhl här så godt som öfwerflöda.

Hwad tyngder har ei han fått lyfta eller lätta?
30 Hwad waksam omsicht fört? min Sång-gudinna wil
Men nei! der finner jag mig intet wuxen til/
Alt hwad han lofwärdt giordt/ nog wärdigt at berätta.

Men görs det wäl behof? sen man af allas munnar
Den Herrens redlighet och wälförhållan hör/
35 Sen ingen går ifrån hans sofwe kammar-dör/
Den ej hans döda been en rolig hwila unnar.

Den förs som i Triumpf som färdas så til jorden/
Och han; som somnat här uti det säkra hopp/
At lysa der på nytt bland Gyldne Stiernor opp/
40 Är Solen redan lijk på Siälens wägnar worden.

Sophia Elisabet Brenner.

Ur »Anhang
Til Fru Sophia Elisabet Brenners
Poetiska Dikter».

Allerdemütigste Glückwünschung
an die

Durchlauchtigste Großmächtigste Keyserin
Selbst Erhalterin deß gantzen Reußen Landes

F^r *CATARJNA ALEXEWNA*

Als *Jhr* die Keyserliche Krone in *Moscau* auf-
gesetzt wurde d. 18 *Maij* im Jahr 1724.

Entwarf folgende Zeilen als im nahmen deß übrigen
weiblichen Geschlechts

Jhro Keyserlichen Mayestet

Aller demütigste Magd

Sophia Elisabet Brenner

Verschmähe nicht den trieb *Großmächtigste der Frauen*

Der mich, wie wohl entfernt zu deinen füßen rückt

Begierig als im Geist daß Fest mit anzuschauen,

Daß deine Scheitel mit der *Keyser Krone* schmückt,

5 Die Rußlands hohes Haupt zusamt den Unterthanen

Mit reiffem Urtheil dir schon längst zugedacht,

Worzu dir albereits anstatt gekrönter Ahnen

Dein kluger Vorschlag hat bey *Pruth* den weg gemacht,

Dein Heldenmütig Hertz hat *Osmans* wilden Scharen,

10 Durch vortheilhafften schein, die Vortheil abgejagt,

Drum setzt die Danckbarkeit auch heut auf deinen haren

Ein Kleinodt daß dir Gott schon damahls zugesagt;

Gott, der den Grundstein selbst zum Ehren Thron und Tempel

Erhabne Keyserin! Dir dazumahl gelegt

15 Zeigt ietzo aller welt ein sonderbahr *Exempel*

Wie wunderbar sein Arm daß Radt der Schickung regt,

Daß wen Es Jhm gefällt der Zeiten Joch zu mildern

Es Jhm und seiner macht, an mitteln nie gebricht

Auch nochmahls wie vordem durch Klugen Weibes bildern

20 Zu allgemeinem Heil viel gutes außgericht;

Zum Zeugniß daß die quell der weißheit so von oben
Witz und behutsamkeit den menschen flößet ein;
Mehr alß gewönlich sonst durch solche Allmachts proben
Bewundert und verehrt auf Erden pflegt zu sein.
25 *Augustus* theilte dort die wichtigsten Geschäfte
Zum Nutzen seines Reichs mit seinem Ehgemahl;
Dein Keyser der *Dich* schätzt nach deines Geistes Kräfte
Vermehret heut durch *Dich* der Keyserinnen Zahl;
Die Schönheit die *Dein* Aug wie *Dein* Verstand belebet,
30 Hat *ALEXEWENS* hertz mit flammen angesteckt,
Und *Dir* den Purpurschmuck, holdseligste! gewebet,
Die Krone aufgesetzt, den Zeppter dargestreckt.
Du hast *Sarmatien* dafür mit Helden-Sproßen
Die *Dir* an Schönheit gleicht, bereichert und geziert
35 Die *Deiner* Helden-art-Erziehung so genoßen,
Daß Denck- und Danckmahl noch der Affter Welt gebürt,
Es müße *Dir* ein Qwell deß Segens ewig fließen
Dein hohes Krönungs Fest *Europen* ins gemein
Zu sonderbaren Heil außschlagen und entspriessen
40 Doch deiner nachbarschafft vor andern nutzbar sein.

Leid Cypressen
Bey Absterben
Deß Weiland Durchlauchtigsten, Großmächtigsten
Keyzers und Herren

PETER deß Grossen

Aller Reußen *Souverainen* Beherschers,
an die
Durchlauchtigste, Großmächtigste anjetzo Regierende
Verwittibte Keyserin
Auß *Stockholm* übersendet
von Jhro Keyserlichen Mayestet
Allerdemütigsten Dienerin
Sophia Elis: Brenner.

Großmächtigste! es blickt Zum Theil auß diesen Zeilen
Mein reger neigungs Zug, der allen zwischen standt
Der Ferne ungeacht von zweymahl hundert meilen,
Nach seinem Angelstern sich lenket unverwandt,
5 Der Himmel kan Dir nichts gewehren noch versagen,
Sein heitrer Sonnenstrahl, sein trüber waßer schein
Gebiert in meiner Brust frolocken oder Zagen
Den waß *Dein* Schicksal schafft heist mich empfindlich sein.
Wie wechselt Zeit und Glück! war *Deine* Krönungs-Feyer
10 *Durchlauchtigste!* doch Kaum *Europen* Kundt gemacht,
Als daß Verhängniß schon auf Deinen Witwen Schleyer
Anstatt deß Purpur schmucks sich augenblicks bedacht;
Wie fand Jch mich bestürzt als drauf der ruf erschollen
Der Reußen Schutz-Gestirn, der Unbesingte Held,
15 Hat müssen der natur, eh mans vermeinet, zollen,
Verlaßen Thron und Cron, und scheiden auß der Welt,
Den Seiner Länder Zahl, Den seiner Scharen mänge
Beym Auf- und Niedergang hat furchterlich gemacht,
Der Sieg und Glück bezwang, die vorgewohnte gänge
20 Zu laßen, Ja so gar auf seine seite bracht,
Der täglich größer ward, der, wo sein Schwert geblitzet
Jhm häuffig lorbeer laub zu Kräntzen abgemeiht.
Gemach mein blöder Kiel! Du bist zu stumpf geschnitzet

Ein Heldenlob erheischt besondere fähigkeit
 25 Laß ja den Vorwitz dich so weit nicht übermeistern
 Ein laues waffen lob verwegen anzugehn
 Ein lob von alters schon gewidmet solchen Geistern,
 Die mit dem Flügel pferd der höchsten Kunst versehen,
 Versuch waß dir gemäß, sind keine lorbeer reiser
 30 Mehr übrig als nur die der degen abgesetzt?
 Der Weltberuffne Held, der Reußen Erster Keyser
 Hat warlich mehr verricht als Schwert und Spieß gewetzt
 Der wahn plegt ins gemein die Helden zu erheben
 Die stets geharnischt sich dem Waffen Gott geweiht
 35 Da doch daß wolsein in dem bürgerlichen leben
 Bey solchen Heldenthun am wenigsten gedeiht.
 Der Zuwachs eines Reichs, der länder Wohlergehen,
 Verbeßerung deß *Staats*, bereicherung der Kron,
 Als Herscher sich gefürcht, als Vater lieben, sehen
 40 Befestigt ja so wohl, als tapfer sein, den Thron.
 Viel eher wird ein Fürst, der wünsche Ziel erreichen
 Durch lindes gütig sein als gar zu strenge Zucht
 Viel ehr durch wolthun sich dem Höchsten Herscher gleichen
 Als der so donnernde Jhm nachzuahmen sucht
 45 Zwar fleust der balsam nur auß tief geritzten wunden
 Der Ruhstand eines Reichs wird oft durch Zwang erprest,
 Fürst *ALEXEWEN* hat beym antritt schon befunden
 Daß jedes unrecht sich nicht gleich verschmelzen läst;
 Hat jemahls ein Monarch zu seiner Völcker frommen
 50 Den Zepter angefast den säbel außgezückt,
 Der Zwietracht Jhren giff und stachel abgenommen,
 Der Unschuld Schutz verschafft, die Boßheit unter drückt,
 So war es dieser Held der kaum den Thron betreten
 Als Jhm sein nechstes Blut durch Hersch sucht angehetzt
 55 Schon nach der Krone griff, die dennoch nur zu beten,
 Anstatt der straffe in ein Kloster ward gesetzt,
 Wie wol Jhr Herschens Durst durch glimpf nicht war zu stillen
 Wie öfters ward die gluth von neuen aufgefacht?
 Wie vielmahl tausend sind umb Jhres hochmuths willen
 60 Durch aufruhr aufgeräumt, und umb die Häse bracht?
 Waß hat Er nicht versucht, waß haben die *Rebellen*

So in- alß auß̄er reichs vor lärm̄en angericht?
 Er sah Gemahl und Sohn *Jhm* nach dem leben stellen
 In waß vor Raserey stürzt Haß und Ehrsucht nicht?
 65 Doch wie ein palmenbaum der anfangs von den winden
 Durch wiederholten Sturm gefährlich wird bewegt,
 Nur desto fester wird an Ästen, Stamm und Rinden
 Nachdem die wurtzel sich nur immer tieffer schlägt;
 So wuchs deß Fürsten Muth bey der *Vasallen* wüten
 70 Theils wurden hart betrifft, theils sonsten eingezähmt,
 Den meisten, doch auß̄ noth mehr übel zu verhüten
 Nach reiffen Wohlbedacht, die Swingen bloß gelähmt.
 Wie sehr sein Reich nachdem an Kräfte[n] zugenommen
 Ist, wie sein Heldenruhm, der weiten welt bekant.
 75 Ist *Jhm* kein Vorsatz je an wülden gleich gekommen
 So hat auch niemand vor so viel daran gewandt,
 Wer war vor seiner Zeit ein Haupt so vieler Heere?
 Welch' Fürst hat sein gebiet so weit als Er erstreckt?
 Wer hat die *Casper*-See dem Nord- und Weißen Meere
 80 Vereinbart? Ja waß mehr, mit flotten fast bedeckt?
 Wer schickte Schiff und Volck, der Handelschafft zum besten
 In ferne länder auß̄? wer hat den Bau regiirt,
 Wer schaffte daß man jetzt mit Garten und Pallästen
 In Reußland prangen kan, aufs künstlichste *formirt*?
 85 Wer trieb den Adel an durch Reisen und *studiren*
 Zu faßen, waß den Staat so nutzbar ist, als ziert,
 Wer hat die *Nation* an Sitten und *manieren*
 Nach höchster möglichkeit verbeßert und *poliert*?
 Der Mangel pflegt den Krieg gemeinlich zu begleiten
 90 Daß siegen selber komt den meisten hoch zu stehn,
 Bey seinen Kriegen wuchs der Reichthumb aller seiten
 Mehr alß vor diesem je zur friedens Zeit geschehn
 Wie Er den Krieg gebraucht den frieden zu erjagen
 So ward auch dieser wunsch von oben *Jhm* gewehrt,
 95 Daß Er dem Reich annoch bey seinen lebens tagen
 So in- als auß̄erhalb den frieden hat beschert;
 Nur eines fand Er noch zu schaffen hinterstellig
 Eh Er sich Himmelwertz zu seinem Urqwell wandt,
 Und ließ zu guter letzt waß jedem höch gefällig

100 Waß dan? der Keyserin den Zeppter in der Hand,
Er hinter läst Jhn zwar in Händen einer Frauen
 Doch die ein Heldenhertz im zartem Busen trägt
Die in der That bereits zum Vorspiel lassen schauen
 Wie viel *Jhr* die Natur hat großes eingepägt.
105 Wisch Reuschland nur behertz die Trähnen von den Wangen
 Waß güldne Zeiten sind vor deinen *Staat* bereit!
Mit deinen *Helden* ist dein Glückstern aufgegangen
 Durch diese *Heldin* wirckt Er die beharrlichkeit.

Övriga dikter, med osäker attribution

[Gravdikt över Brita Cronhielm, 1697]

SONNET.

Schaut Sterbliche und lernt euch ins Verhängnüß schicken/
Es hat schon die natur von anfang so versehn/
Das Klett und Hagedorn durch hundert Winter stehn
Wenn sich die Lilien nach wenig stunden bükken.
5 Die so der Himmel nur mit hochgeneigten blikken
Und vielen Gaben sonst vor andern angesehen/
Die pflegt er mehrentheils wie dißmahl auch geschehn/
In ihrer besten Blüth der Erden zu entrükken.
Diß wehrte Frauen-bild an der die gantze Stadt
10 Den Spiegel wahrer Zucht zu früh verlohren hat
Stelt uns nur alzu klar den harten Spruch vor Augen/
Daß Tugend und Verstand/ Gestalt und Frömmigkeit/
Zwar gut und Bürge seyn vor die Vergessenheit;
Doch gar nicht für den Tod vor Grab und Sterben taugen.

Dieses bethauret eine der Selhig
verstorbenen Freundin.

Grafskrifft öfwer Hr. Löwenstern.

Wo sonst ein reiner Trieb die feder mir geführt
Und jemahls ein Verlust mich härlicher gerührt,
Da sich mein geist zugleich gelaßener befunden,
So ist es Seliger, bey deinem Todes Bild
5 Worauß, Jch weiß nicht waß, zu meinen Schmerzen, qwillt
Gleich als ein linder Thon bey Trüben Abendstunden
Und wie der *Balsam* fliest auß scharf geritzten Wunden.

Dein hertze, welches nichts als sanffte Regung wieß
Die Augen, deren Blick ein liebes Zunder hieß
10 Die Lippen, voller treu und Unschuld, ohne flecken
Dein Leben welches dir deß todes Vorbild war
Dein Tod, der wiederumb daß Leben dir gebahr,
Diß alles kan in mir ein angenehmes Schrecken
Und stille leidenschafft bey deinem fall erwecken.

Wie wen die Sonne jetzt zum Untergange rückt
Nachdem sie uns mit lust und nutzen angeblickt,
Und man den schlanken stiel der Regen Sonnen wende
Nach ihrem Angelstern sich sehndend neigen merckt
Derselbe seine glut durch Dufft und wolcken stärckt
20 Und sein Gedächtniß schreibt auf aller Blätter rände
So schliet dein Leben sich mit einem schönen Ende.

Der Himmel welcher dich beym auf- und untergehen
Zum Bilde irdischer Vollkommenheit ersehen
Versahe dich zugleich mit seltnen geistes gaben
25 Und solche hastu auch als ein gelieh'nes pfand
Jn deinem Leben schon zu seinem Dienst verwandt
Wie wil die welt sich mehr in solchem Vortheil laben?
Da wir nichts eigenes an dir zu fordern haben

Zwar hastu dieser Stadt, geburt und Auffenthalt
30 Die Pflege, deinen Stand, Gunst, *Titel* und Gewalt
Als einen schein-gewinn deß glückes zugeschrieben
So fordert sie von dir den längern Dienst-genuß

Jedoch weil dem Verdienst diß glücke weichen muß
Die Tugend höher dich als deine Pflicht getrieben
35 So ist dein früher Todt Jhr nichtes schuldig blieben.

Doch, wie zu früher Todt? wirfft hier die Klugheit ein,
Muß nicht die wiege schon deß Sarges abdruck sein,
Und unser Bette selbst ein Bild der todtten-bahre
Jst Zag - und ringen nicht der frommen eigenschaft?
40 Und wie uns der Verzug gar selten nutzen schafft
Wie nicht die größe gleich die probe theurer wahre
So steckt deß Lebens wehrt, nicht in der Zahl der Jahre.

Ach aber früher Todt! welch einen trost gewinn
Reicht man den liebsten Theil von seinem Hertzen hin
45 Der holden Freunde-Schar, der werthen Ehe-pfändern?
Jch schweige, weil bereits die liebe selber spricht
Mißgönt dem Seligen doch seinen Wechsel nicht;
Wil Euer leit-stern gleich hier Stand und Licht verändern,
So geht Er schöner auf in jenen morgenländern.

Wie wohl hat glück und Zeit Jhm seinen Lauf regiert
Jndem der Sternen Fürst daß löwen Zeichen rührt
50 Um seiner Unterwelt nachdrücklicher zu scheinen
So wil /: o sel'ge art von der Verwandlung :/
Auch unser *Löwenstern* bey seiner reinigung,
Da wir auß blinder furcht Jhn jetzt zu fallen meinen
Sich mit der lebensqwell deß ew'igen lichts vereinen.

Auß aufrichtigen Gemüthe
und ungeheuchelter feder gefloßen.

Innehåll

Förord	V
Inledning	VII
Hem och familj, liv och ekonom	VIII
Adressater och adressatkretsar	XXI
Kungahuset	XXII
Familj, släkt och vänner	XXIII
Familjen Törnhielm på Malmvik	XXV
Kretsen kring Nils Gyldenstolpe och Arvid Horn	XXV
Familjerna Blixencron och Palmiskiöld	XXVII
De la Gardie – Königsmarck	XXVII
Magnus Gabriel Block och Medevi	XXIX
Att »konst- och rim-wis orden skräda». Skalden Sophia Elisabet Brenner i arbete	XXX
Med blick för typografins uttryck	XL
Språk, språkval och språkpatritism	XLII
Ett språk, »rent/ riktigt/ rikt och teckt»	XLVIII
Brenners dikter i tryck för tillfället och när tillfället är förbi	LIV
Brenner i 1700-talets svenska dissertationer och kvinnokataloger	LXI
Poetiske Dikter 1732 och föreliggande utgåva	LXVII
Bihanger till Poetiske Dikter 1732: Åtskillige Bref/Lyckönskningar/Läf- och Graf-Skriffter	LXXIV
Om textetableringen	LXXX
Källor och litteratur	LXXXIII
Brevförteckning	XCIV
Poetiske Dikter 1732	1
Benägne Läsare	6
Kurtze Lebens-Beschreibung	8
Lyck-Önskningar	12
Freuden-opffer [Fredrik av Hessen och Ulrika Eleonora]	12
Underdånig Fägnad [Ulrika Eleonoras kröning]	14
Bey Jhrer Königl. Maj:t Des Durchlaughtigsten [Fredrik I:s kröning]	17
Då Hennes Kongl. Maj:ts Wär Allernådigste [Ulrika Eleonora]	19
Ode. WArese! som utan dagar	20
Unterhänigste Danck-Bezeigung [Fredrik I]	22
Sonnet Öfwer De Durchleuchtigste och Högborne Prjncesser [Catharina och Maria Elisabeth]	24
Öfwer Hans Excellence Riks-Rådet och Præsidenten [Arvid Berendt Horn]	25
Ödmiuk och Wälment Nyährs-Önskan [Margareta Gyllenstierna]	26

Til Det Höga och Förnäma Fruen-Timbret	30
Skyldig och Wälment Nyårs Lyck-Önskan [Emerentia von Düben]	32
Bröllops-Skriffter	34
Fägne Dicht [Petrus Lagerlöf]	34
Öfwer Ett för Ro skull anstält Bröllop	36
Då Assessoren uti Kongl. Antiquitets Archivo [Carl Ludvig von Schantz och Maria Aurora Brenner]	37
Wälment Lyck-Önskan [Jonas Bratt och Anna Elisabeth Hiertzel]	40
Graf-Skriffter	42
Aufschrift eines Grabsteines [Elisabeth Kniper]	42
Öfwer Lilla Sonen Marten Brenner	43
Selbst-Trost, Über Jhres Söhnleins Isaac Brenners	44
Förklaring Öfwer Kopparstycket, Som finnes i Förra Delen [Maria Hiärne]	45
Til Fru Schmedeman, Öfwer des Lilla [Johann Gerhard Schmedeman]	46
Öfwer Hans Excellences Kongl. Rådets Och Hertigens af Holsten [Carl Friedrich Horn]	47
Wyrdsam och wälförtient ihugkommelse [Johan Schmedeman]	49
Det Bästa Råd/ Gifwit och beskrifwit [Gabriel Falkenberg]	53
Graf-Sång och Äreminne [Hedwig Eleonora Bilberg]	57
Tilskriff Til de J Sorgen Qwarlämnad [Catharina Sohm]	60
Helicons Försäkran Om ett Odödeligit Minne [Jacob Stiegler]	63
Plicht-Skyldig Åminnelse [Elias Brenner]	66
Ett Christeligt Fruentimbers Timmelige Bedröfwelse [Hedwig Eleonora Törnhjelm]	71
Jnfallande Döds-Tanckar [Catharina Wallenstedt]	74
Deras otwifwelachtiga Belöning [Elias Palmskjöld]	78
En Sorgbunden Ächta Mans Bedröfwelige infällen [Anna Greta Lindebohm]	83
Det säkraste Ähreminne [Maria Wallenstedt]	86
Yttersta Tienst Och Wänskaps Betygan [Mårten Knutson Törnhjelm]	87
Jnfallande Tröste-Tanckar [Johan Hårleman]	90
Uppå en Förnäm Frus Likkista	92
Jnfallande Tanckar [Petter Hedengrahn]	93
Bey Absterben Jhres wehrten Freundes [Adolph Snoilsky]	94
Wid Hans Kongl. Maj:ts Och Sweriges Rikes [Axel Sparre]	95
Ett Förgätenheten träßande Minnes-Märcke [Carl Ulrick Torstenson]	98
Berömwerdig Jhugkommelse [Laurentius Forsselius]	101
Förmängde Dickter Och Til-Skriffter Wid Åtskillige Tilfällen	104
Öfwer Twenne Biörnar, Som Konung Carl XI Skiöt	104
An die Keyserliche Residentz Stadt Wien	105
Upmuntran Til Guds Lof	106
Antwort Auf Herr Paul Striccer	108
Til Den Ädle och Högwyrdige Herren Thomas Kingo	110
Swar på Herr Dirichsens Verser	113
Swar på Dr. Pechlins Gratulation	114

På en Kalck J Nerpis Sochne Kyrkia J Österbottn	116
Til Gref Carl Gyllenborg, Då Han til Engelland reste	117
Til den Högwälborne Grefwinnan, Fru Maria Gustava Gyllenstierna	120
Den olyckeligen ihieltrampade Lilla Fogeln Pierros Afskeds Wisa	122
At Qwinno-Könets Naturliga böijelse/ Lärachtighet och skicklighet	124
Öfwer den nöjde Herdens Meliboei [...] Magnusberg	127
Aufmuntrender Zuruf An die Einwohner in Schweden	129
Ad N. Kederum, Super Poëmate Germanico	136
Auf Den Edlen und Wohlgebohrnen Herrn Assesorn Kedern	137
Til Samtelige Höglöfliche Sweriges Rikes Ständer	140
Klagan och Tröst/ Emot Den omilda Lyckan	142
Ett wälstält Sinnes Tröst/ Emot Den ostadiga Lyckan	143
Övriga dikter	145
Lyckönskan Til een Heerde	145
Griffte-Minne [Martino Martini Bränner]	147
Lyckönskan [Henric Peldanus och Helena Israels Dotter Alftana]	148
Förklaring på Titel-Bladet	149
Viro Amplissimo & Consultissimo [Olof Hermelin och Helena Brehmskiöld] ..	150
[Till brudparet Georg Frederic Grissbach och Margareta Mätta Blixencron]	151
Mon Seigneur	152
Oförnöisamma tankar [Hedewjg Stenbock]	154
Til de af Gudi med lifsfrucht wälsignade Mödrar på landet	156
Til Herr Jacob Freese	158
Til Hans Högwyrldighet Biskopen/ Herr Doct. Jesperus Swedberg	159
Encomium Cl. Dn. Magni Rönnow Dublar	161
Öfwer Herr Probstens Brenners Lärda Böne-Arbete	162
En odödelig ihugkommelses sanskylliga wärdighet [Nils Gyllenstierna]	163
Ur »Anhang Til Fru Elisabet Brenners Poetiska Dikter»	165
Allerdemütigste Glückwünschung (Katarina Alexejewna)	165
Leid Cypressen Bey Absterben [Peter den Store]	167
Övriga dikter, med osäker attribution	171
[Gravdikt över Brita Cronhielm]	171
Grafskriff öfwer Hr. Löwenstern	172

